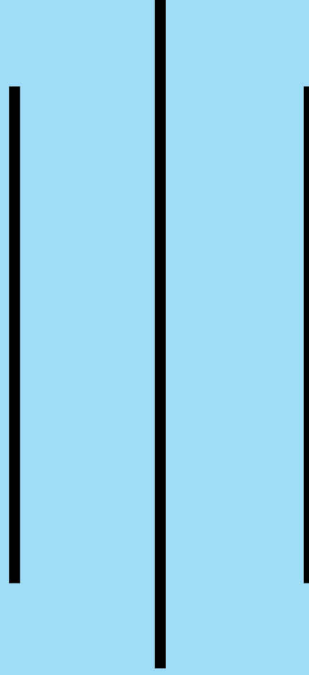

मध्यमकालीन खर्च संरचना

आ.व. २०७९/८० - आ.व. २०८०/८१

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
बुटवल, नेपाल

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
प्रदेश योजना आयोग
बुटवल, नेपाल

आषाढ, २०७९

मध्यमकालीन खर्च संरचना

आ.व. २०७९/८० - आ.व. २०८०/८१

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
बुटवल, नेपाल

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
प्रदेश योजना आयोग
बुटवल, नेपाल

आषाढ, २०७९

भूमिका

मध्यमकालीन खर्च संरचना आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रमहरूलाई जोड्ने महत्वपूर्ण दस्तावेज हो। लुम्बिनी प्रदेश सरकारले आ.व. २०७६/७७ देखिनै प्रत्येक वर्ष यस दस्तावेज तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । जसले गर्दा बजेट तथा कार्यक्रमहरूलाई निश्चित दिशा प्रदान गर्ने तथा वार्षिक प्रतिफलहरूलाई एकत्रित गर्ने कार्यमा महत्वपूर्ण सहयोग पुगेको मैले पाएको छु ।

नेपालको संविधान, नेपालको वि.सं. २१०० सम्मको दीर्घकालीन सोच, प्रदेशको आवधिक योजना तथा प्रदेशका नीति तथा कार्यक्रमले मार्गदर्शन गरे बमोजिमका तथ्यहरूलाई आधार बनाई यस प्रदेशको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७९/८० -२०८१/८२) को चौथो संस्करण तयार गरिएको छ । कोभिडको महामारीले शिथिल बनेको अर्थतन्त्रलाई पुनरुत्थान गर्ने गरी प्रदेश भित्रका वर्तमान आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा भौगोलिक अवस्थालाई विश्लेषण गरी तद् अनुरूप देखापरेका सम्भावना, समस्या, चुनौती र अवसरहरूलाई आवधिक योजनासँग तादात्म्यता कायम हुनेगरी प्रदेश सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालयहरू तथा निकायहरूसँगको नियमित छलफल तथा पृष्ठपोषण पछि यो दस्तावेज तयार भएको हो ।

लुम्बिनी प्रदेशको हालको अवस्थालाई नियाल्दा प्रदेशमा कृषि, उद्योग र पर्यटन जस्ता महत्वपूर्ण आर्थिक क्षेत्रहरूको विकासद्वारा उच्च आर्थिक प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना देखिन्छ । उक्त क्षेत्रहरूको एकल वा संयुक्त कार्य सम्पादन नै यस प्रदेशको आर्थिक समृद्धिको आधार हुन सक्छ । भौतिक पूर्वाधारको समुचित विकासद्वारा यी आर्थिक क्षेत्रहरूको सम्वर्द्धन र शृंखलावद्ध रूपान्तरण गर्दै प्रदेशमा प्रचुर रोजगारी सिर्जना गर्ने गरी सेवा क्षेत्रलाई समेत उच्च प्रतिफलमूखी बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ । मानव पुँजीको दीर्घकालीन मूल्य उच्च हुनेहुँदा प्रदेशमा समावेशी सामाजिक रूपान्तरणलाई ध्यानमा राखी सिप सिकाउने खालका नीति तथा कार्यक्रमहरू प्रदेश सरकारको मुख्य प्राथमिकतामा भएकोले यस संरचनाले सो अनुरूपको सूचक तथा लक्ष्यहरू समावेश गरेको छ । त्यस्तै प्रदेशबासीको जीवनशैलीलाई गुणस्तरीय बनाई मानव विकास सूचकांकलाई उच्च बनाउन प्रकृतिमैत्री स्वस्थ जनजीवनको परिकल्पना साकार बनाउने लक्ष्य राखिएको छ ।

विषयगत रूपमा गुणस्तरीय शिक्षा, सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच, रोजगारी सिर्जना, विपद् व्यवस्थापन र आवश्यक भौतिक तथा सामाजिक परिवर्तन गरी प्रदेशको समग्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सन्तुलित रूपान्तरण गर्ने लक्ष्य सहित प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार भएको छ । प्रत्येक कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यसको उपादेयता विश्लेषण गरेर बजेटमा समावेश

गरिएको छ । आवधिक योजनाले परिलक्षित गरे अनुरूपका कार्यक्रमहरूलाई तादत्म्यता कायम हुने गरी यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ ।

यो दस्तावेज तयार गर्दा प्रदेश सरकारका सम्पूर्ण मन्त्रालय तथा निकायहरू र विषय विज्ञको समेत राय, सल्लाह र सहकार्य रहेको छ । विषयगत मन्त्रालय तथा निकायहरूको आफ्ना लक्ष्य र रणनीतिहरू अनुरूप प्रदेश भित्रका विकासका सम्भावनालाई खोतल्दै आगामी तीन वर्षमा सम्पन्न गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको साथै सो अवधिमा हासिल गरिनुपर्ने प्रतिफल सूचकहरू समेत यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मर्म बमोजिम नै यो दस्तावेज तयार भएको मैले पाएको छु । तरपनि सुधार निरन्तर प्रक्रिया भएको सन्दर्भमा पाठकहरूबाट रचनात्मक सुझावको लागि अनुरोध गर्दछु । यस दस्तावेजलाई यस अवस्थामा तयार गर्न योगदान गर्नुहुने सम्पूर्ण प्रदेश सरकारका कर्मचारीहरू तथा **Economic Policy Incubator (EPI)** को तर्फबाट विज्ञको रूपमा सहयोग प्रदान गर्नु हुने डा. उत्तम पौडेललाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

धन्यवाद ।

सचिव

आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय

एवम्

संयोजक

MTEF प्राविधिक समिति

विषय-सूची

परिच्छेद १ परिचय	-१
१.१ पृष्ठभूमि	-१
१.२ प्रथम आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू	-२
१.२.१ दीर्घकालीन सोच	
१.२.२ लक्ष्य	
१.२.३ उद्देश्य	
१.२.४ रणनीति	
१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा	-३
१.३.१ संस्थागत व्यवस्था	
१.३.२ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया	
१.४ दस्तावेजको स्वरूप	-५
१.५ दस्तावेजका सीमाहरू	-५
परिच्छेद २ मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम	-७
२.१ पृष्ठभूमि	-७
२.२ प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक अवस्था तथा विद्यमान समस्याहरू	-७
२.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू	-९
२.४ रणनीति	-९
२.५ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य	-१०
२.६ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण	-११
२.६.१ आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य	
२.७ बजेट विनियोजनका प्राथमिकता निर्धारण	-१३
२.८ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट	-१४
क) लैङ्गिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट	
ख) जलवायु परिवर्तनको आधारमा बजेट बाँडफाँट	
ग) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बजेट बाँडफाँट	
२.८.१ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट	
२.९ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण	-१६
परिच्छेद ३ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि ब्यवस्था	-१७
३.१ पृष्ठभूमि	-१७
३.२ प्रमुख समस्या	-१७
३.३ चुनौती र अवसर	-१७
३.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत क्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-१८
३.४.१ कृषि विकास	
३.४.२ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास	
३.४.३ खाद्य तथा पोषण सुरक्षा	
३.४.४ भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन	
३.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-२१

३.६	विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-२४
३.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-२४
३.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-३४
परिच्छेद ४ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति		-३५
४.१	पृष्ठभूमि	-३५
४.२	प्रमुख समस्या	-३५
४.३	चुनौती र अवसर	-३५
४.४	आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	-३६
	४.४.१ औद्योगिक क्षेत्र	
	४.४.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति	
	४.४.३ खानी तथा खनिज पदार्थ	
४.५	विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक	-३७
४.६	विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-३८
४.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-३८
४.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-४०
परिच्छेद ५ वन, वातावरण र भू-संरक्षण		-४१
५.१	पृष्ठभूमि	-४१
५.२	प्रमुख समस्या	-४१
५.३	चुनौती र अवसर	-४१
५.४	आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	-४१
	५.४.१ वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण	
	५.४.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावार	
५.५	विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक	-४१
५.६	विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-४४
५.७	कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-४४
५.८	जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-४८
परिच्छेद ६ सामाजिक क्षेत्र		-४९
६.१	पृष्ठभूमि	-४९
६.२	प्रमुख समस्या	-४९
६.३	चुनौती र अवसर	-४९
६.४	आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-५०
	६.४.१ शिक्षा	
	६.४.२ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति	
	६.४.३ विज्ञान र प्रविधि	
	६.४.४ युवा तथा खेलकुद	
	६.४.५ कानुन महिला विकास तथा सशक्तीकरण	
	६.४.६ बालवालिका	
	६.४.७ जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता	
	६.४.८ सामाजिक समावेशिता	

६.४.९ श्रम तथा रोजगारी	
६.४.१० मानव संसाधन विकास	
६.४.११ यातायात व्यवस्थापन	
६.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-५५
६.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-५९
६.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-६०
६.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-७६
परिच्छेद ७ भौतिक पूर्वाधार, जलस्रोत, ऊर्जा तथा पर्यटन	-७७
७.१ पृष्ठभूमि	-७७
७.२ प्रमुख समस्या	-७७
७.३ चुनौती र अवसर	-७७
७.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति	-७८
७.४.१ पूर्वाधार विकास कार्यान्वयन	
७.४.२ सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण	
७.४.३ जलविद्युत तथा प्रसारण लाइन	
७.४.४ सौर्य ऊर्जा	
७.४.५ अन्य नवीकरणीय ऊर्जा	
७.४.६ यातायात पूर्वाधार विकास	
७.४.७ अवास भवन तथा शहरी विकास	
७.४.८ खानेपानी तथा सरसफाई	
७.४.९ पर्यटन	
७.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-८३
७.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-८६
७.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-८७
७.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-९३
परिच्छेद ८ आर्थिक क्षेत्र	-९४
८.१ पृष्ठभूमि	-९४
८.२ प्रमुख समस्या	-९४
८.३ चुनौती र अवसर	-९४
८.४ आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीति	-९५
८.४.१ आर्थिक व्यवस्था	
८.४.२ सहकारी तथा गरिवी निवारण	
८.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-९७
८.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-९८
८.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-९८
८.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-१०३
परिच्छेद ९ शान्ति सुरक्षा, सूचना तथा सञ्चार एवम् विपद् न्युनीकरण	-१०४
९.१ पृष्ठभूमि	-१०४
९.२ प्रमुख समस्या	-१०४

९.३ चुनौती र अवसर	-१०४
९.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-१०५
९.४.१ शान्ति सुरक्षा	
९.४.२ सूचना तथा सञ्चार	
९.४.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन	
९.४.४ आम सञ्चार	
९.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-१०६
९.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-१०८
९.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-१०८
९.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-११३
परिच्छेद १० स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण	-११४
१०.१ पृष्ठभूमि	-११४
१०.२ प्रमुख समस्या	-११४
१०.३ चुनौती र अवसर	-११५
१०.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-११५
१०.४.१ स्वास्थ्य	
१०.४.२ जनसंख्या तथा बसाइसराई	
१०.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-११८
१०.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-१२१
१०.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-१२१
१०.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-१२५
परिच्छेद ११ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय	-१२६
११.१ पृष्ठभूमि	-१२६
११.२ प्रमुख समस्या	-१२६
११.३ चुनौती तथा अवसर	-१२६
११.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-१२७
११.५ आवधिक योजना अनुरूपका विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति	-१२८
११.५.१ सुशासन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण	
११.५.२ कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	
११.५.३ अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य	
११.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य	-१३०
११.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)	-१३१
११.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण	-१३१
११.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान	-१३४
परिच्छेद १२ प्रदेशका संवैधानिक तथा अन्य निकायहरू	-१३५
१२.१ प्रदेश सभा सचिवालय	-१३५
१२.१.१ पृष्ठभूमि	
१२.१.२ प्रमुख समस्या	
१२.१.३ चुनौति तथा अवसर	

- १२.१.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य
- १२.१.५ रणनीति
- १२.१.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य
- १२.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)
- १२.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण
- १२.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान
- १२.२ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय -१४३
- १२.२.१ पृष्ठभूमि
- १२.२.२ प्रमुख समस्या
- १२.२.३ चुनौती तथा अवसर
- १२.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति
- १२.२.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य
- १२.२.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)
- १२.२.७ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण
- १२.२.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान
- १२.३ प्रदेश लोकसेवा आयोग -१४७
- १२.३.१ पृष्ठभूमि
- १२.३.२ प्रमुख समस्या
- १२.३.३ चुनौति तथा अवसर
- १२.३.४ दीर्घकालीन सोच
- १२.३.५ लक्ष्य तथा उद्देश्य
- १२.३.६ रणनीति
- १२.३.७ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य
- १२.३.८ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)
- १२.३.९ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण
- १२.३.१० जोखिम पक्ष तथा अनुमान
- १२.४ प्रदेश योजना आयोग -१५१
- १२.४.१ पृष्ठभूमि
- १२.४.२ प्रमुख समस्या
- १२.४.३ चुनौती तथा अवसर
- १२.४.४ दीर्घकालीन सोच
- १२.४.५ लक्ष्य
- १२.४.६ उद्देश्य
- १२.४.७ रणनीति
- १२.४.८ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

- १२.४.९ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)
- १२.४.१० कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण
- १२.४.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अनुसूचीहरू

-१५९

- अनुसूची १ : प्रदेश सरकार (माननीय आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री स्तर) को मिति २०७८/१२/२२ को निर्णयानुसारका समितिहरू
- अनुसूची २ र ३: आ. व. २०७८/७९ को मन्त्रालयगत प्रस्तावित बजेटको विवरण, खर्च प्रक्षेपण (वित्तीय व्यवस्था सहित) तथा स्रोत अनुसार
- अनुसूची ४ : प्रत्येक मन्त्रालय तथा निकायहरूले अवलम्बन गर्नुपर्ने वार्षिक कार्ययोजनाको खाका
- अनुसूची ५ : प्रति एकाई लागत अनुमान
- अनुसूची ६ : प्राथमिकीकरणको खाँका

परिच्छेद : १ परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहले वार्षिक रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरे अनुरूप यस प्रदेशको चौथो मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०७९/८०-२०८१/८२) तयार गरिएको छ। प्रदेश सरकारबाट प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) कार्यान्वयनको चरणमा छ। चालु आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को अन्तिमसम्ममा आवधिक योजना कार्यान्वयनको तेश्रो वर्ष पूरा हुनेछ। कोभिड-१९ महामारीका कारणले योजनाले परिलक्षित गरेका कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा आएको अवरोधका बावजुत पहिलो, दोश्रो र तेश्रो वर्ष सामाजिक तथा आर्थिक विकासका हिसाबले सन्तोषजनक रहन सकेन। गत वर्षको अनुभवका आधारमा यस वर्षको वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई आवधिक योजनासँग सामञ्जस्यता कायम हुने गरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूका प्राथमिकताका आधार तय गरिएका छन्। यस खर्च संरचना तयार गर्दा आर्थिक वर्ष २०७९/८० को हकमा विनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयन तथा सम्पन्नताको स्थिति, उपलब्ध साधन, श्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ। यसैगरी मन्त्रालय तथा निकायहरूले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमको क्रियाकलापमा आधारित लागत अनुमान गर्नुका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिने लगानीबाट प्राप्त हुने प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू पनि यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ।

प्रदेश सरकारले प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरी आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि लागु गरिसकेको सन्दर्भमा यस आवधिक योजनाको अबधि आ.व. २०८०/८१ मा पुरा हुने हुँदा योजनाले निर्दिष्ट गरेका महत्वपूर्ण कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको समावेश भए नभएको समेतलाई ध्यानमा राखी सो अनुरूप मध्यमकालीन खर्च संरचना तय गरी आगामी वर्षको वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने खाँचो छ। **समृद्ध प्रदेश: खुशी जनताको दीर्घकालीन सोच परिलक्षित भएको प्रथम आवधिक योजना र समृद्ध लुम्बिनी : आत्मनिर्भर प्रदेशको समसामयिक दृष्टान्तको सफलता उचित आयोजना तथा कार्यक्रमको छनौट र त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर गर्दछ।** प्रदेश सरकारले गत तीन आर्थिक वर्षहरूमा ल्याएका पूर्ण बजेटमा समावेश गरिएका कतिपय कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू पर्याप्त कर्मचारी, संस्थागत संरचना तथा महामारी लगायतका विपत्तिका कारण अझै पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा जान सकेनन्। उक्त आर्थिक वर्षमा शुरू गरेका कतिपय योजना तथा कार्यक्रमहरू दीर्घकालीन महत्वका पनि रहेका छन्। त्यस्ता केही कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्ने ध्येयले गत आर्थिक वर्षमा पनि समावेश गरिएकोमा यस वर्ष पनि निरन्तरता दिइएको छ। कोभिड-१९ को महामारीको कारणले आवधिक योजना तथा विगतका मध्यमकालीन खर्च संरचनाले तय गरेका अपेक्षित वार्षिक प्रतिफलहरूलाई न्यून हुन नदिन गत वर्षका कार्यक्रमहरूलाई महत्वका आधारमा निरन्तरता दिँदै नयाँ कार्यक्रमहरू समेत प्राथमिकतामा राखी विश्व श्रमबजारबाट विस्थापित एवम् आन्तरिक रूपमा रोजगार गुमाएका व्यक्तिहरूलाई पुनःस्थापित गर्न उद्योग, कृषि तथा निर्माण क्षेत्रमा रोजगार अभिवृद्धि गर्न सघाउने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा यस खर्च संरचनामा समावेश गरिएको छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास कार्यक्रममा परेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकासका लक्ष्य र लैङ्गिक संकेतका आधारमा वर्गीकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजनलाई विश्लेषण गरिएको छ। तथापि यस प्रतिवेदनमा समाविष्ट प्रदेश सरकारले सञ्चालन गर्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूले ल्याउने प्रतिफलहरूलाई तीन तहका सरकार एवम् निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रका लगानी र गतिविधिहरूले ल्याउने अनुमानित प्रतिफलहरूसमेत संश्लेषण गरी प्रदेश तहका नतिजा सूचकहरू तयार गरिएको छ। वार्षिक विकास कार्यक्रममा मूलतः प्रदेश सरकारको क्षेत्राधिकारमा पर्ने विकासका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू समेटिएका छन्।

१.२ प्रथम आवधिक योजना अनुरूप दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीतिहरू

१.२.१ दीर्घकालीन सोच

समृद्ध प्रदेश: खुशी जनता

उच्च आर्थिक वृद्धिसहित समृद्ध अर्थतन्त्र, रोजगारीसहित जीवन निर्वाहका लागि पर्याप्त आम्दानी, आधारभूत भौतिक सुविधाको उपलब्धता, सुरक्षा र स्वच्छ वातावरण कायम रहने समृद्ध प्रदेशका खुशी जनता।

१.२.२ लक्ष्य

समाजवाद उन्मुख, सामाजिक न्यायमा आधारित, समावेशी, सन्तुलित र दिगो विकासको माध्यमबाट आर्थिक वृद्धिदरलाई उच्च पाउँदै प्रदेशबासी जनताको जीवनमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउनु।

१.२.३ उद्देश्य

सामाजिक न्यायमा आधारित रही अवसरको सिर्जना, उत्पादन वृद्धि, रोजगारी प्रवर्द्धन र गरिबी निवारण गर्नु।

१.२.४ रणनीति

आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणान्तरक लक्ष्यहरू हासिल गर्न ६ वटा रणनीति अवलम्बन गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको माध्यमद्वारा कसरी लक्षित उपलब्धिहरू हासिल गर्न सकिन्छ भन्ने दिशामा यी रणनीतिहरूलाई ६ वटा रणनीतिक स्तम्भको रूपमा वार्षिक कार्यक्रमसित जोडेर हेरिएको छ। रणनीतिहरू यसप्रकार छन्:

१. कृषि, उद्योग र पर्यटन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी आर्थिक वृद्धिदर बढाउने।

कृषि, उद्योग र पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धि र रोजगारीको आधारको रूपमा लिई आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्दै सरल नियमन प्रक्रिया, सहयोगी भौतिक पूर्वाधारको उपलब्धता र कार्यकुशलता अभिवृद्धि गरी निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी उच्च आर्थिक वृद्धिदर कायम गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १, २, ८, ९, १०, १२)

२. आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार गर्ने।

व्यवस्थित शहरीकरण, यातायात पूर्वाधार, सिंचाइ, खानेपानी, उर्जा र आवास जस्ता आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधारको विस्तारलाई उत्पादनसँग आवद्ध गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ६, ७, ९, ११)

३. गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य विस्तार गरी मानवीय पूँजी निर्माण गर्ने।

शिक्षा र स्वास्थ्यको पहुँच विस्तार र गुणस्तर सुधारका साथै प्राविधिक शिक्षामा सहज पहुँच बढाई जीवनोपयोगी, उद्यमशील र व्यावसायिक सिप विकासगरी मानव पूँजी निर्माण गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ३, ४)

४. सामाजिक समावेशिता र लैङ्गिक समता प्रवर्द्धन गर्ने।

सामाजिक समावेशितामा जोड दिँदै भाषा कला धर्म र संस्कृतिको संरक्षण, अन्धविश्वास, कुरीति र हिंसाको अन्त्य गर्नुका साथै लैङ्गिक समता तथा महिला सशक्तीकरणमा जोड दिइनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य ५, १६)

५. प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलित विकास गर्ने।

वातावरणको संरक्षण गर्दै उपलब्ध प्राकृतिक साधनहरूको समुचित उपयोगका साथै आर्थिक सामाजिक क्षेत्रका गतिविधिहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलित र सम्भावित विपद्प्रति सचेत रही सञ्चालन गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १३, १५)

६. विधिको शासन कायम गर्दै सुशासन प्रत्याभूति गर्ने।

विधिको शासन, सदाचार, पारदर्शिता तथा जबाफदेहीताको मान्यतालाई सरकारी कामकाज र सेवा प्रवाहमा संस्थागत गरी जनअपेक्षा अनुकूल सुशासन प्रणाली प्रत्याभूत गरिनेछ। (दिगो विकासका लक्ष्य १६, १७)

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा

१.३.१ संस्थागत व्यवस्था

मध्यमकालीन खर्च संरचना, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता अपनाउने उपकरण भएकोले वार्षिक बजेट निर्माणमा यसको महत्वपूर्ण भूमिका छ। प्रदेश नं ५, आर्थिक कार्यविधि ऐन २०७४ को दफा ५(१) मा प्रत्येक आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्नुअघि आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयले आगामी तीन आर्थिक वर्षको आम्दानी र खर्चको प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने र यस्तो खर्च संरचना तयार गर्दा आवधिक योजनालाई मार्गदर्शनको रूपमा लिनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ। उक्त कानूनी व्यवस्था बमोजिम मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न प्रदेश सरकार (माननीय मुख्यमन्त्री तथा आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रीस्तर) को मिति २०७८/१२/२२ को निर्णयानुसार मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा निर्देशक समिति, मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति र निकायगत मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदलहरू गठन गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएकोमा वर्तमान राजनैतिक परिवर्तन अनुरूप परिवर्तित प्रदेशस्तरका निकायहरूमा संरचनात्मक परिवर्तन र नवनिर्मित समृद्ध लुम्बिनी : आत्मनिर्भर प्रदेश” को सोचलाई समेत समेटे यो दस्तावेज तयार गरिएको छ। यी समितिहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची १ मा देखाइएको छ।

१.३.२ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रिया

यो खर्च संरचना तयार गर्दा देहाय बमोजिमका बुँदाहरूलाई ध्यानमा राखी आगामी तीन वर्षको आम्दानी र खर्च प्रक्षेपण गरिएको छ:

१. **त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी:** संविधानको अनुसूची र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्य-विस्तृतीकरण प्रतिवेदन, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको वर्गिकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ बमोजिम प्रदेश सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका विषयहरू कार्यान्वयनमा लाग्ने खर्चको अनुमान गरियो। प्रथम आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीतिलाई आधार मानी आयोजना र कार्यक्रमहरू पहिचान गरी खर्चको अनुमानबाट आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरियो। तलब, भत्ता जस्ता अनिवार्य दायित्व र चालु तथा प्रशासनिक खर्चतर्फ आवश्यक बजेट अनुमान गरी बाँकी रकम पुँजीगत तथा कार्यक्रम खर्चतर्फ समावेश गरियो।
२. **बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने:** आ.व. २०७९/८० को लागि वित्तीय समानीकरण अनुदान र राजश्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अनुमानित खर्चको सीमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त भै नसक्दै बजेट तयारी गर्नुपर्ने भएकोले बजेट सीमा प्राप्त भएपछि स्रोत अनुमानमा थपघट हुनेगरी पहिलो चरणमा चालु आ.व. २०७८/७९ मा विनियोजित बजेटलाई आधारमानी बजेट सुनिश्चित भई दायित्व सिर्जना भएका बहुवर्षीय ठेक्का तथा क्रमागत आयोजनाका लागि पर्याप्त श्रोत अनुमान गरियो। यसमा श्रोत अनुमान समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र प्रदेश योजना आयोग र आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयबाट निकायगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्था सहितको बजेट सीमा र मार्गदर्शन तयार गरियो। सोही सीमा र मार्गदर्शनलाई आधार मानी मन्त्रालयहरूद्वारा प्रथम कार्यक्रम मस्यौदा तयार गरियो। उक्त मस्यौदा उपर छलफल गर्दाको बखत नेपाल सरकारबाट प्राप्त समानीकरण अनुदान र राजश्व बाँडफाँटसमेतलाई हिसाब गरी संशोधित बजेट सीमा पठाइयो।
३. **त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी पेश गर्ने:** बजेट सीमाभित्रका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्रादेशिक मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) मा प्रविष्टि गरी आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयमा पठाउने व्यवस्था अनुसार बजेट तयारी गर्ने सिलसिलामा मन्त्रालयहरूलाई प्राप्त सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही मन्त्रालयहरूले मातहतका कार्यालय र आयोजनाहरूसित छलफल गरी बजेट तथा कार्यक्रमहरू तयार गरी PLMBIS मा प्रविष्टि मार्फत् आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयमा पठाउने कार्य भयो।
४. **त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल:** सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमानलाई चालु खर्च, पुँजीगत खर्च सहितका विवरणहरू कार्यगत र निकायगत रूपमा आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयमा छलफल गरियो। यसमा प्रदेश योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयको बजेट योजना तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायहरूको सहभागिता थियो। निकायगत रूपमा बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयले बजेटको मस्यौदा तयार गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो।

५. प्रदेश सभामा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने: मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम मन्त्रिपरिषद्बाट स्वीकृत गर्ने व्यवस्था छ। राजश्वको प्रक्षेपण, विभिन्न स्रोतहरूबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेका आगामी वर्ष सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण बजेट वक्तव्य मार्फत् २०७९ साल असार १ गते माननीय आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रीबाट प्रदेश सभामा पेश हुने व्यवस्था छ। बजेट वक्तव्यका साथमा मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत प्रदेश सभामा पेश गर्ने व्यवस्था रहेको छ।

१.४ दस्तावेजको स्वरूप

मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम तथा बजेटबीचको अन्योन्याश्रित सम्बन्धको कारण यी सबैको सामन्जस्यता कायम हुने गरी यस दस्तावेज तयार गरिएको छ। चक्रीय पद्धति अनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को बजेट कार्यान्वयनको समिक्षापश्चात् आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि २०८१/८२ को मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरिएको छ। बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउने प्रमुख साधनको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई लिने गरिन्छ। चक्रीय हिसाबले वर्षेनि तीन वर्षको लागि तयार गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको बजेट अनुमान तथा वार्षिक कार्यक्रम आगामी आर्थिक वर्षको हिसाबले तय गरिने बजेट अनुमान तथा वार्षिक कार्यक्रम नै रहने र बाँकी दुई वर्षका बजेट तथा कार्यक्रम प्रथम वर्षका बजेट र कार्यक्रमसित तादात्म्य हुने गरी प्रक्षेपण गरिएको छ।

यो दस्तावेजमा १२ परिच्छेद तथा केही अनुसूचीहरू रहेका छन्। प्रथम परिच्छेदमा समग्र दस्तावेजको परिचय दिइएको छ। दोस्रो परिच्छेदमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक विकास कार्यक्रमबारे चर्चा गरिएको छ भने तेस्रोदेखि बाह्रौं परिच्छेदसम्म विषयक्षेत्र तथा निकायगत हिसाबले त्रिवर्षीय तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम, बजेट, नतिजा सूचक र जोखिम अनुमान लगायतका विषयवस्तुहरू समेटिएको छ। अन्तिममा प्रदेश सरकारबाट कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको विस्तृत विवरणहरू सहितका केही जानकारीमुलक अनुसूचीहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

१.५ दस्तावेजका सीमाहरू

योजनावद्ध विकासको लागि आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र सोमा आधारित प्रमुख वार्षिक बजेट तथा प्रमुख विकास कार्यक्रमहरू सहितको यो दस्तावेज तयार गरिएको हो। तथापि यो दस्तावेजका केही सीमा रहेका छन्:

१. प्रदेश सरकारले प्रदेशमा तथ्याङ्क कार्यालय स्थापना गरी आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गर्ने र सोही अनुसार सूचकहरूको प्रक्षेपणका आधार तय गर्ने लक्ष्य लिइएको भएतापनि उक्त कार्यालय स्थापना भईनसकेको हुँदा पर्याप्त तथ्याङ्कको अभावको कारण उपयुक्त प्रक्षेपण हुन कठिनाई भएको छ। केही सूचकहरू खाली रहेका छन् भने केही तथ्याङ्कहरू सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकायहरूको सहयोगमा पूरा भएका छन्।

२. आर्थिक वर्ष २०७७/७८ देखि वा सो भन्दा अगाडि पनि सञ्चालन, प्रारम्भ तथा प्रस्तावित थुप्रै स-साना सानो लागतका क्रमागत आयोजनाहरूलाई यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छैन। यस्ता पुराना दायित्वलाई कम गर्दै आवधिक योजनाले मार्गनिर्देश गरे बमोजिमका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा प्राथमिकताका साथ बजेट विनियोजन गरिदै लगिने छ।
३. नीतिको सफलता त्यसको कार्यान्वयनमा निर्भर रहने र सोही बमोजिम निर्धारित लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल हुने हुन्छ। तथापि विषयगत मन्त्रालयहरूले यस संरचनालाई महत्वका साथ कार्यान्वयन गर्ने विषयमा ध्यान दिनुपर्ने छ।
४. विषयगत मन्त्रालयहरूको अधिक समय बजेटको तयारीमा गएकोले मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको लागि त्रिवर्षीय अनुमान र प्रक्षेपणको सान्दर्भिक आधारहरू तय नहुँदा केही सीमितताहरू रहे।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा प्रमुख वार्षिक कार्यक्रम

२.१ पृष्ठभूमि

आवधिक योजना अनुरूप “समृद्ध प्रदेश: खुशी जनता” को दीर्घकालीन सोच तथा “समृद्ध लुम्बिनी : आत्मनिर्भर प्रदेश” को समसामयिक सोचलाई हासिल गर्नको लागि प्रदेशको आवधिक योजनाले तय गरेका विकास र समृद्धिका कार्यक्रमहरू समयमा नै सम्पन्न गर्नको लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। यसका लागि श्रोत तथा साधनको कुशल विनियोजन, नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन दक्षता र वितीय अनुशासनका तीनै पक्ष अत्यावश्यक हुन्छन्। यी पक्षहरूलाई मजबुत बनाउने प्रमुख औजार नै मध्यमकालीन खर्च संरचना हो।

संविधानले परिकल्पना गरे बमोजिम प्रदेशमा सन्तुलित अर्थ व्यवस्थाको सोचलाई मूर्त रूप दिनको लागि प्रथम आवधिक योजना (आ.व. २०७६/७७-२०८०/८१) सँग सामञ्जस्य हुनेगरी आर्थिक वर्ष २०७९/८०-२०८१/८२ को मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ। यसका अतिरिक्त प्रदेश सभाबाट पारित आर्थिक वर्ष २०७९/८० को नीति तथा कार्यक्रम, आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेअनुरूपका तथा वर्तमान कोभिड-१९ महामारीको परिवर्तित अवस्था अनुरूप प्रदेशको आर्थिक पुनर्स्थापना तथा उच्च रोजगारी सिर्जना गर्न सक्ने खालका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई छनौट गरिएका छन्। प्रदेशको उच्च आर्थिक वृद्धिदरलाई निर्धारण गर्ने लक्षित कार्यक्रमहरूलाई समयमा नै सम्पन्न हुने गरी मुख्य प्राथमिकतामा राखिएको छ। स्रोत अनुमान समितिबाट प्रस्तावित आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को स्रोतको आंकलन तथा विकास कार्यक्रमको बाँडफाँटका आधारमा साविकमा प्रदेश सरकारबाट कार्यान्वयन भइरहेका कार्यक्रमहरूलाई यस दस्तावेजमा समेटिएको छ।

कोभिड महामारीको बीच पनि अधुरा कार्यक्रमहरूलाई समयमा नै सम्पन्न गर्ने ध्येय अनुरूप प्रदेश सरकारले गत आर्थिक वर्षहरूदेखि नै सुचारू गरेका केही दीर्घकालीन प्रवृत्ति र महत्वका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई निरन्तरता दिइएको छ। यस वर्षको वार्षिक विकास कार्यक्रममा कोभिड-१९ बाट अर्थतन्त्रमा परेको प्रभावलाई मध्यनजर गरी प्रदेश गौरव लगायत सिप प्रतिष्ठानमार्फत् उच्च रोजगारी सिर्जना गर्ने खालका केहि विशेष किसिमका कार्यक्रमहरू पनि ल्याइएको छ। प्राथमिकताका आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक कार्यक्रममा परेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई रणनीतिक स्तम्भ, दिगो विकासका लक्ष्य, र लैङ्गिक संकेतका आधारमा वर्गीकरण गरी सो अनुसारको बजेट विनियोजनलाई विश्लेषण गरिएको छ।

यस खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको खर्च अनुमान आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा विनियोजित बजेट कायम हुनेगरी र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन, श्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम प्रक्षेपण गरिएको छ। यसैगरी मन्त्रालय तथा निकायहरूले सञ्चालन गर्ने आयोजना र कार्यक्रमको क्रियाकलापमा आधारित लागत अनुमान गर्नुका साथै विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिने लगानीबाट लक्ष्य गरिएका समष्टिगत प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू पनि यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ। यसका साथै, प्रदेश सरकारका कार्यालय तथा निकायहरूबाट संचालित कार्यक्रमहरूको प्राप्त प्रतिफलहरूबाट विषयगत नतिजा सूचक तथा लक्ष्य तयार गरिएको छ।

२.२ प्रदेशको समष्टिगत आर्थिक अवस्था तथा विद्यमान समस्याहरू

यस प्रदेशको आर्थिक वृद्धिदर आ.व. २०७६/७७ मा नकारात्मक रही २०७७/७८ मा उल्लेख्य सुधार भई ३.८ प्रतिशत रहकोमा २०७८/७९ मा अझै सुधार भई ४.९ प्रतिशत रहने अनुमान गरिएको छ भने सो दर

आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले क्रमशः लक्ष्य गरेको ९.६ र ७ प्रतिशत भन्दा धेरै कम हो। प्रदेशस्तरको आर्थिक अवस्था समेटिएको केन्द्रीय तथ्यांक विभागको प्रकाशन अनुसार आ.व. २०७८/७९ मा यस प्रदेशले राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब १४.१ प्रतिशतको योगदान गर्ने अनुमान छ, जुन आवधिक योजनाले लक्ष्य गरे भन्दा ५ प्रतिशतले कम हो। प्रदेशको सन्चित कोषमा दाखिला हुने आयतर्फ २०७८/७९ मा कुल अनुमानित बजेटको करिब ६४.०४ प्रतिशत संघबाट (अनुदान र राजस्व बाँडफाँट) र ७.६९ प्रतिशत स्थानीय तहको राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने अनुमान छ भने प्रदेशको आन्तरिक राजस्वको यथार्थ अवस्था हेर्दा आ.व. २०७७/७८ को बजेटमा छुट्टाइएको अनुमानको ५२.४० प्रतिशत मात्र प्राप्त भएकोमा आ.व. २०७८/७९ मा लगभग ३१.९ प्रतिशत प्राप्त हुने अनुमान छ। यस तथ्याँकलाई हेर्दा २०७८/७९ को बजेटमा उल्लेखित आन्तरिक राजस्वको लक्ष्य आवधिक योजनाले लक्ष्य गरेको रकमको ४० प्रतिशत मात्र हो। प्रदेशको खर्चतर्फ आ.व. २०७७/७८ मा चालुतर्फ ८१ प्रतिशत र पुँजीगत तर्फ ८३ प्रतिशत (औषत कुल खर्च ८२ प्रतिशत) भएकोमा २०७८/७९ मा चालुतर्फ ७५.७१ प्रतिशत र पुँजीगत तर्फ ६७ प्रतिशत (औषत कुल खर्च ७० प्रतिशत) पुग्ने अनुमान छ। यस प्रदेशमा वचत तथा लगानीलाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी विस्तीय तथा बैकिङ प्रणालीको व्यवस्थातर्फ हालसम्म कुनै ठोस कार्यक्रमहरू अगाडि नआएकोले पुँजी निर्माण तथा परिचालनमा खासै प्रगति भएको देखिदैन।

प्रदेश सरकारको आर्थिक अधिकारहरू सीमित रहेको सन्दर्भमा प्रदेशको खर्च व्यवस्थापनको लागि संघीय सरकारसँगको निर्भरता अत्यधिक रहेको छ। यसका साथै प्रदेशको आर्थिक अधिकारको प्रयोगका लागि आवश्यक कतिपय कानूनहरू निर्माणको क्रममा छन्। त्यसैगरी प्रदेशमा सन्चालित कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनमा जनशक्ति तथा संस्थागत क्षमता मजबुत हुन सकेको छैन। घरजग्गा रजिस्ट्रेसनतर्फ भइरहेको कारोवार संघको लिखतमा उल्लेख हुने र सो रकम वास्तविक उठ्नुपर्ने राजस्व रकम भन्दा ज्यादै न्यून रहेको छ। सवारी साधन कर सवारी दर्ता भएको प्रदेशले पाउने वर्तमान व्यवस्था र यस प्रदेशका आधाभन्दा बढी सवारीहरू अन्य प्रदेश र खासगरी वागमती प्रदेशमा दर्ता हुने प्रवृत्तिले गर्दा प्रदेशले पाउनुपर्ने परिमाणमा कर पाउन सकेको छैन भने सवारी कर प्रणालीहरूमा यातायात व्यवस्था विभागको नियन्त्रण रहेको र ती प्रणालीहरूमा कार्यक्षमता तथा सेवाग्राहीमैत्री डिजिटल प्रविधिको अभावका कारण सेवाग्राहीले दिनभर लाइनमा बसेर पनि रकम तिर्न नपाइरहेको अवस्था छ। मनोरञ्जन स्थलको निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी मनोरञ्जन करको दायरामा आउनुपर्ने गतिविधिहरू पनि आउन नसकेको र स्थानीय तहले संकलन गर्ने यो कर सो तहको प्राथमिकतामा परेको छैन। विज्ञापनमार्फत् प्राप्त हुनुपर्ने करको रकम पनि ज्यादै न्यून छ र स्थानीय तहबाट समेत सो करको दर तोक्ने तथा संकलन गर्ने कार्य अझै ओझेलमा परेको देखिन्छ। त्यसैगरी बुद्धभूमि, रुरुक्षेत्र तथा दर्जनौ पर्यटकीय स्थलहरूको प्रचार-प्रसार तथा प्रवर्द्धन गरी पर्यटनजन्य गतिविधिबाट समेत प्रदेशले उच्च आय प्राप्त गर्न सकेको छैन।

प्रदेशको एकल अधिकारको रूपमा रहेको कृषि आयकर समेत ज्यादै न्यून छ। प्रदेशको ठूलो भू-भागको झन्डै आधा हिस्सा ओगटेको वन क्षेत्रमा प्रदेश सरकारको ठूलो लगानी परेको यथार्थ छ तर वनको आयमा भने सामुदायिक उपभोक्ता समूहको वर्चस्व एवम् एकाधिकार रहेकोमा प्रदेशले सिमित आयको स्रोत बनाएको पाइन्छ। प्रदेशलाई राम्रो आय प्राप्त हुनुपर्ने नदीजन्य पदार्थको व्यवस्थापन राम्रो हुन नसक्दा यसबाट हुने आय पनि प्राप्त हुन सकेको छैन। एकातर्फ स्थानीय सरकार संचालन ऐन र संघीय सरकारले जारी राखेको मापदण्ड एक आपसमा बाझिएकोले संकलित रकम बाँडफाँट गर्ने कार्यमा स्थानीय तहले व्यवधान खडा गरिरहेका छन्। यसले ठेक्का-पट्टा तथा व्यवस्थापनमा समेत मिलेमतो तथा सीमित व्यक्तिको एकाधिकार रहेको स्थितिको कारण राज्यले पाउनु पर्ने राजस्व प्राप्त हुन सकेको छैन।

बजेट कार्यक्रम तथा विनियोजनतर्फ समेत थुप्रै समस्याहरू विद्यमान छन्। पूर्वाधार विकासतर्फ सडक, सिंचाई, खानेपानी तथा सहरी विकासका क्षेत्रमा प्रदेश सरकारको क्षमता भन्दा धेरै आयोजना शुरु गरिएकोले हाल

यो क्षेत्रका योजनाहरू न्यून बजेटको समस्याबाट ग्रस्त देखिन्छन् भने संघीय सरकारले हस्तान्तरण गरेका आयोजना र त्यसका लागि आवश्यक रकमको तुलनामा ज्यादै न्यून बजेट रकम अनुदानको रूपमा प्राप्त हुने गरेकाले अधुरा आयोजनाको संख्या वृद्धि भइरहेको छ। अद्यावधिक वस्तुस्थिति र तथ्यांकको अभावका कारण आयोजना छनौट र प्राथमिकीकरणमा स्पष्ट र वस्तुनिष्ठ मापदण्ड अपनाउन सकिएको छैन। कृषि उत्पादनदेखि उपभोक्तासम्मको आपूर्ति शृंखला सिलसिलावद्ध तरिकाको नहुँदा कृषि क्षेत्रमा प्रदेश सरकारले गरेको लगानीबाट संचालित अधिकांश कार्यक्रमहरू प्रभावकारी तथा प्रतिफलमुखी देखिएका छैनन्। साथै बजेट तथा कार्यक्रमले समेटेका कृषकको संख्या ज्यादै न्यून छ। सामाजिक क्षेत्रका कार्यक्रमहरूमा समेत परिवर्तनकारी भूमिकामा रहने गरी उच्च प्रतिफल दिने खालका कार्यक्रमहरूले प्रतिस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ। प्रदेशस्तरको स्वास्थ्य संरचना तथा स्वास्थ्य क्षेत्रको क्षमतामा हालको अवस्थाले सहजै स्वास्थ्य सेवामा सर्वसाधारणको पहुँच नभएको यथार्थ छ। स्वास्थ्यमा सर्वसाधारणको खर्च अत्यधिक रहेकोले गुणस्तरीय सुलभ स्वास्थ्य सेवा प्रति प्रदेशको ध्यान केन्द्रित हुनु आवश्यक छ। असिमित अर्थोपार्जनको सम्भावना बोकेको पर्यटन विकासको क्षेत्रमा स-साना कार्यक्रममा खर्च केन्द्रित गरिएको देखिन्छ। समग्रमा यस प्रदेश सरकारको जिम्मेवारीभित्र रही स्पष्ट प्राथमिकता निर्धारण गरी बजेट तथा कार्यक्रम निर्धारण गर्ने र बजेट विनियोजन गर्ने कार्य हुन सकेको छैन।

प्रदेशको यस किसिमका वर्तमान आर्थिक अवस्था तथा समस्याहरूको उचित व्यवस्थापनमा केन्द्रित हुँदै कोभिडका कारण शिथिल बनेका आर्थिक क्षेत्रहरूको पुनरूत्थान हुने गरी, आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने गरी तथा तद अनुरूप मध्यमकालीन खर्च संरचना समेतका उद्देश्य तथा रणनीतिहरू समेतमा तादात्म्यता कायम हुने गरी आगामी तीन वर्षमा प्रदेश सरकारले संचालन तथा कार्यान्वयन गर्नेपर्ने कार्यक्रम तथा योजनाहरूलाई यस दस्तावेजमा समावेश गरिएको छ।

२.३ मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू

प्रथम आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरेबमोजिमका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्यहरू हासिल गर्नको लागि यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाका निम्न बमोजिम उद्देश्यहरू राखिएको छः

- क) आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीचको तादात्म्यता कायम गरी मध्यमकालीन श्रोत र खर्चबीच वित्तीय प्रक्षेपण क्षमता बढाउनु।
- ख) चक्रीय बजेट पद्धतिद्वारा वित्तीय नियम सुचारू गराई सार्वजनिक खर्चलाई प्रतिफलमुखी बनाउनु।
- ग) वृहत् आर्थिक चरहरूको विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजालाई संक्षेपण गरी मध्यमकालीन श्रोतको आधारशिला तयार गराई मध्यमकालीन अवधिको लागि सही अनुमान र प्रक्षेपण दक्षता अभिवृद्धि गर्नु।
- घ) रणनीतिक योजनाको दस्तावेजको रूपमा प्रत्येक नयाँ आ.व. को लागि बजेट सिलिंड तथा वित्तीय नीति तयारीमा निर्णायक भूमिका निभाउनु।
- ङ) विषयक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको छनौट प्रक्रियाका लागि प्राथमिकीकरण खाका उपलब्ध गराउनु।

२.४ रणनीति

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न परिच्छेद १ मा प्रस्तुत गरिए झैं आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएका ६ वटा रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछन् ।

२.५ प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

हालै प्रदेश सरकारले लिएको समृद्ध लुम्बिनी: आत्मनिर्भर प्रदेशको सोच हासिल गर्नमा केन्द्रित रहँदै आगामी तीन वर्षको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचनाका केही प्रमुख लक्ष्य तथा नतिजा सूचकहरू निर्धारण गरिएको छ। कोभिड-१९ को कारणले सामाजिक र आर्थिक विषयगत क्षेत्रहरूमा परेको असरले चालु आ.व. मा लक्षित गरिए अनुरूपको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्न कठिन रह्यो। यस परिस्थितिलाई समेत विश्लेषण गर्दै समष्टिगत सूचक र लक्ष्यहरूको विद्यमान स्थिति तथा आगामी ३ वर्षको अपेक्षित उपलब्धि तालिका २.१ मा र विषयक्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्यहरू तालिका २.२ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.१ : प्रमुख नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७७/७८ को उपलब्धि	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धि दर (आधारभूत मूल्यमा)	प्रतिशत	३.८	४.९	७.७	८.४	९.६
	कृषि	प्रतिशत	५.५	४.६	६.५	६.८	७.१
	गैर कृषि	प्रतिशत	२.१	५.३	८.३	९.८	१०.७
	उद्योग	प्रतिशत	५.८	८.१	११	१३.२	१४.२
	सेवा	प्रतिशत	२.२	६.४	७.७	९.३	९.७
२	राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा प्रदेशको योगदान (आधारभूत मूल्यमा)	प्रतिशत	१४	१४.१	१५.३	१६	१६.५
३	गार्हस्थ्य प्रतिव्यक्ति आम्दानी	रु.हजारमा	९९.५	१११.७७			
४	प्रतिव्यक्ति कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	रु.हजारमा	११७९	१३३७	१४५०	१५२०	१६१०
५	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	-	८.०	७	५	४
६	निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्या	प्रतिशत	-	१३.६	१२.२	११.२	१०.५
७	बहुआयामिक गरिबीको दर	सूचकांक	२४.०	२०.०	१६	१३	१३
८	कुल निक्षेपमा प्रदेशको अंश	प्रतिशत	८.१२				
९	कुल कर्जामा प्रदेशको अंश	प्रतिशत	११.८				
१०	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा संख्या	संख्या	९००	९३०	९६०	९९०	१०१०

तालिका २.२ : प्रदेश समृद्धिका प्रमुख विषय क्षेत्रगत सूचक तथा लक्ष्य

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
कृषि, उद्योग, पर्यटन र वन							
१	खाद्यान्न बाली उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	२३६०	२४७२	२५३८	२६४७	२६३४
२	तरकारी उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	६५०	६३६	६५०	६८९	७०५
३	फलफूल उत्पादन	हजार मेट्रिक टन	१४२	१५२	१५८	१६४	१७१
४	कृषि रोजगारी (थप)	संख्या	५०००	८५००	१००००	१२०००	१३०००
५	उद्योगहरूबाट रोजगारीको	हजारमा					

क्र. सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
	सिर्जना						
६	काठको उत्पादन	हजार मेट्रिक टन					
७	पर्यटक आगमन	हजारमा	२०००	२७००	२८००	३०६०	३१००
८	पर्यटन क्षेत्रमा रोजगारी	हजारमा					
सामाजिक तथा मानव विकास							
९	मानव विकास सूचकांक	सूचकांक	०.५१	०.६०१			
१०	जन्मदाको अपेक्षित आयु	वर्ष	६९.७७	६९.९७	७०.१७	७१	७२
११	बाल मृत्युदर	प्रतिहजार	३८	३५	२८	२५	२१
१२	मातृमृत्यु दर	प्रति लाख जीवित जन्म	१९०	१७२	१५७	१५०	१४८
१३	घरेलु तथा लैङ्गिक हिंसा भोगेका १५ देखि ४९ वर्षका महिला	प्रतिशत	६.६६	५.०३	३.४	३.१	३
१४	खुद भर्ना दर						
	क) आधारभूत तह (कक्षा १-५)	प्रतिशत	९९	१००	१००	१००	१००
	ख) आधारभूत तह (कक्षा १-८)	प्रतिशत	९३.४	९४.६	९५.६	१००	१००
	ग) माध्यमिक तह (९-१२)	प्रतिशत	४६.६	४९.२	५२.४	५५	५५
१५	साक्षरता दर (५ वर्षभन्दा माथि)	प्रतिशत	७०	७८	८२	९५	९५
१६	खानेपानी सुविधा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	९४	९७	१००	१००	१००
भौतिक पूर्वाधार							
१७	सिंचित क्षेत्र	प्रतिशत	५५.२	६०.३	६६.५	७०	७२
१८	सडकको लम्बाई	कि.मि.	११८९७	११९२७	१३११९	१४०००	१४१००
१९	विद्युत उत्पादन	मेगावाट	६२	११०	-		
२०	विद्युत पहुँचमा रहेको जनसंख्या	हजारमा	९०.२	९४	१००	१००	१००
२१	स्थानीय सडक सञ्जाल	कि.मी.	११०००	११५००	१२०००	१२५००	१२७००
२२	पक्की सडकको अंश	प्रतिशत	२३	२४.४	२५	२८	३०
२३	इन्टरनेट पहुँच भएका घरपरिवार	प्रतिशत	७५	८५	९२	९९	९९

२.६ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको बजेट विनियोजन र प्रक्षेपण

प्रदेश सरकारको स्रोत आँकलन तथा बजेट अनुमान एवम् प्रक्षेपण गर्दा देहायका आधारहरू लिइएको छ।

१. अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार संघीय सरकारले संकलन गर्ने अधिकार क्षेत्रमा रहेको मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्क रकम संघीय विभाज्य कोषमा रहने र यस्तो रकमको १५ प्रतिशत प्रदेश तहमा उपलब्ध हुने व्यवस्था बमोजिमको रकम तथा पछिल्ला दुई वर्षका लागि नेपाल सरकारको मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुरूप अनुमान गरिएको छ।

२. पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज, पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतबाट संकलन भएको रोयल्टीको २५ प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेशले प्राप्त गर्ने भएकाले सोलाई समेत आम्दानी अनुमान गर्दा गणना गरिएको छ।
३. प्रदेशले परिचालन गर्ने राजश्व अनुमान गर्दा कृषि आयमा लाग्ने कर, घर-जग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क, सवारी साधन दस्तुरको विगत दुई आर्थिक वर्षमा संकलन भएको रकम, आगामी आर्थिक वर्षमा हुने आर्थिक गतिविधि, स्थानीय तहसँगको साझा राजश्वसम्बन्धी अधिकार समेतका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
४. प्रदेश सरकारले लिन सक्ने आन्तरिक ऋणको सीमा राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगबाट भएको सिफारिस बमोजिम आगामी आ.व. २०७९/०८० को लागि आन्तरिक राजश्व र राजश्व बाँडफाँटबाट प्राप्त रकमको १२ प्रतिशत ननाघ्ने गरी ऋण उठाउन सकिने व्यवस्था छ।
५. प्रदेश सरकारबाट प्रदेशमा रहेका आर्थिक वृद्धिका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको पहिचान गरी सार्वजनिक निजी साझेदारी मोडलबाट कार्यक्रमहरू अगाडि बढाई प्रदेशको आन्तरिक राजश्व बढाउने नीति अनुरूप कार्यक्रमहरू तय भएका छन्।

२.६.१ आर्थिक वृद्धिको लक्ष्य

प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाले पाँच वर्षभित्र औसतमा ९.५ प्रतिशतको आर्थिक वृद्धिदर हासिल गर्ने लक्ष्य लिएको छ। प्रस्तुत योजना कार्यान्वयन चरणको तेश्रो वर्ष पुरा हुँदा सम्ममा विशेषगरी कोभिड-१९ को कारणले आ.व. २०७६/७७ देखि आ.व. २०७७/७८ सम्ममा सामाजिक र आर्थिक पक्षका आर्थिक वृद्धिदरलाई निर्धारण गर्ने चरहरूमा आएको नकारात्मक प्रभावका कारण लक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन सकेन। तथापि स्वास्थ्य सुरक्षालाई प्राथमिकतामा राखी उच्च प्रतिफलमुखी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू माध्यमले आर्थिक अवस्थालाई पुनःस्थापित तथा चलायमान गर्ने गरी यस खर्च संरचनाले आर्थिक वर्ष २०७९/८०, २०८०/८१ र २०८१/८२ को आर्थिक वृद्धिदर क्रमशः ७.७ प्रतिशत, ८.४ प्रतिशत र ९.६ प्रतिशत हुने लक्ष्य राखेको छ। यसका लागि आवश्यक प्रदेश सरकारको बजेट तालिका २.३ मा प्रस्ताव गरिए अनुरूप हुनेछ।

तालिका २.३ : त्रि-वर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचलित मूल्यमा)

(रु. लाखमा)

विवरण	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	आ.व. २०७८/७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण		
			२०७९/८० को अनुमान	२०८०/८१ को प्रक्षेपण	२०८१/८२ को प्रक्षेपण
श्रोत विवरण					
प्रदेश संचित कोषमा दाखिला हुने/भएको राजश्व	३२१०७८.७६	४०९५९७.००	४२६३५७.००	४३५१३७.६०	४६७५३०.१५
आन्तरिक राजश्व	२०४४६.२५	५०९५६.६४	३१०५९.००	७६३४३.६२	७२८६७.९९
राजश्व बाँडफाँट (संघ)	७८७४६.३७	९५३४५.००	११५४९९.००	१०४८७९.७०	११५३६७.४५
राजश्व बाँडफाँट (स्थानीय तह)	१२५५२.०६	२०३७५.००	२२०३५.००	२२४१२.५०	२४६५३.७५

राजश्व बाँडफाँट (प्रदेश)	१४४४१.०९	२२०००.००	२००००.००	२४२१०.००	२६६२०.००
वित्तीय समानीकरण अनुदान	७६३७१.००	८०२५७.००	८५४१७.००	९२२९५.५५	१०१५२५.१०
सशर्त	९०४६१.६२	६३३९३.९८	८७१२२.००	७२९०३.०७	८०१९३.३८
समपुरक अनुदान	४८३३.००	७२१६.००	७३९००.००	७९३७.६०	८७३१.३६
विशेष अनुदान	२१००.००	६३४९.००	४८३५.००	६९८३.९०	७६८२.२९
रोयल्टी बाँडफाँट (संघ)	३०३०.००*	४००१.५०	३०००.००	४४०१.६५	४८४१.८१५
आन्तरिक ऋण	-	२०७००.००	१००००.००	२२७७०.००	२५०४७.००
गत आ.व. को मौज्दात	८३८०७.४४	३९००२.८८	४४४३१.८०	०.००	०.००
बजेट अनुमान	३६३५२५.००	४०९५९७.००	४२६३५७.००	४३५१३७.६०	४६७५३०.१५
चालु खर्च	१३६०२२.१२	१६४३२४.००	१८१५८६.५२	१८३३६९.१६	२१२७०६.०७
पुँजीगत खर्च	१८५०५६.३४	२००८४१.२०	२४४७७०.४८	२५१७६८.४४	२५४८२४.०८
कुल खर्च	३२१०७८.७६	३६५१६५.२०	४२६३५७.००	४३५१३७.६०	४६७५३०.१५
बचत (+ वा -)	३९००२.८८	४४४३१.८०	०.००	०.००	०.००

* अनुमानित (यथार्थ रकम प्राप्त भइनसकेकोले कुल खर्चमा नजोडिएको)

२.७ बजेट विनियोजनका प्राथमिकता निर्धारण

सीमित स्रोतको वाबजुत माग भई आएका धेरै आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुँदा कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको उचित प्राथमिकीकरण गर्नु योजनाबद्ध विकासको अनिवार्य आधार हो। बजेट विनियोजनको प्राथमिकता निर्धारण गर्दा कोभिड-१९ महामारीका असरहरूलाई मध्यनजर गरी स्वास्थ्य, रोजगारी र कृषिलाई विशेष महत्व दिई प्रतिफलमुखी आयोजनाहरू, निजी र जनस्तरको सहलगानीबाट संचालित कार्यक्रमहरू साथै डिजिटल प्रदेश निर्माण सम्बन्धी कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। प्रथम आवधिक योजना बमोजिम ५ वर्षको लागि बढीमा १० वटा प्रदेश गौरवका आयोजना छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने लक्ष्य अनुरूप प्रदेश गौरवका आयोजना छनौट सम्बन्धी मापदण्ड तयार भइसकेको र सोही अनुसार मापदण्ड पूरा भएका आयोजनाहरूका लागि बजेट विनियोजन गर्नुपर्ने छ। परियोजना बैंक अन्तर्गत पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको लागि व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ। त्यसका अतिरिक्त मन्त्रालयहरूले पनि छनौट गरेका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुँदा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्राथमिकीकरणको खाका (अनुसूची ६) तयार गरेको छ। यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तयारीको क्रममा गत वर्ष प्रस्ताव गरिएको सो खाका आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा पनि आंशिक रूपमा लागू गर्न सकिएकोमा आगामी वर्षहरूदेखि पूर्ण रूपमा लागू हुनेछ।

२.८ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० को लागि वार्षिक कार्यक्रम र बजेट अनुमान हुने गरी प्रस्ताव गरिएको छ।

(क) लैङ्गिक संकेतको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.४: लैङ्गिक संकेतको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	लैङ्गिक संकेत	२०७९/८० को अनुमान		२०८०/८१ को प्रक्षेपण		२०८१/८२ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१६२४६२.६०	३८.१०	-	-	-	-
२	अप्रत्यक्ष लाभ	११८५५७.७७	२७.८१	-	-	-	-
३	तटस्थ	१४५३३६.६३	३४.०९	-	-	-	-
	जम्मा	४२६३५७.००	१००	-	-	-	-

(ख) जलवायु परिवर्तनको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.५ : जलवायु परिवर्तनको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	जलवायु परिवर्तन संकेत	२०७९/८० को अनुमान		२०८०/८१ को प्रक्षेपण		२०८१/८२ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	४०८८४.२९	९.५९	-	-	-	-
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१४२४२६.४७	३३.४१	-	-	-	-
३	तटस्थ	२४३०४६.२४	५७.०१	-	-	-	-
	जम्मा	४२६३५७.००	१००	-	-	-	-

(घ) दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बजेट बाँडफाँट

तालिका २.६ : दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा बाँडफाँट

(रु. लाखमा)

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	२०७९/८० को अनुमान		२०८०/८१ को प्रक्षेपण		२०८१/८२ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	२३०८.५०	०.५४	-	-	-	-
२	शून्य भोकमरी	३२९३३.३२	७.७२	-	-	-	-
३	स्वस्थ जीवन	३१०९५.०२	७.२९	-	-	-	-
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१४३१७.७४	३.३६	-	-	-	-
५	लैङ्गिक समानता	१७२५.००	०.४	-	-	-	-
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाई सेवा	१५८५४.५९	३.७२	-	-	-	-
७	आधुनिक उर्जामा पहुँच	९७९.००	०.२३	-	-	-	-
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	३६२६.००	०.८५	-	-	-	-
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	८९२४९.७२	२०.९३	-	-	-	-
१०	असमानता न्यूनीकरण	३१९९.००	०.७५	-	-	-	-
११	दिगो शहर र बस्तीहरू	२५०००.००	५.८६	-	-	-	-
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	७९६५.७६	१.८७	-	-	-	-
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	७८७५.२०	१.८५	-	-	-	-
१५	भूसतह श्रोतको उपयोग	५८३७.७९	१.३७	-	-	-	-

संकेत नं.	दिगो विकास लक्ष्य	२०७९/८० को अनुमान		२०८०/८१ को प्रक्षेपण		२०८१/८२ को प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१६	शान्तिपूर्ण न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	५३३१.१८	१.२५	-	-	-	-
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	३८०४.४०	०.८९	-	-	-	-
	सांकेतिकरण नगरिएको	१७५२५४.८७	४१.११	-	-	-	-
	जम्मा			-	-	-	-

२.८.१ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा बाँडफाँट

प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तलको तालिका २.८ मा प्रस्तुत गरिएको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० को लागि वार्षिक कार्यक्रम र बजेट अनुरूपको अनुमान गरिएको छ भने बाँकी दुई आर्थिक वर्षको लागि अनुमानित विवरण पेश गरिएको छ। विषय क्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट खर्च तथा स्रोतको अनुमान र प्रक्षेपण सम्बन्धी विस्तृत जानकारी अनुसूची २ र ३ मा प्रस्तुत गरिएको छ। उक्त अनुसूचीहरूमा बजेट र स्रोतका अतिरिक्त प्रस्तावित कार्यक्रमहरूलाई दिगो विकास लक्ष्य सूचकाङ्क, जलवायु परिवर्तन तथा लैङ्गिक संकेतको हिसावले पहिचान गरिएको छ।

यस परिच्छेदका तालिकाहरूमा संक्षिप्त रूपमा पेश गरिएका विवरणहरूको विस्तृत विषयक्षेत्रगत विवरणलाई बजेट उपशीर्षक अनुसार तालिका बनाएर आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विवरण, आर्थिक वर्ष २०७९/८० को बजेट विनियोजन र त्यसपछिका दुई वर्षको प्रक्षेपण, गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू, तथा अपेक्षित प्रतिफलहरू परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद १२ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ। यसैगरी कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण, लागत अनुमान र संकेत अनुसूचीहरू २, ३, ५ र ६ मा समावेश गरिएको छ। अनुसूची ४ मा प्रत्येक मन्त्रालय तथा निकायहरूले गर्नुपर्ने वार्षिक कार्ययोजनाको खाका प्रस्तुत गरिएको छ भने मन्त्रालयले आफ्ना कार्यक्रम तथा आयोजनाभित्रका क्रियाकलापहरूको लागत अनुमान गर्दा अपनाइने प्रति एकाई लागत अनुमानको विधि अनुसूची ५ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.७ मन्त्रालयगत तथा क्षेत्रगत आधारमा आर्थिक वर्ष २०७९/८० को खर्च अनुमान
(रु. लाखमा)

क्र.सं.	मन्त्रालय तथा निकाय	बजेट				
		चालु	पुँजीगत	वित्तीय	जम्मा (रकम)	जम्मा प्रतिशत
१	प्रदेश सभा	२२६४.१०	११७३.५६		३४३७.६६	०.८०
२	प्रदेश लोकसेवा आयोग	३७२	१४८		५२०	०.००
३	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१४५	५		१५०	०.००
४	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	९१४४.४५	६६७.५०		९८११.९५	२.३०
५	आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	३६३७.७७	४८६.४०		४१०६.१७	०.९६
६	उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	३६२२.६७	६४६.५०		४२६९.१७	१.००
७	उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	२७४८.०८	३३८४७.००		३६५९५.०८	८.५८
८	कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	१८४७.६२	४०७२.००		५९१९.६२	१.३८
९	कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	२३३०३.५०	१४९१.५०		२४७९५	५.८१
१०	आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	२२२९.९६	४०७२.१५		६३०२.११	१.४७

क्र.सं.	मन्त्रालय तथा निकाय	बजेट				
		चालु	पूँजीगत	वित्तीय	जम्मा (रकम)	जम्मा प्रतिशत
११	वन, वातावरण तथा भू-सम्पन्न मन्त्रालय	९०५५.७१	१११५१.२९		२०२०७	४.७३
१२	भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	२४६३.२८	९८३५७.७२		१००८२१	२३.६४
१३	पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास मन्त्रालय	४३४७.७४	६४८७८.२६		६९२२६	१६.२३
१४	शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२१४९०.९४	६५२३.५०		२८०१४.४४	६.५७
१५	स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	३०८०७.९९	१५००८.६०		४५८१६.५९	१०.७४
१६	श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	३२२१.२४	२३०		३४५१.२४	०.८१
१७	प्रदेश योजना आयोग	२६५.०४	१२९.५०		३९४.५४	०.००
१८	अर्थ विविध	१२३०९.४३	१९००		१४२०९.४३	३.३३
१९	स्थानीय तह	४८३१०	-		४८३१०	११.३३
	कुल जम्मा	१८१५८६.५२	२४४७७०.४८		४२६३५७	१००

२.९ अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको अनुमान र प्रक्षेपण

स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका २.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.८:

स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

(रु. लाखमा)

आ.व. को अनुमान तथा प्रक्षेपण	कुल हस्तान्तरण	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	विशेष अनुदान	समपूरक अनुदान
आ.व. २०७८/७९ को संशोधन	४८४२३.९६	७०००	१२८७३.९६	१००००	१८५५०
आ.व. २०७९/८० को अनुमान	४८३१०	८५००	११२६०	१००००	१८५५०
आ.व. २०८०/८१ को प्रक्षेपण	५०८००	७५००	१२०००	११५००	१९८००
आ.व. २०८१/८२ को प्रक्षेपण	५५७७०	९०००	१३५७०	१२७००	२०५००

कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था

३.१ पृष्ठभूमि

कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रले यस प्रदेशमा कुल गार्हस्थ उत्पादनको सर्वाधिक करिब ३२ प्रतिशतको योगदान गरेको पाइन्छ। कृषि क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना भएको यस प्रदेशमा तराई र भित्री मधेस सहित एक तिहाइ खेतीयोग्य भूमि रहेको अवस्थामा उपलब्ध भूमिको वैज्ञानिक ढंगले समुचित प्रयोग गरी कृषि र कृषि उद्योगको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। एकातर्फ जग्गाको खण्डीकरण रोक्नुपर्ने चुनौती छ भने अर्कोतर्फ जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गर्नुपर्नेछ। प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा कृषि उत्पादनका क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाई निर्यातमूलक अवस्थामा पुऱ्याउने सोच अनुरूप नै यस क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकतामा राखिएको छ। उपलब्ध श्रम र सीपको पहुँच विस्तार गरी रोजगार सिर्जना गर्दै कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र यान्त्रीकरणको माध्यमबाट कृषि क्षेत्रको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिइएको छ।

दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गत भोकमरीको अन्त्य लगायतका लक्ष्य प्राप्त गर्न आदर्श उत्पादन र न्यायिक वितरण प्रणाली प्रति विशेष पहल गर्नुपर्ने देखिन्छ। पोषण तथा खाद्य विविधता प्रवर्द्धन गर्नका लागि खाद्यान्नका अतिरिक्त दूध, माछा, मासु र अण्डाको महत्वपूर्ण भूमिकालाई मनन गरी प्रदेशमा पशुपन्छी तथा माछापालनका माध्यमबाट पोषण तथा खाद्य सुरक्षा प्रवर्द्धन भई रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुनुका साथै आर्थिक उन्नतितर्फ अग्रसर हुनको लागि सहयोग पुग्ने देखिन्छ। त्यस्तै प्रदेशमा रहेका सहकारीमार्फत् कृषि लगानी वातावरण सिर्जना गरी उच्च उत्पादनमा सहयोग पुऱ्याउन यो प्रदेश प्रतिबद्ध छ। कोभिड-१९ महामारीबाट प्रभावित कृषकहरूको जीविकोपार्जनमा सुधार गरी उत्पादन वृद्धिका साथै भविष्यमा आइपर्न सक्ने खाद्य सुरक्षा चुनौतीलाई सम्बोधन गर्ने खालका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ।

३.२ प्रमुख समस्या

सार्वजनिक जग्गाहरूको व्यवस्थित अभिलेखाङ्कन र यसको वैज्ञानिक प्रयोग हुन नसक्नु, खेतीयोग्य जमिनको खण्डीकरण हुनु, श्रम र सीप हुनेका लागि कृषि भूमिमा पहुँच नपुग्नु, खेतीयोग्य भूमिमा पर्याप्त सिंचाई उपलब्ध हुन नसक्नु, कृषि, पशुपन्छी तथा माछापालन क्षेत्रमा आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण हुन नसक्नु, उत्पादित खाद्यान्नहरूको सन्तुलित वितरणका साथै उपभोगमा कमी भई खाद्य र पोषण सुरक्षाको जोखिम बढ्नु र कृषि सहकारीहरूको यथेष्ट संख्या भए तापनि कृषि ऋणमार्फत् उत्पादनमूलक लगानीमा कमी हुनु जस्ता समस्याहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन्।

३.३ चुनौती र अवसर

भूमि व्यवस्थापन तथा भूमि प्रशासन सेवालालाई वैज्ञानिकीकरण तथा सरलीकरण गर्नु, गुठी जग्गाको अभिलेखाङ्कन गरी अतिक्रमण रोक्नु, परम्परागत खेती प्रणालीलाई आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गराई युवा जनशक्तिलाई कृषि तथा पशु व्यवसायतर्फ आकर्षित गराउनुका साथै कोभिड-१९ महामारीका कारण वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरूका लागि कृषिमा आकर्षित हुने खालका कार्यक्रमहरूबाट स्वरोजगार गराउनु, खाद्यान्नको उचित वितरण गर्नु र यसको प्रयोगमा जनचेतनामूलक कार्य सञ्चालन गर्नुका साथै कृषि सहकारीहरूको लगानीलाई व्यापकरूपमा कृषि उत्पादन तथा उद्योगमा परिचालन गर्नुपर्ने चुनौतीहरू रहेका छन्।

नेपालको संविधानले भूमि व्यवस्थापन र जग्गाको अभिलेखलाई प्रदेशको अधिकार सूचीमा राख्नुका साथै प्रत्येक नागरिकलाई खाद्यसम्बन्धी हक प्रदान गर्नु, कृषिलाई आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण गर्ने नीति तय गर्नु, दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नको लागि विकास साझेदारहरूले पनि यी क्षेत्रमा लगानी गर्ने चासो देखाउनु, संविधानतः खाद्यसम्बन्धी हक स्थापित हुनु, कृषि श्रमिकका रूपमा धेरै जनशक्ति प्रदेशमा भित्रिने भएकाले उनीहरूको सिप र क्षमतालाई कृषि विकासका विभिन्न क्षेत्रमा लगाउन सकिने जस्ता अवसरहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन्। प्रदेशले कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रलाई विकासको मुख्य आधारको रूपमा लिनुलाई समेत अवसरको रूपमा लिइएको छ।

३.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

३.४.१ कृषि विकास

दीर्घकालीन सोच

कृषि क्षेत्रको आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र औद्योगिकीकरणबाट प्रदेशको समृद्धिमा योगदान गर्नु।

लक्ष्य

कृषि क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी, व्यवसायिक र सम्मानजनक पेशाको रूपमा रूपान्तरण गर्ने।

उद्देश्य

१. निर्वाहमूखी कृषि प्रणालीलाई व्यवसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु।
२. बाली वस्तुको मूल्य श्रृंखलामा आधारित कृषि उद्योगहरूको विकास गर्नु।
३. कृषि क्षेत्रलाई सम्मानजनक र विशिष्टीकृत व्यवसायको रूपमा विकास गर्नु।
४. कृषि उपजहरूको उत्पादन लागत घटाई कृषि बजार प्रवर्द्धन गर्नु।
५. परम्परागत कृषि ज्ञान तथा कृषि जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी खाद्य सुरक्षा र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्ने।
२. कृषि क्षेत्रलाई लैङ्गिक मैत्री र समावेशीकरणका साथै आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण र औद्योगिकीकरण गरी रोजगारी र आय वृद्धि गर्ने।
३. भूमिको खण्डीकरण रोकी कृषि भूमिको संरक्षण गर्ने।
४. सहूलियत कृषि ऋण र कृषि शिक्षाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्ने।
५. कृषि प्रविधि प्रसार प्रणालीलाई सबल र प्रभावकारी बनाउन कृषि अनुसन्धान र कृषि शिक्षासँगको समन्वय र साझेदारीका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
६. कृषि क्षेत्रबाट हुने युवा पलायन रोकी कृषिलाई आकर्षित र सम्मानित पेशाको रूपमा विकास गर्ने।
७. रासायनिक मल तथा विषादीको उचित प्रयोग गर्दै प्राङ्गारिक कृषि उत्पादनलाई प्रोत्साहन गर्ने।
८. किसानलाई कृषि उपजको उचित मूल्य प्रदान गर्न कृषि बजार प्रवर्द्धन गर्ने।
९. परम्परागत कृषि ज्ञान, सीप, प्रविधिका साथै रैथाने बाली तथा जैविक विविधतालाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने।
१०. व्यवसायिक पुष्प खेतीको प्रवर्द्धन गर्ने।
११. कृषकसँग कृषि प्राविधिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने।

३.४.२ पशुपन्छी तथा मत्स्य विकास

दीर्घकालीन सोच

आधुनिक र व्यवसायिक पशुपन्छीपालनबाट प्रदेशको आर्थिक समृद्धि तथा माछामा आत्मनिर्भर एवम् पोषण सुरक्षामा सुधार।

लक्ष्य

स्वच्छ र गुणस्तरीय पशुपन्छीजन्य उत्पादन वृद्धि गरी आत्मनिर्भर हुँदै निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने साथै मत्स्य उत्पादन, उत्पादकत्व एवम् उपभोग वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. पशुपन्छीपालनलाई व्यावसायिक र आधुनिकीकरण गर्नु।
२. गुणस्तरीय पशुपन्छीजन्य पदार्थको उपभोगबाट पोषणयुक्त खानाको स्तर बढाउदै कुपोषण घटाउनु।
३. पशुपन्छीजन्य पदार्थको उपभोगमा आत्मनिर्भर बन्दै निर्यात बढाउनु।
४. आधुनिक र व्यावसायिक माछापालन विस्तार गरी उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु।
५. मत्स्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई खाद्य विविधता तथा पोषण सुरक्षा बढाउनु।
६. जलीय जैविक विविधता, वातावरण तथा जलचरहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन गरी सन्तुलित उपयोग गर्नु।

रणनीति

१. पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायिक, प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उत्प्रेरित गर्ने।
२. पशुपन्छी व्यवसायको बजार प्रवर्द्धन गर्ने।
३. युवाहरूलाई आकर्षित गर्न पशुपन्छी व्यवसायका लागि विशेष सहूलियत प्रदान गर्ने।
४. पशुपालन व्यवसायमा रहेका जोखिमहरूलाई न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय नश्ललाई संरक्षण गर्ने।
५. माछा उत्पादन पकेट क्षेत्र पहिचान, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने।
६. यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण, प्रतिस्पर्धी र प्रविधियुक्त व्यवसायका रूपमा मत्स्य पालनलाई विस्तार गर्ने।
७. माछा उत्पादनलाई व्यावसायिक बनाउनको लागि अनुदान र सहूलियतपूर्ण ऋणको व्यवस्था गर्ने।
८. जलीय जैविक विविधता संरक्षण गर्दै जलचरहरूको सन्तुलित उपयोग गर्ने।
९. माछाको उपभोग बढाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षित गर्ने।
१०. माछा बजार प्रवर्द्धनमा सहयोग पुऱ्याउने।

३.४.३ खाद्य तथा पोषण सुरक्षा

दीर्घकालीन सोच

महिला, बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरू लगायत सबैको खाद्यसुरक्षा तथा पोषणको अवस्थामा सुधार गर्नु।

लक्ष्य

खाद्यवस्तुहरूमा दिगो पहुँच र उपभोग वृद्धिमार्फत खाद्य तथा पोषण सुरक्षा हासिल गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रदेशवासी सबैलाई खाद्य तथा पोषण सुरक्षा प्रदान गर्नु।

रणनीति

१. कृषिक्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धिबाट उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने।
२. उत्पादित वस्तुहरूको उचित भण्डारण, उत्पादन पश्चात हुने क्षति कम गर्नुको साथै वितरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने।
३. स्थानीय तहमा उपलब्ध हुने तथा उत्पादन गर्न सकिने खाद्यपदार्थको उत्पादन प्रवर्द्धन र प्रयोगलाई विशेष जोड दिने।
४. खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धित कार्यक्रमलाई व्यापक बनाउनको लागि विभिन्न सरोकारवालासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।
५. महिला तथा सीमान्तकृतहरूलाई खाद्य सुरक्षा र पोषणसँग सम्बन्धित लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।

३.४.४ भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन

दीर्घकालीन सोच

१. भूमिको वैज्ञानिक र न्यायोचित वितरण तथा व्यवस्थापन मार्फत उत्पादन वृद्धि एवम् जीवनस्तरमा सुधार साथै गुठी जग्गाको संरक्षण र ऐतिहासिक सम्पदाहरूको सम्बर्द्धन सहित भावी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्नु।
२. लक्ष्य
३. भूमिको उचित व्यवस्थापन गरी अधिकतम र सही उपयोग गर्नु साथै गुठी जग्गाहरूको उचित व्यवस्थापन तथा र सम्पदाहरूको दिगो व्यवस्थापन गर्नु।

उद्देश्य

१. भूमिको वैज्ञानिक ढंगले अधिकतम उपयोग गर्नु।
२. भूमिको नक्शांकन तथा अभिलेख व्यवस्थित ढंगले राख्नु।
३. कृषियोग्य भूमि बाँझो राख्ने प्रवृत्ति र खण्डीकरणलाई निरूत्साहित गर्नु।
४. गुठी जग्गाहरूको अतिक्रमण रोकी गुठीको आय वृद्धि गर्नु।
५. गुठीसँग सम्बन्धित ऐतिहासिक मन्दिर तथा सम्पदाहरूको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्नु।

रणनीति

१. भूमिको व्यवस्थित उपयोगको लागि वैज्ञानिक भू-व्यवस्थापन ऐन, नीति तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. भूमि बाँझो राख्ने प्रवृत्ति र खण्डीकरणलाई न्यूनीकरण गर्ने।
३. अव्यवस्थित बस्तीहरूलाई व्यवस्थापन गरी सार्वजनिक जग्गामा अतिक्रमण रोक्ने।
४. भूमिमा महिलाको पहुँच बढाउने।
५. गुठी जग्गाको व्यवस्थापनका लागि प्रभावकारी संरचनाको व्यवस्था गर्ने।
६. गुठी जग्गाको सदुपयोग गरी उत्पादन बढाउने।

३.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
कृषि						
स्मार्ट कृषि गाउँ	संख्या	१०९	११६	६४	४१	०
हाईटेक फलफूल नर्सरी	संख्या	८	१०	२०	२५	२७
पुष्पखेती प्रवर्द्धन (व्यवसायि/नर्सरी)	संख्या	२२	२५	३२	४५	६०
बगर खेती	हेक्टर	८५	९५	१००	११०	११५
कृषि तथा पशुजन्य वस्तुहरूको प्रशोधन उद्योग	संख्या	२०	२०	२५	३०	३३
कस्टम हायरिग सेन्टर स्थापना	संख्या	११२	११५	०	०	०
खाद्यान्न भण्डारण गृह	संख्या	०	५	१२	१५	२२
शीत भण्डार	संख्या	२९	१०	११	१५	१८
कृषियन्त्र निर्माण उद्योग	संख्या	१	१	०	१	२
कृषिकर्मी रोजगारी	संख्या	५४०	५४०	०	०	०
क्षमता अभिवृद्धि (कृषक र प्राविधिक)	संख्या/वर्ष	१८००	२८००	३२००	३८००	४८००
पोषण सुधार	समूह	५२	११२	२००	३००	४००
करारखेती	हेक्टर	९००	११००	५	१०	१५
टिस्यूकल्चर प्लान्ट स्थापना	संख्या	०	०	१	१	१
कृषि विद्यार्थीका लागि उद्यमशीलता विकास	विद्यार्थी संख्या	४०	२४	४	१०	१५
फलफूल बगैँचा सुदृढीकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	८४	११०	१५०	२००	२४०
साना सिंचाइ सहयोग सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रम	हेक्टर	१८०	२२०	५००	७५०	१०००
सिंचित क्षेत्र लक्षित कृषि विकास कार्यक्रम	हेक्टर	७०	१००	०	५०	१००
श्रोत केन्द्र स्थापना (कृषि/पशुपन्छी)	संख्या	१०	२०	६०	१००	१३०
माटो स्वास्थ्य परिचय पत्र वितरण	स्थानिय तह	०	१५	१२०	१५०	२००
अभियानमूखी (मिसन) कार्यक्रम (कृषि/ पशुपन्छी)	योजना संख्या	९६	१२०	१५०	१८०	२१०
फलफूल विरूवा रोपण अभियान	विरूवा संख्या (हजारमा)	३००	४५०	८००	१२००	१५००
कृषक डिजिटल परिचय पत्र वितरण	जिल्ला	०	०	१०००	२०००	३५००

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
प्रदेशको कृषिजन्य वस्तुहरूको ब्रान्डिङ्ग	संख्या	१	५	१०	१२	१५
हरित स्वयम्सेवक विकास तथा परिचालन	संख्या	९८३	९८३	९८३	९८३	९८३
ब्याजमा अनुदान (रकममा)	रु लाखमा	५००	१२०	२००	३२०	५६०
ब्याजमा अनुदान (आयोजना)	संख्या	५०	१५०	२००	३००	४००
प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान	रु लाखमा	१५००	९००	७५०	७५०	७५०
बीउ भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	५६	६५	७५	८०	८५
बीउ उत्पादन (खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, तरकारी)	हेक्टर	०	२००	४००	७००	१०००
सघन बाली विकास	क्षेत्रफल हे	२५०	३५०	४००	५५०	६५०
रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि विकास (कृषि/पशुपन्छी)	रोड कोरिडोरको संख्या	२०	२१	२१	२१	२१
बजार पूर्वाधार विकास	संख्या	७५	७५	८५	१००	१२०
पशुपन्छी						
खोरित रोग उन्मुलन अभियान	जिल्ला	६	१०	१२	१२	१२
सामुदायिक पशु प्रजनन केन्द्र	संख्या	११	१४	१७	२०	२२
तरल नाइट्रोजन प्लान्ट स्थापना	संख्या	०	०	०	१	१
सहकारी/समूह तथा उद्यमीबाट सञ्चालित पशुपन्छी फार्म	संख्या	७५	१२०	१५०	२५०	३७५
रैथाने कृषि/पशुपन्छी बाली प्रवर्द्धन	आयोजना	१५	१८	५०	६०	७०
एकिकृत (पशुपन्छी-कृषि प्राङ्गारिक उत्पादन) नमूना फार्म	संख्या	१५	२०	४०	५०	६५
पशु आहाराको लागि घाँसेबालीहरूको बीउ उत्पादन	हेक्टर	१००	१२०	१३५	१५०	१६५
भेटेरिनरी रिफरल अस्पताल निर्माण	संख्या	०	०	१	१	१
भेटेरिनरी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला स्थापना	संख्या	०	१	१	१	१
मासु तथा डेरी पसल स्थापना तथा सुधार	संख्या	३१६	३५०	३६०	३६५	३७०
चिलिंग सुविधा सहितको मिटमार्ट स्थापना	संख्या	१०	१२	१२	१२	१२
आधुनिक वधशाला	संख्या	०	२	२	२	२
दुग्ध प्रशोधन तथा विविधीकरण उद्योगका लागि सहयोग	संख्या	५	५	५	५	५

नतिजा सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को यथार्थ	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
छुपी तथा चीज उद्योग स्थापना	संख्या	२	२	२	२	२
बायोग्यास सहितको नमूना भकारो सुधार	गाउँ संख्या	६	१५	२०	२२	२५
पशुपन्छी मार्फत पर्यटन प्रवर्द्धन	संख्या	१०	१२	१५	१५	१५
UHT Plant स्थापना	संख्या	०	०	०	०	०
पेलेट दाना उद्योग स्थापना	संख्या	१	१	१	१	१
उखु जुस उद्योग स्थापना	संख्या	०	१	१	१	१
सेवानिवृत्त जनशक्ति परिचालन	सङ्ख्या	२	२६	२६	२६	२६
माछापालन						
पोखरीमा मत्स्यपालन जलाशय क्षेत्र विस्तार	हेक्टर	३२६०	३२९५	३५००	३७००	४०००
घोल, ताल तथा प्राकृतिक जलाशयमा माछापालन	हेक्टर	२०	२०	२५	३०	३५
मत्स्य दाना उद्योग स्थापना	संख्या	२	२	३	४	५
मत्स्य बीज नर्सरी क्षेत्रफल	हेक्टर	२०९	२१८	२२५	२३०	२३५
चीसोपानीमा मत्स्यपालन	फर्म	८	८	९	१०	११
जिउँदो माछास्टल निर्माण	संख्या	२०	३०	३०	३२	३५
मत्स्य बीज ह्याचरीबाट भुरा उत्पादन	संख्या (लाखमा)	२८७२	३०७७	३३०२	३५५६	३८५५
गरिबी निवारण						
भूमिहीन कृषि कार्यक्रमबाट लाभान्वित (घरपरिवार)	संख्या	२००	३००	४००	५००	-
भूमि गुठी						
चकलाबन्दी सहितको नमूना फार्म स्थापना	संख्या	५	६	६	६	६
जडीबुटी						
व्यवसायिक रूपमा जडिबुटी खेती	हेक्टर	०	०	०	०	०

३.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत						
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	२४७९५	२३३०३.५०	१४९१.५०	-	२४७९५	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	२५६७५	२४०००	१६७५	-	२५६७५	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	२६०३८	२४३००	१७३८	-	२६०३८	-	-	-	-	-	-

३.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.ड.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू*	आ.व. २०७८/७९ को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३१२०००१२	कृषि उत्पादन, खाद्य तथा पोषण सुरक्षा कार्यक्रम	४.१.१-१ ४.१.१-२ ४.१.१-५ ४.१.१-७	२०७६/७७ - २०७९/८०	१३०००	१. प्राविधिक कर्मचारी करार २. तरकारी पुष्प तथा फलफूल नर्सरी स्थापना/ सुदृढीकरण कार्यक्रम ३. प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन कार्यक्रम ४. बिउमा आत्मनिर्भर कार्यक्रम (तरकारी/खाद्यान्न दलहन) ५. बाली वस्तु विकास, विस्तार तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम ६. दुध विविधीकरण आयोजना	१. ४ जना जे.टि.ए. हेरेक स्थानीय तहका हेरेक जिल्लामा नियुक्ति भई कृषि प्रविधि विस्तारमा सहयोग पुग्ने। २. प्रत्येक जिल्लामा कमिन्ता एक हुने गरी करिव १५ वटा सेमी HI-Tech नर्सरी स्थापना भई २ लाख पुष्प तथा फलफूल बिरुवा उत्पादन हुने। ३. २२,५०० मे.टन. चैते धान,	१. प्रत्येक स्थानीय तहहरूमा १/१ जना अधिकृत र ४ जना JTA कर्मचारी परिचालन गरिएको। २. ४ वटा अत्याधुनिक हाईटेक नर्सरी निर्माण तथा ६२ वटा प्रोटेक्टेड संचरनामा तरकारी खेती प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रमका लागि	४३९८.८७

			<p>७. आवश्यकतामा आधारित कृषि/पशुपन्धी विकास कार्यक्रम</p> <p>८. मागमा आधारित कृषि/पशुपन्धी विकास कार्यक्रम</p> <p>९. गौशालामा आयमूलक कार्यक्रम</p> <p>१०. करार खेती कार्यक्रम</p> <p>११. ग्रामीण कुखुरा पालन विस्तार कार्यक्रम</p> <p>१२. कृषि तथा पशुपन्धी प्रविधि प्रदर्शन कार्यक्रम</p> <p>१३. सिंचाइ सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रम</p>	<p>१,२०,००० मे.टन. मसिना बासनादार, ३०,००० मे.टन. तोरी,बिउ उत्पादन ५०० मे.टन प्रति वर्ष आयात प्रतिस्थापन र महु, ३९००८३ मे.टन दुध, ४०००० मे.टन. सुसुरो, प्रति वर्ष निर्यात प्रवर्द्धन हुने।</p> <p>४. हरेक जिल्लामा कम्तिमा दुई ओटा समुहमार्फत् स्थानीय जातका कुखुरा पालन कार्यक्रम संचालन हुने</p> <p>५. ४५० हे. मा १२ खाद्यान्न बीउ र ३० हे. मा तरकारी बीउ उत्पादन गरिने, स्रोत बीउको सुनिश्चितता हुने।</p> <p>६. स्थान विशेष बालीहरूको प्रवर्द्धन हुने।</p> <p>७. जम्मा १२५ हेक्टर क्षेत्रफलमा बगरखेती कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>८. तराईमा ५ वटा पहाडमा ३ वटा जिल्लामा दुधको खपतलाई विस्तार हुने।</p> <p>९. हरेका स्थानीय तहमा २० जना लाभान्वित हुने गरी २२०० कृषक प्रत्यक्ष रोजगार हुने।</p> <p>१०. ६०,००० लि. प्रति दिन दुध</p>	<p>सुचना प्रकाशन भई भुक्तान भइसकेको।</p> <p>४. १४४६ बीउ नमुना परिक्षण, ३४६ मे.टन. बीउ प्रमाणीकरण र ९८३ हे. बीउ बाली निरीक्षण</p> <p>५. ५ वटा रैथाने बालीहरूको प्रवर्द्धन विशेष कार्यक्रम सम्पन्न भएको।</p> <p>६. ४० हे. मा बगर खेती कार्यक्रम संचालन भैरहेको।</p> <p>७. स्थान विशेष बालीहरूको प्रवर्द्धन कार्यक्रम संचालन भैरहेको।</p> <p>८. १५ वटा गौशालालाई उत्पादनमूलक आयोजनामा सहयोग भएको।</p> <p>९. ११०३ हे. मा करार खेती हुने गरी सम्झौता सम्पन्न भएको।</p> <p>१०. ३० वटा १०००-दिने-महिला समुहको पोषण सुधारका लागि ग्रामीण कुखुरा प्रवर्द्धन भइरहेको।</p> <p>११. २५० वटा आधुनिक प्रविधि प्रदर्शन सम्पन्न भएको।</p>
--	--	--	--	--	--

३१२०००१३	स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम	४.१.१-१ ४.१.१-२ ४.१.१-४ ४.१.१-५ ४.१.१-७ ४.१.१-८	२०७५/७६ - २०७८/७९	१२०००	१. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७५/७६ मा ५२ वटा) २. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७६/७७ मा २३ वटा) ३. स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रम (२०७७/७८ को ४१ वटा) ४. सहयोगी कार्यक्रमहरू	सुदुपयोग भई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बजारीकरण हुने। ११. आयमुलक कार्यक्रममा गौशालालाई जोड्ने। १२. १२०० हे. मा २४०० युवाहरु प्रत्यक्ष रोजगार हुने। १३. कम्तीमा २४ वटा समुहमा आवद्ध १००० दिने महिलाहरुको खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा टेवा पुग्ने। १४. हेरेक स्थानीय तहमा २ वटा (कृषि, पशुपन्धी), प्रविधि विस्तार हुने। १५. १८० हे. कृषि क्षेत्रमा १२ महिना सिंचाई सुविधा थप हुने	१२. १२ वटा नवित्तम सिंचाई प्रविधि प्रदर्शन भएको।	१८३८.६७
					१. करिव ७५०० कृषक घरघुरी लाभान्वित हुने गरी प्रदेशका सबै स्थानीय तहहरूमा सञ्चालन भएको। २. शिक्षा, अनुसन्धान तथा प्रसार सेवा एकीकृत रूपमा सञ्चालनको आधार तयार भएको।	१. सबै स्मार्ट कृषि गाउँहरूसँग सम्झौता भई कार्यक्रम सञ्चालनमा आएको। २. १०८ जना विद्यार्थीहरूसँग सम्झौता भई स्मार्ट कृषि गाउँहरूमा परिचालन गरिएको। ३. कृषि तथा वन विज्ञान विश्वविद्यालय, रामपुर, चितवनमा स्नाकोत्तर अध्ययनरत ८ जना		

३१२०००१४	मत्स्य विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.१.३ का सबै	२०७६/७७ - २०७९/८०	९५५	१. फ्राइ तथा फिङ्गलिङ्ग उत्पादन तथा वितरण। २. नयाँ पोखरी निर्माण ३. माछा प्रशोधन एवम् मूल्य श्रृंखलाका मत्स्य वस्तु उत्पादन उद्योग स्थापना सहयोग ४. मत्स्य पालनका लागि प्रयोग हुने औजार/ उपकरणमा सहयोग ५. जिउँदो माछा विक्री वितरण स्टल निर्माण ६. मत्स्य बजारीकरणका लागि कोल्ड स्टोरेज स्थापना तथा भ्याकुम क्लिनिङ्ग	१. माछा फिङ्गलिङ्ग, फ्राई, खाने माछा गरी २ करोड माथि मत्स्य बीज उत्पादन हुने। २. थप २० हे. क्षेत्रफल प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन विस्तार हुने। ३. १०० हे. नयाँ पोखरी निर्माण हुने। ४. २५ वटा जिउँदो माछा विक्री वितरण स्टल निर्माण / सुधार हुने। ५. ४ हेक्टरमा चिसो पानीमा माछा पालन विस्तार हुने। ६. कम्तिमा १०० जना माछा पालकलाई यान्त्रिकीकरणमा सहयोग हुने।	विद्याथीहरबाट स्मार्ट कृषि गाउँहरमा सोधकार्य अनुसन्धान कार्य सम्पन्न भएको। १. ७० लाख हचलिङ्ग, २८ लाख फ्राई माछा, ८ लाख फिङ्गलिङ्ग, ७ लाख kg खाने माछा उत्पादन २. ११ स्थानमा हुने चिसो पानीमा हुने मत्स्य पालन कार्यक्रम संचालन ३. १ वटा मत्स्य दिवस सम्पन्न।	३६७.७८
३१२०००१५	भूमि तथा गुठी व्यवस्थापन कार्यक्रम	५.९-२ का सबै	२०७६/७७ - २०७९/८०		१. सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासको अभिलेख व्यवस्थापन कार्य। २. चकलाबन्दी खेती लगायतका नाप नक्शा कार्यक्रम, भूमि बैकमार्फत् जग्गा उपयोग गर्न तथा प्रादेशिक भूउपयोग	१. सुकुम्बासी र अव्यवस्थित बसोबासको अभिलेख व्यवस्थापन कार्य। २. चकलाबन्दी खेती लगायतका नाप नक्शा सम्पन्न हुने। ३. भूमि बैकमार्फत् जग्गा उपयोग गर्न तथा प्रादेशिक भूउपयोग	१. नियन्त्रण विन्दु स्थापनाका लागि यन्त्र उपकरण खरिद सम्पन्न। २. जग्गाको लगतकट्टा कार्यका लागि स्थानीय तह र संघीय सरकारसँग समन्वय भैरहेको।	३१८

३१२०००१७	अभियानमुखी (मिसन) कृषि तथा पशुपन्छी कार्यक्रम	४.१.१ का सबै ४.१.२-१ ४.१.२-३	२०७६/७७ - २०७९/८०	६५७०	<p>योजनाको मस्यौदा तर्जुमा</p> <p>४. सरकारी, सार्वजनिक र गुठी जग्गाको अभिलेख तयार</p> <p>५. भूमिको वैज्ञानिक र आधुनिक लगत राख्ने कार्य</p> <p>६. प्रादेशिक भू-सूचना प्रणाली स्थापना</p> <p>७. भूमि स्रोत नक्शाङ्कन</p>	<p>योजनाको मस्यौदा तयार हुने।</p> <p>४. सरकारी, सार्वजनिक र गुठी जग्गाको अभिलेख तयार हुने।</p> <p>५. भूमिको वैज्ञानिक र आधुनिक लगत व्यवस्थापन हुने।</p> <p>६. प्रादेशिक भू-सूचना प्रणाली स्थापना हुने।</p> <p>७. भूमि स्रोत नक्शाङ्कन हुने।</p>	<p>३. गुठीको डिजिटलाईजसन कार्य भैरहेको।</p> <p>४. चक्लाबन्दि कार्यक्रमका लागि आवश्यक अध्ययन तथा परामर्श भैरहेको।</p>	
					<p>१. लसुन। प्याज मिसन क्रमागत</p> <p>२. आलु मिसन क्रमागत</p> <p>३. बाखा मिसन कार्यक्रम क्रमागत</p> <p>४. मकै मिसन नयाँ</p> <p>५. कागती। सुन्तला मिसन नयाँ</p> <p>६. माछा मिसन कार्यक्रम नयाँ</p> <p>७. बहुर मिसन</p> <p>८. रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि विकास कार्यक्रम (कृषि/पशुपन्छी)</p> <p>९. फलफूल विरूवा रोपण</p>	<p>१. आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धनको उद्देश्यका साथ ८८३ हेक्टरमा कृषि जन्य बालीहरु, २०० हे. मा माछा पालन, ३५०० माउ बहुर पालन हुने, २४००० माउ बाखा/भेडा पालन हुने।</p> <p>२. प्रदेशभर जम्मा ३ लाख १० हजार फलफूल विरूवा रोपण भएको हुने।</p> <p>३. प्रदेशका विभिन्न २२ वटा रोड कोरिडोरमा क्षेत्र विशेष कृषि विकास कार्यक्रम सञ्चालन निरन्तर हुने।</p>	<p>१. २०७८/७९ मा आलु र मकै समेत थप गर्दै जिल्ला स्थित कार्यालयहरुबाट सञ्चालन भैरहेको।</p> <p>२. १८० हे. मा लसुन प्याज, २२५ हे. मा आलु, ३८० हे. मा मकै, १५० हे. मा सुन्तला/कागतीको सघन खेती प्रणाली विस्तारका लागि सम्झौता भएको।</p> <p>३. १४ वटा बाखा मिसन मार्फत ७०० परिवार लाभान्वित हुने, १९५०० माउ बाखा पालन हुने गरी सञ्चालन भैरहेको।</p> <p>४. ५ जिल्लामा बहुर मिसन</p>	

३१२०००१८	कृषि तथा पशुपन्धी श्रोत तथा प्रविधि सेवा टेवा विस्तार कार्यक्रम	४.१.१-१ ४.१.१-२ ४.१.२-१ ४.१.२-२	२०७६/७७ - २०७९/८०		<p>१. माटो परिक्षण कार्यक्रम (माटोको प्रोफाइल तथा नक्सांकन कार्यक्रम)</p> <p>२. प्रदेशस्तर माटोको उर्वरशक्ति नक्सा तयार</p> <p>३. ब्याजमा अनुदान</p> <p>४. कृषि व्यवसायका लागि कृषि मन्त्री कार्यक्रम</p> <p>५. हरित स्वयम् सेवक परिचालन</p> <p>६. गुइठा व्यवस्थापनका बायोग्यास सहितको भकारी सुधार कार्यक्रम</p> <p>७. धान मिलहरसंगको सहकार्यमा मसिना तथा वासनादार धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम</p> <p>८. कृषि पशु पढेका युवालाई उद्यमशिलता अनुदान</p> <p>९. मिनील्याब सञ्चालन</p> <p>१०. स्रोत केन्द्र स्थापना</p> <p>११. किसान कल सेन्टर स्थापना</p> <p>१२. डिजिटल स्वाइल म्याप (DSM)</p>	<p>१. प्रदेशका सबै जिल्लाको माटोको प्रोफाइल तयार भएको हुने।</p> <p>२. कृषि तथा पशुपन्धी व्यवसायमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको ३ अर्ब रूपैया बराबरको लगानी वृद्धि हुने।</p> <p>३. १६०० कृषकहरूलाई कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन व्यवसायमा सहयोग हुने।</p> <p>४. कृषि प्रविधि विस्तारलाई कृषकको घरदैलोमा पुऱ्याउने गरी ९८३ प्राविधिक परिचालन हुने।</p> <p>५. ७०० पशुपालक कृषकहरूको भकारी सुधार हुने।</p> <p>६. कृषि/पशुपन्धी विषय अध्ययन गरेका ४८ युवालाई रोजगार हुने।</p> <p>७. कृषि ज्ञान केन्द्रहरू तथा एकीकृत कृषि तथा पशुपन्धी</p>	<p>मार्फत ३३२ परिवार लाभान्वित, ४५४० माउ पालन सञ्चालनमा रहेको।</p> <p>५. पशु तर्फ १५ वटा रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि विकास</p> <p>१. प्राङ्गिक जिल्ला रुकुम जिल्लामा माटोको अवस्था बारे अध्ययन भैरहेको।</p> <p>२. करिव २४०० आवेदन प्राप्त कृषि व्यवसायका लागि कृषि मन्त्री कार्यक्रम सम्पन्न।</p> <p>३. प्रदेशका सबै पालिकाका सबै वडाहरूमा हरित स्वयम् सेवक परिचालन भएको।</p> <p>४. १२४८ घरधुरीमा भकारी सुधार कार्यक्रम सञ्चालन भैरहेको।</p> <p>५. कृषि तथा पशु पढेका ७० युवामा उद्यमशिलता विकासको कार्यक्रम संचालनमा रहेको।</p> <p>६. १ जिल्लामा १ स्रोत केन्द्र अनुसार आवश्यक प्रक्रिया सुरुवात।</p>	४५१०.२४
----------	---	--	-------------------------	--	---	--	---	---------

					<p>तयारी</p> <p>१३. धानको भण्डारण गृह (SILO) निर्माण</p> <p>१४. आधुनिक धान रोप्ने मेशिन र प्रविधि विस्तार</p> <p>१५. नमुना एकीकृत सामुदायिक कम्पनी स्थापना</p> <p>१६. एक स्थानीयतह - एक कम्पनी - एक उत्पादन</p> <p>१७. बाखा बंगुर गाई भैसी प्रवर्द्धन</p> <p>१८. घाँस श्रोत केन्द्र स्थापना</p> <p>१९. सुन्तला स्याउ ओखर बर्छे आलु पकेट क्षेत्र विस्तार कार्यक्रम</p> <p>२०. बीउ प्रशोधन Packaging, leveling उपकरण सहयोग कार्यक्रम</p>	<p>विकास कार्यालयमा मिनिल्याब सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>८. बीउ विजन, प्रविधि, नस्ल सुधारबाट उत्पादन सामग्री तथा प्राविधिक सेवामा पहुँच वृद्धि हुने।</p> <p>९. १६०० कृषकहरूलाई कृषि उत्पादन तथा प्रशोधन व्यवसायमा सहयोग हुने।</p> <p>१०. डिजिटल स्वाइल स्याप (DSM) को नियमित अपडेटका लागि माटोको नमुना संकलन तथा परिक्षण तथा माटो स्वास्थ्य परिचयपत्र वितरण हुने।</p>	<p>२१. समुदायको व्यवस्थापनमा १० वटा स्रोत केन्द्र सञ्चालन भैरहेको।</p> <p>२२. ७२ वटा गाई भैसी प्रवर्द्धन आयोजना सम्पन्न</p> <p>२३. ६० बाखा प्रवर्द्धन आयोजना सम्पन्न</p> <p>२४. १५ वटा घाँस स्रोत केन्द्र स्थापना सम्पन्न</p>
<p>३१२०००१९</p>	<p>कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उद्योग, यन्त्र तथा पूर्वाधार विकास कार्यक्रम</p>	<p>४.१.१-२ ४.१.१-७ ४.१.१-८ ४.१.२-१ ४.१.२-३</p>	<p>२०७६/७७ - २०७९/८०</p>	<p>५५००</p>	<p>१. सहकारिसँगको समन्वयमा प्रादेशिक रुपमा दुधको UHT उद्योग स्थापनामा अनुदान सहयोग- रुपन्देही</p> <p>२. शित भण्डार निर्माणमा अनुदान सहयोग (क्रमगत)</p> <p>३. टिस्यूकल्चर स्थापना कार्यक्रम</p> <p>४. स्रोत केन्द्र पूर्वाधार निर्माण</p> <p>५. संघीय सरकारको सह-लगानीमा प्रादेशिक/क्षेत्रीय कृषि उपज बजार स्थल निर्माण (भालुवाड-रोल्पा सडक खण्ड)</p>	<p>१. फलस सिजनमा बढी उत्पादित ६०,००० लि. दुध सदुपयोग भई अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा बजारीकरण हुने। दुधको खपतलाई वृद्धि गर्ने।</p> <p>२. कार्य सम्पन्नको चरणमा पुगेका शितभण्डार निर्माण हुने।</p> <p>३. प्रदेशभित्र एक वटा उच्च प्रविधियुक्त टिस्यूकल्चर प्लान्ट स्थापना भएको हुने।</p> <p>४. बीउ विजन, प्रविधि, नस्ल सुधारबाट उत्पादन सामग्री तथा</p>	<p>१. UHT उद्योग स्थापनाको लागि आवश्यक छलफल भैरहेको।</p> <p>२. शीत भण्डार निर्माण मार्फत् कृषिजन्य उत्पादन भण्डारण (Cold Store) अन्तर्गत २७ (स्थानीय तह शसर्त ८ समेत गरी) वटाको निर्माण कार्य भइरहेको।</p> <p>३. टिस्यू कल्चर निर्माणको डि. पि. आर तयारी</p>

				<p>६. बजारिकरण लागि मुख्य कृषि उपजहरूको प्रशोधन, प्रोडिङ्ग, प्याकेजिङ्ग र ब्रान्डिङ्गमा सहयोग</p> <p>७. कृषि उपजहरूको भाण्डारण, बजार पूर्वाधार निर्माण तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम</p> <p>८. प्यारेन्ट कुखुरा राख्नको लागि अत्याधुनिक खोर निर्माण</p> <p>९. हाइटेक नर्सरी निर्माणमा अनुदान कार्यक्रम</p> <p>१०. निजी तथा सामुदायिक प्रशोधन केन्द्र स्थापना तथा सुदृढीकरण</p> <p>११. कृषि सहकारीलाई हुानी साधनमा अनुदान सहयोग कार्यक्रम</p> <p>१२. मल बीउ भाण्डार गृह स्थापना</p>	<p>प्राविधिक सेवामा पहुँच वृद्धि हुने।</p> <p>५. प्रदेशको उपजहरूको बजार सुनिश्चित हुने</p> <p>६. ४ वटा उद्योगहरू मार्फत् विशेष बाली-वस्तुहरूको बजारिकरणमा सहयोग पुग्ने।</p> <p>७. न्यूनतम समर्थन मूल्य कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने।</p> <p>८. कुखुराको चल्लाको नियमित आपूर्ति सुनिश्चित हुने।</p>	<p>भैरहेको।</p> <p>४. स्रोत केन्द्रका लागि आवश्यक जग्गा प्राप्ति लगायत पूर्वाधार विकास कार्य भैरहेको।</p> <p>५. ४ स्थानमा बजारिकरणका लागि कृषि उपजहरूको प्रशोधन, प्रोडिङ्ग, प्याकेजिङ्ग र ब्रान्डिङ्गमा सहयोग भएको।</p> <p>६. १३ वटा कृषि बजार स्थापनाको लागि सम्झौता भएको।</p> <p>७. १० वटा अत्याधुनिक हाइटेक नर्सरी निर्माणका लागि सम्झौता सम्पन्न भएको।</p> <p>८. १ वटा प्यारेन्ट कुखुरा राख्नको लागि अत्याधुनिक खोर निर्माण</p>	
३१२०००२०	युवा लक्षित कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.१.१-२ ४.१.१-४ ४.१.१-६ ४.१.२-४	२०७६/७७ - २०७९/८०	१८००	<p>१. कृषिकर्मी रोजगारी कार्यक्रम आ.व. २०७८/७९</p> <p>२. कृषि कर्मी रोजगारी कार्यक्रम आ.व. २०७७/७८ क्रमागत</p>	<p>१. ८०९ कृषिकर्मीहरूको बीमा, स्वास्थ्य उपचार, सामाजिक सुरक्षामा सहयोग पुग्ने।</p>	<p>१. कृषिकर्मि रोजगारी कार्यक्रमको लागि २४७ रोजगारदाता छनौट भएकोमा १५६ सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भई सम्झौता भई ४१८</p>

३१२०००२१	पशुपन्धी विकास तथा पशु स्वास्थ्य नियमन कार्यक्रम	४.१.२-१ ४.१.२-२	२०७६/७७ - २०७९/८०	<p>१. खौरत रोग उन्मुलन कार्यक्रम</p> <p>२. BasicLab स्थापना तथा संचालन</p> <p>३. पशुपन्धी खोप, परजीवी नियन्त्रण, उपचार सेवा</p> <p>४. इपिडिमियोलोजिकल अवस्थाको पहिचान र रिपोर्टिङ</p> <p>५. पशु स्वास्थ्य तथा बाँझोपन निवारण शिविर</p> <p>६. भेटेरिनरी रिफरल अस्पताल निर्माण (रूपन्देही)</p> <p>७. भेटेरिनरी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला संचालन</p> <p>८. मासु तथा डेरी पसल स्थापना तथा सुधार कार्यक्रम</p> <p>९. दुग्ध प्रशोधन तथा विविधिकरण उद्योगका लागि सहयोग</p>	<p>१. पशुमा लाग्ने खौरत रोगको उन्मुलन अभियान प्रदेशका १० जिल्लामा विस्तार हुने।</p> <p>२. पशु उपचार, घर दैलो सेवा, बाँझोपन निवारण, नस्र सुधार, खोप सेवा, आदिबाट पशुजन्य उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने।</p> <p>३. अत्याधुनिक सेवा सुविधा सहितको १ वटा भेटेरिनरी रिफरल अस्पताल निर्माण भएको हुने।</p> <p>४. १ वटा अत्याधुनिक भेटेरिनरी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला संचालन भएको हुने।</p> <p>५. थप १९ गरी जम्मा ३३९ मासु पसल तथा डेरीहरूको स्थापना तथा सुधार भएको हुने।</p> <p>६. प्रदेशका २० स्थानमा व्यवस्थित रूपमा आधुनिक पशुपन्धी वधस्थल निर्माण तथा सुधार भएको हुने।</p>	<p>कृषिर्मीलाई प्रत्यक्ष रोजगारी प्राप्त भएको।</p> <p>१. तराईका ६ जिल्ला र पहाडका ४ जिल्लामा संचालन हुने गरी संघीय सरकारबाट हालसम्म कुल १३ लाख ५ हजार खोप आएको।</p> <p>२. नवलपरासी, रूपन्देही र कपिलवस्तुमा खोप कार्यका लागि ४६६ भ्यक्सिनेटर परिचान गरिएको।</p> <p>३. २ लाख २५ हजार घरधुरीमा पुग्ने गरी काई छपाई भएको।</p> <p>४. हालसम्म १५०००० उपचार सेवा, ४५२३९ प्रयोगशाला सेवा, १२८५१२३ पशुपन्धी खोप सेवा, ४८००७ कृषि गर्भधान सेवा सम्पन्न भएको।</p> <p>१०. ४०/४० वटा डेरी र मासु पसल स्थापना र संचालन</p> <p>११. २४ वटा पशु स्वास्थ्य</p>	४९५.४६
----------	--	--------------------	-------------------------	--	---	---	--------

३१२०००२२	कृषि क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम कार्यक्रम	४.१.१-९	२०७६/७७ - २०७९/८०	५००	<p>१. कृषि तथा पशुपन्छीका विभिन्न व्यवसायिक तथा स्थलगत तालिम कार्यक्रमहरु सञ्चालन</p> <p>२. मागमा आधारित क्षमता अभिवृद्धि तथा सिप विकास तालिम (अनफार्म तालिम)</p> <p>३. स्थानीय तहका कर्मचारीहरुका लागि क्षमता विकास तालिम</p> <p>४. कृषि क्षेत्रमा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया र छलफल</p> <p>५. सहकारीका लेखा समितिसँग लेखा राजस्व सम्बन्धी अन्तरक्रिया</p> <p>६. व्यवसायिक बहुर/बाबा/कुखुरा/गाई/भैसी पालन तालिम</p> <p>७. कृषि उपयोगी प्राविधिक अनुमान (५ लाख सम्मको तयारको लागि) सम्बन्धी तालिम (३५ दिने)</p> <p>८. हरित स्वयम् सेवकका लागि प्राविधिक तालिम</p>	<p>१. १००० जना युवाहरुले कृषि तथा पशुपन्छी एवम् सहकारी क्षेत्र सम्बन्धी तालिम पाएका हुने।</p> <p>२. ७५ सहकारी संस्थाका लेखा समितिसँग लेखा राजस्व सम्बन्धी छलफल हुने।</p> <p>३. प्रदेशका सहकारीका २०० सदस्यलाई COPOMIS तालिम प्रदान हुने।</p> <p>४. ९८३ हरित स्वयम् सेवकका लागि बीमा अभिकर्ता तथा प्राविधि सिकाई तालिम दिइने।</p> <p>५. १०९ स्थानीय तहका प्राविधिकहरूसँग योजना तर्जुमा सम्बन्धी कम्तिमा २४ बटा गोष्ठी सञ्चालन हुने।</p> <p>६. १०९ स्थानीय तहका प्राविधिकहरूसँग कम्तिमा ८४ अन्तरक्रिया गोष्ठी सम्पन्न हुने।</p>	<p>तथा बाँझोपन निवारण शिविर संचालन</p> <p>१२. १५ बटा दुग्ध प्रशोधन तथा विविधिकरण उद्योगका लागि सहयोग</p>	२३२.४८
----------	--	---------	-------------------------	-----	--	---	--	--------

						९. स्थानीय तहसँग योजना तर्जुमा गोष्टि १०. स्थानीय तहका प्राविधिकहरु बीचमा अन्तरक्रिया गोष्टि ११. हरित स्वयम् सेवकका लागि TOT तालिम		

* वार्षिक प्रमुख प्रतिफलहरूलाई समावेश गरिएको छ ।

३.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

हाल विश्वव्यापी रुपमा फैलिएको कोविड-१९ का कारण सबै आर्थिक क्षेत्रहरूलाई असर परिरहेको अवस्थामा कृषि क्षेत्र पनि नराम्ररी प्रभावित भएको छ । यस अवस्थामा कृषकको घरधुरीमा प्रत्यक्ष रुपमा अनुगमन कार्य जटिल भएको छ । यद्यपि कोविड-१९ का कारण रोजगारी गुमाएका नागरिकहरूलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षण गरी आयआर्जनमा टेवा पुऱ्याउनका लागि कोभिड लक्षित कार्यक्रमहरु तयार गरिएको छ । साथै कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि आवश्यक नीति तथा कानूनी व्यवस्था, निजी सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रको उल्लेख्य सहयोग र सहभागिता, संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य, वैज्ञानिक भूमि व्यवस्थापन र आधुनिक प्रविधियुक्त व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी पालन प्रणालीको विकास र विस्तार भएमा उल्लेखित लक्ष्य हाँसिल गर्न सकिनेछ ।

उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

४.१ पृष्ठभूमि

प्रथम आवधिक योजनाले प्रदेशको समृद्धि र जनताको खुशी हासिल गर्ने दिशामा कृषि, उद्योग र बन क्षेत्रको सम्भावनालाई औँल्याएको सन्दर्भमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उद्योगको विकासद्वारा औद्योगिक उत्पादन विस्तारलाई विशेष जोड दिएको छ। यी क्षेत्रहरूको विकासका लागि निजी क्षेत्रको उल्लेख्य लगानी भित्र्याउनु आवश्यक रहेकोमा निजी क्षेत्रलाई उत्प्रेरणा दिने, लगानीको वातावरण बनाउने, सहजीकरण तथा सहकार्य गर्ने, आयात प्रतिस्थापन तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्ने उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार गर्ने, उद्योगहरूको क्षमता विकास गर्ने तथा प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने, कर्जामा ब्याज अनुदान सहज बनाउने, विपदबाट समस्या ग्रस्त उद्योगलाई सहयोग गर्ने तथा त्यसका लागि आवश्यक प्रादेशिक ब्राण्डको शुरूवात गर्ने गरी सार्वजनिक खर्च केन्द्रित गरिएको छ। वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने गरी दीगो विकास लक्ष्यमा आधारित आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरेअनुरूप यस प्रदेशमा औद्योगिक क्षेत्रबाट हुनसक्ने प्रचुर उत्पादन सम्भावनालाई केन्द्रित गरी प्रदेश तथा प्रदेश बाहिर सन्तुलित आपूर्तिको व्यवस्था अत्यावश्यक छ। त्यसै अनुरूप उद्योगहरूको विकास र विस्तार गरेर आय आर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबीको दरलाई घटाउनुपर्ने देखिएको छ। यसका अतिरिक्त बजार अनुगमनलाई व्यवस्थित गर्ने, सचेतना कार्यक्रममा जोड दिने, उपभोक्ता हितको संरक्षण गर्ने, चूनुदुङ्गा लगायतका खानीहरूको अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने, खानीजन्य निर्माण सामग्रीहरूको प्रवर्द्धन गर्ने, औद्योगिक उत्पादन स्तरको आधारमा व्यापारिक गतिविधि विस्तार गरी सन्तुलित आपूर्ति व्यवस्थालाई प्राथमिकतामा राखी यस क्षेत्रबाट प्रत्युत्पादक वस्तुको कारण जैविक विविधता तथा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर न्यूनीकरण गर्ने गरी प्रविधिको समुचित उपयोग र विकास गर्ने विषयहरूलाई प्राथमिकताका आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाभित्र समावेश गरिएको छ।

४.२ प्रमुख समस्या

उद्योग स्थापनाको लागि जग्गा महँगो हुनु, श्रमबजारमा बेरोजगार युवा जनशक्ति हुँदाहुँदै पनि उद्योग सञ्चालनका लागि दक्ष श्रमशक्तिको कमी रहनु, एकातिर आन्तरिक उत्पादन अपर्याप्त हुनु र अर्कोतिर उत्पादित वस्तुको भरपर्दो बजार नहुनु, अन्तराष्ट्रिय वाणिज्य तथा आपूर्ति क्षेत्रको नकारात्मक प्रभावको कारण स्वदेशी वाणिज्य तथा आपूर्तिको व्यवस्थामा समेत असहजता देखिनु, प्रशासनिक तथा कर्जा प्रवाह झन्झटिलो हुनु, उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति र खानी क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

४.३ चुनौती र अवसर

उत्पादनमूलक उद्योगहरूमा लगानी उल्लेख्य रूपमा बढाउनु, गुणस्तरीय वस्तुको उत्पादन र प्रतिस्पर्धी क्षमतामा वृद्धि गर्नु, सहूलियत व्याजदरमा पर्याप्त कर्जा उपलब्ध गराउनु, युवाहरूलाई उद्योगतर्फ आकर्षित गर्नु, कच्चा पदार्थ तथा तयारी वस्तुहरूको माग, आपूर्ति, ढुवानी तथा भण्डारणको व्यवस्थापन गर्नु, गुणस्तरीय विद्युत् सेवा प्रदान गर्नु, तहगत समन्वय गर्दै खानीजन्य पदार्थहरूको अन्वेषण र उत्खनन व्यवस्थापन गर्नु तथा खानी र उद्योगहरूको विकासलाई वातावरण सन्तुलनसँग तालमेल मिलाउनु चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

उत्पादनलाई छिमेकी प्रदेशहरू तथा भारतमा निकासी गर्न सहज स्थिति हुनु, खनिज लगायतका कच्चा पदार्थको सहज उपलब्धता तथा बढ्दो मागले गर्दा उद्योगधन्दा खोल्न र सञ्चालन गर्न सहज वातावरण हुनु, अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण तथा राजमार्गहरूको विस्तार हुनु, होटल तथा रेष्टुरेन्टहरू थपिँदै जानु, कोभिड-

१९ महामारीका कारण स्वदेश फर्कने युवाहरूले स्वदेशमै काम गरी उद्यमी संख्या बढ्दै जानु, आदि उद्योग क्षेत्रको विकासका लागि उपलब्ध अवसरहरू हुन्।

४.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

४.४.१ औद्योगिक क्षेत्र

दीर्घकालीन सोच

उत्पादन र रोजगारीमा औद्योगिक क्षेत्रको योगदान वृद्धि।

लक्ष्य

उद्योगधन्दामा लगानी प्रवर्द्धन गर्न औद्योगिक वातावरण सिर्जना गर्ने।

उद्देश्य

उद्योगधन्दाहरूको विस्तार र रोजगारीको अवसर वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. उद्योगहरूको स्थापना र विस्तारको लागि लगानी योग्य वातावरण तयार गर्ने।
२. स्वदेशी औद्योगिक उत्पादनको स्वदेशी बजार तथा विदेशमा समेत निकासी प्रवर्द्धन गर्ने।
३. घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगहरूको विस्तार गर्ने।
४. उद्योग र वातावरण बीच सन्तुलन कायम गर्ने।

४.४.२ वाणिज्य तथा आपूर्ति

दीर्घकालीन सोच

वाणिज्य क्षेत्रको विस्तार र सहज आपूर्तिको व्यवस्थामार्फत् आर्थिक समृद्धिमा सहयोग।

लक्ष्य

प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन गरी गुणस्तरीय वस्तुहरूको सर्वसुलभ रूपमा आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।

उद्देश्य

व्यापारिक गतिविधि विस्तार एवम् अत्यावश्यक वस्तुहरूको सर्वसुलभ र गुणस्तरीय रूपमा आपूर्ति हुने व्यवस्था मिलाउनु।

रणनीति

१. भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन गर्ने।
२. उपभोग्य वस्तुहरूको गुणस्तर कायम गरी सर्वसुलभ आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने।
३. आधारभूत उपभोग्य वस्तुहरूको बजारीकरणमा सहकारीको भूमिका बढाइ कालोबजारी र बिचौलियाहरूको भूमिका निरूत्साही गर्ने।
४. सूचना प्रविधिको प्रयोग गरेर व्यापार प्रवर्द्धन तथा आपूर्तिमा आधुनिकीकरण गर्ने।

४.४.३ खानी तथा खनिज पदार्थ

दीर्घकालीन सोच

खनिज क्षेत्रको योगदान वृद्धि गरी आर्थिक रूपान्तरण र सुदृढ अर्थतन्त्रको निर्माण।

लक्ष्य

वातावरणीय सन्तुलनमा खलल नपुग्ने गरी खनिज उद्योगको विकास र विस्तारद्वारा रोजगारी तथा औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रदेशमा रहेका खनिज स्रोतको पहिचान, संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गर्नु।
२. खनिज उद्योगमा स्वदेशी तथा विदेशी लगानी वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. खनिज सम्बन्धी प्रादेशिक नीति र प्रशासनिक संरचना निर्माण गरी खनिज क्षेत्रको प्रभावकारी अन्वेषण र व्यवस्थापन गर्ने।
२. प्रदेशमा उपलब्ध खनिजको लगत संकलन तथा अभिलेखाङ्कन गर्ने।
३. भौगर्भिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने।
४. आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरी खनिज उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने।

४.५ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक

सूचकहरू	एकाइ	आ. व. २०७७/७८ को यथार्थ	आ.व. २०७८/७९ को संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
उद्योग						
औद्योगिक क्षेत्र विस्तार	संख्या	२	२	२	२	२
औद्योगिक कोरिडोर स्थापना	संख्या	३	३	३	३	३
औद्योगिक ग्राम स्थापना	संख्या	७	१०	१५	२०	२५
ठूला उद्योग संख्या	संख्या				२	५
मझौला उद्योग	संख्या				१०	१५
साना उद्योग	संख्या	१३५६२	९९४८	१०३३१	१०८४७	११३८९
लघु उद्योग	संख्या	१	२	स्थानीय तहमा गएको		
घरेलु उद्योग	संख्या	१२	१६	२०	२४	३०
उद्यमीद्वारा रोजगारी सिर्जना	संख्या	४९०९४	३७८७६	३६०८९	३७८०८	३९५२७
लघु उद्यमी सिर्जना	संख्या	४५००	४०००	स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भईसकेको।		
लघु उद्यमी स्तरोन्नति	संख्या	२०००	२०००			
लघु उद्यमी ऋण पहुँच	संख्या	८००	८००			
खानी तथा खनिज पदार्थ						
खनिज क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी	रु. करोडमा					
खानी अन्वेषण अध्ययन	संख्या	१	१	१	१	२
खानी उत्खनन सहयोग	संख्या	०	-	२	२	
वाणिज्य तथा आपूर्ति						
व्यावसायिक फर्महरू	संख्या हजारमा	१००००	५१९२	६२३०	७५००	८१००
व्यवसायीहरूलाई अभिमूखीकरण तालिम	संख्या	१५०	-	-	-	-
मूल्य सूचना एप्सका प्रयोगकर्ता	संख्या	०	०	१००००	१५०००	२००००

४.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान			स्रोत					वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक		
२०७९/८०	४२६९.१७	३६२२.६७	६४६.५०	-	४२६९.१७	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४४६०.६६	३८००.३२	६६०.३४	-	४४६०.६६	-	-	-	-	-
२०८१/८२	४६५५.५७	३९७५.२६	६८०.३१	-	४६५५.५७	-	-	-	-	-

४.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	शुरु-सम्पन्न मिति	कार्यक्रमको कुल लागत (रु.लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलाप	प्रमुख प्रतिफल	आ.व.२०७९/८० को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	पिछिनु/पुगेको
३०७०००१६	वाणिज्य तथा आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम	४.२.३.-२	सालवसाली		<p>१. खाद्य वस्तुको गुणस्तर मापन प्रयोगशाला सञ्चालन</p> <p>२. खाद्य वस्तुको आपूर्ति व्यवस्थापन</p> <p>३. उपभोक्ता जागरण तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम र अन्य</p> <p>४. वजार अनुगमन तथा व्यवस्थापन</p>	<p>१. भैरहवामा प्रदेश स्तरको खाद्यवस्तु गुणस्तर मापन प्रयोगशालामा आधारभूत उपकरणहरू जडान भै सेवा सञ्चालन शुरू भएको हुने ।</p> <p>२. प्रदेश स्तरमा आपूर्ति संचालन र संस्थागत मजबुद भै न्यूनतम आवश्यकताका वस्तु र सेवाको आपूर्तिमा प्रभावकारिता आएको हुने ।</p> <p>३. उपभोक्ता जागरणका लागि १२० वटा विद्यालय तथा समुदायमा जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने ।</p> <p>४. प्रदेशका ५० वटा रेडियो तथा स्थानीय टेलिभिजन एवम् बुलेटिन, ब्रोसर, पम्पलेट मार्फत प्रदेशका आधा भन्दा बढी जनसँख्यामा उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धी</p>	<p>१. ४०७ फर्महरूको नविकरण र ४५९६ नयाँ फर्महरू दर्ता भई सञ्चालनमा आएका ।</p> <p>२. २ स्थानमा प्रदेश स्तरका वाणिज्य फर्महरूसँग अन्तरक्रिया छलफल सम्पन्न ।</p> <p>३. प्रदेशस्तरीय आपूर्ति संचालन र संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन ।</p> <p>४. भैरहवामा प्रदेश स्तरको खाद्यवस्तु गुणस्तर मापन प्रयोगशालाको भवन निर्माण सम्पन्नको</p>	<p>१. ४४९६ वटा वाणिज्य फर्महरू दर्ता भएका ।</p> <p>२. वाणिज्य वजार अनुगमन सबै जिल्लामा कार्य संचालन भएको ।</p> <p>३. ८९ पटक वजार अनुगमन भई रु. ४८५०६१ मूल्य बराबरको अखाद्य समान नष्ट गरी रु. ६९६८० जरिवाना गरिएको</p> <p>४. १ वटा खाद्यवस्तुको गुणस्तर मापन प्रयोगशाला भवन निर्माण भएको ।</p> <p>५. विद्यालय तथा समुदायस्तरमा</p>	

३०७०००१७	औद्योगिक विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४.२.१-४ ४.२.१-२ ४.२.१-३ ४.२.१-१	सालवसाली			<p>जनचेतना अभिवृद्धि भएको हुने । ५. प्रदेशका सबै जिल्लामा गरी १४४ पटक बजार अनुगमन भई खाद्य तथा आधारभूत आवश्यकताका वस्तुहरूको गुणस्तरमा सुधार र बजार मूल्य नियन्त्रण भएको हुने ।</p>	<p>अन्तिम चरणमा रहेको ।</p>	<p>उपभोक्ता शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालनबाट ८००० विद्यार्थीहरू लाभान्वित भएका । ६. उद्योग तथा वाणिज्य फर्मसँग गुणस्तरीय वस्तु र सेवा विपयक कार्यशालाबाट ४१२ जना फर्म संचालकहरू लाभान्वित भएका ।</p>	<p>१. लघु, घरेलु तथा साना उद्योग गरी जम्मा ९,९६६ वटा उद्योग दर्ता भएका र सो बाट ३७७६६ जनामा रोजगारी सिर्जना भएको । २. उद्यमी सिर्जना तथा रोजगार अभिवृद्धि गर्न कार्यक्रमबाट २३६३ जनालाई सीप मुलक तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरणको गरिएको । ३. कोशीली घर संचालनमा सहयोगका लागि सबै जिल्लामा संस्था छनौट र सम्झौता भएको । ४. अर्घाखाँची र नवलपरासी जिल्लामा औद्योगिक ग्रामको पूर्वाधार निर्माण (व.सू.प) भइरहेको । ५. विपन्न, महिला दलित मुक्त कमैया कम्प्लरी तथा सीमान्तकृत वर्ग, जाति र समुदायहरूमा उद्यमशिलताको विकास माफत स्वरोजगार सिर्जना गर्न सीप विकास तालिम सम्पन्न भएको । ६. ९७ वटा उद्यमलाई प्रवाह भएको कर्जाको लागि ३६ लाख ३९ हजार २५० रुपैया व्यय अनुदान दिइएको ।</p>
						<p>१. नेपाल सरकारबाट घोषणा भएका प्रदेशका १० वटा औद्योगिक ग्राममा पूर्वाधार निर्माणको लागि पालिकालाई सहयोग भई निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढेको हुने । २. प्रदेशका सबै जिल्लामा १० किसिमका परम्परागत, प्राचिन तथा आधुनिक सीप र प्रविधिको विषयमा १ हजार जना उद्यमीलाई तालिम सञ्चालन र आवश्यक मेसिन औजार सहयोग भई उद्योग र उद्यम विकास माफत उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने । ३. प्रदेशको पहिचान झल्काउने अल्लो, कफि, ढाका, करुवा, खुकुरी, जनी कम्बल, गलैचा, बेतवास लगायतका १ जिल्ला १ उद्योग प्याकेज कार्यक्रममा सहयोग भई उत्पादन र रोजगारीमा वृद्धि भएको हुने ।</p>	<p>१. प्रदेशका १२ वटै जिल्लाका गरी १५ पालिकामा उद्योग ग्रामका लागि विस्तृत अध्ययन कार्य भइरहेको । २. १०६४५ वटा नयाँ साना, लघु तथा घरेलु उद्योगहरू दर्ता भई प्रदेशमा पुराना समेत गरी ८१५८७ उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका । ३. उद्यम विकास कोषको स्थापना र सञ्चालनबाट निर्व्याजमा ऋण प्रवाह सुरु भएको । ४. विभिन्न उद्यम विकास तालिमबाट ४२३५ जना नयाँ लघु उद्यमीहरू सिर्जना गरिएको</p>		
						<p>१. औद्योगिक ग्राम पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग २. सीप विकास तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम ३. प्रदेश चिनारी विशेष उत्पादन उद्यमलाई सहयोग ४. लघु तथा घरेलु उत्पादनलाई व्यवस्थापन/प्रवर्द्धन</p>			

परिच्छेद : ५

वन, वातावरण र भू-संरक्षण

५.१ पृष्ठभूमि

लुम्बिनी प्रदेशमा वन क्षेत्रको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापन गरी वन पैदावरको समुचित उपयोग तथा यसमा आधारित उद्योगहरूको विकास र विस्तार गरेर आयआर्जन तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्दै गरिबीको दरलाई घटाउन सकिने प्रशस्त सम्भावनाहरू छन् । आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरे अनुरूप वन क्षेत्रमा जैविक विविधता कायम गर्ने र जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण गर्ने गरी प्रविधिको समुचित उपयोग र विकास गर्ने विषयहरूलाई उच्च प्राथमिकताका आधारमा दिगो विकास लक्ष्यलाई समेत समेट्ने गरी यस मध्यमकालीन संरचनामा यस क्षेत्रका कार्यक्रमहरू समावेश गरिएको छ । उपयुक्त तालिमसहित रोजगारी सिर्जना गर्ने र आयमा वृद्धि गर्ने, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अभावसमेतलाई सम्बोधन गर्दै दिगो स्रोतको रूपमा वनको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्दै वन पैदावर तथा जडिबुटीलाई दिगो आयस्रोतको रूपमा विकास र व्यवस्थापन गर्ने गरी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू तय गरिएको छ ।

५.२ प्रमुख समस्या

वन तथा वातावरणको क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरूमा वन क्षेत्रको वन सम्बर्द्धन प्रणाली (Silviculture System) बमोजिम व्यवस्थापन हुन नसक्दा वन अतिक्रमण तथा चोरी निकासी हुनु, वनपैदावर तथा जडिबुटी त्यसै खेर जानु, नदी तथा चुरेको अत्यधिक दोहन हुनु, शहरीकरण तथा औद्योगीकरणका कारण वातावरणीय प्रदूषण हुनु, मानवजन्य एवम् प्राकृतिक विपत्ति तथा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट जनधनको क्षति बढ्दै जानु पर्दछन् ।

५.३ चुनौती र अवसर

वन तथा चुरे क्षेत्रको संरक्षण गर्नुका साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन गर्नु, पूर्वाधार विकास र वातावरणबीच सन्तुलन कायम गर्नु आगामी वर्षहरूका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् । उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्नुपर्ने पनि चुनौती छ ।

प्रशस्त वन क्षेत्र तथा राष्ट्रिय निकुन्ज र वन्यजन्तु आरक्ष हुनु, जडीबुटी तथा वनजन्य वस्तुहरूको बजार माग उच्च रहनु, कृषियोग्य ठाउँमा तथा वनक्षेत्रमा समेत जडिबुटी खेती गर्न सकिनु, नेपालगञ्ज जडिबुटीको हबको रूपमा विकास हुँदै जानु, वातावरण संरक्षणमा सरोकारवालाहरूको चासो बढनु, विश्वमा तीव्रदरमा भइरहेको प्रविधिको विकास र त्यस्ता प्रविधिहरू भित्र्याउन सकिने अवस्था रहनु, नयाँ पुस्ता प्रविधिमैत्री हुँदै जानु र जैविक विविधतामा रहेको अपार संभावनालाई वैज्ञानिक अनुसन्धान तथा प्रविधिद्वारा विकास र प्रयोग गर्न सकिने अवसर देखिन्छ ।

५.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

५.४.१ वन वातावरण तथा भू-संरक्षण

दीर्घकालीन सोच

वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै रोजगारी र आयआर्जन हुनेगरी वनको दिगो व्यवस्थापन ।

लक्ष्य

वन पैदावारहरूको समूचित प्रयोग, जैविक विविधता र जलाधारको समूचित संरक्षण, व्यवस्थापन र सदुपयोगबाट वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्दै रोजगारी र आयआर्जनमा वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. वनजन्य वस्तुको उत्पादन विस्तार र यसमा आधारित उद्योगहरू स्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर्नु ।
२. भू-स्खलन नियन्त्रण र भू-संरक्षण कायम गर्दै वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्नु ।
३. वनको दिगो व्यवस्थापन गर्नु ।

रणनीति

१. वनसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून र उपयुक्त संरचना बनाउने ।
२. विद्यमान वनक्षेत्र कायम राखी उत्पादकत्व वृद्धिका लागि वनको सहभागितामूलक, दिगो एवम् वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने ।
३. जैविक विविधता र जलाधारको दिगो व्यवस्थापन र उपयोगमा स्थानीय समुदायको पहुँच वृद्धि गर्ने एवम् पर्यापर्यटनका आधार क्षेत्रहरूलाई पुनःस्थापना तथा पुनःनिर्माण गर्ने ।
४. जलवायु परिवर्तनका असर तथा वायु प्रदूषणलाई मध्यनजर राख्दै वातावरण संरक्षण गर्ने ।
५. निजी तथा कृषि वन विकास तथा विस्तार गरी जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरणमा योगदान गर्नुका साथै कृषकको आमदानी तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

५.४.२ जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावार

दीर्घकालीन सोच

जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक उत्पादन तथा प्रशोधन मार्फत अर्थतन्त्रमा योगदान ।

लक्ष्य

जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक उत्पादन तथा प्रवर्द्धन गर्नुका साथै आय र रोजगारी बढाउने ।

उद्देश्य

१. जडीबुटीहरूको तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक खेती गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि सहित रोजगारी सिर्जना गर्नु ।
२. जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना, मूल्य अभिवृद्धि तथा निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु ।

रणनीति

१. भौगोलिक विशेषता अनुरूप जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायिक खेतीलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
२. जडीबुटी तथा गैहकाष्ठ वनपैदावारको लागि आन्तरिक र बाह्य बजार प्रवर्द्धन गर्ने ।

५.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक

सूचकहरू	एकाइ	२०७७/७८	२०७८/७९ को संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
वन तथा वातावरण						
वन क्षेत्रले ढाकेको क्षेत्रफल	प्रतिशत	४३.७२	४३.७५	४३.८४	४३.८५	४३.९०
जैविक संग्रहालय	संख्या	०			१	१
वनस्पति उद्यान	संख्या	०	१	२	१	१
चिडियाखाना	संख्या	-	-			१
वृक्षरोपण	हेक्टर	६००	७००	८००	८५०	९००
सडक सौन्दर्यीकरण	कि.मी.		१०	८	१०	१२
वनजन्य उत्पादनबाट प्राप्तहुने कुल राजस्व	रु. करोडमा	६०	८०	७०	९०	१००
कार्यालय हरियाली कार्यक्रम	गोटा		१५	२०	२०	३०
वायु प्रदुषण परिक्षण ल्याब	संख्या	-	०			१
बायोब्रिकेट उत्पादन	मे.टन					
प्रशोधित दाउरा उत्पादन	मे.टन					
जडीबुटी						
व्यावसायिक रूपमा जडिबुटी खेती	हेक्टर	११०	१३०	१५५	१६०	१८०
जडीबुटी नर्सरी	संख्या	६	८	८	१०	१२

५.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत					आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान		नेपाल सरकार - सशर्त
२०७९/८०	२०२०७.००	९०५५.७१	११५१.२९	-	२०२०७.००	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	२१३००	९९७०	११३३०	-	२१३००	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	२४५००	११९००	१२६००	-	२४५००	-	-	-	-	-	-

५.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.ज.शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजनाको नाम	विषय क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	शुरु-सम्पन्न मिति	कार्यक्रमको कुल लागत (रु.लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलाप	प्रमुख प्रतिफल	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	प्रतिक्रिया
३२९०००१२	वन, वन्यजन्तु, जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	५.४-२ ५.४-३ ५.४-१	सालवसाली	८७२६.७५	क. वन सम्बर्धनमा आधारित वन व्यवस्थापन ख. सामुदायिक तथा कबुलियती वन विकास कार्यक्रम ग. वन डडेलो नियन्त्रण अभियान घ. वन, वन्यजन्तु संरक्षण र वन अपराध नियन्त्रण कार्यक्रम ङ. सिमसार क्षेत्र, पंक्षी-जलचर र जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम	१. करिब ५० हजार हेक्टर वनमा सघन वन व्यवस्थापन भै वनको हैसियतमा अपेक्षाकृत सुधार हुने, वार्षिक २५ लाख घन फिट काठ र ७ हजार चट्टा दाउरा उत्पादन हुने, वार्षिक १५ लाख श्रमदिन रोजगारी सिर्जना हुने, वार्षिक रु. १ अर्ब समुदाय र सरकारलाई आमदानी हुने २. ४ लाख हेक्टर सामुदायिक वन क्षेत्र व्यवस्थित रुपमा सुचारु भै वार्षिक ८ लाख घन फिट काठ र ८ हजार चट्टा दाउरा उत्पादनबाट सम्बन्धित उपभोक्ताहरूको माग सम्बोधन भएको हुने, २ हजार हेक्टर कबुलियती वनमा आयमुलक कार्यक्रम सञ्चालनबाट ३ हजार ७ सय विपन्न परिवारको आयवर्जन बृद्धी हुने । सामुदायिक तथा कबुलियती वनको सुशासनमा अभिवृद्धी हुने । ३. ४० हेक्टर पुरानो अतिक्रमण हटी वन	१. वातावरण संरक्षण नियमावली स्वीकृत भएको । २. प्रदेशमा हाल रहेको वन क्षेत्र कायम गर्न विभिन्न संरक्षणमुखी क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिएको । ३. १६५३२३७ क्यू.फि. काठ र ३१२३ चट्टा दाउरा उत्पादन भै १२,९०,३६५ क्यू.फि. काठ र १८५२ चट्टा दाउरा विक्रि भएको। ४. काठ जडिबुटी जन्तु १७ लाख बढुबर्षे विरुवा उत्पादन भई आगामी	१. प्रदेश वन ऐन र प्रदेश वन नियमावली स्वीकृत भई कार्यन्वयनमा गएको । २. प्रदेश सन्चित कोषमा रु ८ करोड राजश्व जम्मा भएको ३. ८६७४२६ क्यू. फिट काठ र २३९४ चट्टा दाउरा उत्पादन भएको । ४. ४२ वटा पातपतिङ्गरबाट कम्पोष्ट मल उद्यम सञ्चालनमा आएको । ५. ३८३ हेक्टर वनक्षेत्रमा थिनिङ कार्य सम्पन्न भएको तथा साझेदारी र चकला वनमा ९४ हेक्टर वनक्षेत्रमा व्यवस्थापनको काम भएको । ६. पिडीतसँग प्रदेश सरकार मार्फत ७. जना मृतक २ जना घाइते तथा बाली र चौपायाको क्षतिको राहत	२६०२.७९

३२९०००१३	जडीबुटी तथा रौरकाष्ठ वन पैदावार विकास कार्यक्रम	४.१.६-१	सालवसाली	१६६५	क. एक पकेट क्षेत्र एक जडीबुटी उत्पादन ख. आर्थिक महत्वका जडीबुटीहरूको स्वस्थानीय संरक्षण	५. पीडितसँग प्रदेश सरकार कार्यक्रम मार्फत सबै जिल्लामा मानव र वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्वमा कमी भएको हुने, वार्षिक रूपमा २० वटा महत्वपूर्ण सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन हुने, जगदिशपुर ताल क्षेत्रलाई बर्ड स्याङ्गुरीको रूपमा घोषणा भई व्यवस्थापन भएको हुने, ३ जिल्लामा बर पिपल प्रजातिको बौचाको संरक्षण भएको हुने, विपलु सर्पको उद्धार तथा जोखिम न्यूनीकरणको कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने।	पुनस्थापना हुने, ३० हजार बाँस रोपण भै अतिक्रमण नियन्त्रण हुने, वन अतिक्रमण चोरी शिकारी तथा निकासी नियन्त्रण भई ९ लाख ७४ हजार हेक्टर वन क्षेत्रको संरक्षण भएको हुने। ४. २० कि.मि. स्थायी अग्नी रेखा निर्माण तथा १०० कि.मि. अग्नी रेखा मर्मत सम्भार र वनमा थुप्रिएका पातपत्तिहरू लगायतका ज्वलनशील पदार्थको संकलनबाट १४० वटा प्राङ्गारिक मल उत्पादन उद्यम स्थापना भै वन डेढलो प्रभावकारी रूपमा नियन्त्रण हुने।	आ.व.को लागि सुरक्षित रहेको र थप ३० लाख काठ र जडीबुटी जन्म विरुवा उत्पादन भई वितरण तथा रोपणको तयार भएको, ५. वन क्षेत्रबाट ३५,६२,४१९ श्रमदिन प्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना भएको, ६. प्रदेश भित्र रहेका महत्वपूर्ण ४२ वटा ताल तलैया तथा सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षण गरिएको। ७. ८० कि.मी.मा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि बाँस रोपण गरिएको। ८. ३२ वटा वन उद्यममा सहयोग भएको।	आ.व.को लागि सुरक्षित रहेको र थप ३० लाख काठ र जडीबुटी जन्म विरुवा उत्पादन भई वितरण तथा रोपणको तयार भएको, ५. वन क्षेत्रबाट ३५,६२,४१९ श्रमदिन प्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना भएको, ६. प्रदेश भित्र रहेका महत्वपूर्ण ४२ वटा ताल तलैया तथा सिमसार क्षेत्रहरूको संरक्षण गरिएको। ७. ८० कि.मी.मा मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि बाँस रोपण गरिएको। ८. ३२ वटा वन उद्यममा सहयोग भएको।	वितरण भएको। ८. बर्दिया र रुपन्देहीमा वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापनका कार्य भइरहेका। ९. जगदिशपुर ताललाई वल्ड सेन्चुरी घोषणाको काम अन्तिम चरणमा रहेको।	४८४
----------	---	---------	----------	------	---	---	--	---	---	--	-----

३२९०००१४	भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रम	८.४-५	सालवसाली	५६६०	<p>ग. जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यम प्रवर्द्धन मा सहयोग</p> <p>घ. उच्च पहाडी क्षेत्रमा ओखर विकास कार्यक्रम</p>	<p>जडीबुटी" खेतिको विस्तार भएको हुने ।</p> <p>२. ८ जिल्लाका समुदाय, सहकारी र निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने १५ वटा जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यमलाई सहयोग भई रोजगारी सिर्जना हुने ।</p> <p>३. रूकुमको पुथा उत्तरांगा गाउँपालिकामा सबै घरधुरीमा कार्यक्रम कार्यान्वयन भई रोल्पा र प्यूठानमा गरी ३० हजार ओखर रोपण हुने</p>	<p>१. ५३ वटा स्थानमा आकस्मिक पहिरो व्यवस्थापन तथा नदी खोला नियन्त्रण गरिएको।</p> <p>२. ३० कि. मि. ग्रामीण सडकमा भू-संरक्षणका कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।</p> <p>३. १२ कि.मि. नदीको किनार तटबन्धन मार्फत व्यवस्थापन गरिएको।</p> <p>४. ३८ वटा संवेदनशील शहरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण गरिएको।</p> <p>५. एक गाउँ एक पोखरी निर्माण अभियान अन्तर्गत ६२ वटा पोखरीहरू निर्माण भएका, जसबाट कुल २७८०० घ.मी. पानी संचित भई बहुउपयोगमा आउन सक्ने ।</p>	१७३४
	<p>१. आकस्मिक पहिरो तथा गल्ली खहरे नियन्त्रण</p> <p>२. पानी मुहान संरक्षण/पोखरी निर्माण कार्यक्रम</p> <p>३. डालेघाँस तथा बायोइन्जिनियरिङ प्रजाति विस्तार र अन्य नदी तथा खोला किनारा व्यवस्थापन</p> <p>४. संवेदनशील शहरी जलाधार क्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम</p> <p>६. ग्रामीण सडकसँग भू-संरक्षण कार्यक्रम</p> <p>६.कम खचिलो भूसंरक्षण कार्यक्रम</p>	<p>१. प्रदेशका १२ जिल्लामा आकस्मिक पहिरो, गल्ली तथा बाढी प्रस्त क्षेत्रको संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रमहरू संचालन भएका हुने।</p> <p>२. महत्वपूर्ण २५ वटा पानीका मुहान/सिमसार/पोखरीहरू संरक्षण सम्बन्धी कृयाकलापहरू संचालन भएका हुने।</p> <p>३. नदी तथा खोलाहरूबाट अति प्रभावित ७ कि. मि. क्षेत्रको नियन्त्रणका लागि स्थानीयहरूको संलग्नतामा कार्यक्रमहरू संचालन भएको हुने ।</p> <p>४. ग्रामीण वस्तीका सडकहरूमा जैविक प्रविधिको प्रयोगबाट ८ कि.मि. संवेदनशील सडक क्षेत्रहरूमा संरक्षणका क्रियाकलापहरू संचालन भएका हुने</p> <p>५. डालेघाँस तथा बायोइन्जिनियरिङ प्रजातिका १ लाख २० हजार विरुवा उत्पादन तथा रोपण भई ७५ हेक्टर क्षतिग्रस्त भूमिमा बायोइन्जिनियरिङ कार्यबाट भूमि पुनस्थापना भएको हुने ।</p> <p>७.४ प्याकेजमा ब्रस लेयिडि, फेसिन निर्माण (बकअप्लभ न्यूलकतचगअतथलण, पालिसेड (एवाक्किबमभण र बीसको किबवाल (बकदयय ऋचपद्यर्वाणि निर्माण भएको हुने</p>	<p>१. २ वटा नया कार्यालय थप गरी कार्यबोझ घटाएको ।</p> <p>२. १८ स्थानमा रिचार्ज पोखरी निर्माण तथा सिमसार व्यवस्थापन कार्यको सम्झौता भई कार्यान्वयन भइरहेको ।</p> <p>३. छेक पर्खाल निर्माण गरी १७ वटा पहिरो व्यवस्थापन, टेवा पर्खाल, चेक ड्याम इमव्याकमेन्ट निर्माण कार्य जारी रहेको ।</p> <p>४. ३.३८० कि.मि. तटबन्ध तथा स्पर निर्माण गरी नदी व्यवस्थापन तथा संरक्षण लगायतका कार्य जारी रहेको ।</p> <p>५. ६ वटा पोखरी निर्माण कार्य जारी रहेको ।</p>					

३२९०००१५	वन क्षेत्रभित्रका खोला खोल्सी व्यवस्थापन कार्यक्रम	४.२.२-२	सालवसाली	५७०	१. वन क्षेत्र भित्रका खोला/खोल्सी व्यवस्थापन कार्य	१. ६ करोड ३० लाख घन फिट नदीजन्य पदार्थको संकलन तथा व्यवस्थापन भई प्रदेश सञ्चित कोषमा करिब रु. ३० करोड आम्दानी भएको हुने । वन क्षेत्र भित्रका खोला/खोल्सी व्यवस्थापन भई वन संरक्षणमा टेवा पुगेको हुने।	१. ६ करोड ३० लाख घनफिट नदीजन्य पदार्थको संकलनको लागि कार्ययोजना तयारी गरी ४ ओटा जिल्लाको वातावरणीय अध्ययन स्वीकृत भएको	१. डी.बि.का. कपिलवस्तुले नदीजन्य पदार्थको संकलन / व्यवस्थापन कार्य सुरु गरेको	१२
३२९०००१६	वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन कार्यक्रम	८.४.४	सालवसाली	४६०	क. स्वच्छ वातावरण निर्माण प्रदुषण नियन्त्रण र व्यवस्थापन तथा अन्य	१. स्वच्छ वातावरण निर्माण थालनीका लागि प्रदेशका २० वटा सरकारी कार्यालयहरू वातावरणमैत्री हुने, वातावरणीय अध्ययनका लागि प्रयोगशाला आधारभूत कार्य थालनी हुने, प्लाष्टिकजन्य पदार्थको नियन्त्रण र पुनः प्रयोगलाई अभियानको रूपमा सञ्चालन भएको हुने, कम्तिमा १० नगरमा फोहोरलाई श्रोतमा नै वर्गीकरण भएको हुने ।	१. विगत लामो समयदेखि विचाराधिनमा रहेका ६० वटा वातावरणीय अध्ययनहरूको प्रकृया अगाडी बढाएको । २. फोहोरलाई श्रोतमा नै वर्गीकरण गरी व्यवस्थापन गर्न ६२ स्थानमा सहजीकरण भई प्रविधि हस्तान्तरण गरिएको । ३. वातावरणीय अनुगमनका लागि ड्रेन क्यामरा खरिद प्रकृया अगाडी बढाएको । ४. वातावरणीय प्रयोगशाला सञ्चालनका लागि आवश्यक आधारभूत उपकरण खरिद गरिएको ।	१. १७ वटा कार्यलयहरूको कार्यालय सौन्दर्यीकरण कार्य सम्पन्न भएको । २. ६ वटा जलवायु अनुकुलन अनुशिक्षण सम्पन्न भएको । ३. १० वटा उद्योगहरूको वातावरणीय अनुगमन गरीएको । ४. ६३ वटा विभिन्न वातावरणीय अध्ययन कार्यको स्वीकृति लिने कार्य सकिएको	११३
३२९०००१७	वन उद्यम र पर्याप्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८.४.३ ८.४.२	सालवसाली	१९६७	१. वन उद्यम प्रवर्द्धन कार्यक्रम २. पर्याप्यटनमा आधारित संरक्षित वन विकास कार्यक्रम	१. निजी, सहकारी, साझेदारीमा वन पैदावारमा आधारित २० वटा उद्यममा सहयोग भई रोजगारी वृद्धि भएको हुने । २. प्रदेशका ६ वटा संरक्षित वनको व्यवस्थापनबाट जैविक विविधता संरक्षण र आयआर्जनमा वृद्धि भएको हुने ।	-	१. ५ वटा होमस्टे तथा २३ वटा वन उद्यमहरूमा विभिन्न वस्तुगत अनुदानका कार्य सञ्चालन भइरहेको । २. ६ वटा संरक्षित वनहरूमा विभिन्न पर्याप्यटनका कार्यहरू भइरहेका	४६२

३२९०००१८	कृषि वन तथा वृहत्तर हरियाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	८.४.२८.४.३	सालवसाली	५५२९.२	१. नर्सरी तथा विरूवा उत्पादन २. वृक्षारोपण समृद्धी वृक्षारोपण पुनःरोपण, गोडमेल तथा संरक्षण ३. निजी तथा कृषि वन कार्यक्रम	१. सुविधा सम्पन्न ३ वटा नर्सरीको निर्माण र ३६ वटा नर्सरीको मर्मत तथा स्तरोन्नति भएको हुने, गत विगत वर्षहरू देखि अ.लया भई आएका २० लाख विरूवाहरूको बहुवर्षीय विरूवाको रूपमा स्याहार सम्भार गरिने, आगामी वर्षका लागि दुलो थैलामा १० लाख विरूवा उत्पादन गरी नर्सरीमा स्याहार सम्भार गरी राखिने, चालु आ.व.को लागि १० लाख एक वर्षे विरूवा उत्पादन गरी खपत गरिने । २. वन तथा नदी किनार क्षेत्रको १५० हेक्टर खाली ठाउँमा वृक्षारोपण गरी वन पुनस्थापना गरिने, विगत वर्षमा वृक्षारोपण भएको ५५० हेक्टर क्षेत्रमा पुनरोपण गरिने, २० कि.मि. शहरी सडकमा हरित सडक लुम्बिनीको पहिचान मार्फत सौन्दर्यीकरण गरिने, २० हेक्टर अतिक्रमण हटाइएको क्षेत्रमा वृक्षारोपण भई वन पुनस्थापन भएको हुने, प्रदेश राजधानीलाई सौन्दर्यीकरण भएको हुने । ३. तराई तथा उपत्यकाका ५९ पालिकामा एक पालिका एक नमुना कृषि वन कार्यक्रम सञ्चालन भई ५९० हेक्टर क्षेत्रमा नमुना कृषि वन स्थापना भएको हुने ।	-	१. ८ लाख वहुबर्षे विरूवा उत्पादन, १६ लाख बहुवर्षीय विरूवाको स्याहार-सम्भारको कार्य भइरहेको । २. १२ वटा पालिकामा "एक पालिका: एक नमुना कृषि वन" कार्यक्रम कार्य सम्पन्न तथा अन्य पालिकाका कार्यक्रम कार्यान्वयन भइरहेको । ३. ५६७ हेक्टर गत वर्ष वृक्षारोपण भएको वनक्षेत्रमा गोडमेल तथा पसनरोपण कार्य सम्पन्न गरिएको । ४. ५ कि.मी. सडक वृक्षारोपणको वृक्षारोपण योजना स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा गएको	१६२९.२
----------	--	------------	----------	--------	--	--	---	--	--------

५.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, अन्तरसरकारी समन्वय, औद्योगिक तथा पर्याप्त पूर्वाधार निर्माण, उर्जा तथा कच्चापदार्थको सहज उपलब्धता, व्यवसायिक फर्महरूको संख्यामा उल्लेख्य वृद्धि, निर्माण तथा उद्योग सञ्चालनको लागि खानीहरूको उत्खनन, निजी सहकारी तथा वितीय क्षेत्रको सहयोग र सहभागिता, वनको व्यवस्थापन सहित वातावरणको संरक्षण भएको हुनेछ । कृषिमा आधारित उद्योगहरूमा कृषि उत्पादनमा हुने जोखिम अनुरूपका जोखिम हुन सक्नेछ भने उद्योग र निर्माणका लागि चाहिने खानीजन्य पदार्थको उत्खननमा सामाजिक क्षेत्र वन तथा वातावरणीय पक्षसित असन्तुलन हुन जाने जोखिम पनि आंकलन गरिएको छ । राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय नीतिहरू मा हुने परिवर्तन एवम् बाह्य बजारमा हुने प्रतिस्पर्धाले आयात र निर्यातमा जोखिम निम्त्याउन सक्छ । तरलताको अवस्था र ब्याजदरले गर्दा निजी उद्योगीहरूलाई नकारात्मक प्रभाव पर्ने जोखिम पनि विद्यमान छ । यस्ता जोखिमहरू कायम रहेमा लक्षित उपलब्धीहरू हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहन्छ ।

परिच्छेद : ६ सामाजिक क्षेत्र

६.१ पृष्ठभूमि

समावेशी सामाजिक विकास तथा समृद्धिको लागि गुणस्तरीय शिक्षा, भाषा तथा संस्कृतिको विकास, महिला विकास, युवा जनशक्ति तथा खेलकूद विकास, श्रम तथा रोजगार र व्यवस्थित यातायात प्रणाली जस्ता सामाजिक क्षेत्रलाई महत्वपूर्ण आधारका रूपमा लिएको पाइन्छ। विविध भाषा-भाषी तथा संस्कृतिहरूको बाहुल्यता र ऐतिहासिक धरोहरहरूले भरिपूर्ण यस प्रदेशले बुद्ध धर्म दर्शन, शिक्षा एवम् ज्ञानको स्रोतको पृथक पहिचान बोकेको छ। महिला, एकल महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यकको हक अधिकारको प्रत्याभूति दिलाउने कानुनी व्यवस्था, जेष्ठनागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको उचित सम्मान सहितको व्यवस्थापन, हिंसा, विभेद र कुरीति रहित समाजको निर्माण, भाषा, लिपिको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा विज्ञान र प्रविधि सम्बन्धी अनुसन्धानात्मक शैक्षिक प्रणालीको विकास जस्ता कार्यले यस प्रदेशको सामाजिक-आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन सक्छन्।

दिगो विकासको लक्ष्य अन्तर्गत सन् २०३० सम्ममा सबै उमेर समूहका मानिसहरूको स्वस्थ तथा समृद्ध जीवन सुनिश्चित गर्ने र गुणस्तरीय शिक्षालाई समावेशी बनाउँदै सबैलाई अध्ययनको अवसर उपलब्ध गराउने उद्देश्य राखिएको छ। हालै विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ जस्ता संक्रामक रोगहरू विरुद्धको प्रदेशस्तरको सामाजिक क्षेत्रमा आइपर्ने जोखिमको आंकलन गरी यसमा रहेका क्षेत्र पहिचान गर्दै प्रदेशबासीको उच्च स्वास्थ्य सुरक्षा सतर्कतालाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। यिनै सामाजिक क्षेत्रका विषयमा आवधिक योजनाले लक्षित गरे अनुरूप दिगो सामाजिक आर्थिक उन्नतिसँग जोडिएका आगामी तीन वर्षमा गरिने प्रतिफलमुखी कार्यक्रमहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ।

६.२ प्रमुख समस्या

शिक्षाको गुणस्तर र पहुँच कमजोर रहनु, प्राविधिक, उद्यमशील र नैतिकता सम्बन्धी शैक्षिक क्रियाकलापमा नविनतम विधि र प्रविधिको प्रयोग कम हुनु, ज्येष्ठ नागरिकहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई व्यवस्थित सेवासुविधा पुऱ्याउन अझै बाँकी हुनु, सामाजिक तथा आर्थिक गतिविधिहरूमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता कम हुनु, महिलाहरू हिंसा, बेचबिखन तथा ओसारपसारको उच्च जोखिम रहनु तथा यस सम्बन्धी कानुनी उपचार फितलो हुनु, बालश्रम, बेचबिखन र बालविवाह अन्त्य नहुनु, खेलकूदका लागि पूर्वाधारको अभाव हुनु, मौलिक भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिले प्राथमिकता पाउन नसकी विदेशी संस्कृतिको प्रभाव बढ्दै जानु, ऐतिहासिक, धार्मिक, पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदाहरूको संरक्षण तथा सदुपयोग सम्बन्धमा ध्यान पुग्न नसक्नु, युवा बेरोजगार तथा वैदेशिक रोजगारबाट सिर्जित सामाजिक, सांस्कृतिक तथा मनोवैज्ञानिक असरहरू प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्। त्यसैगरी प्रदेशस्तरमा वैज्ञानिक अध्ययनको लागि संयन्त्र तयार नहुनु, विज्ञान तथा प्रविधिको समय सुहाउँदो विकास र उपयोग नहुनु, विश्वविद्यालयहरूबाट उत्पादित जनशक्ति बजारमा अनुसन्धानको हुन नसक्नु र प्रविधियुक्त सुरक्षित यातायात व्यवस्थापन प्रणाली नहुनु लगायतका समस्याहरू प्रदेशमा विद्यमान छन्।

६.३ चुनौती र अवसर

आवश्यक दरबन्दी तथा भौतिक पूर्वाधार सहितका शैक्षिक संस्थाहरूको सुनिश्चितता गर्नु, लैङ्गिक हिंसा र भेदभावको अन्त्य गर्नु, बालअधिकारको प्रत्याभूति दिलाउँदै बालविवाह, बाल यौन दुर्व्यवहार र बालश्रम निर्मूल गर्नु,

खेलकूदका लागि पर्याप्त भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्न वित्तीय स्रोत जुटाउनु, भाषा, कला, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण र विकासका लागि साधन एवम् जनचेतना स्तर अभिवृद्धि गर्नु, वस्तु तथा सेवाको उत्पादनमा युवा जनशक्तिको उचित परिचालन र व्यवस्थापन गर्नु, युवा केन्द्रित रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु, असुरक्षित यातायात प्रणालीका कारण सामाजिक अपराध कायम रहनु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्। विज्ञान र प्रविधिको शिक्षालाई अनुसन्धानमूखी बनाउँदै स्वदेशमै राम्रा वैज्ञानिक उत्पादन गर्नु र उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्न प्रविधिको समुचित प्रयोग गर्नुपर्ने चुनौती छ।

संविधानतः समावेशी र लैङ्गिक शिक्षालाई प्रोत्साहन गर्नु साथै दिगो विकास लक्ष्य ४ अनुरूप गुणस्तरीय शिक्षालाई स्थानीयकरण गर्न सहयोग पुऱ्याउनु, वृद्धाश्रम र अपाङ्ग सहयोग केन्द्रहरू व्यवस्थापनका लागि विभिन्न संस्थाहरूबाट रकम परिचालन गर्न सकिने स्थिति रहनु, महिलाका सवालहरूमा धेरै अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतामा नेपाल सरकारले सहभागिता जनाउनु तथा विभेदयुक्त कानूनहरू संशोधन हुँदै जानु, विभिन्न नीति तथा कार्यक्रमद्वारा बालवालिकालाई सम्बोधन गरिनु, खेलकुदलाई क्रमशः व्यावसायिकतातर्फ रूपान्तरण गरिँदै जानु, भाषा तथा संस्कृति बचाउ अभियानहरू शुरू हुनु, आफ्नो साहित्य र कलाप्रतिको आकर्षण बढ्नु, सम्पदाहरूको संरक्षणलाई पर्यटनसँग जोड्ने र गुठी सम्पदाहरूको संरक्षण गरी उत्पादनमूलक प्रयोजनमा लगाउने वातावरण बन्दै जानु, विज्ञान तथा प्रविधिको विकासका लागि प्रतिष्ठान गठनको चरणमा हुनु, र नेपाल ऐतिहासिक रूपमा प्राप्त जनसांख्यिक लाभको युगमा रही गुणस्तरीय युवा जनशक्ति वृद्धि हुँदै, प्रविधिको उपलब्धताले यातायात व्यवस्थापनमा सहज परिस्थितिको निर्माण हुनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

६.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

६.४.१ शिक्षा

सोच

समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट सक्षम, नैतिकवान र समर्पित जनशक्तिको विकास।

लक्ष्य

रोजगार, स्वावलम्बी, प्रतिस्पर्धी, नवप्रवर्तनात्मक, जीवन र जगतप्रति सकारात्मक, मानवीय मूल्यप्रति संवेदनशील, खुशी, इमान्दार, श्रमप्रति आस्थावान् र नैतिकवान नागरिक तयार गर्ने।

उद्देश्य

१. प्रारम्भिक बाल शिक्षा, विद्यालय र उच्च शिक्षामा समतामूलक एवम् समावेशी पहुँच विस्तार गर्नु।
२. सबै तहको शिक्षालाई मानवमूल्यमा आधारित बनाउँदै गुणस्तरीय तथा जीवपयोगी बनाउनु।
३. प्राविधिक शिक्षाको सहज उपलब्धता बढाउनुका साथै अनुसन्धानमूलक उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन गर्नु।
४. समग्र शिक्षा क्षेत्रमा सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. नीतिगत र कानूनी व्यवस्था गरी शैक्षिक सुशासनलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
२. प्रादेशिक विश्वविद्यालय स्थापना गरी उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानमूलक, प्राविधिक, वैज्ञानिक र व्यावसायिक बनाउने।
३. स्थानीय तहको सहकार्यमा विद्यालय छाड्ने दरलाई घटाउनका लागि विद्यार्थीलाई माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य सम्पन्न गर्ने व्यवस्था गर्ने।

४. प्रारम्भिक बालविकासका साथै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षामा समतामूलक पहुँच तथा गुणस्तर सुनिश्चित गरी विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धि वृद्धि गर्ने।
५. माध्यमिक तथा उच्च शिक्षामा प्राविधिक, व्यावसायिक, नैतिक, जीवनोपयोगी तथा रोजगारमूलक शिक्षाको विस्तार गर्ने।
६. निजीस्तरमा सञ्चालित शिक्षण संस्थाहरूको नियमन गर्दै सामाजिक उत्तरदायित्व अभिवृद्धि गर्ने।
७. STEM मोडेल अनुरूपको शैक्षिक प्रणाली प्रवर्द्धन गर्ने।

६.४.२ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति

सोच

प्रदेशभित्र बोलिने सबै भाषा तथा संस्कृतिको जगेर्ना र साहित्य तथा कलाको सन्तुलित विकास।

लक्ष्य

प्रदेशमा बोलिने सबै भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको उचित संरक्षण, सम्बर्द्धन र विकास गर्ने।

उद्देश्य

१. यस प्रदेशका विविध भाषा र संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु।
२. भाषा र संस्कृतिको प्रवर्द्धनमार्फत पर्यटकलाई आकर्षण गर्नु।
३. प्रादेशिक साहित्य तथा कलाको विकास र प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. विद्यमान भाषा र संस्कृतिलाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी मौलिकता कायम राख्ने।
२. साँस्कृतिक विविधतालाई सदुपयोग गरी बाह्य तथा आन्तरिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने।
३. सम्मान र पुरस्कारको माध्यमबाट प्रादेशिक साहित्य तथा कलाको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने।

६.४.३ विज्ञान र प्रविधि

दीर्घकालीन सोच

प्रदेशको समृद्धिका लागि नवप्रवर्तन, विज्ञान तथा प्रविधिको प्रचुर विकास।

लक्ष्य

विज्ञान तथा प्रविधिको विकास मार्फत आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने।

उद्देश्य

अनुसन्धान, नवप्रवर्तन र प्रविधिको विकास तथा प्रयोग मार्फत उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि एवम् सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने।

रणनीति

१. निजी क्षेत्र र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गरी अनुसन्धानमा उल्लेख्य लगानी गर्ने।
२. नविनतम प्रविधिको विकास र उपयोग गर्न प्रोत्साहन गर्ने।
३. विज्ञान र प्रविधिको प्रयोग बढाउदै शिक्षासँग आवद्ध गर्ने।
४. खगोल विज्ञानको विकास गर्ने।
५. प्रादेशिक विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठानको व्यवस्था गर्ने।

६.४.४ युवा तथा खेलकुद

सोच

युवाहरूको व्यक्तित्व विकास तथा खेलकुद क्षेत्रको समग्र विकास गरी मुलुकको अन्तर्राष्ट्रियरूपमा पहिचान।

लक्ष्य

राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका सक्षम युवा तथा खेलाडीहरू उत्पादन गर्ने।

उद्देश्य

१. पूर्वाधारहरूको विकास एवम् युवा, महिला, पुरुष र बालबालिकाहरूलाई समान तर प्रतिस्पर्धी अवसर सिर्जना गर्दै खेलकुदको समग्र विकास गर्नु।

रणनीति

१. युवा प्रतिभा खोजी र प्रोत्साहन गर्दै युवा उद्यमशीलता विकास गर्ने।
२. युवाहरूलाई स्वरोजगार सुनिश्चित गर्ने।
३. खेलकुदका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू निर्माण गर्ने।
४. नियमित रूपमा प्रदेशस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिताहरू आयोजना गर्ने।
५. खेलकुदलाई अन्य आर्थिक क्रियाकलापसँग आवद्ध गर्ने।

६.४.५ कानून, महिला विकास तथा सशक्तीकरण

सोच

लैङ्गिक समानतामा आधारित समतामूलक कानुनी समाज निर्माण।

लक्ष्य

विकासका हरेक क्रियाकलापमा महिला र पुरुषको समान सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्य

१. समाजका हरेक वर्ग तथा सामाजिक समूहका महिलाहरूको समतामूलक र अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गराई मूलप्रवाहीकरण र सशक्तीकरण गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक लगायतका क्षेत्रमा महिलाको सार्थक सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।
३. लैङ्गिकतामा आधारित हिंसा, भेदभाव र बहिष्करणको अन्त्य र महिलाको हक अधिकारको सुनिश्चित गर्न कानुनी व्यवस्था गर्नु।

रणनीति

१. चेतनामूलक एवम् लैङ्गिक सशक्तीकरणद्वारा अर्थपूर्ण ढंगबाट महिला सहभागिता बढाउने।
२. आधारभूत स्वास्थ्य, शिक्षा तथा रोजगारीका विभिन्न अवसरमा महिलाको पहुँच अभिवृद्धि गरी रोजगारीमा सुनिश्चित गर्ने।
३. जनचेतना र प्रभावकारी कानून कार्यान्वयनको माध्यमबाट हिंसामुक्त समाज निर्माणमा सहयोग गर्ने।
४. सीप विकासका माध्यमबाट महिलाहरूलाई आत्मनिर्भर तथा स्वरोजगार बन्न सहयोग गर्ने।

६.४.६ बालबालिका

सोच

बालअधिकारको पूर्ण सुनिश्चितता प्रदान गर्दै सक्षम र सबल नागरिक तयार।

लक्ष्य

सबैको सहकार्यमा बाल बचाउ, संरक्षण, विकास र अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्य

१. बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गिक विकास हुने गरी बालअधिकारको पूर्ण प्रत्याभूति दिलाउनु।

रणनीति

१. विशेष संरक्षणको आवश्यकतामा रहेका सबै बालबालिकाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने।
२. बालबालिकाका सर्वाङ्गिक विकासका लागि सहयोग पुऱ्याउने किसिमका नीति, कानून, कार्यविधि निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने।
३. बालबालिकासँग सम्बन्धित विकास र शासनका सबै गतिविधिहरूको निर्णय र कार्यान्वयन चरणमा अर्थपूर्ण बालसहभागिता सुनिश्चित गर्ने।

६.४.७ जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता

सोच

जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले सम्मानित जीवनयापन गर्न सक्ने अवस्थाको सिर्जना।

लक्ष्य

सबै जेष्ठ तथा अपाङ्गता भएका नागरिकहरूले आधारभूत सेवा प्राप्त गरी सम्मानपूर्वक जीवन निर्वाह गर्न सक्ने स्थिति सिर्जना गर्ने।

उद्देश्य

जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई घर तथा समाजमा भेदभावरहित सम्मानजनक र सहज ढंगले जीवनयापन गर्ने वातावरण तयार गर्नु।

रणनीति

१. जेष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मानपूर्वक जीउनका लागि आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न पैरवी गर्ने।
२. अपाङ्गता भएका मानिसहरूलाई पनि जनजीविकाका लागि सहज वातावरण सिर्जना गर्दै उनीहरूको क्षमताको उपयोग गर्ने।
३. जेष्ठ नागरिकहरूसँग रहेका ज्ञान, सीप र अनुभवको पुस्तान्तरण गर्ने।

६.४.८ सामाजिक समावेशिता

दीर्घकालीन सोच

सामाजिक न्याय र समतामा आधारित प्रदेश निर्माण।

लक्ष्य

समावेशी सिद्धान्त अवलम्बन गरी सबै नागरिकको समृद्धि हासिल गर्ने।

उद्देश्य

१. सामाजिक रूपमा बहिष्करणमा पारिएका वर्ग समुदायलाई विशेष संरक्षण व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, शैक्षिक, स्वास्थ्य एवम् प्रशासनिक लगायतका क्षेत्रमा पछाडि पारिएका समुदायहरूको आर्थिक एवम् सामाजिक सशक्तीकरण गरी अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्नु।
३. भेदभावरहित समाजको निर्माण गर्नु।

रणनीति

१. पछाडि पारिएका वर्ग, सम्प्रदाय वा समूहको आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक तथा शैक्षिक अवस्था सुधार्न सकारात्मक विभेदको नीति अवलम्बन गर्ने।
२. लोपोन्मुख, अल्पसंख्यक र सीमान्तकृत समुदायका व्यक्तिहरू लगायत बहिष्करणमा पारिएका वर्ग र समुदाय केन्द्रित क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
३. समावेशी सिद्धान्तलाई प्रवर्द्धन गर्ने नीति तथा कानूनहरू निर्माण गर्ने।

६.४.९ श्रम तथा रोजगारी

सोच

सबै प्रकारका श्रमको सम्मान सहितको पूर्ण रोजगारीको स्थिति सिर्जना।

लक्ष्य

श्रमबजारलाई आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादनसँगै पर्याप्त आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्ने।

उद्देश्य

१. दक्ष तथा सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादनसँगै आन्तरिक रोजगारी सिर्जना गर्नु।
२. उद्यमशीलताको विकासमार्फत युवाहरूलाई स्वरोजगारतर्फ उन्मुख गराउनु।
३. श्रम बजारको प्रवर्द्धन र रोजगारदाता तथा श्रमिकको हकहित संरक्षण गर्नु।

रणनीति

१. श्रमबजारको माग विश्लेषण गरी सो अनुरूपको जनशक्ति उत्पादन गर्ने।
२. रोजगारी सिर्जना गर्ने क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न प्राथमिकता दिने।
३. उद्यमशीलताको प्रवर्द्धन गरी स्वरोजगारमा जोड दिने।
४. श्रमिकको हकहित संरक्षण सहित श्रम बजारमा लैङ्गिक विभेद अन्त्यको वातावरण सिर्जना गर्ने।
५. श्रमको उचित सम्मान र इज्जत गर्ने संस्कृतिको विकास गर्ने।
६. वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केकाहरूका लागि क्षमता विकासमा जोड दिने।

६.४.१० मानव संसाधन विकास

दीर्घकालीन सोच

दक्ष, उत्प्रेरित एवम् इमानदार जनशक्ति उत्पादन गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि।

लक्ष्य

मानव संसाधन विकासका लागि आवश्यक व्यवस्था गरी प्रादेशिक अर्थतन्त्रलाई आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्ने।

उद्देश्य

प्रादेशिक अर्थतन्त्रका लागि चाहिने दक्ष मानव संसाधनको विकास गर्नु।

रणनीति

- विभिन्न उत्पादन क्षेत्रहरूलाई चाहिने जनशक्तिको आवश्यकतालाई आँकलन गर्नु।
- व्यावसायिक र प्राविधिक शिक्षालाई प्रवर्द्धन गरी समावेशीपूर्ण ढंगले अर्थतन्त्रलाई आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्नु।

६.४.११ यातायात व्यवस्थापन

सोच

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डसहितको सार्वजनिक यातायात प्रणाली ।

लक्ष्य

सार्वजनिक यातायात प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै अनुमानयोग्य, सुरक्षित र भरपर्दो यातायात सुविधाको विस्तार गर्ने ।

उद्देश्य

- भरपर्दो र सहज यातायात प्रणालीको विकास गर्नु ।
- यातायात प्रणालीलाई लैङ्गिकमैत्री बनाउनु ।
- भौगोलिक अवस्था अनुकूलको जनमैत्री, आधुनिक र वैज्ञानिक यातायात प्रणालीको विकास गर्नु ।
- विभिन्न यातायात प्रणाली बीच उचित प्रकारको समिश्रण गराउँदै इन्टरमोडल यातायात सम्बन्धलाई विकास गर्नु ।

रणनीति

- दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तह भएर जाने सडकहरूको निर्माण गरी वातावरणमैत्री तथा विपद् प्रतिरोधी सडकको विकासमा जोड दिने ।
 - यातायात तथा सडक सुरक्षा सुदृढीकरण गरी सुरक्षित यात्राको प्रत्याभूति गराउने ।
 - निजी तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी विकास गर्ने ।
- यातायात व्यवस्थापनका अन्तर्राष्ट्रिय असल अभ्यासहरूको अनुशरण गर्दै यातायात क्षेत्रलाई यात्रु र जनमैत्री बनाउने।

६.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

(क) शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
शिक्षा						
नमुना बालविकास केन्द्र	संख्या	१२	१२	०	२४	२४
बालशिक्षामा प्रारम्भिक सिकाइ	संख्या	१७००	१८००	२०००	२५००	२६००

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
विकासका मापदण्ड लागू भएका बालशिक्षा कक्षाहरू						
११ - १२ मा विज्ञान पढाइ हुने सामुदायिक विद्यालय	संख्या	३८	३८	४०	४४	४८
इन्टरनेट पहुँच भएका विद्यालयहरू	संख्या	३०००	३५००	४०००	५०००	५२००
छात्रवृत्ति प्राप्त विद्यार्थीहरू	संख्या					
छात्रा (विज्ञान कक्षा ११ र १२)		१५००	२०००	२०००	२५००	२५००
छात्र		१०००	११००	१२००	१२००	१२००
दलित		२९२५	३५००	३७००	३८००	३८५०
गैरदलित		४००	५००	६००	१०००	१०५०
नमूना विद्यालयहरू	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२
प्राविधिक विषयमा कक्षा ९-१२ मा भर्ना हुने विद्यार्थी	संख्या	११०००	१४०००	१६०००	२००००	२०५००
भौतिक सुधार गरिएका सामुदायिक क्याम्पस	संख्या	१८०	१८०	३००	१००	१००
प्राविधिक उच्च शिक्षा पढ्ने विद्यार्थी	संख्या	११५०	१२००	१३००	१४००	१५००
युवा तथा खेलकुद						
खेलमैदान	संख्या	६५	६५	७०	७०	७०
रंगशाला	संख्या		२	४	४	४
प्रशिक्षण प्राप्त गर्ने खेलाडी	संख्या	३००	४००	५००	६००	८००
प्रदेशस्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या	२	२	५	६	७
सीप तथा तालिम						
जनजागरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित	जिल्ला	१२	१२	१२	१२	१२
छात्रवृत्तिबाट लाभान्वित छात्रा	प्रतिसत	७२	७५	७५	७५	७५
छात्रवृत्ति उपलब्ध गराइएको	संख्या	४०५०	४५००	५०००	५५००	५६००
विज्ञान तथा प्रविधि						
मौसम मापन केन्द्र	संख्या	०	०	०	०	
नदी बहाव मापन केन्द्र	संख्या					
सौर्य ऊर्जा मापन केन्द्र	संख्या	०	०	०	०	
वायु ऊर्जा मापन केन्द्र	संख्या					

(ख) कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्ग						
जेष्ठ नागरिक सेवा केन्द्र	संख्या	१००	१००	१०९	१०९	१०९
जेष्ठ नागरिकको निशुल्क स्वास्थ्य	संख्या	११०६६	१२०६६	१५०००	१७०००	१७५००

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
परिक्षण						
सीपमूलक तालिम लिएका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू	संख्या	१६०	२००	२५०	३००	३२०
अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०
महिला तथा बालबालिका						
सिपयुक्त तालिम प्राप्त महिलाहरू	संख्या	२८०	३२०	३५०	४००	४३०
लैङ्गिक हिसाबबाट प्रभावित महिला	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०
बैंक खाता भएका महिलाहरू प्रतिशत	संख्या	२४	२७	३०	३२	३५
उद्यमी महिलाहरू	संख्या	२००	२२५	२३०	२८०	३००
बालकलबहरू	संख्या	९५	१२०	१५०	१७५	१८०
पुनर्स्थापित बालबालिका	संख्या	३५	४०	४०	४०	४०
भाषा, कला तथा संस्कृति						
भाषा कक्षा सञ्चालन	संख्या	२५	२५	२५	२५	२५
सांस्कृतिक संग्रहालयहरू निर्माण	संख्या		१	१	१	१
प्रादेशिक साहित्यिक कला पुरस्कार वितरण	संख्या		१	१	१	१
भाषा र संस्कृति संरक्षण सम्बद्धन	संख्या	७	८	९	१०	१२

(ग) श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्थापन

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७ /७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
श्रम तथा रोजगार						
समन्वयात्मक कार्यक्रम	संख्या	१००	१२०	६	१०	१५
श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी सचेतनामूलक रेडियो कार्यक्रम	संख्या	०	०	४	६	८
श्रम बजार अध्ययन	जिल्ला	०	०	८	४	०
बालश्रम निवारण सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	संख्या	०	०	४	५	५
उद्योग तथा कलकारखाना निरीक्षण तथा नियमन	संख्या	५०	७०	५०	६०	७०
सीप तथा तालिम						
जनजागरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित	जिल्ला	१२	१२	१२	१२	१२
३ महिने सीपमूलक तालिम सञ्चालन	जना	-	५००	४८०	५००	५५०
सञ्चालित सीपयुक्त तालिमबाट लाभान्वित	संख्या	१३५००	१४०००	१६०००	१८०००	२००००

सूचक	एकाइ	आ.व. २०७७ /७८ को यथार्थ	आ.व. २०७८/७९ को संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
६ महिने सीपमूलक तालिम सञ्चालन	संख्या	०	०	१२०	१४०	१६०
६ महिने सीपमूलक तालिम लिई सीप परीक्षण उत्तीर्ण गरेका ब्यक्तिलाई प्रविधि हस्तान्तरण/बस्तुगत टेवा	संख्या	०	०	१२०	१४०	१६०
बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका ब्यक्तिहरुको सीप परीक्षण	संख्या	०	०	१००	२५०	५००
प्रदेश सीप विकास प्रतिष्ठान स्थापना र सञ्चालन	गोटा	०	०	१	१	१
यातायात व्यवस्थापन						
विद्युतीय बस सञ्चालनका लागि सरकारी कम्पनी स्थापना गरी शेयर लगानी गर्ने	संख्या	०		१	०	०
वार्षिक लाइसेन्स वितरण/नवीकरण	संख्या	११३६६९	१५७९१३	३२७९१३	५१७९१३	७१७९१३
वार्षिक सवारी दर्ता	संख्या	१०८५६३०	१२३५६३०	१३६०६३०	१४९५६३०	१६४५६३०
सवारी दुर्घटना न्यूनीकरण र सवारी ब्यवस्थापन	संख्या	०	०	३	६	९
सेवा कार्यालय स्थापना	संख्या	३	५	२	०	२
डिजिटल ट्रायल सेन्टर निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन तथा डी.पी.आर. निर्माण	संख्या	०	०	१	०	१
बुटवल गोलपार्क-सुनौली -लुम्बिनी सम्म ट्राम रेलको सम्भाव्यता अध्ययन र डी.पी.आर. निर्माण	संख्या	०	०	१	१	१
दुईपाङ्गे तथा चारपाङ्गे सवारीका लागि ट्रायल सेन्टर निर्माण	संख्या	३	४	२	२	२
सवारीसाधनको अभिलेख ब्यवस्थापन (Data Entry)	संख्या	०	०	१००००००	१२०००००	१५०००००

६.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(क) शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)			स्रोत (रु. लाखमा)						
	कुल	चालु	पूँजीगत	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	वैदेशिक विकास/साझेदार सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	२८०१४.४४	२१४९०.९४	६५२३.५०	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	२८८९०.८०	२२१९०.८	६७००	-	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	३१०००	२४१००	६९००	-	-	-	-	-	-	-

(ख) कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)			स्रोत (रु. लाखमा)						
	कुल	चालु	पूँजीगत	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	वैदेशिक विकास/साझेदार सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	५९१९.६२	१८४७.६२	४०७२.००	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	६५३२.५०	२०००	४५३२.५०	-	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	६९३२.४५	२२००	४७३२.४५	-	-	-	-	-	-	-

(ग) श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	द्वि-वर्षीय	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार-सम्पुरक	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सर्त	
२०७९/८०	३४५१.२४	३२२१.२४	२३०.००	-	३४५१.२४	३४५१.२४	-	-	-	-	-
२०८०/८१	५५९७	३८९७	७००	१०००	५५९७	५५९७	-	-	-	-	-
२०८१/८२	५७००	४२००	५००	१०००	५७००	५७००	-	-	-	-	-

६.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

(क) शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३५००००१४	शैक्षिक विकास तथा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	५.१-२ ५.१-३ ५.१-६	सालवसाली	२३७००.५	१. विज्ञान गणित नतिजा सुधार २. प्राविधिक तथा बहु प्राविधिक शिक्षामा सहयोग ३. एसईई परीक्षा सुदृढीकरण कार्यक्रम	१. विज्ञान र गणित विषयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि हुने। २. २० वटा प्राविधिक विद्यालयहरूको पुर्वाधार विकास भई गुणस्तर वृद्धि हुने। ३. एसईई प्रश्नपत्र निर्माण उत्तरपुस्तिका परीक्षण तथा सम्परीक्षणमा	१. १२ वटै जिल्लामा नतीजा सुधारका लागि विभिन्न गतिविधिहरू सञ्चालन गरिएको। २. १२ वटा नमुना बालविकास निर्माण भएको, ३. २० वटा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालन गर्ने	१. ९०० वटा माध्यमिक विद्यालयहरूमा स्टेम (STEM) गतिविधिहरू सञ्चालन। २. २० वटा प्राविधिक विद्यालयहरूमा औजार उपकरण सहयोग। ३. एसईई परीक्षा व्यवस्थापनका लागि सफ्टवेयरहरूको	९८०४.९९

			<p>४. विद्यालयहरूमा भौतिक पूर्वाधार निर्माण</p> <p>५. लक्षित वर्गलाई छात्रवृत्ति,</p> <p>६. बहु प्राविधिक शिक्षालय निर्माण</p> <p>७. विज्ञान शिक्षाको लागि शैक्षिक तथा आवाशीय भवन</p> <p>८. एक विद्यार्थी एक सीप कार्यक्रम</p> <p>९. विभिन्न योजना र कार्यविधि निर्माण</p>	<p>४. ५०० शिक्षकहरूको क्षमता विकास हुने।</p> <p>५. विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार सुधार गरी शैक्षिक गुणस्तर बृद्धि हुने।</p> <p>६. विज्ञान विषयमा छात्रा भर्ना दर बढ्ने तथा लक्षित वर्गका छात्राहरूको कक्षा ११ र १२ को शिक्षामा पहुच सरल हुने।</p> <p>७. रुकुमको भुमे र तुल्सपुरमा २ वटा प्राविधिक शिक्षनलयको निर्माण हुने।</p> <p>८. वुटवलको कान्ति माविमा विज्ञान शिक्षा पहुच तथा गुणस्तरका लागि शैक्षिक संस्थाको निर्माण सम्पन्न हुने।</p> <p>९. कक्षा १० र १२ परीक्षा दिएका ५०० विद्यार्थीहरूले छोटो अवधिको तालिम प्राप्त गरेको हुने।</p> <p>१०. प्रादेशिक शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम संचालनका विभिन्न कार्यविधिहरू निर्माण भई कार्यक्रम संचालनमा सरलता हुने</p>	<p>४. विद्यालयहरूमा प्रयोगशाला सुदृढीकरण भएको।</p> <p>५. ३० पुस्तकालय निर्माणमा सहयोग</p> <p>६. २३१ जना शिक्षक र १२ शैक्षिक संस्थाहरूलाई प्रस्कृत गरिएको।</p> <p>७. २ वटा प्राविधिक तथा बहु प्राविधिक शिक्षालयको निर्माण सुरुवात भएको।</p> <p>८. विद्यालयहरूमा ११७ शौचालय निर्माण</p> <p>९. लक्षित वर्गका ३५६४ छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति, वितरण गरिएको।</p> <p>१०. ४६ विद्यालयहरूमा कम्पाउण्डवाल निर्माण</p> <p>११. २४ विद्यालयहरूमा कक्षा कोठा निर्माण</p> <p>१२. १०९ वटै पालिकाहरूको शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन भएको।</p> <p>१३. सिकर्इका लागि १५०० शिक्षकहरूलाई भर्चुअल ईलनिडमा समावेश गराइएको।</p> <p>१४. साइवरीमा</p>	<p>४. व्यवस्थापन</p> <p>५. २१ वटा शौचालय निर्माण</p> <p>६. एक सय विद्यालयहरूमा कम्पाउण्डवाल निर्माण।</p> <p>७. ६० विद्यालयमा पुस्तकालय स्थापना</p> <p>८. २८० वटा कक्षाकोठाहरू निर्माण</p> <p>९. १३३ विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन</p> <p>१०. १४ वटा उत्कृष्ट बालविकास निर्माण।</p> <p>११. ६ वटा शैक्षिक संस्थाहरूले विद्यार्थी बस खरिद</p> <p>१२. १२ वटा विद्यालयमा नमुना विद्यालय निर्माणको लागि दोस्रो वर्षको कार्यक्रम</p>	
--	--	--	--	---	--	---	--

मा	युवा तथा खेलकुद कार्यक्रम	५.६-१ ५.६-२ ५.६-३ ५.१०-१	२०७६/७७- २०७९/८०	५.९.५.२	<p>१. खेलकुद परिषद्को सञ्चालन</p> <p>२. युवा परिषद्को सञ्चालन</p> <p>३. मुख्यमन्त्री प्रदेश स्वयम् सेवक कार्यक्रम</p> <p>४. खेलकुद प्रतियोगिताहरू सञ्चालन</p> <p>५. खेलकुद प्रवर्द्धन स्काउट प्रशिक्षण तालिम।</p> <p>६. रङ्गशालाहरू निर्माण</p> <p>७. युवा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन</p> <p>८. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम</p> <p>९. विद्यालय र समुदाय स्तरीय खेलकुद संरचना मर्मत संभार तथा निर्माण</p> <p>१०. युवा स्वरोजगार तालिम</p> <p>११. युवा सम्मान कार्यक्रम</p> <p>१२. नेत्रलाल अभागि रंगशाला निर्माण</p> <p>१३. खुल्ला ब्यायामशालाको निर्माण</p> <p>१४. कुस्ती, पौडी पोखरी र भलिबल स्टेडियम निर्माण</p>	<p>१. खेलकुद परिषद् मार्फत खेलकुद गतिविधिहरू सञ्चालन हुने।</p> <p>२. पचास जना स्वयम् सेवकहरू परिचालन हुने</p> <p>३. प्रदेश स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>४. विभिन्न खेल सञ्चालन गर्न प्रशिक्षकहरू तयार भएका हुने।</p> <p>५. १२ जिल्लामा स्काउट २०० स्काउट प्रशिक्षकहरू तयार भएको हुने।</p> <p>६. खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि प्रतियोगिता तथा पूर्वाधारमा सहयोग भएको हुने।</p> <p>७. जिल्ला खेलकुद समितिहरूलाई खेल सामग्री र सञ्चालन अनुदान।</p> <p>८. युवाहरूको समन्वयकासाका कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुने।</p> <p>९. रंगशालाको उपयोगबाट खेलकुद क्षेत्रको विकास भएको हुने</p> <p>१०. सबै खेलहरूको विकास हुने</p>	<p>१. खेलकुद संरचनाहरू निर्माण भएको।</p> <p>२. खेलकुद प्रवर्द्धनका लागि संघसंस्थाहरूलाई सहयोग गरिएको।</p> <p>३. रङ्गशालाहरूको निर्माण योजना तयार भएको।</p> <p>४. विभिन्न क्षेत्रमा स्वयम् सेवकहरूको परिचालन र कोभिड समयमा युवा स्वयम् सेवकको परिचालन।</p>	<p>१. मुख्यमन्त्री प्रदेश स्वयम्सेवक छनोट रङ्गशालाहरू निर्माण</p> <p>२. युवा सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन</p> <p>३. खेलकुद प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम माग सङ्कलन</p> <p>४. साझेदारीमा विद्यालय खेलकुद संरचना मर्मत सम्भार तथा निर्माण</p> <p>५. रंगशालाको डि.पि.आर तयार भइसकेको।</p>	३०७८
----	---------------------------	-----------------------------------	---------------------	---------	--	---	---	--	------

३५००००१ ९	उच्च शिक्षा कार्यक्रम	५.१-३ ५.१-७	सालबसाली	७०६३	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय स्थापना</p> <p>२. प्रदेश पुस्तकालय स्थापना</p> <p>३. सामुदायिक क्याम्पसका लागि पूर्वाधार निर्माण सहयोग</p> <p>४. विज्ञान कानुन र प्राविधिक संकाय सञ्चालन गर्न सहयोग</p> <p>५. उच्च शिक्षा र विज्ञान विषयलाई छात्रवृत्ति पुस्तकालयहरूलाई सहयोग</p> <p>६. सामुदायिक क्याम्पसका प्राध्यापक तथा क्याम्पस प्रमुखहरूको क्षमता विकास</p> <p>७. मुक्त कम्प्लरी र मुस्लिम छात्राहरूलाई छात्रवृत्ति</p> <p>९. उच्च शिक्षामा विपन्न बर्गको लागि छात्रवृत्ति व्यवस्था</p>	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय सञ्चालन भएको हुने ।</p> <p>२. ३० वटा सामुदायिक क्याम्पसहरूको गुणस्तर सुधार भएको हुने ।</p> <p>३. प्रदेशमा नयाँ विषय तथा प्राविधिक कक्षा सञ्चालन हुने ।</p> <p>४. क्याम्पसको सहयोगमा अनुसन्धान कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुने ।</p> <p>५. प्रदेश पुस्तकालयको निर्माण भएको हुने ।</p> <p>६. विज्ञान उच्च शिक्षामा तथा उच्च शिक्षामा गरिब तथा जेहेन्दारहरूले छात्रवृत्ति प्राप्त गरी पढाईलाई निरन्तरता दिइएका हुने ।</p>	<p>१. अनुसन्धान गोष्ठिमा प्रशिक्षित भएका ।</p> <p>२. क्याम्पसहरूको सहकार्यमा १२ विषयमा अनुसन्धान २ वटा विश्वविद्यालयको सहयोगमा ५ वटा अनुसन्धान सम्पन्न ।</p> <p>४. कानुन र विज्ञान विषयमा प्रदेशभित्र पढाई सुरुवात गरिएको ।</p> <p>५. २३ वटा क्याम्पसहरूमा भवन, ४ वटामा शौचालय, ४ वटामा कम्पाउण्डवाल , ११ वटामा कम्प्युटर तथा उपकरणहरू, २ छात्रावास निर्माण, ४ पुस्तकालय भवन, १ क्याम्पस बस, ७ समेत, ३ पुस्तकालय सहयोग सम्पन्न ।</p> <p>६. ८०० जना उच्च शिक्षा छात्रवृत्ति प्रदान ।</p> <p>७. प्रदेश पुस्तकालयको टेक्ना ।</p>	<p>१. प्रदेश विश्वविद्यालय ऐन</p> <p>२. प्रदेश विश्वविद्यालय नियमावली र लुम्बिनी प्राविधिक विश्वविद्यालयको विधान तयारी ।</p> <p>३. प्रदेश पुस्तकालय निर्माण निरन्तरता ।</p> <p>३. ४० वटा सामुदायिक क्याम्पसका लागि पूर्वाधार निर्माण सहयोग</p> <p>४. विज्ञान कानुन र प्राविधिक संकाय सञ्चालन गर्न सहयोग</p> <p>५. उच्च शिक्षा र विज्ञान विषयलाई छात्रवृत्ति</p> <p>६. पुस्तकालयहरूलाई सहयोग</p> <p>७. १० वटा विषयहरूमा अनुसन्धान कार्य</p>	२०५६
--------------	-----------------------	----------------	----------	------	--	---	---	--	------

३५०००० २२	नमुना विद्यालय र विशेष शिक्षा कार्यक्रम	५.१-२ ५.१-६ ५.१-४	सालबसाली	४५९३.२ ४	१. विभिन्न शैक्षिक विकासका लागि शिक्षकहरुका तालिम २. धार्मिक विद्यालय मूलप्रवाहीकरण ३. मुस्लिम छात्राहरुको लागि छात्रावास निर्माण ४. विशेष विद्यालयहरुलाई सहयोग ५. मातृभाषामा कक्षा संचालन गर्ने विद्यालयलाई सहयोग ६. खेलकुद प्रशिक्षण/सङ्गीत लगायत विशेषीकृत नमुना विद्यालय स्वयम् सेवक शिक्षक र सामग्री अनुदान ७. बालमैत्री विद्यालय निर्माणमा सहयोग ८. धार्मिक विद्यालयमा शिक्षक/स्वयम् सेवक सहयोग	१. शिक्षाका विभिन्न मुद्दाहरुमा शिक्षकहरुका लागि क्षमता विकास तालिम संचालन हुने। २. ठुला विद्यालयहरुको निर्माण हुने। ३. प्रत्येक जिल्लामा एक नमुना विषयमा कक्षा संचालन भएको हुने। ४. विशेष शिक्षा संचालित विद्यालयहरुलाई सहयोग हुने। ५. धार्मिक विद्यालयहरुको मूलप्रवाहीकरण हुने ६. मुस्लिम छात्रा लक्षित विद्यालय वा छात्रावासहरुको निर्माण भएको हुने ७. महिला विद्यालयहरुलाई सहयोग प्रदान गरिएको हुने। ८. विद्यार्थी सवारी साधनको व्यवस्था हुने।	१.१२ वटा नमुना विद्यालयहरु निर्माण भएका।	१. १२ वटा नमुना विद्यालय निर्माणार्थिन २. ३ वटा मुस्लिम छात्रा छात्रावास निर्माणार्थिन ३. सीमा क्षेत्रमा ३२ विद्यालयहरु निर्माणका कामहरु संचालन। ४. विद्यालय बाहिरका श्रमिकका वालवालिकाहरुलाई ३ जिल्लामा शिक्षा कार्यक्रम संचालन। ५. विशेष शिक्षा संचालित ३२ विद्यालयहरुमा पूर्वाधार सहयोग। ६. तीनवटा महिला विद्यालयहरुलाई सहयोग। ७. २० धार्मिक विद्यालयहरुमा पूर्वाधार निर्माण।	९०९२०८ ९
--------------	---	-------------------------	----------	-------------	---	---	---	--	-------------

३५०००० २३	विज्ञान तथा प्रविधि शिक्षा कार्यक्रम	६.११.२ ६.११.३		<p>१. प्रादेशिक विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठान गठन सञ्चालन</p> <p>२. वैज्ञानिक सम्मेलन</p> <p>३. नवप्रवर्तन कार्यक्रम।</p> <p>४. विद्यार्थीद्वारा हुने वैज्ञानिक अनुसन्धान र आविष्कार</p>	<p>१. विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठानको भवन निर्माण हुने।</p> <p>२. विज्ञान तथा प्रविधि नीति तथा ऐन बनेको हुने।</p> <p>३. ईनोभेशन सेन्टरको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने।</p> <p>४. १२ विद्यालयमा सिमुलेटेड प्लानेटोरियम स्थापना भएको हुने।</p> <p>५. विज्ञान र नवप्रवर्तन सम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय प्रतियोगितामा सहभागी हुने विद्यार्थीहरु बढ्ने।</p> <p>६. विद्यार्थीहरुद्वारा अनुसन्धान र आविष्कार भएको हुने।</p>	<p>१. पास्ट सम्बन्धी नीति तथा विधेयक तयारी।</p> <p>२. पास्ट भवन निर्माण निरन्तरता</p> <p>३. कोरोना रोबोट बनाउने युवा वैज्ञानिकलाई प्रोत्साहन गरिएको।</p>	<p>१. विधेयक संसदमा दर्ता</p> <p>२. विज्ञान प्रविधि प्रतिष्ठानको भवन निर्माण</p>	३६७.७५
--------------	--	------------------	--	---	---	--	--	--------

(ख) कानुन, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. २०७८/७९ को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३११०००१ २	बालअधिकार तथा सामाजिक न्याय कार्यक्रम	५.३.१ ५.३.२ ५.५.१ ५.५.२ ५.५.३	सालबसाली	४३९९	१. सीप तथा जनचेतना तालिम २. राहत तथा पुनर्स्थापना, बाल संरक्षण कार्यक्रम ३. बाल सुदृढीकरण ४. जेष्ठ नागरिक सेवा केन्द्र सहयोग ५. जेष्ठ नागरिक ग्राम र अपाङ्ग ग्राम निर्माण ६. सडक मानव मुक्त प्रदेश कार्यक्रम ७. सचेतना तथा सशक्तिकरण कार्यक्रम ८. बालहेल्पलाईन संचालन	१. २०० जना अपाङ्ग, यौनिक, अल्पसङ्ख्यक र पिछडावर्गका महिलाहरुले तालिमबाट सिप लिएको हुने। २. जेष्ठ नागरिक सेवा ग्राम र अपाङ्ग नागरिक सेवा ग्राम स्थापना हुने। ३. बालश्रम तथा बाल विवाहमा न्यूनीकरण हुने। ४. बालअधिकार तथा जेष्ठ नागरिकको अधिकार संरक्षित भएको हुने ५. बालसुधार गृहलाई सहयोग।	१. जिल्ला बालअधिकार समितिका बैठकहरू सञ्चालन गरिएको। २. १२ जिल्लामा सीबीआर कार्यक्रम सञ्चालन भएको। ३. दिवा सेवा केन्द्रलाई सहयोग गरिएको।	१. १२ जिल्लामा सी.बी.आर कार्यक्रम सञ्चालन भएको। २. दिवा सेवा केन्द्रलाई सहयोग गरिएको। ३. ज्येष्ठ नागरिक ग्राम तर्फ निर्माण डीपीआर तयार भई आंशिक स्रोत सुनिश्चितता। ४. ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्रको निर्माणमा सहयोग भएको।	-

३११०००१	लैङ्गिक सशक्तिकरण तथा मूलप्रवाहीकरण कार्यक्रम	५.४.१ ५.४.२ ५.४.३	सालवसाली	१६२१.५	<p>जनचेतना तालिम सचेतना सम्बन्धी प्रचार प्रसार तथा सामग्री उत्पादन तथा वितरण पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन अनुदान सीमावर्ती क्षेत्रका किशोरी तथा महिलाहरुमा कानुनी सचेतीकरण। किशोरीहरुलाई आत्मरक्षाका लागि तालिम लैङ्गिक सम्पर्क विन्दुको क्षमता विकास महिलाद्वारा उत्पादित सामग्रीको बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम लुम्बिनी प्रदेश महिला उद्यमी पुरस्कार कार्यक्रम स्थानीय तहका सामाजिक विकास शाखाका कर्मचारीहरुको तालिम लैङ्गिक हिसा निवारणमा पुरुषको सहभागिता लैङ्गिक हिसा प्रभावितहरुको लागि पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण। सेवा तथा पुनर्स्थापना कोष स्थापना र संचालन</p>	<p>महिलाहरुको नेतृत्व तथा सीप विकास तालिम सञ्चालन भई २००० जना महिलाहरु सीप तालिम लिई आत्मनिर्भर हुने। लैङ्गिक हिसा ५० प्रतिशतले घटेको हुने। एकल महिला तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यकहरुको तालिम भई तिनीहरु रोजगार भएको हुने। औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रका महिलाहरुको सीपको स्तरोन्नति भएको हुने। खेल सीपको माध्यमबाट महिलाहरुले आत्मरक्षा सिपको विकास गरेका हुने। १०९ स्थानीय तहका कर्मचारीको क्षमता विकास हुने। लैङ्गिक सम्पर्क व्यक्तिको क्षमता विकास भएको हुने। महिला पत्रकारलाई लैङ्गिकमैत्री समाचार सम्प्रेषण सम्बन्धी क्षमता बढेको हुने। किशोरीहरुले आत्मरक्षा तालिम लिएको हुने। लैङ्गिक हिसा कम हुने। पुनर्स्थापना केन्द्र स्थापना हुने।</p>	<p>१. उल्कृष्ट महिला सहकारी संस्थालाई पुरस्कार वितरण। २. पुनर्स्थापना केन्द्रलाई सहयोग। ३. महिलाहरुलाई नेतृत्व तथा सिप विकास तालिम दिइएको। ४. सीपमूलक तालिमहरु संचालन। ५. महिला करैँतै सीप संचालन। ६. सीमा क्षेत्रमा समुदाय परिचालन। ७. लैङ्गिक सम्पर्क विन्दुको चौमासिक अन्तरक्रिया सम्पन्न। ८. ३०० जना महिलाहरुलाई आत्मरक्षा तालिम प्रदान ९. १५ जना नेपालगंज र २० जना गुल्मी जिल्लाका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई सभ्रक्षण तथा सहयोगी समान वितरण १०. ६०० सडक मानवहरुलाई सडकबाट उद्धार तथा सभ्रक्षण गरी पारिवारिक पुनर्स्थापना कार्य सम्पन्न, १३०० जना थारु उद्यमी महिलाहरु तालिम पाएका</p>	<p>१. ५० जना महिला पत्रकारहरुलाई लैङ्गिकमैत्री समाचार सम्प्रेषण सम्बन्धी तालिम दिइएको २. ३०० हिसा पीडित महिला तथा बालबालिकाहरुलाई संरक्षण तथा पुनर्स्थापना सेवा प्रदान गरिएको ३. माथागाढी र बुटवल क्षेत्रका १००० जना विद्यार्थी लगायतकालाई दिवसीय तथा अभियान कार्यक्रम मार्फत सुसुचित गरिएको ४. रुपन्देही र गुल्मी जिल्लाहरुमा उद्यमी महिलाहरुको उत्पादनमा बजारीकरणमा सहयोग ५. सूचना शिक्षा तथा सन्चार मार्फत् महिला अधिकार सम्बन्धी सुचना सम्प्रेषण कार्य सम्पन्न ६. ३०० जना स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि तथा टोलका अगुवाहरुलाई कोभिड र हिसा सम्बन्धी सचेतना प्रदान</p>
---------	---	-------------------------	----------	--------	--	---	--	--

३११००० १४	भाषा तथा संस्कृति कार्यक्रम	५.७.१	२०७६- २०७९	१७२४	<p>१. भाषा, लिपि र संस्कृतिको संरक्षण।</p> <p>२. प्रदेश प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापना र संचालन</p> <p>३. पुरातत्व विषय अध्ययनका लागि सोधवृत्ती अनुदान</p> <p>४. पाल्पा दरबार सङ्ग्राहलय र अन्य सङ्ग्राहलयहरूको स्तरोन्नति तथा स्थापना</p> <p>५. सङ्ग्राहलय, संस्कृति, सम्बन्धी नीति कानुन तथा मापदण्ड निर्माण।</p> <p>६. धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन</p> <p>७. सङ्ग्राहलयहरूको स्थापना र स्तरोन्नति</p> <p>८. श्रीनगर र जुवाकोट डबली सन्चालन कार्यक्रम</p> <p>९. लोपोन्मुख संस्कृति र अन्य भाषा लिपिको संरक्षण</p>	<p>१. भाषा तथा लिपिको संरक्षण भएको हुने</p> <p>२. प्रदेश प्रज्ञाप्रतिष्ठानको स्थापना र संचालन भएको हुने।</p> <p>३. पुरातत्व विषयमा कक्षा संचालन भएको हुने।</p> <p>४. पाल्पा दरबार सङ्ग्राहलय व्यवस्थित रूपमा संचालन भएको हुने।</p> <p>५. सङ्ग्राहलयहरूको स्थापना तथा स्तरोन्नति भएको हुने।</p> <p>६. सङ्ग्राहलय, संस्कृति, सम्बन्धी नीति कानुन तथा मापदण्डहरू निर्माण हुने।</p> <p>७. धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको हुने।</p> <p>८. दशवटा सङ्ग्राहलयहरूको स्थापना र स्तरोन्नति भएको हुने</p> <p>९. भगवानदाश गुप्त स्मृति प्रतिष्ठानको सभाहल निर्माण भएको हुने।</p>	१. थारू भाषाको खोज भएको।	<p>१. पाल्पा दरबार सङ्ग्राहलय र अन्य सङ्ग्राहलयहरूको स्तरोन्नति भएको</p> <p>२. १२ जिल्लामा ३५० वटा धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको</p> <p>३. पाल्पा र दांगको सङ्ग्राहलयहरूको स्थापना र स्तरोन्नति</p> <p>४. प्रदेश प्रज्ञाप्रतिष्ठानको गठनादेश पेश भएको</p> <p>५. ३ वटा सङ्ग्राहलयहरूको स्वीकृत भएको</p> <p>६. ६ वटा सङ्ग्राहलयहरूको स्तरोन्नति भएको</p> <p>७. २५२ वटा धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरूको संरक्षण र प्रवर्द्धन भएको</p>	३७८१.५ ०
--------------	--------------------------------	-------	---------------	------	---	--	--------------------------	--	-------------

(ग) श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्थापन

ब.उ. सि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति (आ.व.)	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३७१०००१४	श्रमिक र रोजगारदाता बीच सामाजिक सुरक्षा तथा श्रम सम्बन्धी समन्वयात्मक कार्यक्रम	८.३.४	२०७९/८०-२०८१/८२	३०	-श्रमिक र रोजगारदाता बीच सामाजिक सुरक्षा तथा श्रम सम्बन्धी समन्वयात्मक कार्यक्रम १२ वटै जिल्लामा	-नीतिगत/संस्थागत बहस पैरवी मार्फत त्रिपक्षीय श्रम सम्बन्धमा सुधार आएको हुने। -१२ वटै जिल्लामा श्रमिक र रोजगारदाताबीच अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	-प्रदेश श्रम सल्लाहकार परिषद् गठन भई बैठक भएको। - परिषद्को बैठक बसी श्रम तथा रोजगार नीति, २०७८ को मस्यौदा उपर छलफल गरी राय सुझाव प्रदान गरेको।	-परिषद्को बैठक बसी नवगठित श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालयलाई विभिन्न नीतिगत सुझावहरू प्रदान गरेको।	१२
३७१०००१४	श्रम तथा रोजगार सम्बन्धी सचेतनामूलक रेडियो कार्यक्रम	८.३.४	२०७९/८०-२०७९/८०	१२	रेडियोमार्फत आन्तरिक तथा वैदेशिक श्रम बजार सम्बन्धी जानकारी तथा स्वरोजगारी सिर्जनाका लागि सचेतनामूलक कार्यक्रम	रोजगारीको खोजीमा रहेका तथा उद्यमी बन्न चाहने युवाहरूको लागि मार्गदर्शन प्राप्त भई स्वरोजगारी लागेको हुने।	-	-	४
३७१०००१४	श्रम बजार अध्ययन	८.३.१	२०७९/८०-२०८०/८१	४०	श्रम बजार सम्बन्धी अध्ययन, श्रम तथा सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी नीति कानून तथा मापदण्डको निर्माण।	-अध्ययनबाट प्राप्त तथ्यांकका आधारमा प्रादेशिक नीति तथा कानूनहरू बनेका हुने। -सीपमूलक तालिम तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धनमार्फत् जनशक्ति विकासमा टेवा पुगेको हुने।	-	-श्रम बजार अध्ययन, कार्यस्थल सुरक्षा तथा कारखाना निरीक्षण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ स्वीकृत भएको।	२०
३७१०००१४	बालश्रम निवारण सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	८.३.१	२०७९/८०-२०८१/८२	२०	बालश्रम निवारण सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रम	-बालश्रम प्रयोगा भईरहेका क्षेत्रहरूमा बालश्रम न्यूनीकरणका लागि सचेतना वृद्धि भएको हुने -बाल श्रमिकहरूको उद्धार तथा पुनर्स्थापनाका लागि संस्थागत पहल र तथा बालश्रम अन्त्य हुँदै गएको हुने।	श्रम तथा रोजगार नीति, २०७८ को मस्यौदा तयार गरी नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत रूपमा सम्बोधन गर्ने प्रयास गरिएको।	-	८

३७१०००१४	उद्योग तथा कलकारखाना निरीक्षण तथा नियमन	८.३.४	२०७९/८०-२०८१/८२	५	कार्यस्थल सुरक्षा कारखाना निरीक्षण तथा नियमनका लागि कार्यविधि निर्माण। कार्यस्थल सुरक्षाका लागि अनुगमन	कार्यस्थल सुरक्षाका सम्बन्धमा अपनाइने उपायहरू तथा कारखाना निरीक्षण तथा नियमन गरिएको। -१२ वटै जिल्लामा रहेका विभिन्न औद्योगिक प्रतिष्ठान तथा कारखानाहरूको कार्यस्थल सुरक्षा अनुगमन/ कारखाना निरीक्षण तथा नियमन गरी समस्या पहिचान र सुधारको थालनी गरिएको हुने।	श्रम तथा रोजगार नीति, २०७८ को मस्यौदा तयार गरी नीतिगत, कानुनी तथा संस्थागत रूपमा सम्बोधन गर्न विभिन्न बुँदागत रूपमा उल्लेख गरिएको।	रुपन्देही र नवलपरासी (ब.सु.प.का विभिन्न उद्योग, प्रतिष्ठान तथा कारखानाहरूको निरीक्षण गरिएको। -निरीक्षणका क्रममा नै देखिएका कमिकमजोरी औल्याई सुधारका लागि लिखित तथा मौखिक सुझाव तथा निर्देशन दिइएको। - २० वटा कारखाना निरीक्षण सम्पन्न।	५
		८.३.५			यस क्षेत्रमा थप जनचेतना तथा सहजीकरण भई औद्योगिक वातावरण तथा त्रिपक्षीय श्रम सम्बन्धमा सुधार भएको हुने।	-	जनजागरण कार्यक्रमबाट औद्योगिक क्षेत्रका ३०० जना श्रमिक लाभान्वित		
३७१०००१४	श्रम सम्बन्ध तथा कार्यस्थल सुरक्षा सम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित १ महिने र ३ महिने सीपमूलक तालिम सञ्चालन	८.३.२	२०७९/८०-२०८१/८२	५४०	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ निर्माण। विभिन्न शीर्षकमा सीपमूलक तालिम सञ्चालन	-श्रम बजारको माग अनुसार रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन भएको हुने। -श्रमिकहरूको सीप स्तरोन्नति भएको हुने। -स्थानीय सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित उद्यमशीलता तालिम सञ्चालन भएको हुने।	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम सम्बन्धी कार्यविधिको मस्यौदा निर्माण तथा विभिन्न चरणमा सरोकारवालाहरूसँग छलफल भएको।	-सीप तालिमको मागहरू संकलन -तालिम सञ्चालन कार्यविधि निर्माण - समितिका बैठक तथा निर्णयहरू -आशयपत्र जारी -सम्झौता तथा तालिम सञ्चालन -४३ वटा पालिकामा विभिन्न शीर्षकमा १ महिने र ३ महिने सीपमूलक तालिम सञ्चालन भएका।	२४०
३७१०००१४	सञ्चालित सीपयुक्त तालिमबाट लाभान्वित	८.३.२ ८.३.३			-बरोजगार युवाशक्ति सीपमूलक तालिमप्राप्त भएको हुने। -तालिमप्राप्त व्यक्ति उद्यमशील बन्न थुरु भएको हुने।		१ महिने र ३ महिने गरी १००० जनालाई तालिम प्राप्त भएका।	-८२० जनालाई सीपमूलक तालिम प्रदान गरिएको।	

३७१०००१४	६ महिने सीपमूलक तालिम सञ्चालन	८.३.२	२०७९/८०-२०८१/८२	३२५	-सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन -कार्यस्थलमा पारिश्रमिक सहित खटाउने -स्थानीय उत्पादनमा आधारित सीपमूलक तालिम	-श्रम बजारको माग अनुसार रोजगारमूलक तालिम सञ्चालन भएको हुने। -श्रमिकहरूको सीप स्तरोन्नति भएको हुने। -स्थानीय सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित उद्यमशीलता तालिम सञ्चालन भएको हुने।	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम सम्बन्धी कार्यविधिको मस्यौदा निर्माण तथा विभिन्न चरणमा संरोकारवालाहरूसँग छलफल भएको।	-सीपमूलक तालिमको मागहरू सङ्कलन -तालिम सञ्चालन कार्यविधि निर्माण -विभिन्न पालिकाहरूबाट तालिम सञ्चालनका लागि माग संकलन, आवश्यकता पहिचान तथा बर्गीकरण गरिएको। -समयाभावका कारण ६ महिने तालिम उक्त आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गर्न नसकिएका कारण १ र ३ महिने मात्र सञ्चालन गरिएको।	१०८
३७१०००१४	६ महिने सीपमूलक तालिम लिई सीप परीक्षण उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिलाई प्रविधि हस्तान्तरण/बस्तुगत टेवा	८.३.३	२०७९/८०-२०८१/८२	३०	-सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन -कार्यस्थलमा पारिश्रमिक सहित खटाउने -स्थानीय उत्पादनमा आधारित सीपमूलक तालिम -सीप परीक्षण उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिलाई प्रविधि हस्तान्तरण/बस्तुगत टेवा प्रदान	-श्रमिकहरूको सीप स्तरोन्नति भएको हुने। -तालिमप्राप्त व्यक्तिले प्रविधि हस्तान्तरण/ बस्तुगत टेवा प्राप्तिसञ्चात् उद्यमशील बन्न शुरु भएको हुने।	-	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ निर्माण तथा स्वीकृत भएको।	१२
३७१०००१४	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिको सीप परीक्षण	८.३.३	२०७९/८०-२०८०/८१	१५	-वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र स्वदेशमै उद्यमशील बन्न चाहने युवाहरूलाई सीप परीक्षण र प्रमाणपत्र दिने कार्यक्रम	-वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवाहरूको सीप परीक्षण गरी विषयगत प्रमाणपत्र दिइएको हुने। -युवाहरू स्वदेशमै स्वरोजगार बन्न शुरु भएको हुने।	-	व्यवसायिक तथा सीपमूलक तालिम सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ निर्माण तथा स्वीकृत भएको।	४

३७१०००१४	प्रदेश सीप विकास प्रतिष्ठान स्थापना र सञ्चालन	८.३.१	२०७९/८०-२०८०/८१	१५०	प्रदेश सीप विकास प्रतिष्ठान स्थापना गरी एकीकृत रूपमा तालिम सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम	प्रदेश सीप विकास प्रतिष्ठानमार्फत प्रदेशबाट सञ्चालन हुने तालिम कार्यक्रमहरूको पाठ्यक्रम, पाठयोजना तथा विषय निर्धारण भएको हुने। -प्रशिक्षकहरूको रोष्टर तयार गरिएको हुने। -प्रशिक्षक प्रशिक्षण तालिम (TOT)सञ्चालन गरिएको हुने। -प्रदेशका तालिम एकीकृत रूपमा सञ्चालन शुरु भएको हुने। -अनुसन्धान केन्द्र (Research Center)को रूपमा कार्य शुरु गरेको हुने।	-	-शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालयमार्फत् सीप प्रतिष्ठान स्थापनाका लागि कार्यविधि निर्माण/गठन आदेश निर्माण गर्न रु. १० लाख बजेट विनियोजन भएको। -कार्यविधि निर्माण/गठन आदेश निर्माणको मस्यौदा तयार भएको।	१००	
	प्रदेश सरकारबाट सञ्चालन गरिने ३/६ महिने सीपमूलक तालिमका लागि पाठ्यक्रम निर्माण	८.३.१	२०७९/८०-२०८०/८१	१०	मन्त्रालयबाट उक्त कार्यको लागि पाठ्यक्रम निर्माण समिति गठन र निर्माण कार्य।	-	-	-	१०	
यातायात व्यवस्था तथा सुदृढीकरण कार्यक्रम										
३७१०००१३	विद्युतीय बस सञ्चालनका लागि सरकारी कम्पनी स्थापना गरी शेयर लगानी गर्ने	६.७.१ ६.७.३	२०७९/८०-२०८१/८२	१०००	विद्युतीय बस सञ्चालनका लागि सरकारी कम्पनी स्थापना गर्ने	-कम्पनीको प्रबन्धपत्र र नियमावली प्रदेश सरकार मन्त्रपरषदबाट स्वीकृत भई कम्पनी स्थापना भएको हुने। - कम्पनीको प्रशासनिक तथा व्यवस्थापकीय कार्य शुरु भएको हुने। -कम्पनीमा शेयर लगानी भई पूँजी व्यवस्था भएको हुने। -विद्युतीय सवारी सञ्चालनको लागि खरिद प्रक्रिया अगाडी बढाइएको हुने।	-	-लुम्बिनी प्रदेश यातायात लिमिटेड" नामको कम्पनी रजिष्टर भएको। -कम्पनीको प्रबन्धपत्र र नियमावली तयार गरी विभिन्न चरणमा छलफल भएको। - प्रबन्धपत्र र नियमावलीको अन्तिम मस्यौदा निर्माण भएको।	५००	

३७१०००१३	वार्षिक लाइसेन्स वितरण/नवीकरण	६.७.१	२०७९/८०-२०८१/८२ सालबसाली/निरन्तर	७०	-लाइसेन्स वितरण/नवीकरणमा चुस्तता कायम राख्ने। - स्मार्ट लाइसेन्सका लागि यातायात व्यवस्था विभासँग तत्काल उपलब्धताका लागि निरन्तर पहल गर्ने।	प्रदेश सरकारबाट सवारीचालक अनुमतिपत्र वितरणमा चुस्तता कायम गरिएको हुने।	आ.न. २०७७/७८ मा ११३६६९ लाइसेन्स वितरण भएका।	-लाइसेन्स वितरण/नवीकरणमा चुस्तता कायम राख्ने प्रयास भइरहेको। - स्मार्ट लाइसेन्सको एक वर्षे प्रोभिजनल कार्ड कार्यालयबाट नै छपाई गरी वितरण भएको।	३२
३७१०००१३	वार्षिक सवारी दर्ता	६.७.१ ६.७.२	२०७९/८०-२०८१/८२ (निरन्तर)	१२०	सवारी दर्ता प्रक्रिया डिजिटलाइजेशन कार्यक्रम	सवारी दर्ता प्रक्रियालाई डिजिटलाइज्ड गरिने	-	दर्ता प्रक्रियामा नियमितता र चुस्तताका लागि निरन्तर प्रयास गरिएको।	५०
३७१०००१३	वार्षिक सवारी नवीकरण	६.७.१ ६.७.२	२०७९/८०-२०८१/८२ (निरन्तर)		नियमित कार्यक्रम	नामसारी लगायतका काम डिजिटलाइज्ड गर्ने।	निरन्तर/वार्षिक रुपमा	दर्ता प्रक्रियामा नियमितता र चुस्तताका लागि निरन्तर प्रयास गरिएको।	
३७१०००१३	सवारी दुर्घटना न्यूनीकरण र सवारी व्यवस्थापन	६.७.२ ६.७.४ ६.७.५	२०७९/८०-२०८१/८२ (सालबसाली)	२५	-सवारी दुर्घटना न्यूनीकरण र सवारी व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन। - सरोकारवाला पक्षहरूसँग निरन्तर सहकार्यका लागि छलफल र अन्तर्क्रिया गरिने।	-सवारी दुर्घटना न्यूनीकरण भई सवारी व्यवस्थापनमा चुस्तता आएको हुने।	-	स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि, यातायात व्यवसायीहरु तथा अन्य सरोकारवालाहरूसँग दुई दिवसीय अन्तर्क्रिया गोष्ठी सम्पन्न।	१२
३७१०००१३	सवारी दुर्घटना न्यूनीकरण सम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमबाट लाभान्वित			-			-	सार्वजनिक सवारीचालक तथा सरोकारवालाहरूसँग सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन।	
३७१०००१३	डिजिटल ट्रायल सेन्टर निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन तथा डी.पी.आर. निर्माण	६.७.१ ६.७.४	२०७९/८०-२०८०/८१	२०	डिजिटल ट्रायल सेन्टर निर्माणका लागि सम्भाव्यता अध्ययन तथा डी.पी.आर. निर्माणकार्य सम्पन्न हुने।	सम्भाव्यता अध्ययन र डी.पी.आर. सम्पन्न भई आगामी आ.व.को लागि योजना तयार भएको हुने।	-	सम्भाव्यता अध्ययन र डी.पी.आर.को प्रक्रियामा लैजान रकमान्तरका लागि पहल गरेता पनि निर्णय हुन नसकेको।	२०
३७१०००१३	सवारीसाधनको अभिलेख व्यवस्थापन (Data Entry)	६.७.४ ६.७.५	२०७९/८०-२०८०/८१	१५०	सवारीसाधनको अभिलेख व्यवस्थापन (Data Entry)	-Data Entry कार्य शुरु भएको हुने। -सबै कागजात Scan, Upload गरिएको हुने।	-	सवारी साधनको अभिलेख व्यवस्थापन (Data Entry) का लागि बजेट विनियोजन भएता पनि विभागले समयमा Software उपलब्ध गराउन नसकेको।	१००

३७१०००१३	बुटवल गोलपार्क - सुनौली - लुम्बिनी सम्म ट्राम रेलको सम्भाव्यता अध्ययन र डी.पी.आर. निर्माण	६.७.१ ६.७.४	२०७९/८०- २०८०/८१	२०	सम्भाव्यता अध्ययन र डी.पी.आर. तयार भएको हुने।	- सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न। -डी.पी.आर. निर्माण गरिसक्ने।	-	२०
----------	---	----------------	---------------------	----	--	---	---	----

६.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्राविधिक तथा उच्च शिक्षाको आवश्यक वैज्ञानिक व्यवस्थापन तथा सुपरिवेक्षण, नीति तथा कानूनी व्यवस्था, सर्वसुलभ तथा न्यायोचित गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच, सामाजिक आर्थिक क्षेत्रमा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता, बालबालिकाहरूको बहुआयामिक वैज्ञानिक विकास, रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना भई गरिबीको न्यूनीकरण तथा मानव संसाधनको विकासद्वारा सामाजिक समावेशिता लगायतका आयोजनाहरूले लिएका लक्ष्यहरू हासिल गरिएको हुनेछ। बजेटको प्रभावकारी कार्यान्वयन, सुमधुर अन्तरसरकारी समन्वय तथा सहकार्य लगायतका विषयहरूमा जोखिम रहेको छ।

भौतिक पूर्वाधार, जलस्रोत, उर्जा तथा पर्यटन

७.१ पृष्ठभूमि

प्रदेशस्तरमा सडक सञ्जाल विस्तार एवम् स्तरोन्नति गरी सुरक्षित यातायात पूर्वाधारको विकास, ऊर्जाको विकास तथा पहुँचमा वृद्धि, प्रदेशभर खानेपानी तथा सरसफाई र सिँचाइको सुविधा, जल उत्पन्न प्रकोपको व्यवस्थापन, पर्यटन विकास, व्यवस्थित आवास तथा प्रकोप प्रतिरोधी भवन तथा व्यवस्थित शहरी विकास आदि जस्ता पूर्वाधारहरूको निर्माण गर्न आवश्यक छ। यसका लागि तीनै तहका सरकारसँगको सहकार्य र समन्वय पनि उत्तिकै महत्वपूर्ण छ। कोभिड-१९ को न्यू भेरियन्ट लगायत महामारीजन्य रोगहरूको असरलाई न्यूनीकरण गर्न अधिकतम रोजगारी सिर्जना हुने गरी पूर्वाधार निर्माणलाई जोड दिई आर्थिक पुनरुत्थान (Economic Recovery) गर्न समेत अत्यावश्यक छ। यस प्रदेशमा हालसम्म करिब ११,९२७ किलोमिटर सडक निर्माण भै प्रदेश भित्रका सम्पूर्ण जिल्लामा सडक सञ्जाल विस्तार भएको, करिब ९७.०५ प्रतिशत घरपरिवारलाई आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको तथा करिब ९२ प्रतिशत घरपरिवारमा विद्युत सेवा पुगेको र करिब ५२ प्रतिशत कृषियोग्य भूमिमा सिँचाइ सुविधा पुगेको छ।

दिगो विकासका लक्ष्य अनुसार सडक पूर्वाधारहरूको निर्माण गरी सुदृढ र व्यवस्थित पूर्वाधारको विकास गर्ने, सिँचाइको सुनिश्चितताद्वारा कृषि उत्पादनमा वृद्धि गरी विकास भई खाद्य सुरक्षा, भोकमरी तथा गरीबीको अन्त्य गर्ने, सबैका लागि धान्न सक्ने भरपर्दो र आधुनिक ऊर्जाको पहुँचमा सुनिश्चितता, खानेपानीको उपलब्धता र सरसफाईको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, शहर र मानवबस्तीलाई समावेशी, प्रकोपबाट सुरक्षित, सुदृढ एवम् दिगो बनाइ सहरी र ग्रामीण पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने जस्ता विषयहरूलाई सम्बोधन गर्न आवश्यक छ। प्रदेश सरकारको आ.व. २०७६/७७ को नीति तथा कार्यक्रमले आ.व. २०७८/७९ भित्र प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूलाई आधारभूत खानेपानी सुविधाको पहुँचको सुनिश्चितता र विद्युतको न्यूनतम पहुँच पुऱ्याउने संकल्प लिई आ.व. २०७६/७७ देखि नै सोही अनुरूपका कार्यक्रमहरू सञ्चालन भएका छन्। प्रदेशभरका १०९ वटै स्थानीय तहहरूसँगको समन्वयमा प्रदेशस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाई योजना (वास योजना) को कार्यसम्पन्न अन्तिम चरणमा पुगेको छ। सडकको प्रादेशिक सडक गुरुयोजना (Provincial Transportation Master Plan-PTMP) तयार गर्ने कार्य अन्तिम चरणमा रहेको छ। नेपाल सरकारबाट सशर्त कार्यक्रमका रूपमा हस्तान्तरण भएको जनता आवास कार्यक्रमलाई लक्षित बर्गसँग पुऱ्याई २४६७ निजी आवासको निर्माण सम्पन्न भई थप आवास इकाईहरूको निर्माण कार्य भइरहेको छ। त्यसै गरी एकीकृत बस्ती, विपद् पछिको पुनर्निर्माण, बहुउद्देश्यीय भवनहरूको निर्माण गर्ने कार्य पनि अगाडि बढेको छ। निजी तथा सरकारी क्षेत्रको साझेदारीमा निर्माण हुने अन्य ढल पूर्वाधारको विकास गर्ने गरी पूर्वाधार विकास प्राधिकरण समेत स्थापना भई कार्य भइरहेको छ।

७.२ प्रमुख समस्या

करिब ३ प्रतिशत नागरिक आधारभूत खानेपानी सेवाको पहुँचबाट वञ्चित हुनु, करिब ८ प्रतिशत नागरिक न्यूनतम विद्युत् सेवाबाट वञ्चित हुनु, वर्षभरि सिँचाइ सुविधा पुगेको भूमि एक तिहाइभन्दा थोरै रहनु, प्रदेशभर सडक सञ्जालहरूको विस्तार हुँदाहुँदै पनि वर्षैभरी यातायात सेवा सञ्चालन हुन सक्ने गरी सडकहरूको विकास हुन नसक्नु, पहाडी बस्तीहरूमा सडकको प्राथमिकता निर्धारण स्पष्ट नहुनु र अव्यवस्थित तथा जोखिमयुक्त बस्तीहरू विकास हुनुजस्ता समस्याहरू यस प्रदेशमा विद्यमान छन्। सुरक्षित आवासको पहुँच प्रदेशभरका नागरिकमा सुनिश्चित भई नसक्नु, जलवायु परिवर्तनको असरले पानीका मुहानहरू सुक्दै जानु, बाढीपहिरो, भू-क्षय र डुबानका

जोखिम रहनु, विकास निर्माणमा पूँजीगत बजेट वृद्धि हुनुपर्नेमा सिमित श्रोत र साधनको कारण बजेटको दायरा बढ्न नसक्नु तथा विनियोजित पूँजीगत बजेटको अंश समेत पूर्ण रूपमा खर्च हुन नसक्नु, साना आयोजनाहरूको सङ्ख्या बढी र न्यून बजेट विनियोजन भएका कारण आयोजनाहरूको गुणस्तरीयता कायम गर्न र निर्धारित समयमै कार्यसम्पन्न गर्न कठिनाइ उत्पन्न भएको छ । संघबाट हस्तान्तरित भई आएका सशर्त तर्फका आयोजनाहरूमा पर्याप्त बजेटको विनियोजन नहुनुका साथै पूर्वाधार विकास आयोजनाहरूको समयमा निर्माण सम्पन्न हुन नसक्दा लागतमा वृद्धि हुने तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त हुन नसक्ने लगायतका समस्याहरू पनि विद्यमान छन् । कोभिड-१९ न्यू भेरियन्ट जस्ता महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि गरिएको बन्दाबन्दी (Lockdown) को कारणले विकास निर्माणमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । पर्यटकीय महत्वका स्थलहरूमा यातायात लगायत खाने बस्ने सुविधा अपर्याप्त हुनु, पर्यटकीय स्थल तथा पर्यटक सम्पर्क केन्द्रहरूको उचित व्यवस्थापन नहुनु पर्यटन क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

७.३ चुनौती र अवसर

प्रदेश सरकारले हालको विषम परिस्थितिलाई सामना गर्दै आर्थिक पुनरूत्थान र वर्षेनी श्रम बजारमा आपूर्ति हुने श्रमिक, स्वदेश तथा विदेशमा रोजगारी गुमाएका श्रमिकहरूलाई प्रदेश भित्रै रोजगारीका अवसरहरू सिर्जना हुने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु, नेपाल सरकार र स्थानीय तहहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा विकास निर्माणका कार्यहरू अघि बढाउनु, विनियोजित पूँजीगत बजेटको अधिकतम खर्च गर्न सक्ने गरी संयन्त्रको विकास गर्नु, पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक लगानी जुटाउनु, तीनवर्षे संकल्प कार्ययोजना बमोजिम शतप्रतिशत घरधुरीमा खानेपानी सुविधाको पहुँच पुऱ्याउनु, विद्युतको खपत बढाउँदै लगेर पेट्रोलियम ईन्धनलाई स्वच्छ नविकरणीय ऊर्जाद्वारा प्रतिस्थापन गर्दै लैजान, कालोपत्रे सडक निर्माण गरी सुरक्षित, भरपर्दो यातायात सुविधा उपलब्ध गराउनु तथा अव्यवस्थित शहरीकरणलाई व्यवस्थित बनाउनु जस्ता चुनौतीहरू रहेका छन् । प्रदेशभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गरी पर्याप्त पूर्वाधार निर्माण, सुविधा, सूचना र सुरक्षाको वातावरण तयार गर्नु र पर्यटकमैत्री सेवा र सुविधा विस्तार गर्नु पनि चुनौतिपूर्ण देखिन्छ ।

यस प्रदेशको बनावट पूर्वाधार विकास निर्माणमैत्री हुनु, जलाशयहरू निर्माण गरी सिँचाइ तथा खानेपानीको स्रोत व्यवस्थापन गर्ने सुविधा प्राप्त हुनु, राष्ट्रिय गौरवका तीन वटा सिँचाइ आयोजनाहरू यसै प्रदेश भित्र कार्यान्वयनको चरणमा रहनु, हाल संक्रामक महामारीको कारण वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता भएका तथा देशभित्रका जनशक्तिहरूलाई पनि प्रदेशको समग्र विकासमा समाहित गरी प्रतिभा पलायन रोक्ने अवसरहरू छन् । त्यसैगरी, प्राकृतिक श्रोत र साधनको प्रचुर उपलब्धता रहनु, प्रदेशको योजनाबद्ध विकासको थालनी हुनुका साथै तीनै तहहरूबाट विकास निर्माणका कामहरू तिव्र पारिनु पनि पूर्वाधार क्षेत्रका अवसरहरू हुन् । अन्तराष्ट्रिय विमानस्थलको निर्माण तथा राजमार्गहरूको विस्तार हुनु, होटल तथा रेष्टुरेन्टहरू थपिँदै जानु आदि पर्यटन क्षेत्रको विकासका लागि उपलब्ध अवसरहरू हुन् ।

७.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

७.४.१ पूर्वाधार विकास कार्यान्वयन

सोच

पूर्वाधार सम्बन्धी आयोजनाहरूको सहज र प्रभावकारी कार्यान्वयन हुने अवस्था ।

लक्ष्य

पूर्वाधार विकासका आयोजनाहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारी र द्रुततर गतिले गर्ने।

उद्देश्य

१. पूर्वाधार विकासका काम सन्तुलित, प्रभावकारी, गुणस्तरीय र चुहावट रहित ढंगले गर्नु।
२. पूर्वाधार विकासका लागि आवश्यक पूँजी संकलन र परिचालन गर्नु।
३. पूर्वाधार विकासमार्फत रोजगारी सिर्जना गर्नु।

रणनीति

१. विद्यमान संरचनाको अधिकतम प्रयोग गर्दै पूर्वाधार क्षेत्रको द्रुततर विकास गर्ने विशिष्ट प्रकृतिको संस्थागत पद्धतिको विवकास गर्ने।
२. प्रदेशका स्थानीय तहहरूको पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास, विस्तार र सुदृढिकरण गर्ने।
३. कर्मचारीहरूको क्षमता, मनोबल तथा उत्प्रेरणा अभिवृद्धि गर्ने।
४. पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नेपालमा सिर्जित सूचना, ज्ञान र अनुभवको संकलन, विश्लेषण तथा प्रयोग गर्ने।
५. पूर्वाधार क्षेत्रलाई चाहिने ठूलो लगानी जुटाउने संयन्त्र स्थापना गरी लगानी परिचालन गर्ने।
६. भौतिक पूर्वाधारको विकासलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्ने।
७. पूर्वाधार आयोजना कार्यान्वयन गर्दा परियोजना बैंकमा रहेका आयोजनाहरूलाई क्रमशः कार्यान्वयनमा लैजाने।
८. स्थानीय श्रम, सिप, स्रोत साधन र प्रविधिको उपयोगलाई प्राथमिकता दिई जनसहभागिता र जनस्वामित्वमा पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने।

७.४.२ सिँचाइ तथा जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन

सोच

कृषि उत्पादकत्व वृद्धिको लागि पर्याप्त सिँचाइ सुविधा भएको प्रदेशको रूपमा स्थापित गर्दै जल उत्पन्न प्रकोपहरूको न्यूनीकरण।

लक्ष्य

कृषियोग्य भूमिमा भरपर्दो एवम् दिगो सिँचाइको व्यवस्थापन गरी कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा योगदान पुऱ्याई जलउत्पन्न प्रकोपको जोखिमलाई कम गर्ने।

उद्देश्य

दिगो र भरपर्दो सिँचाइ सुविधाको विकास र विस्तार गरी कृषि उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु तथा जलउत्पन्न प्रकोपबाट वर्षेनी हुने नागरिकको धनजनको क्षति कम गर्नु।

रणनीति

१. सतही सिँचाइका अतिरिक्त नयाँ प्रविधिमा आधारित मझौला प्रकृतिका सिँचाइ आयोजनाहरूको (तराई-मधेशमा २०० हेक्टर देखि ५,००० हेक्टरसम्म, पहाडी क्षेत्रमा ५० हेक्टर देखि १०० हेक्टरसम्म र हिमाली क्षेत्रमा २५ हेक्टर देखि ५० हेक्टरसम्म) अध्ययन, अनुसन्धान, गुरुयोजना निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्ने।

२. विशिष्ट प्रकृतिका सिंचाइ आयोजनाहरूलाई प्रदेश गौरवका आयोजनाको रूपमा विकास गर्ने गरी छनौट गर्ने ।
३. भूमिगत जल सिंचाइ अन्तरगत मेशिन ड्रिल ट्यूबवेल तथा डिप ट्यूबवेल सिंचाइ आयोजनाहरूको निर्माण, मर्मत तथा व्यवस्थापन गरी सिंचाइको पहुँचको अभिवृद्धि गर्ने ।
४. एकभन्दा बढी स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सिंचाइ आयोजनाहरूको निर्माण तथा समन्वय गर्ने ।
५. मझौला प्रकृतिका नदीहरू (महाभारत पहाड र चुरे पहाडबाट उद्गम भई बग्ने नदी) नियन्त्रण/व्यवस्थापन गर्ने ।
६. लम्बाइ १०० देखि २०० मिटरसम्म, फेदको चौडाइ ५० देखि १०० मिटर तथा कुल क्षेत्र ५००० देखि २०,००० वर्ग मिटर सम्मका पहिरो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
७. बहुउद्देश्यीय प्रकृतिका सिंचाइ आयोजनाहरूको निर्माण एवम् सञ्चालनमा जोड दिने ।

७.४.३ जलविद्युत तथा प्रसारण लाइन

सोच

प्रदेशको जलविद्युत संभावनाको अधिकतम सदुपयोग र विद्युतको पहुँच अभिवृद्धि ।

लक्ष्य

जलविद्युत उत्पादन र यसको अधिकतम सदुपयोग गरी आर्थिक समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

१. विद्युत उत्पादन बढाई प्रदेशलाई विद्युतीय ऊर्जामा आत्मनिर्भर गराई सबै नागरिकमा पहुँच पुऱ्याउनु ।
२. विद्युत खपत बढाउनुका साथै जलविद्युत उत्पादनको सम्भावनाको सदुपयोग गर्नु ।
३. भरपर्दो र सुरक्षित प्रसारण लाईनको विस्तार गर्नु ।

रणनीति

१. प्रदेशस्तरीय जलविद्युत आयोजनाहरूको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने ।
२. ११ के.भी. सम्मका प्रसारण लाइन निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने ।
३. ग्रामिण तथा सामुदायिक विद्युतीकरण गर्ने ।
४. विद्युत नपुगेका स्थानहरूमा विद्युत सेवा बिस्तार गर्ने ।
५. यातायात, उद्योग र घरायसी प्रयोगमार्फत् विद्युत खपत बढाउने ।
६. जलविद्युत्मा निजी, सामुदायिक तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्ने ।
४. बहु-उपयोगी परियोजनाहरूको पहिचान, प्रोत्साहन र विकास गर्ने ।

७.४.४ सौर्य ऊर्जा

सोच

सौर्य ऊर्जालाई विद्युत ऊर्जाको मूलधारको रूपमा विकास गरेको अग्रणी प्रदेश ।

लक्ष्य

नमूना परियोजनाहरूमा लगानी तथा निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गरेर यस प्रदेशलाई सौर्य ऊर्जा उत्पादनमा अग्रणी प्रदेश बनाउने ।

उद्देश्य

सौर्य ऊर्जाको उत्पादन तथा उपभोग बढाउनु।

रणनीति

१. सौर्य ऊर्जा सम्बन्धी नीति तर्जुमा र संरचनागत व्यवस्था गर्ने।
२. सौर्य ऊर्जाको अध्ययन र विकासमा प्रदेश सरकारले उल्लेख्य लगानी गर्ने।
३. स्थानीय तह र निजी क्षेत्रसँग सौर्य ऊर्जा उत्पादनमा सहकार्य गर्ने।

७.४.५ अन्य नवीकरणीय ऊर्जा

सोच

जैविक ऊर्जाको प्रवर्द्धनमार्फत नवीकरणीय ऊर्जामा निर्भर प्रदेश।

लक्ष्य

बायोग्यास, बायोडिजेल, बायोब्रिकेट, बायोइन्धन र वायूमा आधारित विद्युत तथा ताप ऊर्जाको प्रवर्द्धनद्वारा ऊर्जामा परनिर्भरता कम गर्ने र नवीकरणीय ऊर्जामा अग्रणी बन्ने।

उद्देश्य

जैविक तथा वायु उर्जाको विकास र उपभोगमा प्रवर्द्धन गर्नु।

रणनीति

१. जैविक तथा वायु ऊर्जा उत्पादन तथा उपयोगमा प्रोत्साहित गर्ने।
२. जैविक उर्जामा अध्ययन र अनुसन्धान गरी बायो इन्धनको व्यापारीक उत्पादन र बिक्री प्रबन्ध गर्ने।

७.४.६ यातायात पूर्वाधार विकास

सोच

अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्डसहितका यातायात पूर्वाधारको सञ्जाल विकास तथा व्यवस्थापन सहितको समृद्ध प्रदेश।

लक्ष्य

सबै बस्तीहरूमा स्तरीय सडक सञ्जालसँगै सुलभ र भरपर्दो यातायात सुविधाको विस्तार गर्ने।

उद्देश्य

१. गुणस्तरीय सडकको पहुँच पुऱ्याउनु।
२. वैकल्पिक यातायात पूर्वाधारहरूको विकास गर्नु।

रणनीति

१. प्रादेशिक यातायात गुरुयोजना निर्माण गरी प्रादेशिक लोकमार्ग, प्रादेशिक रणनीतिक सडक, पर्यटनस्थल पहुँच मार्ग, स्थानीय तह पहुँच मार्ग, कृषि सडक पहुँच मार्ग, उद्योग स्थल पहुँच मार्ग, सीमा क्षेत्र सडक तथा अन्य पहुँच मार्गहरूको निर्माण गर्ने।
२. दुई वा दुईभन्दा बढी स्थानीय तह भएर जाने सडकहरूको निर्माण गरी वातावरणमैत्री तथा विपद्प्रतिरोधी सडकको विकासमा जोड दिने।

३. सडक पुल तथा झोलुङ्गे पुलहरूको निर्माण तथा मर्मत संभार गर्ने ।
४. निजी तथा सार्वजनिक-निजी साझेदारीलाई प्रोत्साहन गरी विकास गर्ने ।
५. केबुलकार र रेलसेवा जस्ता यातायात पूर्वाधारको विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

७.४.७ आवास, भवन तथा शहरी विकास

सोच

विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवास निर्माण, एकीकृत बस्ती विकास, शहरी पूर्वाधार विकास, विपद् प्रभावित क्षेत्रको पुनःनिर्माण एवम् लक्षित वर्गलाई सुरक्षित आवासको सुनिश्चितता गर्दै व्यवस्थित शहरीकरण ।

लक्ष्य

मौलिक एवम् प्राचिन वास्तुकलाको प्रवर्द्धन गर्नको लागि स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोग गर्दै व्यवस्थित शहरीकरण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवास निर्माण, एकीकृत बस्ती विकासको साथसाथै सुरक्षित आवासको प्रत्याभूति गराउने ।

उद्देश्य

१. मौलिक एवम् प्राचिन वास्तुकलाको प्रवर्द्धन गर्नको लागि स्थानीय श्रोत साधनको प्रयोगमा प्राथमिकता दिनु,
२. व्यवस्थित शहरीकरणको विकास तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रविधिको आवासको निर्माण गर्नु,
३. एकीकृत बस्ती विकास साथसाथै सुरक्षित आवासको प्रत्याभूति गराउनु ।

रणनीति

१. प्रदेशभित्रको सहरी विकास योजना तर्जुमा, सहरी पूर्वाधार निर्माण, सञ्चाल तथा मर्मत संभार गर्ने ।
२. प्रदेशभित्रको आवास तथा भवन सम्बन्धी योजनाहरूको कार्यान्वयन र मार्गनिर्देशन गर्ने ।
३. प्रादेशिक राजधानी र अन्तर स्थानीय सहरहरूको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा संयोजन गर्ने ।
४. विपद् जोखिमयुक्त बस्तीहरूको स्थानान्तरण तथा विपद् प्रभावित क्षेत्रको पुनःनिर्माण गर्ने ।
५. लक्षित वर्ग लाभान्वित हुने गरी आवास कार्यक्रमको नीति, योजना र कार्यान्वयन गर्ने ।
६. प्रदेशस्तरमा एकीकृत बस्ती विकास गरी पूर्वाधार निर्माण गर्ने ।
७. प्रदेश तहका सरकारी भवन निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने ।

७.४.८ खानेपानी तथा सरसफाई

सोच

प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धताका साथै पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश ।

लक्ष्य

प्रदेशभरका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानीको पहुँच पुऱ्याई सरसफाईका सबै सूचकहरू पूरा गरी पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश बनाउने ।

उद्देश्य

१. प्रदेशका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानी सेवा पुऱ्याउनु ।
२. पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेशको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीति

१. प्रदेशका सबै घरधुरीहरूमा स्वच्छ खानेपानी सेवा पुऱ्याउन एक घर, एक धाराको अभियान सञ्चालन गर्ने,
२. खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा योजनाबद्ध विकासका लागि लगानी वृद्धि तथा खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता योजना (वास योजना) निर्माण गर्ने,
३. खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालनका लागि तीनै तहका सरकारको कार्यक्षेत्र वर्गीकरण गर्ने,
४. तराई-मधेशमा ५ हजार देखि १५ हजार, पहाडमा १ हजार देखि ५ हजार र हिमालमा ५ सय देखि १ हजार सम्मको जनसंख्यालाई खानेपानी सेवा पुऱ्याउने आयोजनाको छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने,
५. पूर्ण सरसफाई उन्मुख प्रदेश निर्माणको लागि सार्वजनिक शौचालय निर्माण, ढल तथा फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।

७.४.९ पर्यटन

दीर्घकालीन सोच

पर्यटन क्षेत्रको विकास एवम् वृद्धि मार्फत आर्थिक समृद्धिमा योगदान ।

लक्ष्य

पर्यटन क्षेत्रको प्रवर्द्धनबाट रोजगारी एवम् आयआर्जन वृद्धि गरी गरिबी निवारणमा योगदान गर्ने ।

उद्देश्य

१. प्रदेशमा भएका पर्यटकीय अवसरहरूको विकास, बजारीकरण, प्रवर्द्धन र संरक्षण गर्नु ।
२. आय र रोजगारीका लागि पर्यटनलाई प्रमुख क्षेत्रको रूपमा विकास गर्नु ।

रणनीति

१. प्रदेशको पर्यटनको विकासका लागि नीतिगत कानूनी एवम् संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।
२. प्रदेशमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै आवश्यक भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था गरी विकास गर्ने ।
३. पर्यटनलाई आन्तरिक उत्पादन र रोजगारीसँग जोड्ने ।
४. पर्यटनको विकासको लागि अन्य प्रदेश, स्थानीय तह र निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने ।

७.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ सम्मको यथार्थ	२०७८/७९ सम्मको संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
सडक / पुल						
सडक लम्बाई	कि.मी.	११८९७	११९२७	१३०००	१३५००	१३७००
कालोपत्रे गरेको सडक	कि.मी.	२,९०४	३०२०	३१२०	३३००	३४००
विद्युतीय बस सञ्चालन	संख्या	-	-	-	-	
प्रदेश सरकारबाट नयाँ पुल निर्माण	संख्या	३२	७७	८०	१२०	१५०
डिपीआर भएका नयाँ पुल	संख्या	६०	६२	११६	१३५	१५०

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ सम्मको यथार्थ	२०७८/७९ सम्मको संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
कृषि विशेष सडक	कि.मी.	१८	१८	१९	१९	२०
पर्यटन विशेष सडक	कि.मी.	२६	२७	२८	२९	३०
उद्योग विशेष सडक	कि.मी.	३	४	४	४	४
सीमा क्षेत्र सडक	कि.मी.	१८	१८	१९	१९	२५
स्थानीय तह पहुँचमार्ग	कि.मी.	१८१	१८७	१९२	१९८	१९८
सिंचाई						
सतह सिंचाई तर्फ						
नयाँ सिंचाई नहर (मूल तथा शाखा) निर्माण	कि.मी.	६५	६४	११९	१२९	१३०
सिंचाई क्षेत्र विस्तार तथा नविकरण	हेक्टर	२,१००	१७१४	२,५५०	२७००	३०००
थप भएको सिंचित क्षेत्र	हेक्टर	३५०	२९५	५५०	७००	८००
लघु जलाशय निर्माण	संख्या	६	४	१५	१८	२०
भूमिगत सिंचाई						
भूमिगत जल सिंचाई	हेक्टर	२०००	४६५	१,८००	२०००	२२००
नदी नियन्त्रण कार्यक्रम						
नदी नियन्त्रण	कि.मी	१०	१३	३०	४०	४५
उर्जा						
जलविद्युत उत्पादन (नयाँ)	मे वा	०	०	५	५	५
सौर्य ऊर्जा उत्पादन (नयाँ)	मे वा	०	०	०	०	०
वितरण लाइन निर्माण (नयाँ)	कि. मी.	१००	०	२५०	२८०	२९०
विद्युत पहुँच पुगेका घरधुरीहरू (सौर्य ऊर्जा सहित)	%	९१	९२	१००	१००	१००
नयाँ व्यवसायिक बायोग्यास प्लान्ट स्थापना	संख्या (क्षमता)	२५	०	३०	४०	४५
बायोग्यासमा आधारित विद्युत योजना	संख्या (क्षमता)	१	०	३	५	६
आवास, भवन तथा शहरी विकास						
नयाँ एकिकृत वस्ती	संख्या	३०	३०	३५	४०	५०
नयाँ आवास (जनता आवास-प्रति वर्ष)	संख्या	२५५८	४६०७	५९००	७४१६	८०१०
सरकारी भवन तथा आवास र सभा हल निर्माण	संख्या	१०	१२	१७	२०	२५
नयाँ पार्कहरू निर्माण	संख्या	१५	३२	३५	४०	४२

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ सम्मको यथार्थ	२०७८/७९ सम्मको संशोधन	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
खानेपानी तथा सरसफाई						
खानेपानी आयोजना सम्पन्न (नयाँ)	संख्या	४०	५०	१००	२७०	२८०
खानेपानी पहुँच भएका थप घरधुरी	संख्या	५५,६००	९४,०००	१०२,०००	१५५,०००	१६००००
शौचालय निर्माण भएका थप घरधुरी	संख्या	-	१२०००	१२१००	१२५००	१२६००
शौचालय (सार्वजनिक)	संख्या					
पर्यटन						
पूर्वाधार तयार भएका पर्यटकीय स्थल	संख्या	७	१०	१२	१५	१७
पर्यटकीय स्थल होटलहरूको बेड	संख्या	१८३००	१९५००	२०५००	२१५००	२२१००
साँस्कृतिक डबली	संख्या	-	२	४	४	४
साँस्कृतिक सम्पदा अभिलेखिकरण	संख्या	-	१०	१०	५	३
पर्यटन क्षेत्रको लागि आवश्यक जनशक्ति उत्पादन:						७०
पर्यटक गाइड	संख्या	५०	५०	५०	६०	६७
कुक उत्पादन			५०	५०	६०	६०
होटल व्यवस्थापन		५०	५०	५०	६०	
होमस्टेको संख्या (क्षमता)	संख्या	१५(३६०)	२०(४८०)	२५(६००)	३०(७००)	३५(८२०)
हिलस्टेशनको संख्या	संख्या		१	२	३	४
पर्यटक आगमन (लुम्बिनीमा)	संख्या (हजार)	१००	४००	१५००	३५००	४२००

७.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(क) भौतिक पूर्वाधार विकास

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपुरक	नेपाल सरकार विशेष अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
०७९/८०	१००८२१	२४६३.२८	९८३५७.७२	-	१००८२१	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	१०५८४४.७२	३५००	१०२३४४.७२	-	१०५८४४.७२	-	-	-	-	-	-	-
०८१/८२	११४५२२	४५००	११००२२	-	११४५२२	-	-	-	-	-	-	-

(ख) उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपुरक	नेपाल सरकार- विशेष अनुदान	नेपाल सरकार -सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
०७९/८०	३६५९५.०८	२७४८.०८	३३८४७	-	३६५९५.०८	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	३९२५०	२८००	३६४५०	-	३९२५०	-	-	-	-	-	-	-
०८१/८२	४३५२२	३१३३	४०३८९	-	४३५२२	-	-	-	-	-	-	-

(ग) पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास

आ.व.	बजेट अनुमान(रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)							
	कुल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपुरक	नेपाल सरकार- विशेष अनुदान	नेपाल सरकार -सशर्त	वैदेशिक/विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
०७९/८०	६९२२६	४२४७.७४	६४८७८.२६	-	६९२२६	-	-	-	-	-	-	-
०८०/८१	७६०५९	४४७९	७१५८०	-	७६०५९	-	-	-	-	-	-	-
०८१/८२	८२९९०	४६५०	७८३४०	-	८२९९०	-	-	-	-	-	-	-

७.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
(क) भौतिक पूर्वाधार विकास									
३३७०१०१३	सडक तथा पुल निर्माण कार्यक्रम	६.६-१ ६.६-३ ६.६-४	२०७५ -	१२००००	प्रदेश गौरवका राजमार्ग एवम् प्रदेश स्तरका प्रमुख राजमार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	६५ कि.मी. कालोपत्रे हुने।	२१ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	२१ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	६८०७६.८४
			२०७५ -	३४२०००	प्रदेशक्षेत्र स्तरीय सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	५० कि.मी. कालोपत्रे हुने।	११४ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	११४ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	
			२०७५ -	३४५६००	प्रदेशस्तरीय सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	७२ कि.मी. कालोपत्रे हुने।	१३५ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	१३५ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	
			२०७५ -	१३४०००	स्थानीय तह पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	७० कि.मी. कालोपत्रे हुने।	३० वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	३० वटा सडक आयोजनाहरू मध्ये १ को सम्पन्न र बाँकीको निर्माण कार्य चलि रहेको।	
			२०७६-२०७९	८००००	पर्यटनस्थल पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	४५ कि.मी. कालोपत्रे हुने।	१७ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	१७ वटा सडक आयोजनाहरू मध्ये १ को सम्पन्न र बाँकीको निर्माण कार्य चलि रहेको।	
			२०७६ -	३००००	सीमा क्षेत्र सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	६५ कि.मी. कालोपत्रे हुने।	१८ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	१८ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलि रहेको।	

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७६-	४५००	कृषि सडकहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	२० कि.मी. कालोपत्रे हुने।	चलिरहेको । ६ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको ।	६ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको ।	
			२०७६ -	४५००	उद्योगस्थल पहुँच मार्गहरूको निर्माण एवम् स्तरोन्नति	२५ कि. मी. सडक ग्राभेल हुने।	२ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको ।	२ वटा सडक आयोजनाहरूको निर्माण कार्य चलिरहेको ।	
			२०७६ -	६०००	अन्य पहुँच मार्ग (जलाशय, उर्जा, निर्माण सामग्री श्रोत स्थल, अन्य सरकारी निकाय आदि)	४० कि.मी. ग्राभेल हुने।	४ वटा सडकमा कार्य प्रारम्भ।	८ वटा सडक आयोजनाहरू मध्ये ६ को सम्पन्न र बाँकीको को निर्माण कार्य चलिरहेको ।	
			२०७५ -	१००००	सडक पुल निर्माण (नयाँ)	५९ वटा नयाँ र १०३ वटा क्रमागत सम्पन्न हुने।	३० वटा प्राथमिकता प्राप्त र २५ वटा क्रमागत पुलहरूको निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको।	४५ वटा सडक पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।	
			२०७५ -	१०००	झोलुङ्गे पुल निर्माण	६ वटा नयाँ र ११ वटा क्रमागत सम्पन्न हुने।	७ वटा प्राथमिकता प्राप्त र ७ वटा क्रमागत पुलहरूको निर्माण कार्य प्रारम्भ भएको।	७ वटा झोलुङ्गे पुल निर्माण कार्य सम्पन्न भएको ।	
			२०७९-	१००	सहरी सडकहरूमा ट्रफिक बत्ती जडान	सहरी सडकहरूमा ट्रफिक बत्ती जडान कार्य सम्पन्न हुने	-	-	२०
			२०७९	१८	टेक्निकल अडिट कार्यक्रम	मुख्य योजनाहरूको Pre/Post-	-	-	५

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३३७० १०१४	सडक तथा पुल मर्मत सुधार तथा सडक सुरक्षा कार्यक्रम	६.६-१ ६.६-३ ६.६-५	२०७६ -	१६००	सडक सञ्जालको नियमित मर्मत संभार	Construction, Implementation चरणमा NCR प्रशिक्षण गरिने १०६ वटा सडकहरूको १६४५ कि.मी. सडक प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा मर्मत हुने।	११२ वटा सडकहरूमा नियमित मर्मत संभार हुने।	१०६ वटा सडकहरूको १६४५ कि.मी. लम्बाइमा सडक मर्मत संभारकर्ताबाट नियमित मर्मतको कार्य भइरहेको।	५०३६.८८
			२०७५ -	९१२०	सडक सञ्जालको आवधिक मर्मत संभार	६१ वटा सडकहरूको आवधिक मर्मत हुने।	७६ वटा सडकहरूको आवधिक मर्मत गरिएको।	८४ वटा सडक आयोजनामा आवधिक मर्मतको कार्य चलिरेहेको।	
			२०७६ -	५५	सडक सञ्जालको आकस्मिक मर्मत संभार	आवश्यकता अनुसार अवरूढ सडक खोलिने।	प्रत्येक जिल्लामा १२ वटा सडकहरूको आकस्मिक मर्मत संभार।	१२ वटा जिल्लामा आवश्यकता अनुसार आकस्मिक मर्मत संभारको कार्य हुने।	
			२०७६ -	५००	सडक सुरक्षा कार्यक्रम	सबै सडकहरूमा सडक सुरक्षा सम्बन्धी कार्यक्रमलाई मध्यनजर गरी निर्माण तथा मर्मत गरिने।	६ वटा सडकहरूमा सडक सुरक्षा कार्यक्रम लागु गरिएको।	१२ वटा सडकहरूमा सडक सुरक्षा अन्तर्गत क्रयास ब्यारियर लगाउने, ग्रेड र मोड सुधार गर्ने तथा डेलिनेटर पोष्ट जडानको काम भएको।	

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
(ख) उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई									
३०८० ००१५	मझौला तथा बैकल्पिक प्रविधिमा आधारित सघन सिंचाई कार्यक्रम	६.२-१ ६.२-३	२०७५ -	३९९६४.५ ४	मझौला सिंचाई प्रणालीको निर्माण	२००० हेक्टरमा सिंचाई पुग्ने।	१५०६४ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	थप १७१४ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	९८६०
३०८० ००१६	भूमिगत स्यालो तथा डिपटयुबेल सिंचाई कार्यक्रम	६.२-१ ६.२-३	२०७५ -	७३६७	भूमिगत सिंचाई प्रणालीको निर्माण	१४०० हेक्टरमा सिंचाई पुग्ने।	३८७७ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	थप ४६५ हेक्टरमा सिंचाई सुविधा पुगेको।	३७२९
३०८० ००१७	जलाशय निर्माण तथा पोखरी संरक्षण कार्यक्रम	६.२-२	२०७६-२०७८		जलाशययुक्त पोखरी निर्माण कार्य	८ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण हुने।	३ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण भएको।	३ वटा जलाशययुक्त पोखरी निर्माण भएको।	२४२
३०८० ००१८	सिंचाई आयोजना मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्यक्रम	६.२-३ ६.२-१	२०७६ - २०७७		विभिन्न आयोजनाहरूमा मर्मत कार्यक्रम	सम्पूर्ण आयोजनाहरूको मर्मत भएको हुने।	१०५ वटा योजनाको मर्मत भएको।	१९० वटा योजनाको मर्मत भएको।	२३०८
३०८० ००१९	उर्जा विकास कार्यक्रम	६.३, ६.४ र ६.५ का सबै	२०७५ -	७१९.०५	प्रदेश स्तरीय विद्युत प्रसारण एवम् बैकल्पिक उर्जा प्रविधिको अध्ययन तथा निर्माण कार्य	१००० घरधुरीमा सौर्य उर्जा जडान हुने, १ वटा माइक्रो हाइड्रो, ६५ घरधुरिमा बायोर्ग्यास जडान हुने।	४ वटा आयोजनाको DPR भएको।		९७९
३०८० ००२०	जल उत्पन्न प्रकोप न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	८.६-३ ८.६-४	२०७५ -		नदी नियन्त्रण कार्य, आपतकालीन नदी नियन्त्रण कार्य	७५ कि.मी. लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको हुने।	५५.५ कि.मी लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको।	थप १३ कि.मी लम्बाइमा नदी नियन्त्रण भएको।	४७३०

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
(ग) पर्यटन, ग्रामीण तथा शहरी विकास									
३४७० १०१२	आवास व्यवस्था तथा वस्ती विकास कार्यक्रम	६.१० का सबै ६.१०-५ बाहेक	२०७५ -	२११८०	एकीकृत बस्ती विकास कार्यक्रम	१०९ स्थानमा व्यवस्थित बस्ती विकास भएको हुने।	५ वटा स्थानमा व्यवस्थित बस्ती विकास भएको र ४२ वटा अर्को आ.व.मा क्रमागत हुने।	१२ वटा स्थानमा व्यवस्थित बस्ती विकास भएको र ४२ वटा अर्को आ.व.मा क्रमागत हुने।	६१८०.७ ८
३४७० १०१३	भवन तथा सभाहल निर्माण कार्यक्रम	६.१०-५	२०७५ -	८२७०	प्रदेशस्तरीय सरकारी भवन एवम् सभाहल निर्माण कार्य	२५ वटा सरकारी भवन र ३ वटा सभाहल निर्माण सम्पन्न भएको हुने।	२० वटा सरकारी भवन कार्यान्वयनमा रहेको।	५ वटा वटा सरकारी भवन निर्माण सम्पन्न र ५ वटा बहुवर्षीय ठेक्कामा भएको।	२८१९.२ २
३४७० १०१४	शहरी पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	६.८ का सबै	२०७७/७८-२०८०/८१		नेपाल संस्कृत विश्वविद्यालय जरगादाताको स्मृतिमा बेलझुण्डी दाङ्गमा सभागृह निर्माण,	सभागृह निर्माण भैसकेको हुने।	डि.पि.आर तयार भैसकेको।	७० प्रतिशत भौतिक प्रगति भएको	
३४७० १०१५	शहरी पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	६.८ का सबै	२०७५ -	१९१८५	शहरीक्षेत्र भित्र सडक, पार्क, पोखरी, भ्यूटावर आदिको निर्माण सहित शहरी विकास कार्य	३० वटा पार्क र ५ वटा बहुतले भवन निर्माण हुने।	५ स्थानमा शहरी पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भएको र २० वटा कार्यान्वयनमा रहेको।	३२ वटा पार्क निर्माण कार्य सम्पन्न भएको	११५६४
३४७० १०१५	आवास, भवन मर्मत सुधार	६.१०-५	२०७५ -	११९०	सरकारी आवास एवम् कार्यालय भवनहरूको मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्य	नियमित मर्मत सम्भारलाई निरन्तरता दिइने।	आवश्यकता अनुसार नियमित मर्मत सम्भार भएको।	आवश्यकता अनुसार नियमित मर्मत सम्भार भएको।	८०३
३४७० २०१२	सघन खानेपानी विकास कार्यक्रम	६.९-१	२०७५-	२०५५६२	नयाँ प्रविधिमो आधारित खानेपानी योजनाहरूको निर्माण एवम् विस्तार	१२७४३० घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा उपलब्ध भएको हुने।	४० वटा खानेपानी आयोजना सम्पन्न गरी १५०२१	५० वटा खानेपानी आयोजना सम्पन्न गरी ३९७८५ घरधुरीलाई	१३४७६. ७५

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३४७० २०१३	सरसफाई तथा ढल व्यवस्थापन कार्यक्रम	६.९ का सबै	२०७५-२०८३	१२८८	सार्वजनिक शौचालय निर्माण कार्य, ढल निर्माण एवम् पोष्ट ओ.डि.एफ. घोषणा गर्ने कार्य WASH Plan निर्माण तथा कार्यान्वयन	यस प्रदेशभित्र पर्ने पूर्व-पश्चिम लोकमार्ग खण्डमा ९ वटा रिफ्रेस सेन्टर निर्माण भएको हुने।	घरधुरीलाई खानेपानी सुविधा पुऱ्याइएको ।	खानेपानी सुविधा पुऱ्याइएको ।	४८०
३४७० २०१४	खानेपानी आयोजना गुणस्तर अभिवृद्धि तथा श्रोत संरक्षण कार्यक्रम	६.९-१ ६.२-२	२०७५ -	६७३	खानेपानी परीक्षण प्रयोगशाला निर्माण एवम् श्रोत संरक्षण कार्य	प्रयोगशाला निर्माण भएको हुने र मुहान संरक्षण भएको हुने।	पानी परीक्षण प्रयोगशाला निर्माणको कार्य अन्तिम चरणमा रहेको।	कपिलवस्तुमा पानी परीक्षण प्रयोगशाला निर्माणको कार्य सम्पन्न र सचालनमा रहेको।	२४९
३४७० २०१५	खानेपानी आयोजना मर्मत सुधार तथा विस्तार कार्यक्रम	६.९-१	२०७५ -	२९५०	खानेपानी योजनाहरूको पुनर्स्थापना, विस्तार तथा मर्मत सम्भार कार्य	आवश्यक सबै आयोजनाहरूको मर्मत भएको हुने।	२१ वटा मर्मत सम्भार खानेपानी आयोजनाहरूको कार्य सम्पन्न भएको।	३० वटा मर्मत सम्भार खानेपानी आयोजनाहरूको कार्य सम्पन्न भएको।	५९८.८४
३४७० ३०१२	पर्यटन विकास र प्रवर्द्धन		२०७५-	२००००	पर्यटन पूर्वाधार निर्माण, पर्यटन सम्भावित क्षेत्रको अध्ययन तथा अनुसन्धान, प्रचार प्रसार, पर्यटन सेवा प्रवाह	पर्यटन क्षेत्रको समष्टिगत विकास र सबलीकरण भएको हुने	-	सांस्कृतिक ग्रामको सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भई विस्तृत अध्ययन कार्य भइरहेको	७४४५.६ ७
			२०७९		सांस्कृतिक ग्रामको सम्भाव्यता र विस्तृत अध्ययन सम्पन्न भएको हुने				

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीति नं.	आयोजना शुरू र समाप्ति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	तीन वर्षका प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७९		राष्ट्रियको सम्भाव्यता र विस्तृत अध्ययन	राष्ट्रियको सम्भाव्यता र विस्तृत अध्ययन सम्पन्न भएको हुने		राष्ट्रियको सम्भाव्यता अध्ययन सम्पन्न भई विस्तृत अध्ययन कार्य भइरहेको	

७.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) ले निर्दिष्ट गरेको लक्ष्य तथा परिसूचकहरू हासिल गर्नको लागि प्रत्येक आ.व.को वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा तादाम्यता मिलाई लागानीमा समेत वृद्धि गर्नुपर्नेमा प्रदेश सरकारको मुख्य प्राथमिकता स्वास्थ्य क्षेत्रका पूर्वाधारहरूको विकास तथा निर्माण, बेरोजगार श्रमिकहरूको व्यवस्थापन एवं रोजगारीका अवसरहरूको सिर्जना तथा अन्य विभिन्न महामारी नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यमा केन्द्रित हुनु परेकोले विकास निर्माणको कार्य कम प्राथमिकतामा पर्ने जोखिमले भौतिक पूर्वाधारको विकासमा पर्याप्त बजेट विनियोजनमा संकुचन आएको छ । वैदेशिक रोजगारमा संलग्न धेरै जनशक्ति स्वदेश भित्रिने क्रम बढिरहेको र असंगठित क्षेत्रका श्रमिकहरू बेरोजगार भई श्रम बजारमा दक्ष जनशक्ति अभिवृद्धि हुने भएकोले निजहरूले विभिन्न कार्यक्षेत्रमा आर्जन गरेका ज्ञान तथा सीपलाई विकास निर्माणमा समुचित परिचालन गर्न सकेको अवस्थामा आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको निर्माण भई प्रदेशलाई समृद्धि तर्फ अग्रसर गर्न सहज हुने अनुमान गरिएको छ ।

परिच्छेद : ८ आर्थिक क्षेत्र

८.१ पृष्ठभूमि

प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, प्रदेशस्तरको आर्थिक श्रोतको बाँडफाँट, लगानी प्रक्षेपण र वित्तीय व्यवस्थापन तथा प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानूनको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने दायित्व आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालयमा रहेको छ। साथै यस मन्त्रालय मातहत रहेको प्रदेश सरकारको संचित कोष सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी बोकेको प्रदेश लेखा नियन्त्रक कार्यालयले मन्त्रालयको निर्देशनमा प्रदेश सरकारको बजेट कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने, प्रदेश सरकार र यस अन्तर्गतका कार्यालयमा आर्थिक प्रशासन सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने तथा प्रदेश सरकारको लेखा व्यवस्था र खर्च प्रणाली व्यवस्थित गर्ने कार्य गर्दछ प्रदेशस्तरको आर्थिक स्थायित्व र मूल्यस्थिरता सम्बन्धी नीति तर्जुमा र नियमन, प्रदेश विनियोजन ऐन तथा प्रदेशको बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, नियमन र आर्थिक अनुशासन, प्रदेशको सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन र प्रदेशस्तरीय वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालन एवम् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यका लागि यो मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । त्यस्तै नेपालको संविधानले सहकारीलाई अर्थतन्त्रको तेस्रो खम्बाको रूपमा लिएको सन्दर्भमा प्रदेशमा रहेका सहकारीलाई कृषि, उद्योग, पर्यटन तथा बन पैदावारको उत्पादन कार्यमा सहभागी गराएर लगानी वृद्धि गरी गरिबी निवारणमा सहयोग पुऱ्याउन यो प्रदेश प्रतिवद्ध छ।

८.२ प्रमुख समस्या

राजस्व संकलन गर्ने कमजोर संस्थागत क्षमता हुनु, करसम्बन्धी कानूनी व्यवस्थाहरूको प्रभावकारी सञ्चार नहुनु, राजस्व संकलनमा विगत तथ्याङ्क उपलब्धताको अभाव हुनु, कर तिर्ने संस्कृतिको अभाव, नहुनु र सरकारको पूँजीगत खर्च बढ्नु नसक्दा सरकारको लगानी अपेक्षित नहुनु, पूँजीगत खर्च अपेक्षित रूपमा नहुनु, सरकारी खर्चको पनि प्रतिफल सन्तोषजनक नहुनु, बढ्दो उपभोगवादी संस्कृति, ग्रामीण क्षेत्रमा पर्याप्त बैकिङ्ग सेवाको विस्तार नहुनु, समतामूलक सहूलियत दरमा ऋण प्रवाह सहितको बैकिङ्ग पहुँचमा कमी, बचत गर्ने बानीको पर्याप्त विकास नहुनु, लगानीतर्फ नागरिकमा उद्यमशीलता र जोखिम लिनसक्ने क्षमता र इच्छाशक्तिको कमी तथा पूँजी परिचालनमा लैङ्गिक तथा समावेशी सिद्धान्त अवलम्बन, सहकारीहरूको संख्यात्मक रूपमा बाक्लो उपस्थिति भए तापनि उत्पादनमूलक लगानीमा कमी हुनु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

८.३ चुनौती र अवसर

दोहोरो करको भार पर्न नदिने गरी कर संकलन गर्नु, कर तिर्ने बानीको विकास गर्नु, कर चुहावट नियन्त्रण गर्नु, चालु खर्च न्यूनीकरण गरी पूँजीगत खर्च वृद्धि गर्नु, सरकारी खर्चमा हुने गरेको चुहावट रोक्नु र बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउनु, पर्याप्त बैकिङ्ग सेवाको विस्तार गर्नु, उद्यमशीलताको विकास गर्नु तथा सहज ऋणको उपलब्धता गराई बचत तथा लगानी बढाउनु, वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु, र विश्वव्यापी कोभिड-१९ महामारीका कारणले विश्व श्रम बजारबाट विस्थापित एवम् आन्तरिक रूपमा रोजगार गुमाएका व्यक्तिहरूलाई पुनः स्थापित गरी उत्पादन वृद्धिद्वारा पूँजी निर्माण गर्नु, सहकारीहरूको लगानीलाई सुरक्षितसाथ व्यवस्थित रूपमा उत्पादनका क्षेत्रमा परिचालन गर्नुपर्ने चुनौतीको रूपमा रहेका छन् ।

कर राजस्व लगायतको वित्तीय क्षेत्र फराकिलो हुँदै गएको, आर्थिक गतिविधि बढ्दै गएको, सानो क्षेत्र भएकोले प्रदेश सरकारले सरकारी खर्चको अनुगमन गरी वित्तीय अनुशासन कायम गर्न सहज हुने, आयोजना

विशेषमा केन्द्रित हुनेगरी आन्तरिक ऋण उठाउन तथा उपयोग गर्नसक्ने तथा सहकारीहरूको बाक्लो उपस्थिति रहेकाले उत्पादनमुलक लगानी गर्न सकिने अवसर रहेको छ ।

८.४ आवधिक योजनाका दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य उद्देश्य तथा रणनीति

८.४.१ आर्थिक व्यवस्था

दीर्घकालीन सोच

पर्याप्त आन्तरिक राजश्व परिचालन, आय वृद्धिको लागि बचत परिचालन र लगानी प्रवर्द्धन, पारदर्शी र उत्तरदायित्वपूर्ण सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन, उच्च प्रतिफलयुक्त आयोजनाहरूका लागि आन्तरिक ऋण परिचालन, वैदेशिक सहयोग लिई दीर्घकालमा यसप्रतिको निर्भरता न्यूनीकरण मार्फत सबल र सक्षम प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माण ।

लक्ष्य

१. कर तिर्ने संस्कृतिको विकासद्वारा राजश्वको दायरा फराकिलो पार्ने ।
२. उच्च बचत परिचालन र लगानी प्रवर्द्धन गरी दिगो र उच्च आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने ।
३. दक्ष, प्रभावकारी, समतामूलक र पारदर्शी सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनद्वारा सार्वजनिक खर्चको उत्पादकत्व र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने ।
४. निश्चित सीमाभित्र रहेर मात्र आन्तरिक ऋण परिचालन गर्ने ।
५. नेपालले सहमति जनाइसकेका मान्यतामा आधारित रही छनौटपूर्ण ढंगले वैदेशिक सहयोग लिने ।

उद्देश्य

१. प्रदेशको आन्तरिक राजश्व संकलन वृद्धि गर्नु ।
२. बचत परिचालन र उत्पादनमुलक लगानी उल्लेख्य रूपमा वृद्धि गर्नु ।
३. औचित्यपूर्ण र समावेशी बजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन दक्षता अभिवृद्धि गर्नु ।
४. वित्तीय अनुशासन कायम गर्नुका साथै सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रतिफलमुखी बनाउनु ।
५. प्रदेशका विकासका कार्यहरूका लागि अत्यावश्यक आन्तरिक ऋण परिचालन गर्नु ।
६. उच्च प्रतिफल दिने आयोजनाको लागि वैदेशिक सहयोग लिनु ।

रणनीति

१. आन्तरिक राजश्व परिचालनको लागि प्रभावकारी संस्थागत व्यवस्था गर्ने ।
२. निजी क्षेत्र र नागरिकको समेत सहभागितामा कर तिर्ने वानीको विकास तथा राजश्व चुहावट नियन्त्रण गर्ने ।
३. राजश्वका आधारहरू खोजी तथा दरहरू समसामयिक बनाई राजश्व संकलन प्रभावकारी ढंगबाट गर्ने ।
४. वित्तीय पहुँच, ज्ञान र आय आर्जन बढाउने ।
५. लगानीयोग्य वातावरण बनाइ निजी, सहकारी र सार्वजनिक क्षेत्रको लगानी बढाउने ।
६. नीति र योजनामा आधारित बजेट प्रणालीको विकास गर्ने ।
७. आर्थिक प्रशासनसम्बन्धी कानूनी र संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणद्वारा आर्थिक अनुशासन कायम गर्ने ।
८. सरकारी संयन्त्रहरूको कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
९. आयोजना तथा कार्यक्रमहरू प्राथमिकताका आधारमा छनौट गर्ने ।

१०. अत्यावश्यक र उच्च प्रतिफल दिने योजना तथा कार्यक्रमको लागि आन्तरिक ऋणको परिचालन गर्ने।
११. ऋणपत्रहरू बिक्री गरी वित्तीय स्रोत संकलन गर्ने।
१२. आयोजना बैंक बनाउने।
१३. उच्च प्रतिफलयुक्त आयोजनाको लागि वैदेशिक सहयोग उपयोग गर्ने।

८.४.२ सहकारी तथा गरिबी निवारण

दीर्घकालीन सोच

समाजवाद उन्मुख समृद्ध अर्थतन्त्र निर्माणद्वारा निरपेक्ष गरिबी शून्य भएको समृद्ध प्रदेश।

लक्ष्य

सहकारीको व्यवसायीकता अभिवृद्धि गरी सदस्यहरूको आर्थिक तथा सामाजिक उन्नति गर्ने तथा बहुपक्षीय ढंगबाट प्रदेशको आयमूलक, मानवीय तथा बहुआयामिक गरिबी न्यूनीकरण गर्ने।

उद्देश्य

१. सहकारी संघ-संस्थाको गुणात्मक विकास, कुशल व्यवस्थापन एवम् क्षमता अभिवृद्धिका लागि सहयोग पुऱ्याउनु।
२. व्यावसायिकरूपमा उत्पादनशील क्षेत्रतर्फ लाग्न सहकारीहरूलाई प्रोत्साहित गर्नु।
३. सहकारी चेतनाको अभिवृद्धिमार्फत सहकारी प्रणालीमा आवद्ध हुन नागरिकहरूलाई उत्प्रेरित गर्नु।
४. निरपेक्ष गरिबीको रेखामुनि रहेको जनसंख्याको रोजगारी, आयआर्जन सहित जीवनस्तर वृद्धि गर्नु।

रणनीति

१. आवश्यकताका आधारमा सहकारी संस्थाहरूको विषयगत क्षमता विकास गर्ने।
२. सहकारीलाई उत्पादनशील कार्यमा प्रभावकारी ढंगले परिचालन गर्ने।
३. सहकारीमार्फत सहकार्य गर्ने प्रवृत्ति विस्तार गरी समन्यायिक र समावेशी अर्थतन्त्रको विकास गर्ने।
४. सघन गरिबी भएका क्षेत्रहरू पहिचान गरी गरिबी निवारणका लागि लक्षित कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
५. गरिबी निवारणका लागि रोजगारी र आय आर्जनका कार्यक्रम सञ्चालनका साथै ती कार्यक्रममार्फत् लैङ्गिक विभेद समेत न्यूनीकरण गर्ने।
६. गरिबीलाई बहुआयामिक उपायबाट सम्बोधन गर्ने।

८.५ बिषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.ब.	आ.ब.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
वित्तीय साक्षरता	संख्या	६००	६००	६००	६००	६००
निजी क्षेत्रको लगानी	रु करोडमा	०	०	०		
बजेट खर्च कुल	रु करोडमा	३२२.६६				
बजेट खर्च पूँजीगत	रु करोडमा	१८५.१३				
बेरूजु रकम	रु करोडमा	५२.७७				
आन्तरिक राजस्व संकलन	रु करोडमा	९.५५				
बजेट घाटा	रु करोडमा					
आन्तरिक ऋण संकलन	रु करोडमा					
वैदेशिक ऋण परिचालन	रु करोडमा					
वैदेशिक अनुदान परिचालन	रु करोडमा					
सहकारी						
नविनतम सोचमा आधारित उत्पादन तथा रोजगारी प्रवर्द्धन	आयोजना संख्या	३४	३६	३६	६०	६५
सहकारी बजार स्थापना	संख्या	१०	१२	१५	२०	२४
सहकारी विकास कोष परिचालन	रु लाखमा	२०००	२५००	३५००	४५००	४७००
नमूना सहकारी गाउँ स्थापना	संख्या	३	१२	१२	१२	१२
अन्य प्रदेशहरूमा कृषि/उद्योग उपज विक्रि आउटलेट स्थापना	संख्या	१	३	५	७	८

८.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षिय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)					आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार — समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार — विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	
२०७९/८०	४१०६.१७	३६३७.७७	४६८.४०	-	४१०६.१७	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४२५०.५०	३७८०.५०	४७०	-	४२५०.५०	-	-	-	-	-
२०८१/८२	४२६०.६०	३७८०.६०	४८०	-	४२६०.६०	-	-	-	-	-

८.७ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
आर्थिक मामिला तथा सहकारी									
३०५० ००११	लगानी सम्मेलन (स्वदेशी लगानीकर्ता)	३.१-२	आ.व. २०७६/७७ — २०७९/८०	१००	१. लगानी सम्मेलनको लागि स्वदेशी लगानीकर्ताहरूसँग अन्तर सम्वाद र छलफल २. लगानीमैत्री वातावरणका लागि कानूनको तर्जुमा	लगानीमैत्री वातावरण तयार भई लगानी आवश्यकता र पूँजीको उपलब्धता बीचको फरक कम भएको हुने । लगानीमैत्री कानून निर्माण भएको हुने ।	लगानी सम्मेलनको सचिवालय स्थापना भई सो सम्मेलनको मिति तय भएको	लगानी सम्मेलनको सचिवालय स्थापना भई सो सम्मेलनको तयारी भएको	१००
३०५० ००११	अध्ययन अवलोकन भ्रमण		२०७७/७८ — २०७९/८०	३९.७२	१. अध्ययन अवलोकन भ्रमण २. प्रदेशका अनुभव आदानप्रदान गरी राम्रा अभ्यासहरूको अनुकरण	अनुभव आदान-प्रदानद्वारा संघीयताको सफल कार्यान्वयनमा सहयोगी हुने ।	सचिब ज्यू सहितको कर्मचारी टिमले गण्डकी प्रदेशको भ्रमण सम्पन्न गरेको	कर्मचारी टिमले विभिन्न प्रदेशको भ्रमण सम्पन्न गरेको	१६

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
आर्थिक मामिला तथा सहकारी									
३०५० ००११	अध्ययन, सर्वेक्षण तथा अनुसन्धान	३.३-१ ३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०		प्रदेश स्तरका कर स्रोतहरूको अध्ययन अनुसन्धान	प्रदेश सरकारको अधिकारभित्र रहेको कर राजश्व सम्बन्धी विस्तृत विवरण आएको हुने।	-	बैंक स्थापनाको प्रक्रिया अगाडि बढेको	१००
३०५० ००११	बजेट सम्बन्धी अन्तरक्रिया		२०७८/७९ — २०७९/८०	९९.३	लुम्बिनी प्रदेश बैंक स्थापना	यथार्थ बजेट निर्माण र निर्मित बजेटको सफल कार्यान्वयन गरिएको हुने।	पाल्पा, दाङ, कपिलवस्तु, बर्दिया र रुपन्देहीमा बजेट सम्बन्धि अन्तरक्रिया गरिएको।	विभिन्न जिल्लामा बजेट सम्बन्धि अन्तरक्रिया गरिएको	२०
३०५० ००११	कर्मचारी क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ — २०७९/८०	-	कर्मचारी क्षमता विकासका लागि तालिम तथा कार्यशाला गोष्ठि	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भई कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता आएको हुने।	-	विभिन्न कार्यक्रमबाट कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तालिम संचालन गरिएको	४
३०५० ००११	योजना, राजस्व र अनुदानको अनुगमन	३.३-२ ३.२-४	२०७८/७९ — २०७९/८०	६६.२	पालिकाहरूलाई प्रदान गरिएको योजना/अनुदानको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा राजश्व संकलनमा देखिएका समस्या तथा चुनौतीहरू समाधान गर्न अनुगमन	१. अनुदानको सही सदुपयोग, प्रभावकारी बजेट कार्यान्वयन भएको हुने। २. राजश्वको दायरा बढाउने राजश्वको नयाँ	हेरक स्थानीय तहमा पुगेर आयोजना र अनुदानको अनुगमन गरिएको।	हेरक स्थानीय तहमा पुगेर आयोजना र अनुदानको अनुगमन गरिएको।	१०

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
आर्थिक मामिला तथा सहकारी									
३०५०००११	बजेट, राजस्व र अनुदान सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम (स्थानीय तहहरूसँगको)	३.२-४	२०७६/७७ — २०७९/८०	९९.३	वजेट, राजस्व र अनुदान सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम (स्थानीय तहहरूसँगको) सञ्चालन	श्रोतको पहिचान तथा भइरहेको श्रोतबाट गुणात्मक तरिकाले राजस्व परिचालन भएको हुने । वजेटको सफल कार्यान्वयन, राजस्व संकलनमा वृद्धि र अनुदानको सही सदुपयोग भएको हुने ।	सबै स्थानीय तहहरूसँग राजस्व र अनुदान सम्बन्धि अन्तरक्रिया कार्यक्रम ZOOM मार्फत् सम्पन्न गरिएको ।	सबै स्थानीय तहहरूसँग राजस्व र अनुदान सम्बन्धि अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।	२१
३०५०००११	COPOMIS सम्बन्धी अभिमूखीकरण कार्यक्रम	३.२.३	२०७९/८०	४४	COPOMIS सम्बन्धी अभिमूखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन	COPOMIS सम्बन्धी दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने ।	-	-	२४
३०५०००११	बजेट तर्जुमा /MTEF तर्जुमा /PLMBIS तालिम	३.३-३	२०७८/७९ — २०७९/८०	१९.८६	बजेट तर्जुमा/MTEF तर्जुमा /PLMBIS तालिम	आर्थिक सुशासन तथा कार्यपद्धतिमा दक्षता अभिवृद्धि भएको हुने ।	-	तालिम सञ्चालन पश्चात आर्थिक सुशासन तथा कार्यपद्धतिमा दक्षता अभिवृद्धि भएको ।	१५
प्रदेश लेखा नियन्त्रण									
३०५००११	आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी अन्तरक्रिया /तालिम / गोष्ठि		२०७८/७९ — २०७९/८०	१६.५५	आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुखहरूसँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन	आर्थिक सुशासन, वित्तीय साक्षरता वृद्धि भएको हुने ।	स्थानीय तहका आर्थिक प्रशासन प्रमुखसँग अन्तरक्रिया	स्थानीय तहका आर्थिक प्रशासन प्रमुखसँग	८

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
आर्थिक मामिला तथा सहकारी									
३०५०१०११	अध्ययन अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव आदान प्रदान		२०७६/७७ — २०७९/८०	१३.२४	१. अन्तर प्रदेश अध्ययन अवलोकन भ्रमण २. अन्तर प्रदेशको अनुभव आदान प्रदान गरी राम्रा प्रयासहरूलाई अनुकरण	अनुभव आदान-प्रदान र सफल अभ्यासको अनुकरण भएको हुने ।	कार्यक्रम १ वटा सम्पन्न भएको गण्डकी प्रदेशको भ्रमण सम्पन्न ।	अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको अनुभव आदान-प्रदान र सफल अभ्यासको अनुकरण भएको	४
३०५०१०११	कर्मचारी क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९ — २०७९/८०	-	कर्मचारी क्षमता विकासका लागि तालिम तथा कार्यशाला गोष्ठि	कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भई कार्यसम्पादनमा प्रभावकारिता आएको हुने ।	-	-	४
सहकारी									
३०५०००१२	सहकारी विकास तथा गरिबी निवारण कार्यक्रम	४.१.५-१ का सबै ८.२-१ ८.२-२	२०७६/७७- २०७९/८०	४५४५	१. प्रादेशिक रूपमा दुधको UHT उद्योग स्थापना २. सहकारी विकास बोर्ड विकास तथा अभिवृद्धि ३. सहकारीद्वारा उन्नत जातका बाख्रा वितरण कार्यक्रम ४. एक स्थानीय तह एक सामुदायिक उद्यम कार्यक्रम ५. आय आर्जन र गरिबी निवारणका लागि महिला उद्यमशीलता प्रवर्द्धन	१. प्रदेश सहकारी दर्ता अधिकारीको कार्यालय स्थापना हुने । २. सहकारी विकास कोष परिचालन मार्फत् सहकारीहरूलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगाउन ३. प्रदेशभर कम्तिमा ५० सहकारीहरूको लेखा	१. ६ वटा सहकारी बजार सम्पन्न हुने चरणमा रहेको । २. सहकारी दर्ता अधिकारीको कार्यालयको व्यवस्थाको लागि समन्वय भैरहेको । ३. सहकारी विकास कोष अन्तर्गत मन्त्रालयबाट रु.	-	२२९८. ५

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	आर्थिक मामिला तथा सहकारी								
					<p>कार्यक्रम</p> <p>६. सहकारी बजार स्थापना र संचालन</p> <p>७. गरिबी निवारणका लागि सामुहिक उत्पादन कार्यक्रम</p> <p>८. गाउँ गाउँमा सहकारी घर घरमा रोजगारी कार्यक्रम</p> <p>९. जडिबुटी संकलन प्रशोधन सम्बन्धी अध्ययन</p> <p>१०. सहकारीमार्फत् एकीकृत सहकारी नमुना गाउँ स्थापना र संचालन</p> <p>११. सहकारीमार्फत् नवीनतम सोच सहितको उत्पादन र रोजगार कार्यक्रम</p> <p>१२. एक जिल्लाको एक पालिकामा सहकारीको सहयोगमा विपन्न घर-परिवारलाई सस्तो मुल्यमा अत्यावश्यक खाद्य वस्तु पार्ने सुलभ पसल संचालन</p> <p>१३. गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताको लागि तालिम तथा वस्तुगत सहयोग</p> <p>१४. गरिबी निवारणको लागि लक्षित वर्ग विशेष आयआर्जन कार्यक्रम</p> <p>१५. सहकारीहरूलाई सम्पत्ति</p>	<p>व्यवस्थापन सुदृढीकरण हुने</p> <p>४. सहकारीहरूको पुराना फाइलहरू डिजिटल बनाई व्यवस्थित गराउन सहयोग हुने।</p> <p>५. करिव ५३५ जना सीमान्तकृत, द्वन्द प्रभावित, पिछडा वर्ग तथा गरिबीको रेखामुनी रहेका जनता रोजगार हुने।</p>	<p>२० करोड मध्ये १९ करोड ७५ लाख बराबरको सम्झौता भएको।</p> <p>४. गरिबीको रेखामुनि रहेका जनताको लागि तालिम तथा वस्तुगत सहयोग कार्यक्रम</p> <p>५. १९ वटा सहकारी मार्फत् नविनतम सोच सहितको उत्पादन तथा रोजगारीमूलक कार्यक्रम सम्पन्न हुने चरणमा रहेको।</p>		

व.उ.शि. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
आर्थिक मामिला तथा सहकारी									
३०५०२०११	सहकारी प्रशिक्षालय		२०७८/७९ — २०७९/८०		शुद्धीकरण र अद्वितीय दुरुपयोग सम्बन्धी तालिम १६. सहकारी संस्थाहरूको पन्चवर्षीय योजना तर्जुमा तालिम १७. विभिन्न सहकारीहरूको भवन निर्माण तथा अन्य सार्वजनिक निर्माण सहकारी प्रशिक्षालय स्थापना तथा संचालन		सहकारीको उपयोग र संचालनको बारेमा ज्ञान अभिवृद्धि भएको हुने		१९३.४ ७

८.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यकता अनुरूपका सम्पूर्ण अनुमानित आर्थिक श्रोत तथा साधनहरू उपलब्ध हुने र हालको महामारीका कारणले असामान्य अवस्थाबाट आगामी आ. व. को शुरुवातै चलायमान आर्थिक अवस्थाको आंकलन गरी कार्यक्रमहरू समयमै सम्पन्न हुने अनुमान गरिएको छ, अन्यथा उल्लेखित कार्यक्रमहरू सम्पन्न भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ।

शान्ति सुरक्षा, सूचना तथा सञ्चार एवम् विपद् न्यूनीकरण

९.१ पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकार कार्य विभाजन नियमावली बमोजिम प्रदेश भित्रको शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था, विपद् व्यवस्थापन र सूचना तथा संचार क्षेत्रको नियमन, संचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारी भित्र समेटिएको छ । मन्त्रालयले मूलतः उल्लिखित विषय क्षेत्रमा आधारित भई वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र वजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्नुका साथै प्रहरी कर्मचारीको समायोजन भई प्रदेश मातहत आउने अपेक्षा सहित प्रदेश भित्रको शान्ति सुरक्षा कायम गर्न टेवा पुग्ने र सुरक्षा निकायको मनोबल उच्च राख्ने गरी वजेट विनियोजन तथा कार्यान्वयन हुँदै आएको छ । विपद् व्यवस्थापनका सन्दर्भमा खोज, उद्धार तथा राहातको कार्यमा प्रभावकारिता ल्याउने र विपद् व्यवस्थापन कोषमा रकम सुनिश्चित गरी विपद्बाट प्रभावितहरूलाई राहत उपलब्ध गराउने कार्यलाई मन्त्रालयले उच्च प्राथमिकतामा राख्दै आएको छ । प्रदेश सरकारबाट सम्पादन भएका कार्यहरूका बारे नागरिकलाई सुसूचित हुने वातावरण सृजना गर्नुका साथै संचारकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका माध्यमबाट सत्य, तथ्य र विश्वसनीय समाचार संप्रेषणमा जोड दिँदै आवधिक योजनाले लिएका मन्त्रालयका कार्य जिम्मेवारी भित्रका लक्ष्य तथा उद्देश्य हाँसिल गर्ने कार्यमा मन्त्रालयले समग्र ध्यान केन्द्रित गरेको छ ।

९.२ प्रमुख समस्या

विकट भूगोल तथा भूईँचालो, हुरी, चट्याङ्, बाढी पहिरोजस्ता प्राकृतिक प्रकोपको जोखिम रहनु, आगलागी तथा सवारी दुर्घटनाजस्ता मानवजन्य विपत्तिहरू भइरहनु, विपद् व्यवस्थापनको लागि दक्ष जनशक्ति तथा आवश्यक सामग्री पर्याप्त मात्रामा नहुनु, विपद्को पूर्व जानकारी दिने प्रविधि तथा पद्धतिको अभाव हुनु, अपराध तथा घरेलु हिंसाका घटनाहरू घट्नु, टेलिफोन र इन्टरनेट सेवाको सबै जनतामा पहुँच नहुनु तथा पहुँच भएपनि विद्युत् सुविधाको अभावमा ती सेवाहरू गुणस्तरीय नहुनु एवम् आमसञ्चारका साधनमा पर्याप्त पहुँच नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन्।

९.३ चुनौती र अवसर

विपद्को पूर्वानुमान, पूर्वतयारी, सूचना प्रवाह तथा प्रभावकारी उद्धार गर्नु, प्रदेश प्रहरी गठन तथा सञ्चालन गरी आम नागरिकमा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउनु र सडक सुरक्षालाई मजबुत बनाई दुर्घटना न्यूनीकरण गर्नु चुनौतीपूर्ण छ। संविधानतः प्रदेश सरकारलाई आवश्यकता अनुरूप कानून तर्जुमा तथा संशोधन गरी कार्यान्वयन गर्ने अधिकार रहनु, सर्वसाधारणमा न्यायसम्बन्धी सचेतना बढ्दै जानु, आम सञ्चारको क्षेत्र उच्च प्रविधियुक्त तथा विस्तारित हुँदैजानु, विपद् व्यवस्थापनको विषयमा सरकारी तथा गैरसरकारी संस्थाहरूको चासो बढ्दै जानु एवम् सूचना प्रविधिको विकासका लागि ठूलो बजार, युवा जनशक्ति तथा अन्तरराष्ट्रिय आवद्धता र सन्निकटता रहनु यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन्।

९.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

९.४.१ शान्ति सुरक्षा

दीर्घकालीन सोच

शान्त, संयमित, हिंसारहित सुरक्षित र न्यायपूर्ण समाज निर्माण।

लक्ष्य

प्रदेशमा शान्ति सुरक्षाको प्रत्याभूति गराउने।

उद्देश्य

प्रदेशमा प्रभावकारी शान्ति सुरक्षा तथा अमनचयन व्यवस्था कायम गर्नु।

रणनीति

१. शान्ति सुरक्षा कायम राख्न प्रादेशिक संस्थागत क्षमता बढाउने।
२. दक्षता, क्षमता अभिवृद्धि गर्न नियमित तालिम प्रदान गर्नुका साथै आधुनिक प्रविधिको प्रयोग बढाउने।
३. अपराधिक गतिविधि कम गर्न सुरक्षासम्बन्धी सामाजिक चेतना अभिवृद्धि गर्ने।
४. शान्ति सुरक्षा कायम गर्न संघीय सरकार, स्थानीय तह र अन्य सरोकारवालासँग सहकार्य गर्ने।

९.४.२ सूचना तथा सञ्चार

दीर्घकालीन सोच

सूचना र सञ्चार प्रविधिको सहज पहुँच र भरपुर उपभोगमार्फत आर्थिक र सामाजिक समुन्नति।

लक्ष्य

सबै बस्तीहरूमा टेलिफोन र इन्टरनेटको सहज पहुँच पुऱ्याउने।

उद्देश्य

सूचना प्रविधिको विस्तार एवम् व्यवस्थित प्रयोग गरी सरकारी कामकाज र सेवा प्रवाहमा सुधार, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि र आर्थिक समृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउनु।

रणनीति

१. सूचना प्रविधिको विकास तथा व्यवस्थित प्रयोग गर्न कानूनी एवम् संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
२. सूचना प्रविधिको पहुँच विस्तार तथा आर्थिक, सामाजिक विकासका क्षेत्रमा व्यापक प्रयोग गर्ने।
३. प्रादेशिक सूचना प्रविधि पार्क सञ्चालन गर्ने।

९.४.३ विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन

दीर्घकालीन सोच

विपद्को घटना र यसको असर एवम् प्रभाव न्यूनीकरण भएको अवस्था।

लक्ष्य

जलवायु परिवर्तन, प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद् सिर्जित हानि र नकारात्मक प्रभाव न्यून गर्ने।

उद्देश्य

१. विपद् जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वानुमान तथा व्यवस्थापन गरी विपद्ले बढाउने गरिबी र सङ्कट न्यून गर्नु।
२. विपद्को प्रभाव न्यूनीकरण गरी तदारुकताका साथ उद्धार, राहत, प्रतिकार्य र यथाशीघ्र पुनरूत्थान गर्नु।
३. जलवायु परिवर्तन अनुकूलित हुनेगरी आर्थिक गतिविधि सञ्चालन गर्नु।

रणनीति

१. प्रदेशको अवस्था अनुरूपका भूमि तथा बस्ती व्यवस्थापन गर्ने।
२. विपद् सिर्जित गरिबी न्यूनीकरणका लागि विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
३. विपद्ले असर गर्नसक्ने स्थानहरूको पहिचान गरी सम्भावित प्रभावको न्यूनीकरण गर्ने।
४. पूर्व तयारी गरी विपद् व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता ल्याउने।
५. भवन तथा संरचना निर्माणका संहिता कडाइका साथ लागू गर्ने।
६. विपद् पश्चातको व्यवस्था, शीघ्र उद्धार, प्रति कार्य तथा राहत प्रदानलाई प्रभावकारी ढंगले सञ्चालन गर्ने।
७. जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको कार्यक्रम लागू गर्ने।

९.४.४ आम सञ्चार

दीर्घकालीन सोच

सबै प्रदेशबासीहरूमा आम सञ्चारको सहज पहुँच र यसको माध्यमबाट समाजको सकारात्मक रूपान्तरण।

लक्ष्य

विकासमैत्री ढंगले आम सञ्चारको विकास र विस्तार गर्ने।

उद्देश्य

१. आम सञ्चारको पहुँच विस्तार र क्षमता तथा व्यवसायिकताको विकास गर्नु।
२. आम सञ्चार माध्यमको योगदान समेतबाट प्रादेशिक समृद्धिको लक्ष्य हासिल गर्नु।

रणनीति

१. आम सञ्चारमा पहुँच, व्यावसायिकता र संस्थागत क्षमता बढाउने।
२. सकारात्मक, खोजमूलक र विकासमूखी सञ्चारको प्रवर्द्धन गर्ने।
३. प्रदेश सरकारका गतिविधिहरूलाई जनसमक्ष पुऱ्याउन सम्प्रेषणको व्यवस्था गर्ने।

९.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/ ७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
शान्ति सुरक्षा						
प्रदेश प्रहरी, प्रहरी चौकी निर्माण	संख्या	११	२०	२५	३०	३५
सुधार भएका कारागार भवन संख्या	संख्या	-	८	१२	१२	१२

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/ ७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
निर्माण भएका कारागार भवन संख्या		-	१	३	३	३
तालिम प्राप्त बन्दी	संख्या	१५००	१५९०	१७००	१९५०	२१००
सिसिटिभी जडान	संख्या	१९०	२४९	३१०	४००	४५०
सामाजिक जागरणमा समेटिएका व्यक्ति	संख्या	२०००	२८००	३५००	४०००	४५००
अपराधिक घटना	संख्या					०
कारागारमा बन्दीहरूबाट भएको उत्पादन	रु करोडमा					
सूचना तथा सञ्चार						
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका इन्टरनेटमा पहुँच पुगेका महिला (दिविल १७.८)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका इन्टरनेटमा पहुँच पुगेका पुरुष (दिविल १७.८)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका मोबाइल प्रयोग गर्ने महिलाको अनुपात (दिविल ५.वि १)	प्रतिशत					
१५ देखि ४९ वर्ष उमेरका मोबाइल प्रयोग गर्ने पुरुषको अनुपात (दिविल ५.वि १)	प्रतिशत					
इन्टरनेट पुगेका घरपरिवार	%					
विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापन						
विपद्मा परी ज्यान गुमाउने	संख्या	१४७३	११८१			
विपद्मा परी घाइते	संख्या	५८९९	६७२०			
विपद्बाट आर्थिक क्षति	रु करोडमा	१६	९९			
विपद्बाट प्रभावित घरपरिवार	संख्या	१२०९	२०५४			
विपद् प्रभावितलाई उपलब्ध गराइएको रकम	रु लाखमा	२८५	१४३			
जिल्लामा विपद् व्यवस्थापन						
क) विपद् प्रतिकार्य तालिम	संख्या	७	८			
ख) विपद् बाट पुनःस्थापित घरपरिवार		५४	४४			
आम सञ्चार						
प्रादेशिक रेडियो	संख्या	०	१	२	४	६
प्रादेशिक टेलिभिजन	संख्या	०	२	२	४	६
प्रादेशिक पत्रपत्रिका	संख्या	०	१	२	४	६

९.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान			स्रोत						आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सर्त	
२०७९/८०	६३०२.११	२२२९.९६	४०७२.१५	-	६३०२.११	-	-	-	-	-
२०८०/८१	७०५०	२४००	४६५०	-	७०५०	-	-	-	-	-
२०८१/८२	७२००	२४५०	४७५०	-	७२००	-	-	-	-	-

९.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि . नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३१४०० ०१२	विपद् व्यवस्थापन तथा सूचना र सञ्चार क्षेत्रको प्रवर्द्धन	७.१-४ ७.१-५ ८.६-२ ८.६-३ ८.६-४	२०७८/७९ — ०८१/८२	१५५	हेलीप्याड निर्माण	विपद् राहत तथा उद्धार कार्य प्रभावकारी भएको हुने ।	३ वटा हेलीप्याड निर्माण सम्पन्न गरिएको ।	रोल्पाको राइसी, रुकुमपूर्वको पुथाउत्तरगंगा, अर्घाखाँचीको भूमिकास्थान, गुल्मीको छल्लीबगर र पाल्पाको झ्याल्टुङ्ग निस्दीमा हेलिप्याड निर्माणको लागि बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको ।	५०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	२०	विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी गोष्ठि	विपद् जोखिम, न्युनीकरण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको	२०० जनाको सहभागितामा कार्यक्रम सम्पन्न भई विपद् पूर्वतयारीका सम्बन्धमा रणनीति बनाउन सहज	जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्लास्थित सम्पूर्ण सुरक्षा निकायहरू र सबै गाँउ/नगरपालिका तथा अन्य सरोकारवाला निकायको	६

व.उ.शि नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१२०	विपद्को उच्च जोखिममा रहेका स्थानीय तहलाई विपद् प्रतिकार्य तालिम सञ्चालन (जनचेतना तालिम)	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ति निर्माण भएको हुने।	दाङ्गको बंगालचुली, प्यूठानको नौवाहिनी, गुल्मीको रुरुक्षेत्र, बाँकेको रासिसोनारी बर्दियाको बारबर्दिया, नवलपरासीको सुस्ता र रोल्पाको सुनछहरीमा १७५ जनालाई तालिम सम्पन्न गरिएको।	सहभागितामा बर्दियाको गुलरियामा एकवटा गोष्ठी सम्पन्न गरिएको।	४०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	६०	विपद् उद्धार कार्य	विपद् उद्धार कार्य संगठित र प्रभावकारी भएको हुने।	विपद् उद्धार खर्च सञ्चालन निर्देशिका, २०७७ निर्माण भएको।		१०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	५००	विपद् व्यवस्थापन, सामग्री व्यवस्थापन (उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना)	विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी सामग्री खरिद भई भण्डारण गरिएको हुने।	२ पटकसम्म ठेक्का आव्हान गरिएता पनि सामग्री खरिद गर्न नसकिएको।	विभिन्न २९ प्रकारका विपद् सामग्रीहरू खरिदको लागि विद्युतीय बोलपत्र आव्हान गरिएको।	१००
			२०७८/७९ — ०८१/८२	४०	प्रदेशको विपद् जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्साकन	विपद् व्यवस्थापनको लागि जोखिम ठाउँहरूको पहिचान भई सो अनुरूप	दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, अर्घाखाँची र गुल्मीमा विपद् जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान	दाङ्ग, बाँके, बर्दिया, रोल्पा, अर्घाखाँची र गुल्मी बाहेका जिल्लाका विपद् जोखिम क्षेत्रहरूको पहिचान र	२०

व.उ.शि नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७८/७९ — ०८१/८२	३०	प्रदेश स्तरीय विपद् व्यवस्थापन गोष्ठि	कार्यढाँचा बनाउन सहयोग भएको हुने।	गरिएको ।	नक्सामाङ्कनको लागि प्रक्रिया अगाडि बढाइएको	१०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	२५०	कोभिड १९ भाइरस रोकथा म तथा अन्य प्रकोप जन्य/म हामारी नियन्त्रणका लागि सुरक्षा परिचालन खर्च	सम्भावित विपद्को पूर्व तयारीका लागि प्रयोग भएको हुने।	प्रदेश भित्रका सबै जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू, सशस्त्र प्रहरी कार्यालयहरूमा सुरक्षा परिचालनका लागि आवश्यक व्यवस्था गरिएको ।	प्रदेश भित्रका सबै जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरू, सशस्त्र प्रहरी कार्यालयहरूका लागि बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको ।	७५
			२०७८/७९ — ०८१/८२	२५	पत्रकारहरूको दुर्घटना बिमा	पत्रकारहरूको दुर्घटना बिमा	७४३ जना संचारकर्मीहरूको कोरोना विमा गरिएको ।	९,२५ जना संचारकर्मीको जम्मा रु. ७ लाख बराबरको दुर्घटना बीमा गरिएको ।	१०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	२५	पत्रकारिता विकास कार्यक्रम	प्रदेश स्तरीय संचारकर्मीको क्षमता विकास भएको हुने।	दाङ्गको भालुवाङ्गमा पत्रकारहरूको निष्पक्ष र उच्चस्तरीय पत्रकारिता सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि भएको ।		४०

व.उ.शि नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व.२०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७८/७९ — ०८१/८२		प्रदेशमा सुचिकृत र आवद्ध विभिन्न सञ्चार मध्यमसँग सहकार्य अनुदान		सहकार्य अनुदान प्रदान गरिदै आएको	मन्त्रालयमा सूचिकृत गरी सहकार्य अनुदान प्रदान गरिदै आएको ।	२०५
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१५	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मी सम्मान	सञ्चार माध्यम तथा सञ्चारकर्मीको सम्मानले थप होसला प्रदान गरेको हुने ।	लुम्बिनी प्रदेश क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गरेका ४ जना सञ्चारकर्मीहरूलाई सम्मान गरिएको ।	लुम्बिनी प्रदेश क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गरेका सञ्चारकर्मीहरूलाई छनौट गर्न समिति गठन गरिएको ।	५
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१५०	सार्वजनिक सन्देश मुलक सामाग्री (PSA), रेडियो सूचना उत्पादन र प्रशारण	सार्वजनिक हितमा जारी गरिएका सूचना नागरिक समक्ष पुग्ने ।			४५
३१४०० ०१३	सुशासन तथा शान्ति सुरक्षा व्यवस्थापन	७.२ र ८.५ का सबै	२०७८/७९ — ०८१/८२	६००	भि.एम.एस. सिस्टममा कम्प्युटिबल हुने गरी सि.सि.टि.भी. प्रणाली जडान	प्रदेशको सुरक्षा सबल भएको हुने ।	प्रदेशको स्थायी राजधानी दाङको देउखुरी क्षेत्रमा सि.सि.टि.भि. प्रणाली जडान गरिएको ।	सैनसैन देखि सालझन्डी सम्म भि.एम.एस. सिस्टममा कम्प्युटिबल हुने गरी सि.सि.टि.भी. प्रणाली जडान कार्य अगाडी बढाइएको ।	१५०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	५२००	प्रदेश प्रहरी इकाई भवन निर्माण	२१ वटा प्रदेश प्रहरी इकाई भवन निर्माण भएको हुने ।	गुल्मीको शान्तिपुर, अर्घाखाँचीको धारापानी र रोल्पाको कोटगाँउमा नवनिर्मित प्रदेश प्रहरी इकाई भवनको निर्माण	नवलपरासीको बेलटार, रुपन्देहीको हाटिबनगाई, कपिलवस्तुको पकडी, बर्दियाको जयनगर र भुरीगाँउ, बाँकेको धनौली, पाल्पाको बल्डेङगढी, प्युठानको मरन्टा, रोल्पाको	२५४७

व.उ.शि नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को द महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१२०	ट्राफिक सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माण	सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माण गरिएको हुने ।	रुपन्देही, कपिलवस्तु, दाङ, बाँके र रोल्यामा ट्राफिक प्रहरी सुरक्षा चेक-जाँच पोष्ट निर्माण सम्पन्न गरिएको ।	नुवागाँउ र रुकुमपूर्वको काँकी गरी जम्मा १० वटा भवन निर्माणका लागि रकम बाँडा गरी सम्बन्धीत जिल्ला प्रहरी कार्यालयहरूमा बजेट अख्तियारी प्रदान गरिएको ।	४०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	४२	जिल्लास्तरीय सुरक्षा व्यवस्थापन तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी अन्तरक्रिया तथा छलफल	प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थापन भएको हुने ।	नवलपरासी, दाङ, बाँके, कपिलवस्तु र बर्दियामा जिल्लामा जिल्लास्तरीय सुरक्षा गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।	पाल्पा, अर्घाखाँची, रुकुम पूर्व, प्यूठान, बाँके र कपिलवस्तुमा जिल्ला स्तरीय सुरक्षा व्यवस्थापन गोष्ठी सम्पन्न गरिएको ।	१५
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१२०	प्रदेशस्तरीय सुरक्षा गोष्ठी	सुरक्षा व्यवस्थापन मा प्रभावकारिता आएको हुने ।			३०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	६००	कारागार भवन निर्माण	कारागारभवन निर्माण कार्य सम्पन्न भएको हुने ।		दाङमा महिला कारागार निर्माणको चरणमा रहेको ।	७५

व.उ.शि नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
			२०७८/७९ — ०८१/८२	९०	कारागारका कैदी बन्दीको व्यावसायिक सीप तथा सकारात्मक सोच विकास कार्यक्रम	कारागारका कैदी बन्दीको व्यावसायिक सीप विकासबाट उत्पादनका कार्यहरूमा थप टेवा पुगेको हुने ।	४ वटा कारागारका कैदीबन्दीहरूको लागि सकारात्मक सोच विकास कार्यक्रम सम्पन्न गरिएको ।	नवलपरासीमा कैदीबन्दीहरूको लागि सकारात्मक सोच विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको ।	२७
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१५०	द्वन्द्व प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम	द्वन्द्व प्रभावित स्वरोजगार कार्यक्रम			५०
			२०७८/७९ — ०८१/८२	१६२	द्वन्द्व प्रभावित घाइते तथा अपाङ्गहरूको उपचार	द्वन्द्व प्रभावित घाइते तथा अपाङ्गहरूको उपचारले सम्बन्धित सबैको स्वास्थ्य अवस्था सुधार भएको हुने ।	३२ जनाको उपचार भएको ।	सशस्त्र द्वन्द्वका क्रममा घाइते तथा अपाङ्ग भएकाहरूको लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालमा उपचार भैरहेको ।	५०

९.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ तथा स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा प्रदेश सरकारले गर्ने प्रयासहरूले शान्ति सुरक्षामा उल्लेख्य सुधार हुने अनुमान गरिएको छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकासमा रणनीतिक हिसाबले प्रयास गरिएको हुने र त्यसैअनुरूप आर्थिक तथा सामाजिक समुन्नति हासिल हुने अनुमान छ । विपद् व्यवस्थापन गर्नको लागि पूर्वतयारी, जनशक्ति तथा प्रविधिहरूको यथेष्ट व्यवस्था गरिनेछ । यी सबैका वावजुद शान्ति सुरक्षा खलबलिनै जोखिमहरू, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका नयाँ विकासक्रमले निम्त्याउने जोखिमहरू, अप्रत्याशित र अनपेक्षित हिसाबले आउन सक्ने महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोपका जोखिमहरू र जलवायु परिवर्तनले निम्त्याउने जोखिमहरूले अपेक्षित उपलब्धि हासिल नहुने जोखिम रहन सक्छ ।

स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण

१०.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले निःशुल्क आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवालार्ई मौलिक हकको रूपमा स्थापित गरेको छ। संघीयताको कार्यान्वयनसँगै प्रदेशको मातहतका स्वास्थ्य क्षेत्रका संरचना तथा सेवा प्रणालीले पनि गुणस्तरीय तथा सुलभ स्वास्थ्य सेवाको प्रदान गर्नका लागि उचित रणनीतिहरू अपनाएको पाइन्छ। गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच पुऱ्याउनु प्रदेशको समेत दायित्व रहेको छ। जस अनुरूप प्रदेशवासीहरूमा सरल, गुणस्तरीय तथा सुलभ स्वास्थ्य सेवा सुनिश्चित गर्न प्रदेश स्वास्थ्य नीति, २०७६ तयार गरिएको छ। संविधान बमोजिम विभिन्न तहले सम्पादन गर्ने कार्यहरूको अधिकार सूची, संघीय नीति तथा कार्यक्रमहरू, दिगो विकास लक्ष्य, नेपालले विभिन्न समयमा गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धताहरू एवम् प्रदेशमा स्वास्थ्य क्षेत्र भित्रका समस्या तथा चुनौतीहरू, प्रदेश नीति, प्रदेशमा उपलब्ध साधन र स्रोत, तथ्य तथा प्रमाणहरूलाई समेत विश्लेषण गरी प्रदेशको स्वास्थ्य क्षेत्रमा प्राथमिकता तय गरिएको छ। प्रदेशवासीको स्वास्थ्योपचारमा हुने अत्यधिक खर्चलाई कम गर्ने गरी दिर्घकालिन महत्वका कार्यक्रमहरूलाई विशेष प्राथमिकतामा राखी आगामी वर्षहरूमा यस्ता सुविधाको दायारा बढाउने लक्ष्य रहेको छ।

हालै विश्वव्यापी महामारीको रूपमा फैलिएको कोभिड-१९ जस्ता संक्रामक रोगहरू विरुद्धको प्रदेशस्तरको स्वास्थ्य क्षेत्रको तयारी पुरा गरी जोखिममा रहेका क्षेत्र पहिचान गर्दै प्रदेशवासीको उच्च स्वास्थ्य सुरक्षा सतर्कतालाई प्राथमिकतामा राखिएको छ। हालै केन्द्रीय तथ्यांक विभागको प्रकाशन अनुसार ५१.२४ लाख जनसंख्या रहेको यस प्रदेशको जनसंख्या वृद्धिदर राष्ट्रियदर भन्दा केही बढी भएको परिप्रेक्ष्यमा जनसंख्या सन्तुलनका लागि उचित सचेतनामूलक कार्यक्रमहरूको संचालन गरिएको छ। यिनै स्वास्थ्य तथा जनसंख्या क्षेत्रका विषयमा आवधिक योजनाले लक्षित गरे अनुरूप दिगो गुणस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली र सन्तुलित जनसंख्यासँग जोडिएका आगामी तीन वर्षमा गरिने प्रतिफलमूखी कार्यक्रमहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ।

१०.२ प्रमुख समस्या

प्रदेश भित्र आवश्यक पूर्वाधार सहितका विशिष्टीकृत तथा विशेषज्ञ सेवा सहितका अस्पताल नहुनु, उपलब्ध स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर र दक्षतामा आशातित उपलब्धि नहुनु, अपर्याप्त दरवन्दी तथा जनशक्तिको उचित व्यवस्था नहुनु, कर्मचारीहरूको वृत्ति विकास साथै स्वास्थ्यकर्मीहरूको उत्प्रेरणामा कमी, प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न आवश्यक गुणस्तरीय एवम् एकिकृत सूचनाको संकलन गरी प्रयोग तथा विश्लेषण नहुनु, निजी क्षेत्रको सूचना एकिकृत गर्न नसक्नु, खरिद तथा आपूर्ति व्यवस्थापनका लागि प्रक्षेपण, परिमाण निर्धारण, खरिद, गुणस्तर सुनिश्चितता आदिको लागि पर्याप्त सूचना नहुनु, औषधि भण्डारणको उपयुक्त व्यवस्था नहुनु, अत्यावश्यक तथा निःशुल्क औषधि खरिदका लागि पर्याप्त बजेट र लगानी नपुगनु, स्थानीय तहहरूमा स्वास्थ्यको आकस्मिक तथा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न संस्थागत क्षमता नहुनु, जनप्रतिनिधि र स्वास्थ्यकर्मीबीचको बुझाईमा भिन्नता र अस्पष्टता रहनु तथा निजी क्षेत्रलाई नियमनको दायरामा ल्याउन नसक्नु जस्ता समस्याहरू

विद्यमान रहेका छन्। ज्येष्ठ नागरिकहरू तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई व्यवस्थित स्वास्थ्य सेवासुविधा पुऱ्याउन अझै बाँकी हुनु तथा जनसंख्या वृद्धिदर बढी हुनु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन्।

१०.३ चुनौती र अवसर

संघीयता पछी स्वास्थ्यका विभिन्न तहहरू बीचको अधिकारक्षेत्र स्पष्ट नहुँदा समन्वयमा कमी, समयानुकुल विधि तथा प्रविधिमा आधारित स्रोत तथा साधनहरूको व्यवस्थापन र दक्ष जनशक्ति नहुनु तथा भएका जनशक्तिहरूको समय सापेक्ष व्यवस्थापन हुन नसक्नु, स्वास्थ्य उपकरण तथा औजारहरूको सहज उपलब्धता नहुनु, महामारी र विशेष अवस्थामा चाहिने बफर स्टक तथा डाईग्नोष्टिक किटको व्यवस्था र सही प्रयोग नहुनु, स्वास्थ्योपचारमा विशेष गरी औषधी जन्य कुरामा हुने ठूलो खर्च कम गराउनु, स्वास्थ्यमा गर्नुपर्ने आवश्यक लगानीको विश्लेषण कम हुनु, लक्षित वर्गको पहिचान गरी स्वास्थ्य सेवाको सर्वव्यापी पहुँच स्थापित गर्नु, स्वास्थ्य सुधारका कार्यक्रमहरू र सामाजिक सांस्कृतिक परम्पराबीच तालमेल नहुनु, तहगत तथा अन्य प्रशासनिक निकायहरूबीच समन्वय गरी जवाफदेहिताको अवस्थालाई प्रभावकारी बनाउँदै पेशागत समूहहरूको व्यवस्थापन, सीमान्तकृत समुदायमा सुरक्षित मातृत्व र परिवार नियोजनका सेवा लगायत आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू पुऱ्याउनु र दक्ष जनशक्ति उपलब्ध गराउनु प्रदेशका स्वास्थ्य क्षेत्रमा रहेका प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

स्वास्थ्य संस्थाहरूको प्रदेशव्यापी सञ्जाल तयार हुनु, बजारमा दक्ष स्वास्थ्यकर्मी तथा अत्याधुनिक प्रविधि र उपकरण उपलब्धता बढ्दै जानु, स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक नियम कानूनहरू तर्जुमाको क्रममा हुनु, सर्वसाधारण नागरिकमा स्वास्थ्य सेवाको महत्व बारे जनचेतना बढ्दै जानु, स्थानीयस्तरबाट कार्यान्वयन तथा अनुगमन प्रभावकारी हुनु, निजी क्षेत्रहरूसँग सहकार्य, प्रादेशिक जनशक्तिको रणनीति तयार गरी लागू गर्न सकिने, एकीकृत सूचना प्रणालीको स्थापना गरी सूचनाको सही प्रयोग गर्न सकिने अवस्था, विधि प्रविधिको पहुँचमा वृद्धि, विभिन्न सेवामा मूल्यको मापदण्ड तोक्न सकिने, Standardization list तथा specification bank को स्थापना गरी उपयुक्त प्रयोग गर्न सकिने, प्रदेशस्तरीय स्वास्थ्य प्रणाली अनुरूपको आवश्यकीय आर्थिक व्यवस्थामा केन्द्रित वैज्ञानिक प्रमाणहरू उपलब्ध हुनु, प्रादेशिक स्वास्थ्य वित्तीय रणनीति बनाई लागू गर्न सकिने आदि स्वास्थ्य क्षेत्रको अवसरको रूपमा रहेका छन्। यसै गरी निजी, गैरसरकारी तथा सरकारी साझेदारी, प्रदेशभिन्न रहेका सडक सञ्जाल, सञ्चार माध्यमहरूको विकास र विस्तार, दूर चिकित्सा तथा हवाई उद्धारको व्यवस्था आदि स्वास्थ्य क्षेत्रको विकासको लागि अवसरहरू रहेका छन्।

१०.४ आवधिक योजना अनुरूप विषयगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

१०.४.१ स्वास्थ्य

सोच

समृद्ध प्रदेशका लागि स्वस्थ र खुशी नागरिक ।

लक्ष्य

समतामूलक एवम् सुदृढ स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच वृद्धि गरी प्रदेशवासीको स्वास्थ्य अवस्थामा उच्चतम सुधार ल्याउने।

उद्देश्य

१. सबै तहमा आवश्यक सेवा तथा पूर्वाधार, औषधि, औजार तथा उपकरण, सूचना, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको सक्षम र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रणाली सुनिश्चित गर्नु।
२. आर्थिक, सामाजिक तथा भौगोलिक रूपमा पिछडिएका लगायत सबै प्रदेशबासीले सबै तहबाट सहज, सुलभ, सरल र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु।
३. स्वस्थ जीवन शैली प्रबर्द्धन, व्यवहार परिवर्तन र स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर गर्ने कारक तत्वहरूलाई निरुत्साहित गर्नका लागि अनुकूल वातावरण सृजना गर्नु।
४. आपतकालीन र विपद्को अवस्थामा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह प्रभावकारी रूपमा अविच्छिन्न उपलब्ध गर्नु।
५. स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनमा अन्तर सरकारी, सामुदायिक तथा बहुपक्षीय समन्वय, साझेदारी र सहकार्य गर्ने साथै आवश्यकता अनुरूप निजी र गैरसरकारी क्षेत्रसँग समेत सहकार्य गर्नु।
६. सुशासन, जवाफदेहिता र जिम्मेवारीपनको प्रबर्द्धन गरी स्वास्थ्य सेवालाई जनउत्तरदायी बनाउनु।
७. स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी वृद्धि र समुचित प्रयोग गरी स्वास्थ्य समस्याका कारणले पर्ने व्यक्तिगत व्ययभारको अनुपात कम गर्नु।
८. प्रदेशबासीको स्वास्थ्योपचारमा हुने खर्चलाई कम गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई सुलभ बनाउनु।

रणनीति

१. प्रदेशभिन्नका सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क आधारभूत र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिएको सुनिश्चित गर्ने।
२. विशेषज्ञ तथा विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवालाई सुदृढीकरण गर्दै समतामूलक पहुँच वृद्धि गर्ने।
३. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक पूर्वाधार, औषधि, औषधिजन्य सामग्री, औजार, उपकरण तथा निदानात्मक सेवाको व्यवस्था गर्ने।
४. स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई सुदृढ गर्न दक्ष स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन, वितरण, परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने।
५. आयुर्वेद तथा प्रदेशमा प्रचलित अन्य परम्परागत, प्राकृतिक चिकित्सा, योग लगायत वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिहरूको आधारभूत, विशेषज्ञ तथा विशिष्टिकृत स्वास्थ्य सेवा प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गर्ने।
६. न्यूनतम सेवा मापदण्ड तथा राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्डका आधारमा प्रादेशिक मापदण्ड तयार गरी स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय रूपमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने।
७. सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, लैंगिक, धार्मिक र सांस्कृतिक हिसाबले पछाडि परेका समुदायको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच र उपयोग वृद्धि गर्ने।
८. किशोर किशोरी तथा महिलाको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सुनिश्चित गर्ने।
९. नसर्ने रोगहरूको रोकथाम तथा व्यवस्थापनको लागि प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थापनात्मक तथा प्रशामक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने।
१०. स्वस्थ सकारात्मक व्यवहार परिवर्तनका लागि स्वास्थ्य शिक्षा र सूचना प्रवाह गर्दै अनुकूल वातावरण सुनिश्चित गर्ने।

११. बढ्दो शहरीकरणबाट उत्पन्न हुने स्वास्थ्य समस्याहरूको व्यवस्थापनको लागि शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
१२. स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको उत्पादन र उपभोग बढाई पोषण स्थितिमा सुधार गर्ने ।
१३. विपद वा प्रकोपको समयमा पर्न सक्ने सम्भावित स्वास्थ्य असरहरू तथा महामारी न्यूनीकरण एवम् प्रतिकार्यको लागि बहुपक्षीय सहकार्य गर्ने ।
१४. वातावरणबाट स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकूल असरहरू न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।
१५. स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रगति एवम् उपलब्धिहरूलाई संस्थागत गर्दै थप उपलब्धि हासिल गर्न आवश्यक समन्वय र सहकार्यमा जोड दिने ।
१६. विभिन्न कार्यस्थलहरूमा काम गर्ने कामदारहरूको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्ने ।
१७. स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपयोगमा वृद्धि गर्न सार्वजनिक, सामुदायिक तथा आवश्यकता अनुसार निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गर्ने ।
१८. अध्ययन तथा अनुसन्धानात्मक कार्यलाई प्रवर्द्धन गर्दै निश्कर्षको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा रणनीति निर्माण गरी लागु गर्ने ।
१९. तथ्यमा आधारित योजना बनाउन र स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई थप सुदृढ र प्रविधिमैत्री बनाउने ।
२०. स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई जनमुखी एवम् परिणाममुखी बनाउने ।
२१. सरुवा रोग, किटजन्य रोग, पशुपन्छीजन्य रोग एवं सिकल सेल एनेमिया, थालासेमिया जस्ता निश्चित स्थान र समुदायमा विद्यमान रोगहरू तथा खुला सिमानाबाट भित्रिन सक्ने रोगहरूको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपमा गर्ने ।
२२. स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्दै सामाजिक सुरक्षा योजनालाई सुदृढ गरी स्वास्थ्योपचारमा पर्ने व्यक्तिगत व्ययभार कम गर्ने ।
२३. स्वास्थ्यका सेवाग्राहीले स्वास्थ्योपचारमा गर्दै आएको औषधी तथा अन्य सेवाको खर्च क्रमशः कम गर्दै लैजाने ।
२४. प्रदेशमा आउने र प्रदेशबाट बाहिर जाने व्यक्तिहरूको स्वास्थ्य सुरक्षालाई जोड दिदै प्रदेशभित्र स्वास्थ्य पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्ने ।
२५. जनसांख्यिक स्थिति र वितरणको आधारमा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

१०.४.२ जनसंख्या तथा बसाइसराई

सोच

जनसंख्या वृद्धिदर, व्यवस्थित बसाइसराई, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सुधार भएको गुणस्तरीय जीवनयापन गर्ने प्रदेश ।

लक्ष्य

जनसांख्यिक लाभ लिने गरी जनसंख्या र बसाइसराई व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य

१. यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सेवालाई अधिकारमूखी धारणा अनुसार पहुँच वृद्धि गर्नु।
२. आन्तरिक र बाहिरी बसाइसराई व्यवस्थित गर्नु।
३. जनसांख्यिक लाभांश हासिल हुने गरी सक्रिय युवा शक्तिलाई प्रदेशको विकासमा अधिकतम प्रयोग गर्नु।

रणनीति

१. सुरक्षित मातृत्व, सुरक्षित गर्भपतन, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य र परिवार नियोजन सेवालाई अधिकारमूखी धारणा अनुसार पहुँचमा वृद्धि गर्ने।
२. जनसंख्या र विकासको अन्तर सम्बन्धका विविध पक्षलाई सूचना, शिक्षा र सञ्चारसँग आवद्ध गर्ने।
३. बसाइसराई प्रक्रियालाई विकासको एक अभिन्न अङ्गका रूपमा लिई व्यवस्थित गर्ने।
४. स्थानीयस्तरमा जनसंख्या र विकास सम्बन्धी कार्यक्रमको तर्जुमा गर्दा युवाहरूको सहभागिता गराउने।

१०.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०७७/७८ सम्म	२०७८/७९ सम्मको संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
स्वास्थ्य						
स्वास्थ्य शिविरबाट लाभान्वित व्यक्तिहरू	संख्या	३००००	३००००	३००००	३००००	३००००
नयाँ एच.आई. भि संक्रमित व्यक्ति (दिविल ३.३)	संख्या	५५०	५००	४५०	४००	३७५
लिम्फेटिक फ्लोरिसबाट संक्रमित	संख्या	१००	८५	७०	६०	५५
डेङ्गु लागेका मानिस	संख्या	१३०	१००	८०	६०	५५
ट्राकोमा (Trachoma) भएका मानिस	संख्या					
क्षयरोग प्रकोप दर (प्रति लाख जनसंख्यामा) (दिविल ३.३)	संख्या	१२५	१२०	१२०	१२०	१२०
मलेरिया प्रकोप दर (प्रति हजार जनसंख्यामा) (दिविल ३.३)	संख्या	०.०३	०.०१	०.०१	०.०१	०.०१

सूचक	एकाइ	२०७७/७८ सम्म	२०७८/७९ सम्मको संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
कुष्ठरोग प्रकोप दर (प्रति हजार जनसंख्यामा) (दिविल ३.३.१)	संख्या	१.५	१	०.८	०.८	०.७
स्वास्थ्य बीमा भएका व्यक्ति	हजार	५००	१०००	१५००	२०००	२०००
बर्थिङ सेन्टर	संख्या	३९३	४०८	४१५	५००	५००
४ पटक पूर्व प्रसुति सेवा लिएका महिला (दिविल ३.३.१)	%	८२	८५	८८	९५	९५
प्रसुति पश्चात ३ पटक सेवा लिएका महिला (दिविल ३.८)	%	२४	२५	२६	३०	३२
स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति गराउने महिला (दिविल ३.८)	%	७९	८१	८३	१००	१००
दक्ष जनशक्तिबाट प्रसुति गराउने महिला	%	८०	९०	९३	१००	१००
DPT, HepB, Hib सुई लिएका शिशुहरूको प्रतिशत (दिविल ३.८)	%	९५	१००	१००	१००	१००
३० मिनेट भित्रको दुरीमा स्वास्थ्य संस्थामा पहुँच हुने परिवार (दिविल ३.८.१)	%	७०	८०	८५	९०	९०
पाठेघर खस्ने रोगको उपचार	संख्या	७५०	७५०	७५०	७५०	७५०
किशोरकिशोरी मैत्री सरकारी स्वास्थ्य संस्था	संख्या	३०	३५	४०	४२	४५
जनसंख्या तथा बसाइसराइ						
परिवार नियोजनका	%	५१.३				

सूचक	एकाइ	२०७७/७८ सम्म	२०७८/७९ सम्मको संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
साधनहरूको उपलब्धताबाट सन्तुष्ट १५ देखि ४९ वर्षका महिला (दिविल ३.७.१)						
परिवार नियोजनका साधन उपलब्धता दर (दिविल ३.७.१)	%	३८.९	३९	३९	३९	३९
प्रजनन दर (दिविल ३.७.१)	%	२.४	२.४	२.४	२.४	२.४

१०.६ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

आ.व.	बजेट अनुमान (रु.लाखमा)			स्रोत (रु. लाखमा)								
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार-समपुरक अनुदान	नेपाल सरकार-विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सर्त अनुदान	वैदेशिक विकास/साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	४५८१६.५९	३०८०७.९९	१५००८.६०	-	४५८१६.५९	-	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४७०९५	३१५००	१५५९५	-	४७०९५	-	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	४८४००	३१९००	१६५००	-	४८४००	-	-	-	-	-	-	-

१०.७ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	विषय क्षेत्रगत रणनीति नं	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
००००००००	एकीकृत स्वास्थ्य तथा सरसफाई कार्यक्रमहरू		सालबसाली	११६६६	<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश विपन्न नागरिक स्वास्थ्य उपचार आर्थिक सहूलियत कार्यक्रम(मुटुको भल्भ फेर्ने, मृगौला प्रत्यारोपण र क्यान्सर रोग) घरदैलोमा डाक्टर कार्यक्रम निशुल्क रक्तसञ्चार सेवा दम जन्य तथा ब्रोकाईटिस उपचार व्यवस्थापन अस्पतालहरू(स्वास्थ्य सेवा) ग्रामीण अल्ट्रासाउण्ड कार्यक्रमको लागि पोर्टेबल यु 	<ul style="list-style-type: none"> प्रदेशका विपन्न नागरिकहरूले मुटुको भल्भ फेर्ने मृगौला प्रत्यारोपण र क्यान्सर रोगको उपचारका लागि आर्थिक सहूलियत प्राप्त गरी स्वास्थ्य उपचारमा सहजता हुने 	<ul style="list-style-type: none"> निःशुल्क विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर संचालन (स्वास्थ्य सेवा) प्रथमिक स्वास्थ्य केन्द्र तथा स्वास्थ्य चौकीहरूका लागि स्वास्थ्य सम्बन्धी सामग्री मेथिनरी उपकरण (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेथिन औजार) 	<ul style="list-style-type: none"> करिव ३५० जना विपन्न नागरिकहरूले मुटुको भल्भ फेर्ने मृगौला प्रत्यारोपण र क्यान्सर रोगको उपचारका लागि आर्थिक सहूलियत लिएको डाक्टर घर दैलो कार्यक्रम मार्फत निःशुल्क विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर संचालन ३ स्थानमा सम्पन्न गरी 	४९३५.४६

	<ul style="list-style-type: none"> एस जी मेशिन खरिद लुम्बिनी आयुर्वेद चिकित्सालयलाई १५ शैथ्यायुक्त चिकित्सालयमा स्तरोन्नति प्रादेशिक आयुर्वेद चिकित्सालय विजौरीको क्षमता विस्तार नयाँ स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालन आयुर्वेद स्वास्थ्य केन्द्र (नवलपरासी र रुकुम पूर्व) सर्भाइकल तथा स्तन क्यान्सरको निःशुल्क स्कीनिङ निदान तथा उपचार राष्ट्रिय स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदसँगको सहकार्य कोभिड विशेष अस्पताल सञ्चालक तथ व्यवस्थापन निर्देशन समिति सञ्चालन तथा व्यवस्थापन तुल्सीपुर उपमहानगरपालिकासँग योग भवन निर्माण सहकार्य अपाङ्गता व्यवस्थापन एवम मूलप्रवाहिकरणको लागि अपाङ्ग बाल अस्पताल तथा पुनर्स्थापना केन्द्रसँग सहकार्य शल्यक्रिया सहितको निःशुल्क विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर संचालन (स्वास्थ्य सेवा) दुर्गम तथा अपायक क्षेत्रका गर्भवती महिलाहरूलाई 	<ul style="list-style-type: none"> आधारभूत तथा विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपभोगमा वृद्धि भएको हुने। स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता अभिवृद्धि गरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ। समग्र स्वास्थ्य प्रणालीको सुदृढीकरणका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन भएको हुनेछ। 	<ul style="list-style-type: none"> ८४ बर्ष पुगेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई घरमै स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम (स्वास्थ्य सेवा) महिला स्वयम् सेविकाहरूका लागि आधारभूत पुनर्तजगी क्षमता विकास तालिम (जनचेतना तालिम) स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई विभिन्न तालिम प्रदान गरि क्षमता अभिवृद्धि अत्यावश्यक औषधी तथा सामग्रीहरूको खरिद तथा व्यवस्थापन 	<ul style="list-style-type: none"> करिव १४०० जनोत्सेवा प्राप्त गरेको ७० बर्ष पुगेका जेष्ठ नागरिकहरूलाई घरमै स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम (स्वास्थ्य सेवा) महिला स्वयम् सेविकाहरूका लागि आधारभूत पुनर्तजगी क्षमता विकास तालिम (जनचेतना तालिम) स्वास्थ्यकर्मीहरूलाई विभिन्न तालिम प्रदान गरि क्षमता अभिवृद्धि अत्यावश्यक औषधी तथा सामग्रीहरूको खरिद तथा व्यवस्थापन 	
--	---	---	---	--	--

ॐ ०००००० ॐ	प्रादेशिक अस्पताल सुदुडीकरण कार्यक्रमहरु				<ul style="list-style-type: none"> निःशुल्क हवाई उड्डार ७० वर्ष पुगेका जेष्ठ नागरिकहरुलाई स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा "ज्येष्ठ नागरिकसँग स्वास्थ्यकर्मी" कार्यक्रम एकीकृत जनस्वास्थ्य अभियान (कुष्ठरोग, क्षयरोग, Obstretric फिस्टुला तथा पाठेघर रोगीको स्क्रिनिङ रिड पेशरी तथा VIA जाँच (स्वास्थ्य सेवा) अपायक क्षेत्र तथा उद्योग तथा कलकारखाना, ईट्टा भट्टा आदिमा कार्यरत कामदार तथा कर्मचारीहरुको स्क्रिनिङ (क्षयरोग, कुष्ठरोग तथा एच आई भि) २० वर्ष माथिको उमेर समुहमा मधुमेह तथा उच्च रक्तचापको स्क्रिनिङ कार्यक्रम परिवार नियोजन सेवाको प्रयोगदर कम रहेको समुदायमा (मुस्लिम तथा अल्पसंख्यक) खुशाहाल परिवार कार्यक्रम (रुपन्देही, बाँके र नवलपरासी) विविध आयुवेद तथा योगा प्रवर्द्धन कार्यक्रम 	<ul style="list-style-type: none"> अस्पतालहरुबाट प्रदान गरिने सेवाको गुणस्तर सुदृढीकरण भएको हुनेछ। 	<ul style="list-style-type: none"> लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालमा युरोलोजी तथा क्यान्सर उपचार सेवा विस्तार एम्बुलेन्स ट्रयाकिङका 	<ul style="list-style-type: none"> लुम्बिनी प्रादेशिक अस्पतालमा युरोलोजी तथा क्यान्सर उपचार सेवा विस्तार एम्बुलेन्स ट्रयाकिङका 	१९१४६.५६
						सालबसाली			

<ul style="list-style-type: none"> स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी तथा जनमुखी बनाउन स्थानीय तह तथा गैरनाफामुलक संघ संस्थाहरूसँग लागत सहभागिताको सिद्धान्तमा आधारित रही आवश्यक रणनीति निर्माण गरी पूर्वाधार विकास तथा स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा साझेदारी कार्यक्रम प्रादेशिक आयुर्वेद चिकित्सालय बिजौरी दाङ र बुटवलको लुम्बिनी आयुर्वेद चिकित्सालयबाट प्रदेशको लागि आवश्यक आयुर्वेदिक औषधी उत्पादन गर्ने अस्पतालहरूमा ईमर्जेन्सि सेवा सुदृढीकरण प्रादेशिक अस्पताल तथा मेडिकल कलेजका विशेषज्ञ जनशक्ति परिचालन कार्यक्रम अस्पतालहरूको एकीकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणाली व्यवस्थापन EHR कार्यक्रम प्रादेशिक अस्पतालहरूमा स्वास्थ्य विज्ञानमा स्नातकोत्तर शिक्षा संचालनको सम्भाव्यता अध्ययन प्रदेशको उपयुक्त स्थानमा जेष्ठ नागरिक अस्पताल, महिला तथा बाल अस्पतालको सम्भाव्यता अध्ययन कृष्णानगर नगरपालिका 	<ul style="list-style-type: none"> सरकारी अस्पतालहरूको स्तरोन्नति गरी विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको हुनेछ। 	<p>लागि डीभाइस जडान तथा सञ्चालन निरन्तरता (स्वास्थ्य सेवा) प्रसूति सेवाको लागि नर्स को व्यवस्थापन</p> <ul style="list-style-type: none"> अस्पतालहरूको गुणस्तर सुदृढीकरणको लागि औजार उपकरण (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) नवजात शिशुको उपचारको लागि अस्पतालमा NICU सेटअप (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) जिल्लास्थित अस्पतालहरूको अपरेशन थिएटर सुदृढीकरण एवम् सञ्चालन प्रदेश मातहतका सरकारी अस्पतालहरूलाई ५० शैयामा स्तरोन्नति अतिविपन्न नागरिकलाई मृगौला डाइलाइसिस औषधिमा सहायता 	<p>लागि डीभाइस जडान तथा सञ्चालन निरन्तरता (स्वास्थ्य सेवा) प्रसूति सेवाको लागि नर्स को व्यवस्थापन</p> <ul style="list-style-type: none"> अस्पतालहरूको गुणस्तर सुदृढीकरणको लागि औजार उपकरण (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) नवजात शिशुको उपचारको लागि अस्पतालमा NICU सेटअप (स्वास्थ्य तथा चिकित्सासंग सम्बन्धी यन्त्र, उपकरण तथा मेशिन औजार) जिल्लास्थित अस्पतालहरूको अपरेशन थिएटर सुदृढीकरण एवम् सञ्चालन प्रदेश मातहतका सरकारी अस्पतालहरूलाई ५० शैयामा स्तरोन्नति अतिविपन्न नागरिकलाई मृगौला डाइलाइसिस औषधिमा सहायता
---	---	--	--

				<p>कपिलवस्तुलाई कृष्णानगर सामुदायिक अस्पतालको भवन निर्माण बजेट</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ मृगौला डायलायसिस गर्न पर्ने गरिब तथा असाहाय बिरामीको लागि इन्जेक्सन ▪ इरिथ्रोपोइटिनमा पचास प्रतिशत अनुदान ▪ राप्ती प्रादेशिक अस्पतालको पेडियाट्रिक भवन निर्माण, ट्रमा सेन्टर भवन निर्माण, बर्दिया अस्पताल भवन निर्माण, राप्ती प्रादेशिक अस्पतालको तला थप तथा कम्पाउन्ड वाल निर्माण र मेडिकल प्राबिधिक भवन बर्दिया अस्पताल निर्माण निरन्तरता 			
--	--	--	--	--	--	--	--

१०.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

हाल विश्वव्यापी रुपमा फैलिएको कोभिड-१९ का कारण स्वास्थ्य क्षेत्रको हालको ठूलो जनशक्ति महामारी नियन्त्रण गर्न केन्द्रित हुँदा स्वास्थ्यको नियमित उपचार र स्वास्थ्यका सम्पूर्ण कार्यक्रमहरु प्रत्यक्ष रूपमा प्रभावित भएका छन्। यस अवस्थामा प्रदेशबासीको स्वास्थ्य सुरक्षालाई उच्च प्राथमिकतामा रहे तापनि महामारीको तीव्रता अनुमान गर्न नसकिने हुँदा सम्पूर्ण कार्यक्रमहरु समयमा नै सम्पन्न हुने कुरा जोखिमपूर्ण छ। साथै कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि स्वास्थ्यका आवश्यक नीति तथा कानूनी व्यवस्था, निजी सेवा प्रदायक तथा अन्य स्वास्थ्य क्षेत्रको उल्लेख्य सहयोग र सहभागिता, संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य, वैज्ञानिक र आधुनिक प्रविधियुक्त स्वास्थ्य प्रणालीको विकास र विस्तार भएमा उल्लेखित लक्ष्य हासिल गर्न सकिने अनुमान छ।

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय

११.१ पृष्ठभूमि

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय प्रदेशको कार्यकारिणी अधिकारको प्रयोग गर्ने र प्रदेशभित्रको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन गर्ने काममा प्रदेश सरकारलाई सहयोग गर्ने प्रमुख निकाय हो। प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०७८ बमोजिम यो कार्यालय प्रदेशस्तरीय सार्वजनिक प्रशासन सञ्चालन गर्ने निकायको रूपमा रहेको छ। प्रदेश सरकारका मन्त्रालय एवं निकायहरूबाट सम्पादन हुने कार्यहरूको रेखदेख, नियन्त्रण, निरीक्षण, समन्वय, अनुगमन मूल्याङ्कन, प्रदेशमा सुशासन प्रवर्द्धन, शासकीय सुधार तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण, मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन, प्रदेशस्तरीय प्रशासनिक, आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक, भौतिक पूर्वाधार विकास तथा शान्ति सुव्यवस्थाको गतिविधिका बारेमा जानकारी लिनु तथा अनुगमन गर्नु यस कार्यालयका प्रमुख कार्यहरू हुन्।

कार्यकारिणी निर्णयहरूको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन, तथ्यपरक एवं नतिजामूलक नीति निर्णय प्रक्रिया, विश्वसनीय, परिणाममुखी, उत्तरदायी र सक्षम प्रशासनयन्त्र, सदाचारिताको प्रवर्द्धन, प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था एवं शून्य सहनशीलतामार्फत् भ्रष्टाचार नियन्त्रण, नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास जस्ता पक्षहरूलाई संस्थागत र प्रवर्द्धन गर्दै "समृद्ध लुम्बिनी, आत्मनिर्भर प्रदेश" अभियानलाई साकार पार्नु यस कार्यालयको प्राथमिकता प्राप्त कार्यभार रहेको छ। उल्लेखित कार्यभार र भूमिका निर्वाह गर्न आवश्यक नीति निर्माण र कार्यान्वयन, कानूनको तर्जुमा, शासकीय सुधारको व्यवस्था, भ्रष्टाचारको अन्त्य, विद्युतीय शासन अभिवृद्धि गर्ने विशेष कार्यक्रम र प्रशिक्षण लगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्ने उद्देश्यका साथ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्राथमिकताभित्र रही वार्षिक कार्यक्रम तयार गरिएको छ।

११.२ प्रमुख समस्या

अधिकार क्षेत्र र काम कर्तव्यका हिसाबले तीन तहका सरकारबीच स्पष्टता भइनसक्नु, प्रदेशको अधिकार क्षेत्रभित्रका लागि पर्याप्त कानूनहरू निर्माण गर्न बाँकी रहनु, विकास निर्माणका काममा समन्वय, विश्वास, गुणस्तर, कार्यक्षमता लगायतका समस्या विद्यमान रहनु, आयोजना तथा सार्वजनिक प्रशासनमा इमान्दारिता एवं सदाचारिता अपेक्षित रूपमा हासिल गर्न नसक्नु, भ्रष्टाचारजन्य कार्यको गहिराइमा पुगेर परीक्षण गर्न कठिनाई हुनु, भ्रष्टाचार विरुद्ध शून्य सहनशीलता नीतिको प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न नसकिनु, समाजमा सदाचारको संस्कार र मूल्य-मान्यतालाई स्थापित गर्न नसकिनु, पछ्यौटेपन र गरिबी विद्यमान हुनुलाई प्रमुख समस्याको रूपमा रहेका छन्।

११.३ चुनौती तथा अवसर

सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता, गुणस्तरीयता एवं मितव्ययिता अपनाई जनताको सरल र सहज पहुँच कायम गर्नु, सुशासन र भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि आवश्यक कानून निर्माण र संस्थागत व्यवस्था

गर्नु, प्रदेशको समृद्धिका लागि आवश्यक स्रोतसाधनको उपलब्धता र यथोचित उपयोग गर्नु प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना तयार भइसकेकोले योजनावद्ध विकास निर्माण कार्यहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न सकिने, प्रदेश सरकारसँग जनताका सकारात्मक अपेक्षाहरूलाई बीचको तहको सरकारका रूपमा तत्काल कार्यान्वयन र आवश्यक समन्वय गर्न सकिने, भ्रष्टाचार नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यहरूमा नेपाल सरकार, आम नागरिक, नागरिक समाज, संचारजगतबाट समेत सशक्त सहयोग हुने जस्ता अवसरहरू रहेका छन्।

११.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

दीर्घकालीन सोच

संविधान बमोजिम प्रदेशको कार्यकारिणी अधिकारको प्रयोग र प्रदेशको समृद्धि तथा प्रदेशवासीको खुसीका निमित्त अनुकूल वातावरण तयार गर्ने उत्कृष्ट निकाय।

ध्येय

प्रदेशको सार्वजनिक नीति तर्जुमा तथा निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यपरक तथा नतिजामूलक बनाउनु र माननीय मुख्यमन्त्रीलाई कर्तव्य र जिम्मेवारी समयमै, दक्षतापूर्ण एवं प्रभावकारी हिसावले वहन गर्न सहयोग गर्नु।

लक्ष्य

१. प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) का निर्णयहरूलाई तथ्यपरक एवं कानूनसम्मत गराउन व्यवस्थित तरिकाले तथ्य तथा सूचनामा आधारित प्रस्तावहरू तयार गर्नु/गराउनु।
२. प्रदेश अन्तर्गतका निकायहरूको कार्यप्रक्रिया तथा सेवा प्रवाहमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु।
३. प्रदेशको समृद्धिका लागि विकास योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन हुने वातावरण सिर्जना गर्नु र विकास नतिजा हासिल गर्न समन्वय, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु।

उद्देश्य

१. प्रदेश सरकार (मन्त्रिपरिषद्) का निर्णयहरूलाई तथ्यपरक एवं नतिजामूलक बनाउनु।
२. प्रदेश सरकारका निर्णयहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्नु, गराउनु।
३. प्रदेशको प्रशासनयन्त्रलाई विश्वसनीय, परिणाममुखी, उत्तरदायी र सक्षम बनाउनुका साथै प्रदेशका संरचना र जनशक्तिको व्यवस्थित परिचालन गरी सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनु।
४. सदाचारिताको प्रवर्द्धन, प्रभावकारी कानूनी व्यवस्था एवं शून्य सहनशीलतामार्फत भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्नु।
५. प्रदेशको समृद्धिका निमित्त बढी प्रतिफलदायी विकास नीति, योजना, कार्यक्रम र आयोजना तर्जुमा हुने वातावरण सिर्जना गर्नु।
६. विकास निर्माण कार्यलाई समन्वयात्मक रूपमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको प्रभावकारितामार्फत् नतिजामूलक बनाउनु।

रणनीति

१. प्रदेश सरकारका नीति तथा निर्णय प्रक्रियालाई आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्क व्यवस्थित रूपमा उपलब्ध गराउने।
२. नीति एवं निर्णय प्रक्रियालाई विश्वसनीय बनाउन सहभागितामूलक पद्धति अवलम्बन गर्ने।
३. विद्युतीय शासन प्रणालीको विकास एवं विस्तार गर्ने।
४. सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, जनउत्तरदायी बनाउन संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने।
५. जनआकांक्षा र जनगुनासो व्यवस्थापन प्रणालीको विकास गर्ने।
६. सार्वजनिक सेवा प्रवाहको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नतिजामूलक एवं प्रभावकारी बनाउने।
७. मानव अधिकारको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन हुने वातावरण सिर्जना गर्ने।
८. मन्त्रालयहरू, प्रमुख विकास आयोजनाहरू, सेवा प्रदायक निकायहरू र अन्य निकायहरूमा कार्यसम्पादन सूचकमा आधारित नतिजामूलक व्यवस्थापन पद्धति लागू गर्ने।
९. भौतिक पूर्वाधार विकासमा प्रभावकारिता अभिवृद्धिका लागि सहकार्य, समन्वय र सहभागितामूलक विधि अवलम्बन गर्ने।
१०. निर्णय निर्माण एवं कार्यान्वयनमा सहजीकरण र एकरूपता कायम गर्न एकीकृत तथ्याङ्क पद्धतिको विकास गर्ने।

११.५ आवधिक योजना अनुरूपका विषयक्षेत्रगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

११.५.१ सुशासन तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रण

दीर्घकालीन सोच

भ्रष्टाचारमुक्त असल शासनको प्रत्याभूति गराई सदाचारयुक्त समाजको निर्माण।

लक्ष्य

प्रदेशको सार्वजनिक क्षेत्रमा हुने भ्रष्टाचार र अनियमितता नियन्त्रण गरी सुशासन सुनिश्चित गर्ने।

उद्देश्य

१. भ्रष्टाचार र अनुचित कार्य निर्मूल गर्नु र सदाचारको संस्कृति प्रवर्द्धन गर्नु।
२. प्रदेश अन्तर्गतको सरकारी सेवालाई जवाफदेही, जनउत्तरदायी र पारदर्शी बनाई विधिको शासन र सुशासन कायम गर्नु।

रणनीति

१. नैतिकता र सदाचारको संस्कृतिलाई बढावा दिई प्रदेशबाट प्रवाह हुने सार्वजनिक सेवाहरूलाई गुणस्तरीय, मितव्ययी एवं पहुँचयोग्य बनाउने।
२. प्रदेशको विकास निर्माण कार्यहरूलाई तोकिएको मापदण्ड बमोजिम समयमा सम्पन्न गर्ने।
३. विकास कार्यक्रमहरूमा सार्वजनिक लेखापरीक्षणलाई अनिवार्य बनाउने।

४. भ्रष्टाचारको सवालमा शून्य सहनशीलताको नीति अवलम्बन गरी सरकारी कामकाजलाई निष्पक्ष, नतिजामूखी, पारदर्शी, जवाफदेही एवं जनउत्तरदायी बनाउने।
५. सुशासन कायम गर्ने तथा भ्रष्टाचार नियन्त्रणसम्बन्धी कानून तर्जुमा गरी नागरिक समाज र समुदाय समेतको सहयोग र सहकार्यमा कार्यान्वयनमा ल्याउने।
६. मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने, गराउने।

११.५.२ कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

दीर्घकालीन सोच

प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीमार्फत् कार्यान्वयन एवं जवाफदेहिताको सुनिश्चितता।

लक्ष्य

प्रभावकारी कार्यान्वयन संरचना एवं स्वचालित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली मार्फत सिकाइ र जवाफदेहिता सुनिश्चित गरी तथ्यपरक नीति निर्माणलाई संस्थागत गर्ने।

उद्देश्य

१. विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन पूर्व निर्धारित परिमाण, गुणस्तर, समय र लागतमै सम्पन्न गर्नु।
२. नतिजामूलक एवं स्वचालित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली संस्थागत गरी निर्णय प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित गर्नुका साथै जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्नु।

रणनीति

१. योजनाको कार्यान्वयनको लागि चुस्त तथा प्रभावकारी संरचना निर्माण गर्ने।
२. सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा प्रदेशको प्राथमिकता अनुसार आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्ने।
३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गरी प्रदेशका सबै निकाय र सबै स्थानीय तहमा स्वचालित अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत गर्ने।
४. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणको बहुउपयोग नीति अवलम्बन गर्ने।
५. साधन स्रोतको उपलब्धताको सुनिश्चितताका साथै जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने।

११.५.३ अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य

दीर्घकालीन सोच

तीन तहको सरकारहरू बीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्दै समृद्धि हासिल।

लक्ष्य

तीन तहको सरकारहरूबीच सहकार्य र समन्वय गर्दै सरकारी कामको प्रभावकारिता बढाउने।

उद्देश्य

प्रभावकारी सहकार्य र समन्वय स्थापित गरी साधनको विनियोजन र कार्यान्वयन दुवैतर्फ प्रभावकारीता र कार्यदक्षता हासिल गर्नु।

रणनीति

- संघीय र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्न संस्थागत व्यवस्था गर्ने।
- संघीय र स्थानीय तहहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने प्रणाली स्थापित गर्ने।

११.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाई	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
१. ऐन निर्माण	संख्या	१	१	३	३	३
२. प्रदेशस्तरीय प्रशिक्षण केन्द्रबाट तालिम	संख्या	१४४	१५०	१६०	१७०	१८०
३. प्राप्त जनगुनासो		२०	३०	४०	४०	४०
४. सम्बोधन गरिएको जनगुनासो	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
५. मूल्यांकन भएका आयोजना/कार्यक्रम	संख्या	१५	२०	२५	३५	४०
६. मुख्यमन्त्री ग्रामीण विकास तथा रोजगार कार्यक्रमबाट लाभान्वित	स्थानीय तह/लाभान्वित संख्या	१०९/ १९०००	कार्यक्रम खारेज भएको			
७. मुख्यमन्त्री शैक्षिक सुधार कार्यक्रम	स्थानीय तह/लाभान्वित संख्या	-	१०९/ ९६८०००	-	-	-

११.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.ब.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)				आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समपुरक	नेपाल सरकार- विशेष अनुदान		नेपाल सरकार- सशर्त
२०७९/८०	९८११.९५	९१४४.४५	६६७.५०	-	९८११.९५	-	-	-	-	-
२०८०/८१	९९७७.६०	९१६८.६०	८०९	-	९९७७.६०	-	-	-	-	-
२०८१/८२	९९८६.४६	९१८५.५७	८००.८९	-	९९८६.४६	-	-	-	-	-

११.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
००००००६	सेवा प्रवाह, सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र प्रशासन सुधार	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५	०७९ ८० - ०८१ ८२	७८५५.४०	<ul style="list-style-type: none"> पुस्तकालयको व्यवस्थापन र सञ्चालन सेवाप्राप्ति सन्तुष्टि सर्वेक्षण भ्रष्टाचारसम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि हेलो मुख्यमन्त्री कार्यक्रम प्रदेश नतिजा सूचक प्रदेशस्तरका निकायहरूको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण 	<ol style="list-style-type: none"> सदाचारिता अभिवृद्धि भएको हुने। भ्रष्टाचारमा न्यूनीकरण भएको हुने। नागरिकका गुनासोहरू सम्बोधन भएको हुने। 	<ul style="list-style-type: none"> सुशासन सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार भएको। सेवाप्राप्ति सन्तुष्टि सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न गरेको पुस्तकालयमा आवश्यकता अनुसार पुस्तक व्यवस्थापन गरिएको। 	<ul style="list-style-type: none"> सुशासन सम्बन्धी वार्षिक प्रतिवेदन तयारीको चरणमा रहेको। सेवाप्राप्ति सन्तुष्टि सर्वेक्षण कार्यविधि तयार भएको। प्रदेशस्तरका निकायहरूको संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण भएको। सम्पत्ति विवरण अभिलेखन कार्य 	१५९

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	अनुगमन तथा मूल्यांकन कार्यक्रम	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश सरकारबाट सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रभाव मूल्याङ्कन व्यवस्थापन परीक्षण 	कार्यक्रम कार्यान्वयन चरणमा आईपने समस्या समाधान भएको हुने।	<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश सरकार अन्तर्गतका निकाय तथा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र प्रदेशस्तरका ठूला लगानी रहेका आयोजनाहरूको अनुगमन गरिएको। अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यक्रमको निरन्तरता। विभिन्न स्थानहरूको भर्चुअल मोनिटरिङ्ग। 	सम्पन्न भएको।	२५
	विभिन्न सफ्टवेयर तथा हार्डवेयर जडान कार्यक्रम	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			प्रदेश सेवाका कर्मचारीहरूको अभिलेख व्यवस्थापन	सफ्टवेयर जडान भई कार्यसम्पादनमा सहजता आएको हुने।	गुगल सिट तयार गरी इन्ट्रि गर्ने कार्य भएको।	<ul style="list-style-type: none"> गुगल सिट तयार भएको। प्रदेश सेवाको कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन भएको। 	१५
	अन्तर सरकारी तहगत समन्वय र सहकार्य कार्यक्रम				<ul style="list-style-type: none"> प्रदेश समन्वय परिषद्को बैठक प्रदेश र स्थानीय तहबीच अन्तरक्रिया 	तहगत समस्याहरूको समाधान भई कार्यवातावरण सहज हुने।	प्रदेश समन्वय परिषद्को चौथो बैठक सम्पन्न भएको।	४१	

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	तालिम, गोष्ठी, सेमिनार, अभिमूखीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम				<ul style="list-style-type: none"> सेवाकालीन लगायत अन्य तालिमहरू कार्यालय र प्रदेश प्रशिक्षण प्रतिष्ठान मार्फत सञ्चालन गाउँसभा/नगरसभा संचालन/ कानून निर्माण न्यायिक समितिको क्षमता विकास स्थानीय तह, न्यायिक समिति र कानून निर्माण प्रक्रिया सहयोग कार्यक्रम कर्मचारी अध्ययन छात्रवृत्ति मुख्यमन्त्री संचार सवलीकरण कार्यक्रम 	कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि भई सेवा प्रवाहमा शिघ्रता र गुणस्तरियता अभिवृद्धि हुने।	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई कानून तर्जुमा विधि र प्रक्रियाका विषयमा अभिमूखीकरण सञ्चालन गरिएको। - नेतृत्व विकास तथा संगठन व्यवस्थापन, सार्वजनिक खरिद तथा PLMBIS तालिम, ड्राइभिङ्ग तालिम लगायतका तालिम भएको। 	<ul style="list-style-type: none"> ३ जिल्लामा न्यायिक समितिको पदाधिकारीहरूको क्षमता विकास अभिमूखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न। स्थानीय तहको कानून निर्माण प्रक्रियामा इन्टर्नसीप कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको। 	१२०
	प्रदेश कानूनहरूको तर्जुमा र स्वीकृती				कानून मस्यौदा, मस्यौदामा अन्तरक्रिया, छलफल, मस्यौदा परिमार्जन, प्रदेश सरकारका ऐन, नियम संग्रह अद्यावधिक गरी प्रकाशन	प्रदेश कानूनहरूको तर्जुमा भई कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सहज हुने।	४ वटा ऐनहरू निर्माण र कार्यान्वयन	१ वटा ऐनहरू निर्माण र कार्यान्वयन	१०

व.उ. शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख वार्षिक क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व.को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
	मानव अधिकारको संरक्षण र प्रवर्द्धन	८.२.१ ७.१.१ ७.१.२ ७.१.४ ७.१.५			मानव अधिकार संरक्षण र सम्बर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम	हिसाजन्य क्रियाकलापहरूमा न्यूनीकरण हुने।	जेष्ठ नागरिकहरूका लागि दैनिक आवश्यकताका वस्तु वितरण गर्दै मानव अधिकार दिवस कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।		१०

११.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था, सम्बन्धित सम्पूर्ण क्षेत्रको उल्लेख्य सहयोग र सहभागिता, संघ तथा स्थानीय तहसँग समन्वय, इमान्दारिता र सदाचारिताको विकास तथा सुशासन सुनिश्चित भएको हुने अनुमान गरिएको छ। उल्लेखित अनुसारको व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिन्छ।

परिच्छेद १२

प्रदेशका संवैधानिक तथा अन्य निकायहरू

१२.१ प्रदेश सभा सचिवालय

१२.१.१ पृष्ठभूमि

शक्ति पृथकीकरण र सन्तुलनको सिद्धान्त बमोजिम प्रदेश सरकार सञ्चालन गर्न र समृद्ध लुम्बिनी: आत्मनिर्भर प्रदेशको चाहना पूरा गर्न प्रदेश सरकारलाई आवश्यक पर्ने ऐनहरूको निर्माण गर्ने एक संवैधानिक सर्वोच्च निकाय प्रदेश सभा हो । जनमैत्री र लोककल्याणकारी कानूनको तर्जुमा गरी प्रदेश सरकारलाई जनता प्रति उत्तरदायी बनाउन र कानूनको परिपालना प्रदेश सरकारबाट भए नभएको समेत संसदिय निगरानी गरी प्रदेश सरकारलाई सार्वभौम जनता प्रति उत्तरदायी बनाउन प्रदेश सभाले प्रमुख भूमिका खेल्दछ भने जनताका जनजिविकासँग जोडिएका सवालहरू सदनमा उठाई जनतालाई परेको समस्या तथा पिर मर्कालाई संवोधन गर्न अग्रणी भूमिका खेल्दछ। प्रदेश सभासँग सँगै मिनि पार्लियमेन्टको रूपमा चिनिने समितिहरूले सदनलाई ऐन निर्माण गर्न मद्दत गर्दछ। यति मात्र नभई विषयगत समितिहरूले विषयगत मन्त्रालयहरूले गरेको कार्यहरूको अध्ययन अनुसन्धान तथा अनुगमन गरी सरकारका कामकारवाहीलाई गुणस्तरिय लोकमैत्री र पार्दर्शी बनाउन अग्रणी भूमिका खेल्दछ । प्रदेश सभालाई प्रशासनिक र प्राविधिक तवरले सहयोग पुऱ्याई सदन र समितिका बैठकहरू सफलता पूर्वक सञ्चालन गर्न मद्दत गर्ने , संसदिय अध्ययन अनुसन्धान तथा अनुगमन जस्ता गतिविधिलाई क्रियाशिल तुल्याउन भूमिका खेल्ने तथा प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूलाई प्रशासनिक सहयोग गर्ने र सेवा सुविधाको नियमसंगत व्यवस्था गर्ने निकाय प्रदेश सभा सचिवालय हो ।

१२.१.२ प्रमुख समस्या

संघीय कानून निर्माणले पूर्णता पाउन नसक्दा कतिपय कानूनहरू प्रदेश सभाले बनाउन नसक्नु । कानून निर्माणमा स्थानिय तह र संघसंग सामन्जस्यता प्रयास हुन नसक्दा संघ प्रदेश र स्थानिय प्रदेशको कानूनमा दोहोरोपना तथा दुविधा उत्पन्न हुन जानु । विपक्षी दलहरूबाट सभाको बैठक अवरुद्ध हुँदा विधि निर्माण र संसदीय निगरानी सम्बन्धी कार्य प्रभावित हुनु, विषयगत समिति गठन कार्यले पूर्णता पाउन नसक्दा र नेतृत्व विहिन हुँदा कानून निर्माणमा विषयगत समितिमा प्रयास छलफल हुन नसक्नु साथै विषयगत मन्त्रालयका कामकारवाहीको संसदिय अनुगमन निर्देशन प्रयास हुन नसक्नु, संघीय निजामति ऐन निर्माण हुन नसक्दा कर्मचारीको व्यवस्थापन फितलो भई प्रदेश सभा तथा समितिको काम कारवाहीमा असर पर्नु । कर्मचारीहरूलाई प्रयास सेवा सुविधाको व्यवस्था हुन नसक्दा सभा तथा सचिवालयको काम गर्न उत्प्रेरित हुन नसक्नु र प्रदेश निजामती सेवा ऐन र प्रदेश सभा सेवा गठन नहुँदा प्रदेश सचिवालयमा कामकाज गर्न आएका कर्मचारीहरू पनि छिट्टै अन्य निकायमा सरुवा भई जानु । प्रदेश सभाराजधानी दाङमा सर्नको लागि नयाँ संरचना आवश्यक समन्वय हुन नसकी काममा ढिलासुस्ती हुनु आदि समस्याहरू रहेका छन् ।

१२.१.३ चुनौति तथा अवसर

संघीयताको मर्म अनुसार तीन तहको सरकारका लागि आवश्यक कानूनमा सृजना भएका दोहोरोपना तथा असामन्जस्यतालाई कम गर्नु । संघीय निजामती ऐन बनी नसकेको अवस्थामा सक्षम जनशक्तिलाई आकर्षित गरी प्रदेश सभाको महत्वपूर्ण भूमिकालाई प्रभावकारी रूपमा सम्पादन गर्न सहयोग गर्नु, प्रदेश सभा सदस्यहरूलाई विकास निर्माण र कानून निर्माणसँग सन्तुलन राख्नु राख्न सहयोग गर्नु । नेपालले भोग्दै गईरहेको बढ्दो आर्थिक संकटको बीचबाट कर्मचारीहरूको सेवा सुविधा वृद्धि गरी प्रदेश सभा र सचिवालयको काम प्रति उत्प्रेरित गर्नु । तत्काल प्रदेशको स्थायी राजधानी दाङमा प्रदेश सभाको स्थापना गरी प्रदेश सभा दाङबाट सञ्चालन गर्नु केही महत्वपूर्ण चुनौतीको रूपमा रहेका छन् भने थुप्रै कानूनको तर्जुमा तथा संशोधन गर्ने कार्य बाँकी नै भएको हुँदा परिस्कृत र प्रदेश मैत्री जनमैत्री कानून तर्जुमा गर्न सहयोग पुऱ्याउनु । सचिवालयलाई आवश्यक पर्ने कर्मचारीहरूको व्यवस्थापनलाई प्रदेश सरकारले महत्व दिनु, दाङमा प्रदेशको राजधानी व्यवस्थापन गर्नका लागि आवश्यक आर्थिक व्यवस्था गरिदिनु, लामो समय अवरुद्ध रहेको प्रदेश सभा बैठक सुचारु हुनु र समितिहरूको सभापति पुनः चुन्ने तथा बैठकहरू सुचारु हुने अवस्था सृजना हुनु । ई-लेजिलेसन, ई-लाईब्रेरी र ई-पोल जस्ता सफ्टवरहरू सञ्चालनमा हुनु, कर्मचारीहरूलाई काम प्रति उत्प्रेरित गर्न पर्यटन काज खाजा भत्ता तथा बैठक भत्ताको व्यवस्था हुनु, प्रदेशका अधिकांस जनताहरूमा सूचना तथा सञ्चार सुविधाको पहुँच पुगेको हुँदा प्रदेश सभा तथा समितिका गतिविधि अवलोकन गर्न सक्ने र आफ्ना प्रतिनिधिहरूलाई आवश्यक राय सुझाव सल्लाह दिन सक्ने अवस्था सिर्जना हुनु केहि महत्वपूर्ण अवसरहरू रहेका छन् ।

१२.१.३ दीर्घकालीन सोच

जनचाहना र प्रदेशको आवश्यकता बमोजिमको उत्कृष्ट कानूनको तर्जुमा गरी त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत कानूनी शासन स्थापना गर्नु ।

१२.१.४ लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. प्रदेश सभाबाट जनमैत्री र समयसान्दर्भिक नयाँ कानून निर्माण गर्दै पुराना कानूनको समयानुकूल संशोधन गरी प्रदेश सञ्चालनका लागि आवश्यक कानून तर्जुमा गरी सोको परिपालना गर्ने गराउने र संसदीय निगरानी मार्फत कानूनको पूर्ण पालना गर्ने ।

२. प्रदेश सरकार सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्न तथा जनताका आवश्यकता चाहाना र विकासको प्रतिफलहरू दिनका लागि लागि आवश्यक उचित बजेट पास गर्ने ।

१२.१.५ रणनीति

१. जनमैत्री कानून निर्माणका लागि सरोकारवाला पक्षहरूको सुझाव संकलन गर्ने व्यवस्था मिलाईने ।

२. प्रदेश सभाका सदस्यहरूको क्षमताको उच्चतम उपयोग गरी उत्कृष्ट कानून बनाउन प्रयास गरिने ।

३. प्रदेश सभा सचिवालयलाई अनुसन्धानात्मक र खोजमूलक बनाईने ।

४. प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूलाई संसदीय मूल्य र मान्यता सम्बन्धी तालिम तथा अध्ययन अनुसन्धानको व्यवस्था गरिने ।

५. कानूनको कार्यान्वयनको अवस्थालाई अध्ययन गरी सम्बन्धित पक्षलाई निर्देशन गर्नका लागि संसदीय अध्ययन अवलोकन तथा अनुगमनको व्यवस्था गरिने ।

६. प्रदेश सभामा प्रस्तुत हुने विधेयकहरूलाई घनिभूतरूपमा दफावार छलफल गरी पारित गर्ने व्यवस्था मिलाईने ।

७. संसदीय गतिविधिमा जनताको पहुँच वृद्धि गर्न सदन तथा समितिका गतिविधिहरू विद्युतिय माध्यम तथा द.सञ्चार माध्यमबाट प्रकाशन तथा प्रसारण गरिने ।

९. प्रभावकारी संसदीय अनुगमनलाई तिव्रता दिने ।

१०. प्रदेश सभा सचिवालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि विभिन्न सिपमूलक तालिम ११. सञ्चालन गरिने ।

१२. संसदीय गतिविधिलाई अनुशासित र मर्यादित बनाउन मर्यादापालक सुरक्षा कर्मीको प्रयास संख्यामा व्यवस्था गरिने ।

१३. प्रदेश सभा तथा सचिवालयका काम कारवाहीलाई छिटो छरितो र पारदर्शी बनाउन सुचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरिने ।

१४. कर्मचारी तथा पदाधिकारी र सदस्यहरूको क्षमता तथा ज्ञान अभिवृद्धि गर्न ई-लाईब्रेरी तथा लाईब्रेरीलाई व्यवस्थित गरिने ।

१५. कर्मचारीको, पदाधिकारी तथा सदस्यहरूलाई विधि निर्माण प्रति उत्प्रेरित गर्न तलब भत्ता तथा अन्य सुविधाको उचित व्यवस्था गरिने ।

१६. कार्य प्रकृति अनुसार कर्मचारीको दरवन्दी कायम गरिने र दरवन्दी अनुसार कर्मचारी परिपूर्ति गरिने

१७. आधुनिक प्रविधि युक्त प्रदेश सभा भवन, सचिवालय भवन समिति भवन लगायतका भवन दाडमा निर्माण गरी सोही स्थानबाट संसदीय गतिविधि सञ्चालन हुने व्यवस्था मिलाईने ।

१८. बजेट माथि दफावार छलफल गरी अनुचित खर्चहरूलाई कटौती गरी बजेट पास गर्ने ।

१२.१.६ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
प्रदेशका लागि नयाँ कानून निर्माण	संख्या	१७	७	२७	३०	३२

१२.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-बर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

(रु. लाखमा)

आ.व.	बजेट अनुमान				स्रोत							
	कुल	चालु	पूँजीगत	वैदेशिक ऋण	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार सशर्त -	वैदेशिक/ विकास साझेदारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	३३७९.०२	२२०५.४६	११७३.५६	-	३३७९.०२	३३७९.०२	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	३३००	२३००	१०००	-	३३००	३३००	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	३६००	२६००	१०००	-	३६००	३६००	-	-	-	-	-	-

१२.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को १० महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभाका पदाधिकारी, सदस्य तथा सचिवालयका कर्मचारीको क्षमता विकास		२०७९/८० २०८१/८२	७५	प्रदेश सभाका पदाधिकारी र समिति सभापतिहरू, प्रदेश सभाका सदस्यहरू र प्रदेश सभाका सचिवालयका कर्मचारीहरूले विधि निर्माण, सार्वजनिक खरिद, पुस्तकालय व्यवस्थापन सुचना प्रविधि सम्बन्धी सिप, संसदिय मूल्य मान्यता र शिष्टाचार सम्बन्धी तालिम प्राप्त गरेका हुनेछन् ।	कर्मचारीहरूको लागि कार्य दक्षता अभिवृद्धि सम्बन्धी विभिन्न प्रकारका तालिम सञ्चालन गरिएको ।	पुस्तकालय व्यवस्थापनका लागि लाईब्रेरी व्यवस्थापन सम्बन्धी सफ्टवेयर सञ्चालन तालिम १० जना प्राविधिक अप्राविधिक कर्मचारीहरूले प्राप्त गरेको ।	१२
२०२०००११	प्रदेश सभा स्थापना दिवस विशेष कार्यक्रम		२०७९/८० २०७९/८०	२४	प्रदेश सभाको प्रचार प्रसार भई प्रदेशको महत्वको वृद्धि हुने र संविधान बमोजिमको संघीयताको	रक्तदान कार्यक्रम, सरसफाई कार्यक्रम, भलिबल प्रतियोगिता,	सेमी भर्चुअल माध्यमबाट प्रदेश सभा स्थापना दिवस निबन्ध लेखन प्रतियोगिता	१०

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को १० सहनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११	प्रदेश सभा भवनमा आवश्यक नयाँ यन्त्र उपकरण जडान		२०७९/८०- २०८१/८२	९०	कार्यान्वयनमा सहयोग पुग्ने।	साँस्कृतिक झौकीहरूको प्रदर्शन र मूल समारोह आयोजना गरी सचिवालय र सभाका महत्वपूर्ण दस्तावेजहरूको विमोचन र उत्कृष्ट कर्मचारीहरूलाई पुरस्कृत गरिएको	गरी जलपाल समारोह सहित मनाईएको । साथै प्रदेश सभा परिसम्बन्ध रेडियो र टि.भि कार्यक्रम पनि गरिएको ।	३०
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभा तथा सचिवालयको सुरक्षा व्यवस्थापन		२०७९/८०- २०८१/८२	९०	प्रदेश सभा र प्रदेश सभा सचिवालय वरिपरिको गतिविधिको निगरानी भई सुरक्षा व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने	सि सि क्यामरा जडान र निगरानि भएको । Fire extinguisher जडान गरेको		२०
२०२०००११ र २०२०००१२	अन्तरप्रदेश/संघीय अध्ययन अनुसन्धान र अवलोकन		२०७९/८० २०८१/८२	१२०	२०० जना प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा सदस्यहरूको र कर्मचारीहरूले अन्य प्रदेश तथा संघको प्रदेश सभा तथा सचिवालयको अवलोकन भ्रमण गरी राम्रा कार्यहरूको अनुसरण गर्न मद्दत पुग्ने	संसदीय कार्य-प्रक्रिया र कार्य पद्धतिको अन्तरप्रदेश/संघीय अध्ययन अनुसन्धान र अवलोकन सम्पन्न गरिएको ।	प्रदेश सभा सचिवालयका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूबाट सातवटै प्रदेश सभा र सचिवालयको अध्ययन अवलोकन भ्रमण गरेको ।	४०

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को १० सहिनको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११ र २०२०००१२	वैदेशिक अध्ययन अनुसन्धान तथा अवलोकन भ्रमण		२०७९/८० २०८१/८२	१३५	४५ जना पदाधिकारी तथा सदस्य तथा तथा कर्मचारीहरूले विभिन्न देशहरूको संसदीय कार्य प्रक्रियाको अध्ययन अवलोकन गरी आफूले सम्पादन गर्ने कार्यको कार्यक्षमता बढाउनेछन् ।		३०	३०
२०२०००१२	प्रदेश सभा सचिवालय भवनको निर्माण		२०७९/८० २०८१/८२	५००	प्रदेश सभा सचिवालयको नयाँ भवन दाङमा बनी लुम्बिनी प्रदेशको स्थायी राजधानी दाङबाट प्रदेश सभा सञ्चालन भएको हुनेछ ।		दाङमा सचिवालय भवन निर्माणका लागि बोलपत्र आह्वानको मूल्याङ्कन भईरहेको ।	आ.व. २०७९/८० को लागि ५००
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभा भवन/सचिवालय भवन/पदाधिकारी निवास कम्पाउण्ड निर्माण तथा मर्मत		२०७९/८० २०८१/८२	३००	प्रदेश सभा भवन, सभामुख तथा उपसभामुखको निवासको मर्मत सम्भार, तथा सचिवालयको भवनको चौरतिर कम्पाउण्ड बाल निर्माण भएको हुनेछ ।		प्रदेश सभा भवनको तीन साईडमा कम्पाउण्ड बाल निर्माण भईसकेको ।	१००
२०२०००११ र २०२०००१२	नयाँ प्रदेश सभा भवन तथा सचिवालय भवन समिति भवन लगायत अन्य भवनका लागि आन्तरिक डेकोरेसन		२०७९/८० २०८१/८२	६०	सभा भवन/समिति भवन/सचिवालय तथा अन्य भवनमा आवश्यक सजावट गरिएको हुनेछ ।			३०
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभाका पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरूलाई चार/दुई पाइग्रे सवारी साधन खरिद		२०७९/८० २०८१/८२	५००	सभाका थप दुई जना पदाधिकारीहरूलाई र सचिवालयको दुई जना कर्मचारीलाई सवारी साधनको व्यवस्थापन गरी उहाँहरूको आवागमन सहजता भएको हुनेछ ।			१५०

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को १० महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११ र २०२०००१२	नयाँ प्रदेश सभा भवन तथा सचिवालय भवन समिति भवन, निवास लगायत अन्य भवनका लागि विद्युतीकरण		२०७९/८० २०८१/८२	४५	आवश्यक ट्रान्सफर्मर खरिद सहित सम्पूर्ण भवनमा विद्युतीकरण गरी लाईटहरू जडान भई कार्य वातावरणमैत्री भएको हुनेछ ।			१५
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभा सचिवालय तथा समिति भवन लगायत अन्य भवनहरूमा ए.सी जडान		२०७९/८० २०८१/८२	६०	प्रदेश सभा सचिवालय तथा समिति भवन लगायत अन्य भवनहरूमा ए.सी जडान भई कार्य वातावरण अनुकूल कोठा भएको हुनेछ ।			३०
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभा तथा सचिवालय/समिति भवन लगायत अन्य भवनका लागि फर्निचर खरिद		२०७९/८० २०८१/८२	७५	प्रदेश सभा तथा सचिवालय/समिति भवन लगायत अन्य भवनका लागि आवश्यक फर्निचर व्यवस्थापन भई दैनिक कार्यमा सहजता हुनेछ ।		प्रदेश सभा भवनका लागि फर्निचर खरिदका लागि टेन्डर भई खरिद कार्य अगाडी बढेको	२५
२०२०००११ र २०२०००१२	प्रदेश सभा तथा सचिवालय सौन्दर्यीकरण		२०७९/८० २०८१/८२	६०	प्रदेश सभा तथा सचिवालयको परिसरको सुन्दरता कायम हुने			२०
२०२०००११ र २०२०००१२	सवारी साधनको मर्मत		२०७९/८० २०८१/८२	१५०	प्रदेश सभा सचिवालयमा रहेका दुई पाइप्रे तथा चार पाइप्रे सवारी साधनहरू दुरुस्त रही पदाधिकारीहरू तथा कर्मचारीहरूलाई सचिवालय तथा सभाको कार्यमा आवागमनका सहयोग पुरनेछ ।		प्रदेश सभाका २० वटा चार पाइप्रे सवारी साधन र २० वटा मोटरसाईकल मर्मत भई सञ्चालनमा रहेको	१५०

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरु हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को १० महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२०२०००११	प्रदेश सभा तथा समितिको गतिविधिहरूको टि.भि तथा रेडियोबाट प्रशारण		२०७९/८० २०८१/८२	१६५	प्रदेश सभाका गतिविधिहरू टेलिभिजन र रेडियोबाट प्रशारण भई प्रदेश सभाले गरेका गतिविधिहरूबारे जनताहरू जानकारी हुनेछन्।		प्रदेश सभा परिधी टि.भि. कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रशारण साथै प्रदेश सभा सेरोफेरो रेडियो कार्यक्रम उत्पादन तथा प्रशारण गरिएको ।	५.५

१२.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय निजामती सेवा ऐन समयमै नबन्दा प्रदेश निजामती सेवा ऐन बन्न ढिलो भई प्रदेश सभा सचिवालयको आवश्यकता बमोजिमको कर्मचारी दरबन्दी बनाई कर्मचारीको व्यवस्थापन समयमै नहुँदा र सम्बन्धित निकायबाट अस्थायी दरबन्दी पारित नहुँदा सचिवालयको काम कारवाहीमा बाधा अड्चन आई कानून निर्माण र संसदीय निगरानी तथा सभा तथा समितिको बैठकमा सञ्चालनमा असर पर्ने, पटक पटक सभा सञ्चालनमा भएको अवरोधले प्रदेश सभा तथा समितिका बैठकहरू सुचारु हुन नसक्दा समयमै कानून निर्माण र संसदिय निगरानी हुन नसक्ने, प्रदेश राजधानी बुटवलबाट दाङमा सार्नका लागि प्रदेश सभा भवन तथा सचिवालय भवन लगायतका सम्पूर्ण भौतिक संरचनाहरू समयमै बन्न नसके कानून निर्माण र अध्ययन अनुसन्धानमा भन्दा व्यवस्थापनमा बढि ध्यान दिनु पर्ने, सचिवायका सहमती बेगर पुनः कर्मचारी सरुवा गर्ने आर्थिक संकट बढ्दै गई कर्मचारीका सेवा सुविधा तथा कानून निर्माण र संसदीय निगरानीमा बजेट प्रयास हुन नसक्ने जस्ता जोखिमहरू देखिन्छन् भने प्रदेश सभाको लागि आवश्यक सम्पूर्ण संरचना दाङमा निर्माण भई स्थायी राजधानीबाटै प्रदेश सभाका गतिविधिहरू सञ्चालन हुने, संसदिय अध्ययन अनुसन्धाबाट प्रदेशका लागि आवश्यक सम्पूर्ण कानूनहरूको निर्माण गर्न सहयोग गर्न सकिने, प्रदेश सभा सचिवालयमा रहेको जनशक्ति व्यवस्थापन चुस्त दुरुस्त हुने, तालिम मार्फत कर्मचारीहरूको दक्षता वृद्धि भई कार्यसम्पादनमा वृद्धि हुने, सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग भई पेपरलेस प्रदेश सभा हुने अनुमान र प्रदेश निजामती सेवा ऐन बनी प्रदेश सेवामा कार्यरत कर्मचारीहरूको सेवा सुविधामा वृद्धि भई प्रदेश सभामा कार्य गर्न कर्मचारीहरू उत्प्रेरित हुने वातावरण तयार हुने अनुमान गरिएको छ।

१२.२ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

१२.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने गरी प्रत्येक प्रदेशमा एक मुख्यन्यायाधिवक्ता रहने व्यवस्था गरेको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार प्रदेश कानून बमोजिम हुने संवैधानिक व्यवस्था छ। जसमा, प्रदेश सरकारको हक, हित वा सरोकार रहेको संविधान वा कानूनको व्याख्या सम्बन्धी कुनै जटिल संवैधानिक वा कानुनी प्रश्न समावेश भएको वा सम्बन्धित प्रदेशको सन्दर्भमा सार्वजनिक महत्व वा सार्वजनिक सरोकारको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फबाट वहस पैरवी गर्ने र प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको कार्यालयले कुनै संवैधानिक वा कानुनी प्रश्नमा राय माग गरेमा कानुनी राय दिने मुख्य काम कर्तव्य तोकिएको छ। यसैमा अडिग भई आगामी तीन वर्षमा यस कार्यालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने प्रतिफलमुखी कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश गरेको छ। संविधान तथा कानूनले निर्दिष्ट गरेको जिम्मेवारी सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्न, कानूनको शासन स्थापना गरी संस्थागत सुदृढीकरण गर्न तथा व्यावसायिकता विकासमा केन्द्रित हुनका लागि प्रतिफलमुखी कार्यक्रमहरू अगाडि बढाइएको छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले प्राथमिकतामा राखेका त्रिवर्षीय कार्यक्रमहरूलाई मध्यनजर गर्दै यस कार्यालयले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा आगामी आर्थिक वर्षमा सञ्चालन गर्ने नतिजामूलक वार्षिक कार्यक्रमहरू तयार गरेको छ।

१२.२.२ प्रमुख समस्या

यस कार्यालयमा दरबन्दी अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति हुन बाँकी हुनु, छुट्टै भौतिक संरचना र कार्यालयलाई चाहिने आवश्यक सवारी साधन उपलब्ध नहुनु, कार्यरत सरकारी वकीलहरूलाई उत्प्रेरणा दिई राख्न सक्ने अवस्था अझै नहुनु; संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम प्रदेशस्तरमा स्थापना हुनु, समितामा व्यवस्था भए बमोजिम प्यारोल र प्रोबेशन बोर्ड गठन नहुनु जस्ता प्रमुख समस्या रहेका छन्।

१२.२.३ चुनौती तथा अवसर

फौजदारी न्याय प्रणालीमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको भूमिका स्पष्ट बन्न नसकेको र नेपालको संविधानले मुख्य न्यायाधिवक्तालाई महान्यायाधिवक्ता मातहत राखेकोमा मुख्य न्यायाधिवक्ता माथि महान्यायाधिवक्ताको प्रशासनिक वा न्यायिक कस्तो प्रकारको नियन्त्रण हो स्पष्ट नभएको अवस्थामा काम गर्नु चुनौतिपूर्ण छ।

प्रदेशका मुख्यमन्त्री, मन्त्रिपरिषदका सदस्यहरू तथा सरकारी निकाय र अधिकारीहरूलाई सहज रूपमा कानुनी राय सल्लाह प्राप्त गर्ने अवस्था बन्नु, प्रदेश क्षेत्रभित्र कानुनी शासनको जग बसाउनमा मुख्य न्यायाधिवक्ता र सो कार्यालयका सरकारी वकीलबाट महत्वपूर्ण भूमिका रहनु, स्वीकृत दरबन्दी अनुसार सरकारी वकीलहरू सम्मिलित भएको कार्यालय सञ्चालनमा आउनु, न्यायिक वा अर्ध न्यायिक निकायहरूमा प्रदेश सरकारको प्रतिनिधित्व हुनु यस कार्यालयका अवसरका रूपमा देखिएका छन्।

१२.२.४ दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीति

सोच

कानुनी राज्य सहितको स्वच्छ, निष्पक्ष, न्यायपूर्ण समाजको निर्माण।

लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. व्यावसायिक कानुनी राय प्रदान गरी प्रदेश सरकारप्रतिको जनविश्वास बढाउनु।

२. प्रदेश सरकारको तर्फबाट मुद्दा दायर गरी प्रभावकारी रूपमा प्रदेश सरकारको प्रतिरक्षा गर्नु ।
३. लोकतान्त्रिक शासन प्रणालीको दिगो आधारका रूपमा रहेको न्याय व्यवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु।
४. व्यावसायिक, प्रभावकारी र जनविश्वास प्राप्त संस्थाको रूपमा स्थापित गर्नु।

रणनीति

१. प्रदेश सरकार र यस मातहतका निकायबाट माग भएअनुसार व्यावसायिक कानूनी राय प्रदान गर्ने ।
२. ऐन, नियम र कार्यविधि बनाउने कार्यमा प्रदेश सरकारका मन्त्रालय तथा अन्य कार्यालयलाई राय सुझाव दिने।
३. प्रदेश सरकारलाई विपक्षी बनाई दायर भएका मुद्दा एवम् रिटको प्रभावकारी प्रतिरक्षा एवम् मुद्दा दायर गर्ने ।
४. फैसलाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
५. मानव अधिकारको रक्षाको लागि आवश्यक कार्य गर्ने ।
६. हिरासत तथा थुनुवा कक्ष एवम् कारागारको अनुगमन र निरीक्षण गर्ने ।
७. पुस्तकालय र जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ।
८. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा कार्यरत सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरूको आचार संहिता बनाई लागू गर्ने ।

१२.२.५ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
रिटको प्रतिरक्षा	संख्या	-	२५४	३००	३२०	३५०
कानुनी राय प्रदान	संख्या	-	१	-	-	-
कारागार तथा हिरासत अनुगमन	कारागार संख्या	-	३	१०	१५	२०
कानुनी शिक्षाबाट लाभान्वित		-	-	१००	१५०	२००
न्यायिक समितिसँग अन्तरक्रिया	स्थानीय तहको संख्या	-	-	१०	१५	२०

१२.२.६ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.ब.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)			स्रोत (रु. लाखमा)								
	कुल	चालु	पुँजीगत	बित्तिय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार - विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त	वैशेषिक विकास / साजेवारको सहयोग	आन्तरिक ऋण
२०७९/८०	१५०	१४५	५	-	१५०	१५०	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	१६२	१५५	७	-	१६२	१६२	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	१७८	१७०	८	-	१७८	१७८	-	-	-	-	-	-

१२.२.७ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/ आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२१६००००११	समुदायमा कानुनी शिक्षा		सालबसाली	७	समुदायमा कानुनी शिक्षा कार्यक्रम संचालन	समुदायमा कानुनी शिक्षा कार्यक्रम माफत ४५० जना लाभान्वित भएका हुने	-	-	२
२१६००००११	प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन तथा सञ्चालन कार्यक्रम		सालबसाली	६.५	प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन कसुरदारको अवस्था अध्ययन	नेपालको संविधान २०७४ तथा फौजदारी सजाय कसुर ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन तथा सञ्चालन गरिने ।	नेपालको संविधान २०७४ तथा फौजदारी सजाय कसुर ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार प्रदेश प्यारोल तथा प्रोबेसन समिति गठन गरिएको ।	संघको प्रक्रियामा रहेकोले हाल कुनै प्रगति नरहेको	-

कारागार तथा हिरासत व्यवस्थापन सम्बन्धी अन्तरक्रिया	कारागार र हिरासतको अनुगमन तथा निरीक्षण	८.५०	सालवसाली	कारागार र हिरासतको अवस्था तथा त्यहाँ रहेका थुनुवा कैदीहरूको मानवअधिकारको अवस्था सम्बन्धी अन्तरक्रियाद्वारा लाभान्वित हुने ।	लुम्बिनी प्रदेश अन्तर्गत जिल्लाहरूमा रहेका कारागारको अवस्था तथा त्यहाँ रहेका थुनुवा कैदीहरूको मानव अधिकारको अवस्था सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको ।	जिल्लाहरूमा रहेका हिरासत तथा कारागारको अवस्था तथा त्यहाँ रहेका थुनुवा कैदीहरूको मानव अधिकारको अवस्था सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम गरिएको ।	४
प्रतिरक्षा र कानूनी राय विषयक कार्यक्रम	प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरूमा कार्यक्रमको सूचना पठाउने प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरूका प्रमुखहरूसँग कानूनी राय र प्रतिरक्षाका विषयमा छलफल	६.४०	सालवसाली	रिट प्रतिरक्षा तथा लिखित जवाफको स्तरीयता एवम् कानूनी राय विषयमा प्रभावकारिता विषयक गोष्ठी सम्पन्न गरिने ।	रिट प्रतिरक्षा तथा प्रमुखहरूसँग कानूनी राय र प्रतिरक्षाका विषयमा छलफल गरिएको	प्रदेश सरकार मातहतका कार्यालयहरूका प्रमुखहरूसँग कानूनी राय र प्रतिरक्षाका विषयमा छलफल गरिएको	३
अन्तर प्रदेश अनुभव आदान प्रदान कार्यक्रम,	६ वटा प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदान	-	सालवसाली	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँग कार्यसँगै काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदानद्वारा कार्य पद्धतिमा सुधार भएको हुने ।	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँगै कार्यसँगै काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदानद्वारा कार्य पद्धतिमा सुधार भइरहेको ।	६ वटा प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयसँगै कार्यसँगै काम कारवाही तथा हालसम्म भएका कार्यको अनुभव आदानप्रदान गरिएको	३.२

१२.२.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक श्रोतको उपलब्धता, पर्याप्तता, निरन्तरता कार्यभार अनुरूप जनशक्तिको व्यवस्थापन हुने अनुमान गरिएको छ । अन्यथा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन जोखिम रहने देखिन्छ ।

१२.३ प्रदेश लोकसेवा आयोग

१२.३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको भाग २३ धारा २४४ मा भएको संबैधानिक व्यवस्था अनुरूप लुम्बिनी प्रदेशले प्रदेश लोक सेवा आयोगको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकार सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, २०७६ को दफा ३ बमोजिम प्रदेश लोक सेवा आयोग गठन भई आयोगको कार्यालय लुम्बिनी प्रदेशको मुकाम: बुटवलमा स्थापना भई सञ्चालनमा आएको छ । प्रदेश लोक सेवा आयोग प्रदेश निजामती सेवा, प्रदेश प्रहरी सेवा, प्रदेश अन्य सरकारी सेवा र स्थानीय सरकारी सेवा तथा संगठित संस्थाको सेवाको पदमा उपर्युक्त उम्मेदवारको छनौटमा स्वच्छता तथा निष्पक्षता कायम गरी योग्यता प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्दै सार्वजनिक प्रशासनलाई समयानुकूल रूपान्तरित सक्षम, सदृढ र सेवामुखी बनाउनका लागि प्रतिबद्ध छ । दिगो विकास लक्ष्य अन्तर्गतका विभिन्न सामाजिक-आर्थिक तथा समावेशी लक्ष्यहरू प्रति केन्द्रित हुँदै यस आयोगका आगामी तीन वर्षमा सन्चालन हुने कार्यक्रमहरू यस दस्तावेजमा समाविष्ट छन् । आयोगको क्षेत्राधिकार भित्र रही नियमपूर्वक आफ्ना कार्यहरूलाई प्रभावकारी तथा पारदर्शी रूपमा सम्पन्न गर्न आयोग कटिबद्ध छ ।

१२.३.२ प्रमुख समस्या

प्रदेश लोक सेवा आयोगलाई पूर्ण रूपमा सञ्चालनमा ल्याउनका लागि नीतिगत व्यवस्था, भौतिक पूर्वाधार तथा संस्थागत क्षमता सुदृढ गरी प्रदेश र स्थानीय सरकारलाई आवश्यक दक्ष जनशक्ति सिफारिस गर्नु ।

१२.३.३ चुनौती तथा अवसर

संघीय तथा प्रदेश निजामती कर्मचारी ऐन नियमहरू निर्माण हुन बाँकी रहनु, आयोगले प्रकाशित गरेको वार्षिक कार्यतालिका बमोजिम विभिन्न सेवा समूहका रिक्त दरवन्दीमा पदपूर्तिको लागि विज्ञापन प्रकाशित गर्नु, आयोगबाट परीक्षा सञ्चालन गर्ने उद्देश्यका साथ Lay out हुने गरी आयोगको भौतिक पूर्वाधार विकास गर्नु तथा आयोगमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास गरी दरखास्त आव्हान देखि सिफारिस सम्मका कामहरूमा सूचना प्रविधिको प्रयोग बढाउनु जस्ता चुनौती रहेका छन् भने आयोग स्थापनाको छोटो अवधिमा प्रदेश सरकारबाट माग भएका स्वास्थ्य र इन्जिनियरिङ्ग सेवाका ९६ वटा पदमा विज्ञापन प्रकाशित गरी प्रक्रियामै रहेको, प्रदेश सरकारसँग जनशक्ति भर्नाका लागि समन्वय भईरहेको हुँदा आगामी दिनमा आयोगका काम कारवाहीमा प्रभावकारीता ल्याउने अवसर रहेको छ

१२.३.४ दीर्घकालीन सोच

लुम्बिनी प्रदेशमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि सक्षम र उच्च नैतिक चरित्र भएका जनशक्ति छनौट गरी प्रदेश सरकार र स्थानीय तहलाई सिफारिस गर्ने साथै प्रदेशमा सुशासन प्रवर्द्धनमा सहयोग गर्ने ।

१२.३.५ लक्ष्य तथा उद्देश्य

१. प्रदेश निजामती सेवा, स्थानीय सरकारी सेवा र अन्य सरकारी सेवाको पदमा नियुक्तिका लागि उपयुक्त उम्मेदवार छनौट गर्न परीक्षाहरू सञ्चालन गर्नु ।
२. परीक्षा पद्धतिमा सुधार गरी समसामयिक एवम् वैज्ञानिक प्रणाली अवलम्बन गर्नु ।
३. सेवा प्रवाहसँग सम्बन्धित समय सापेक्ष पाठ्यक्रम तर्जुमा गरी दक्ष उम्मेदवार छनौट गर्नु ।

४. लोक सेवाका मूलभूत मान्यता, योग्यता प्रणाली, निष्पक्षता र स्वच्छतालाई सुदृढ र विश्वसनीय बनाउनु ।
५. प्रदेश, स्थानीय तह र अन्य तोकिएको क्षेत्रमा जनशक्ति व्यवस्थापनमा अध्ययन अनुसन्धान गर्नु ।
६. तोकिएका विषयमा सम्बन्धित निकायलाई परामर्श दिनु ।

१२.३.६ रणनीति

१. प्रदेश लोकसेवा आयोग ऐन २०७६ को दफा ६१ र ६२ मा व्यवस्था भए बमोजिम निर्माण गरिएका आयोगको नियमावली, कार्यविधि, मापदण्ड र निर्देशिकाको कार्यान्वयन तथा अद्यावधिक गर्दै जाने ।
२. आयोगको लागि आवश्यक हुने विभिन्न विषय क्षेत्रका विज्ञको रोस्टर सूची तयार तथा अद्यावधिक गर्दै जाने
३. प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सरकारी सेवाका विभिन्न तहका पदको पाठ्यक्रम निर्माण र अद्यावधिक गर्दै जाने ।
४. आयोगको भौतिक पूर्वाधार, जनशक्ति र प्रविधिको विकास गर्दै आयोगको सक्षमता वृद्धि गर्ने ।
५. लोक सेवा आयोगका मूलभूत मान्यता, योग्यता, निष्पक्षता र स्वच्छतालाई सुदृढ र विश्वसनीय बनाउने ।
६. गुणस्तरीय सेवा प्रवाहका लागि सक्षम, चरित्रवान र सामाजिक उत्तरदायित्व बहन गर्न सक्ने जनशक्ति छनोट गर्ने ।
७. प्रदेश सरकार र प्रदेश भित्रका स्थानीय तहहरूलाई सुशासन प्रवर्द्धनका लागि सहयोग गर्ने ।

१२.३.७ विषयक्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

सूचक	एकाइ	आ.व.	आ.व.	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		२०७७/७८ सम्मको यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधन	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
नियमावली, निर्देशिका, तथा आचारसंहिता	संख्या	२	-	-	-	-
पाठ्यक्रम निर्माण (बार्षिक)	संख्या	४१	३	५	१०	१५
नीति सम्बन्धी अनुसन्धान	वटा	-	-	२	२	२

१२.३.८ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)						आन्तरिक ऋण	
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार - समानीकरण अनुदान	नेपाल सरकार - समपूरक	नेपाल सरकार विशेष - अनुदान	नेपाल सरकार - सशर्त सहयोग		वैदेशिक विकास /सझेदारको सहयोग
२०७९/८०	४७.९४	३३.१४	१४.८०	-	४७.९४	४७.९४	-	-	-	-	-	-
२०८०/८१	४८.२१	३५	१३.२१	-	४८.२१	४८.२१	-	-	-	-	-	-
२०८१/८२	५१.५०	३७.३३	१३.७७	-	५१.५०	५१.५०	-	-	-	-	-	-

१२.३.९ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७७/७८ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिना को प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
२१००००११	संस्थागत सुदृढीकरण तथा कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यक्रम		२०७८/७९-२०७९/८०	८८	सेवा र परामर्शका कार्यहरू मेशिनरी औजार फर्निचर तथा फिक्चर्स सवारी साधन खरिद	आयोगको नीति सम्बन्धमा विज्ञहरूको सहयोगमा २ वटा अनुसन्धान पुरा गर्ने। कार्यालय व्यवस्थापन	कार्यालयलाई आवश्यक सवारी साधन (स्कुटर), Digital Duplicator मेशिन, फोटोकपी मेशिन, फर्निचर खरिद गरिएको।	Digital Duplicator मेशिन, फोटोकपी मेशिन, फर्निचर खरिद गरिएको।	७५
					पत्रपत्रिका, छपाई तथा सूचना प्रकाशन सम्बन्धी क्रियाकलाप	कार्यालयका विभिन्न सूचना प्रकाशन हुने।	आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापनको सूचना लगायत कार्यालयबाट खरिद कार्यका लागि सूचना प्रकाशित गरिएको।	आयोगबाट प्रकाशित विज्ञापनको सूचना लगायत कार्यालयबाट खरिद कार्यका लागि सूचना प्रकाशित गरिएको।	

२१०० ००११	संस्थागत सुदृढीकरण तथा कर्मचारीको क्षमता विकास कार्यक्रम	२०७८/७ ९- २०८०/८ १	४०	पाठ्यक्रम निर्माण एवम् परिष्कारणका कार्यहरू नियम कानून तर्जुमा तथा अद्यावधिक सम्बन्धी कार्यहरू प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको सक्षमता अभिवृद्धि साथै आयोगबाट गरिने पदपूर्ति तथा नीति विक्षेपण सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम	आवश्यक विभिन्न सेवा समूहका पाठ्यक्रमहरू निर्माण गरी सकिएको हुने। आयोगलाई आवश्यक नियम, मापदण्ड तथा निर्देशिका तयार भएको हुने। प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीको सक्षमता अभिवृद्धि हुनुका साथै आयोगबाट गरिने पदपूर्तिका काममा प्रभावकारीता हुने एवम् आगामी दिनमा आयोगले निर्माण गर्ने नीति निर्माणका काममा प्रभावकारीता कायम भएको हुने।	४१ वटा पाठ्यक्रम तयार भएको लोक सेवा आयोग (कार्य सञ्चालन) निर्देशिका र परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन मापदण्ड तयार भएको। लुम्बिनी प्रदेशका ६ वटा जिल्लाका स्थानीय तहहरूसँग अन्तर्क्रिया कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको।	३ वटा पाठ्यक्रम तयार भएको वनरक्षक (सहायक पौचो र सहायक चौथो) तहको परीक्षा सञ्चालन भएको ३ ठाउँमा अन्तर प्रदेश लोक सेवा आयोग बीच अनुभव आदान प्रदान तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम सम्पन्न।	१८
				पाठ्यक्रम निर्माण एवम् परिष्कारणका कार्यहरू नियम कानून तर्जुमा तथा अद्यावधिक सम्बन्धी कार्यहरू प्रदेश तथा स्थानीय तहका कर्मचारीहरूको सक्षमता अभिवृद्धि साथै आयोगबाट गरिने पदपूर्ति तथा नीति विक्षेपण सम्बन्धमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रम बुलेटिन, ब्रोसर तथा पुस्तक प्रकाशन अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यक्रम	विभिन्न आवधिक बुलेटिन तथा आयोगको ब्रोसर प्रकाशन भएको हुने। सुशासन व्यवस्थापन भएको हुने।	आयोगका लागि आवश्यक करिव २०० पुस्तक खरिद गरिएको। आयोगका लागि आवश्यक पुस्तक खरिद प्रक्रियामा रहेको। स्थानीय तहहरूमा ३ पटक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्य सम्पन्न गरिएको।		

१२.३.१० जोखिम पक्ष तथा अनुमान

आवश्यक नीति तथा कानुनी व्यवस्था, सम्बन्धित निकायबाट पदपूर्तिको लागि माग प्राप्ति, संघीय लोकसेवा आयोगसँगको समन्वय तथा सहकार्यता, भौतिक साधनको उचित व्यवस्थापन, संस्थागत सुदृढीकरण लगायत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि तथा पाठ्यक्रमको निर्माण सुनिश्चित भएको हुनेछ। उल्लेखित अनुसारको व्यवस्था हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने विषय जोखिमपूर्ण रहने देखिन्छ।

१२.४ प्रदेश योजना आयोग

१२.४.१ पृष्ठभूमि

प्रदेश सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोचलाई सार्थक बनाउनको लागि योजनावद्ध तरिकाले अगाडि बढ्ने उद्देश्यका साथ प्रदेश योजना आयोगको गठन भएको हो। सीमित स्रोत र साधनबाट असीमित आवश्यकतालाई पूरा गर्दै समृद्ध प्रदेश बनाउने दिशामा प्रदेश योजना आयोगले प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरेको छ। यसका साथै आयोगले प्रदेश सरकारको दूरगामी सोच सहितको विकास अवधारणा तयार गर्ने, अवधारणा अनुसारको उद्देश्य तथा लक्ष्यहरू निर्धारण गर्ने, दीर्घकालीन र अल्पकालीन नीति, रणनीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने र प्रदेशस्तरका महत्वपूर्ण नीति, कार्यक्रम र आयोजनाहरूको अनुगमन एवम् मूल्याङ्कन गरी प्राप्त सूचनाका आधारमा अध्ययन एवम् विश्लेषण गरी प्रदेश सरकारलाई आवश्यकता बमोजिमको राय, सल्लाह, सुझाव र सहयोग प्रदान गर्ने उद्देश्यका साथ विज्ञ संगठनको रूपमा प्रदेश योजना आयोगको गठन गरिएको हो।

१२.४.२ प्रमुख समस्या

बहुवर्षीय आयोजना स्विकृति तथा ठेक्का बन्दोवस्तसम्बन्धी मापदण्ड २०७६ र प्रदेश गौरवका आयोजना निर्धारण सम्बन्धी मापदण्ड २०७६ अनुरूप सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट उल्लेखित मापदण्डहरूको पुरा नगरी आयोजना तथा कार्यक्रम स्वीकृतका लागि पठाउने गरिएको, राष्ट्रिय योजना आयोग र प्रदेश योजना आयोगबीच औपचारिक सम्बन्ध स्थापना गर्ने कानूनी संरचनाको अभाव र प्रदेश योजना आयोगलाई सक्षम तरिकाले सञ्चालनको लागि विषयगत जनशक्तिको व्यवस्था हुन नसक्नु साथै सांगठनिक संरचना अनुसार जनशक्तिको उपलब्ध हुन नसक्नु समस्याको रूपमा रहेको छ।

१२.४.३ चुनौती तथा अवसर

प्रदेश योजना आयोगको आवश्यकता अनुसारको दरबन्दी तथा संगठन संरचना भई नसकेकोले सो अनुसारको दरबन्दी तथा जनशक्ति प्राप्त गर्नु र वर्तमान कोभिड-१९ महामारीको असरले फिल्ड अनुगमन र आयोजनाको प्रभाव मुल्यांकन गर्ने कार्य चुनौतीको रूपमा रहेको छ भने प्रदेशको विकास र समृद्धिको लागि आवश्यक अध्ययन, विश्लेषण र अनुगमन अनुसन्धान गर्दै प्रदेशका सम्पूर्ण मन्त्रालय, कार्यालय तथा निकायहरूलाई समन्वय, सहजीकरण र मार्गनिर्देशन गरी प्रदेश सरकारका नीति, कार्यक्रम, बजेट तथा विकासका गतिविधिलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउने अवसर छ।

१२.४.४ दीर्घकालीन सोच

समृद्ध प्रदेश: खुशी जनता को सोच अनुसार प्रदेश विकासका लागि दूरगामी सोचसहितको विकास ढाँचा तयार।

१२.४.५. लक्ष्य

प्रदेशमा उपलब्ध प्राकृतिक सम्पदा र भौगोलिक विविधताको अधिकतम प्रयोग गर्नका लागि आवश्यक अध्ययन, अनुसन्धान र मार्गनिर्देशन गर्ने।

१२.४.६ उद्देश्य

(१) आर्थिक विकासको निमित्त स्रोत र साधनहरूको पहिचान तथा व्यवस्थापन गर्नु।

- (२) प्रदेश विकासका सम्भाव्य क्षेत्रहरूको अध्ययन अनुसन्धान गर्नु।
- (३) नीति आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नु।
- (४) सरकारका विभिन्न तहहरूसँगको समन्वयबाट प्रभावकारी ढंगले कार्यक्रम सञ्चालन हुने वातावरणको सिर्जना गर्नु।

१२.४.७ रणनीति

- (१) आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार, जलश्रोत तथा उर्जा साथै खनिज व्यवस्थापन लगायत विभिन्न विषयगत क्षेत्रको उत्पादन र व्यवसायको संरचना, ढाँचा तथा प्रविधिमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने विषयहरूका लागि तथ्यपरक नीति, सुझाव तथा प्रस्तावहरू सिफारिस गर्ने।
- (२) योजनाको विकास तथा कार्यान्वयनको क्षेत्रमा हुने अनुसन्धान तथा अध्ययनमा प्रोत्साहन तथा सहजीकरण गर्ने, लाभ लागत लगायतका विविध विश्लेषणको आधारमा आयोजना बैंक निर्माण गर्ने।
- (३) अध्ययन, अनुसन्धान तथा तथ्यपरक नीति निर्माण प्रक्रियालाई अवलम्बन गरी विभिन्न क्षेत्रगत नीतिहरूको निर्माण तथा तिनको कार्यान्वयनको समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
- (४) प्रदेशको विकाससम्बन्धी नीति, योजना कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयनको अवस्था र प्रतिफल तथा प्रभावको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्ने तथा प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूमा लागू गरी संस्थागत गराउने।
- (५) मूल्याङ्कनका मापदण्ड तयार गरी प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने र त्यसको आधारमा नीति तथा कार्यान्वयनको तहमा गर्नुपर्ने सुधारका सम्बन्धमा सुझाव दिने।
- (६) प्रदेश र स्थानीय तहको विकास सम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा समन्वय सहयोग गर्ने।

१२.४.८ विषय क्षेत्रगत नतिजा सूचक र लक्ष्य

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
दीर्घकालीन सोच तथ्यपरक नीति र योजना निर्माण						
परियोजना बैंक (परियोजनाहरूको पूर्व सम्भाव्यता अध्ययन)	संख्या	१४	१४	२०	३०	
अध्ययन अनुसन्धान तथा अन्वेषण						
अनुसन्धानको लागि सोधवृत्ति (वार्षिक)	जना	१०	१५	१५	१५	१५
प्रादेशिक महत्वका विषयहरूमा अध्ययन (वार्षिक)	संख्या	५	६	५	५	५
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन						
प्रदेश गौरवका र बहुवर्षिय आयोजनाहरूको समिक्षा (वार्षिक)	पटक	१	१	२	२	२
आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभाव मूल्याङ्कन (वार्षिक)	पटक	१	०	२	२	२
संचालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको नियमित अनुगमन	पटक	१२	२४	२४	२४	२४

प्रमुख सूचकहरू	एकाइ	आ.व. २०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२
(वार्षिक)						
प्रदेश विकास समस्या समाधान समितिको बैठक (वार्षिक)	पटक	३	४	३	३	३
समन्वय						
स्थानीयतहको आवधिक योजना निर्माण सम्बन्धी क्षमता विकास।	पालिका संख्या	१०	०	०	०	०
साझेदार तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तरक्रिया तथा समन्वय।	पटक	४	५	५	५	५
प्रदेश योजना व्यवस्थापन तथा अनुगमन प्रणाली स्थापना	संख्या	०	०	२	२	२

१२.४.९ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (अनुसूची २ र ३ को आधारमा तयार गरिएको)

आ.व.	बजेट अनुमान (रु. लाखमा)				स्रोत (रु. लाखमा)					आन्तरिक ऋण
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	प्रदेश सरकार	नेपाल सरकार-समानिकरण अनुदान	नेपाल सरकार — विशेष अनुदान	नेपाल सरकार-सशर्त	
२०८०/८१	३९४.५४	२६५.०४	१२९.५०	-	३९४.५४	-	-	-	-	-
२०८१/८२	४५०	२८५	१६५	-	४५०	-	-	-	-	-
२०८२/८३	४९०	३१०	१८०	-	४९०	-	-	-	-	-

१२.४.१० कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

व.उ.शि.नं	कार्यक्रम/आयोजना	विशेष क्षेत्रगत रणनीतिक नं.	सुरू हुने र सम्पन्न हुने मिति	कुल लागत (रु. लाखमा)	प्रमुख क्रियाकलापहरू	प्रमुख प्रतिफलहरू	आ.व. २०७८/७९ को प्रगति	गत आ.व. को ८ महिनाको प्रगति	वार्षिक बजेट (रु. लाखमा)
३९१००० ११	शोध अनुसन्धान वृत्ति		२०७७/७८ देखि निरन्तर		प्रदेशिक महत्वका विषयमा स्नातकोत्तर वा सो भन्दा माथि अध्ययनरत विद्यार्थिहरूलाई शोध रकम प्रदान गरिने ।	अध्ययनरत छात्रछात्राहरूले अनुसन्धानवृत्तिले लाभान्वित हुने।	अध्ययनरत छात्रछात्राहरूले अनुसन्धानवृत्तिले लाभान्वित भएका।	आ.व. २०७७/७८ मा १० जना छात्रछात्राहरूले अनुसन्धानवृत्ति प्राप्त गरेका ।	१५
	परियोजना बैंक		२०७७/७८ देखि निरन्तर		प्रदेश परियोजना बैंक व्यवस्थापन	रा. यो. आ. बाट नेपाल सरकारको परियोजना बैंकसँग सम्बन्धित विद्युतीय प्रणालीको पहुँच प्रदान गरिएकोले प्रदेश परियोजना बैंक व्यवस्थापन गरिने	१४ वटा परियोजनाहरू निर्माण भएका ।	१४ वटा परियोजनाहरू निर्माण भएका	५

	अध्ययन अनुसन्धान तथा अन्वेषण		२०७७/७८ देखि निरन्तर	अनुसन्धानको लागि प्रादेशिक महत्वका विषयहरूमा विज्ञ सहितको टीमबाट अध्ययन	अध्ययनका माध्यमबाट प्रादेशिक योजना तर्जुमा सघाउ पुग्ने	जम्मा मध्ये ६०% सम्भावना तथा पूर्वाधार सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान भएको	कृषि, जलस्रोत, उद्योगसँग सम्बन्धित विभिन्न विषयमा अध्ययन गरिएको ।	५.५
	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन		२०७७/७८ निरन्तर	प्रदेश गौरवका र बहुवर्षीय आयोजनाहरूको समिक्षा	महत्वपूर्ण बहुवर्षीय आयोजनाहरूको समिक्षा भई आयोजना कार्यान्वयनमा भएका कठिनाइहरूको समाधान भएको हुने ।	-		६
	प्रदेश योजना		२०८०/८१	प्रदेश विकास समस्या समाधान समितिको बैठक	नियमित रूपमा सञ्चालनमा आएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको फिल्ड अनुगमनबाट कार्यक्रमको गुणस्तर सुधार भएको हुने ।	-	सडक, सिंचाइ, कृषि र पर्यटन सम्बन्धित आयोजनाहरूको २४ पटक (प्रत्यक्ष र भन्जुअला) अनुगमन गरिएको ।	८.५
				प्रदेश सरकारका विभिन्न निकायहरूबाट सञ्चालित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको समिक्षा भई पृष्ठपोषण भएको हुने ।			प्रथम र दोश्रो चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षा सम्पन्न गरिएको ।	६

अनुगमन प्रणाली Province Project Tracking System (PPTS)		२०८२/८३		प्रदेशका गौरवका आयोजना तथा अन्य महत्वपूर्ण आयोजनाहरूको बिद्युतीय अनुगमन प्रणाली स्थापना गरी एकीकृत अनुगमन प्रतिवेदन निर्माण गर्ने ।		प्रदेशका गौरवका आयोजना तथा अन्य महत्वपूर्ण आयोजनाहरूको बिद्युतीय अनुगमन प्रणाली स्थापना गरी एकीकृत अनुगमन प्रतिवेदन निर्माण कार्य जारी	२०
--	--	---------	--	---	--	--	----

१२.४.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेशभित्रका सम्बन्धित सम्पूर्ण सरकारी निकायसँगको सौहार्दपूर्ण सक्रिय सहकार्य र समन्वय, कार्यालयमा आवश्यक जनशक्तिको आपूर्ति तथा क्षमता विकास र समयमा नै विषयगत जनशक्तिको प्रबन्ध गरी अनुसन्धानात्मक अध्ययन सुचारू हुने अनुमान गरिएको छ। अन्यथा लक्ष्य हासिल गर्न जोखिम रहने छ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : प्रदेश सरकार (माननीय मुख्यमन्त्री तथा आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्री स्तर) को मिति २०७८/१२/२२ को निर्णयानुसारका समितिहरू

त्रिवर्षीय (आ.व. ०७९/८०-०८१/८२) मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) तर्जुमा सम्बन्धी समिति कार्यदल
गठन तथा संरचना तथा कार्यदिशको विवरण

क) मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा निर्देशक समितिको गठन

१.	उपाध्यक्ष, प्रदेश योजना आयोग	संयोजक
२.	सदस्यहरू, प्रदेश योजना आयोग	सदस्य
३.	सचिव, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
४.	सचिव, विषयगत मन्त्रालयहरू	सदस्य
५.	डा. लक्ष्मण न्यौपाने, अर्थ विज्ञ	सदस्य
६.	महाशाखा प्रमुख, वित्त व्यवस्थापन महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
७.	महाशाखा प्रमुख, बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य सचिव

स्थायी आमन्त्रित सदस्य:

प्रमुख सचिव, लुम्बिनी प्रदेश, प्रदेश सरकार

निर्देशक समितिको कार्यदिश:

१. संविधानको अनुसूची र नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्यविस्तृतीकरण आधारमा प्रदेश सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र रहेका विषयहरू कार्यान्वयनका लागि त्रिवर्षीय (आ.व. २०७९/०८०-२०८१/०८२ सम्म लाग्ने) खर्चको प्रक्षेपण गर्ने ।
२. लुम्बिनी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र कार्यनीति तथा उपलब्ध हुने अनुमानित स्रोतको आधारमा आयोजना र कार्यक्रमहरू पहिचान गरी खर्चको प्रक्षेपण गर्ने ।
३. राजस्व परामर्श समिति र स्रोत अनुमान समितिले गरेको निर्णय तथा सिफारिश बमोजिमको स्रोतको आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्ने/गराउने ।
४. राष्ट्रिय योजना आयोगको वेब साइट www.npc.gov.np मा रहेको बजेट तथा त्रिवर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचनाको खाका सहितको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन तथा ढाँचा, २०७६ र संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको कार्य जिम्मेवारीमा पर्ने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूको वर्गीकरण तथा बाँडफाँट सम्बन्धी मापदण्ड, २०७६ लाई आधारको रूपमा लिने ।
५. मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धमा अर्थ मन्त्रालय, राष्ट्रिय योजना आयोग, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय र प्रदेश योजना आयोगबाट भएका निर्णय र निर्देशनहरूलाई आधारको रूपमा लिने ।
६. दिगो विकासका लक्ष्यहरू (SDGs), प्रदेश योजना आयोगबाट तयार गरिएको परियोजना बैंक (Project Bank) र आ.व. २०७८/०७९ तर्जुमा गरिएको मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) लाई समेत आधारको रूपमा लिने ।
७. मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आन्तिम दस्तावेज तयार गरी आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालयमा पेश गर्ने ।

८. मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धमा अन्य आवश्यक कार्य गर्ने/गराउने ।
- ख) मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिको गठन
१.	सचिव, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	संयोजक
२.	सदस्य, प्रदेश योजना आयोग	सदस्य
३.	महाशाखा प्रमुख, बजेट, योजना तथा कार्यक्रम
महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
४.	महाशाखा प्रमुख, वित्त व्यवस्थापन
महाशाखा, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
५.	योजना महाशाखा प्रमुख, विषयगत मन्त्रालय वा निकाय	सदस्य
६.	अधिकृत सातौं, बजेट तथा कार्यक्रम शाखा,
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य सचिव

प्राविधिक समितिको कार्यदिश

१. निर्देशक समितिको निर्णय/निर्देशन बमोजिमका विषयवस्तुलाई **MTEF**मा समावेश गर्ने ।
 २. मध्यकालिन खर्च संरचनाको निकायगत खाका तर्जुमाको लागि निकायगत कार्यदलाई आवश्यक निर्देशन र सहयोग प्रदान गर्ने ।
 ३. निकायगत समन्वय गर्ने/गराउने ।
 ४. **MTEF** को खाका तर्जुमाको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्ने र आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञताको सेवा लिने/लिन लगाउने ।
- ग) निकायगत मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल
१.	सचिव, (विषयगत मन्त्रालय वा निकाय)	संयोजक
२.	महाशाखा प्रमुखहरु
सवै महाशाखा, (विषयगत मन्त्रालय वा निकाय)	सदस्य
३.	सम्बन्धित मन्त्रालय अन्तर्गतको विभाग वा निर्देशनालयको प्रमुख	सदस्य
४.	शाखा प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा (सम्बन्धित निकाय)	सदस्य
५.	बजेट अधिकृत, आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	सदस्य
६.	शाखा प्रमुख, योजना तथा बजेट शाखा
(सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय)	सदस्य सचिव

निकायगत कार्यदलको कार्यदिश

१. निर्देशक समिति र प्राविधिक समितिको निर्देशनमा आफ्नो निकायको मध्यमकालिन खर्च संरचनाको खाका तयार गरी प्राविधिक समिति समक्ष पेश गर्ने ।
२. निकायगत खर्च संरचनाको खाका तर्जुमा सम्बन्धमा प्राविधिक समिति र निर्देशक समितिसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।
३. निकायगत खर्च संरचनाको खाका तयार गर्न निकायगत स्रोत साधनको परिचालन गर्ने ।
४. खर्च संरचनाको खाका तर्जुमा सम्बन्धमा प्राविधिक समिति र निर्देशक समितिसँग आवश्यक समन्वय गर्ने ।

**अनुसूची २ र ३: आ. व. २०७८/७९ को मन्त्रालयगत प्रस्तावित बजेटको विवरण,
खर्च प्रक्षेपण (वित्तीय व्यवस्था सहित) तथा स्रोत अनुसार**

आय व्ययको विवरण
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - १
(रु.हजारमा)

विवरण	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य			
			रकम	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
				संघ	वैदेशिक	
१ राजस्व (२+३+४)	२१,५२,०३,४३	१९,१४,५१,४३	२३,१५,९३,००	२३,१५,९३,००	०	०
२ कर	१०,९१,०१,१४	११,९०,२२,८५	१५,३५,३५,००	१५,३५,३५,००	०	०
३ अन्य राजस्व	९४,७२,०१	१,६०,८६,७२	३,७३,५८,००	३,७३,५८,००	०	०
४ विविध प्राप्ति	९,६६,३०,२८	५,६३,४१,८६	४,०७,००,००	४,०७,००,००	०	०
५ राजस्व बाँडफाँटमार्फत	०	०	०	०	०	०
६ प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुने(१-५)	२१,५२,०३,४३	१९,१४,५१,४३	२३,१५,९३,००	२३,१५,९३,००	०	०
७ वित्तीय हस्तान्तरण अनुदान	१५,०२,५८,८५	१७,०३,२२,५६	१८,४७,६४,००	०	१७,६५,२०,००	८२,४४,००
८ प्रदेश सरकारको राजस्व र अनुदान (६+७)	३६,५४,६२,२८	३६,१७,७३,९९	४१,६३,५७,००	२३,१५,९३,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००
९ खर्च (१०+११+१२)	३२,१०,३०,४२	३२,१७,७३,९९	४२,६३,५७,००	२४,१५,९३,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००
१० चालु	८,२२,६५,५५	१०,०८,३८,६१	१३,३२,७६,५२	९,५९,६३,०८	३,३५,३७,४४	३७,७६,००
११ पुँजीगत	१८,५०,४२,३०	१७,५९,६२,२७	२४,४७,७०,४८	९,७३,१९,९२	१४,२९,८२,५६	४४,६८,००
१२ वित्तीय हस्तान्तरण	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०
१३ बजेट बचत(-) न्यून(+)(९-८)	-४,४४,३१,८६	-४,००,००,००	१,००,००,००	१,००,००,००	०	०
१४ वित्तीय व्यवस्था	०	०	-१,००,००,००	-१,००,००,००	०	०
१५ आन्तरिक दायित्व (१६)	०	०	-१,००,००,००	-१,००,००,००	०	०
१६ अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण	०	०	-१,००,००,००	-१,००,००,००	०	०
१७ बजेट बचत(-) न्यून (+) (१३+१४)	-४,४४,३१,८६	-४,००,००,००	०	०	०	०
१८ कुल आम्दानी	३६,५४,६२,२८	३६,१७,७३,९९	४२,६३,५७,००	२४,१५,९३,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००
१९ कुल खर्च	३२,१०,३०,४२	३२,१७,७३,९९	४२,६३,५७,००	२४,१५,९३,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००

राजस्व तथा अनुदान प्राप्तिको अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - २
(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधारबाट
कर	१०,९१,०१,१४	११,९०,२२,८५	१५,३५,३५,००	१५,३५,३५,००	०
आय, मुनाफा तथा पूँजीगत लाभमा लाग्ने कर	८४	८५	१,००	१,००	०
एकलौटी फर्म तथा व्यक्तिगत आयमा लाग्ने कर	८४	८५	१,००	१,००	०
कृषि आयमा कर	८४	८५	१,००	१,००	०
सम्पत्ति कर	१,०६,६२,१०	१,३०,००,००	१,८०,००,००	१,८०,००,००	०
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१,०६,६२,१०	१,३०,००,००	१,८०,००,००	१,८०,००,००	०
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१,०६,६२,१०	१,३०,००,००	१,८०,००,००	१,८०,००,००	०
वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	९,८४,३७,९५	१०,६०,२२,००	१३,५५,३४,००	१३,५५,३४,००	०
मूल्य अभिवृद्धि कर (मू.अ.क.)	६,५१,१७,९०	६,६०,००,००	८,०८,४९,००	८,०८,४९,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	६,५१,१७,९०	६,६०,००,००	८,०८,४९,००	८,०८,४९,००	०
अन्तः शुल्क	१,८८,४५,००	२,४०,००,००	३,४६,५०,००	३,४६,५०,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त हुने अन्तः शुल्क	१,८८,४५,००	२,४०,००,००	३,४६,५०,००	३,४६,५०,००	०
पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर	१,४४,५५,३२	१,६०,००,००	२,००,००,००	२,००,००,००	०
बैंडफाँडबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	१,४४,५५,३२	१,६०,००,००	२,००,००,००	२,००,००,००	०
मनोरञ्जन तथा विज्ञापन कर	१९,७३	२२,००	३५,००	३५,००	०
बैंडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	१,६०	१,००	१५,००	१५,००	०
बैंडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	१८,१३	२१,००	२०,००	२०,००	०
अन्य कर	२५	०	०	०	०
अन्य कर	२५	०	०	०	०
अन्य कर	२५	०	०	०	०
अनुदान	१५,०२,५८,८५	१७,०३,२२,५६	१८,४७,६४,००	१८,४७,६४,००	०
अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	१५,०२,५८,८५	१७,०३,२२,५६	१८,४७,६४,००	१८,४७,६४,००	०
अन्तरसरकारी अनुदान	१५,०२,५८,८५	१७,०३,२२,५६	१८,४७,६४,००	१८,४७,६४,००	०
समानिकरण अनुदान	७,६३,७१,००	८,०२,५७,००	८,५४,१७,००	८,५४,१७,००	०
शसर्त अनुदान चालु	२,१९,८८,१५	२,७४,८२,९२	२,६९,३८,००	२,६९,३८,००	०
शसर्त अनुदान पुँजीगत	४,८३,९९,६२	४,९०,१७,६४	६,०१,८४,००	६,०१,८४,००	०
विपेश अनुदान	३,०८,०४	६३,४९,००	४८,३५,००	४८,३५,००	०
समपुरक अनुदान पुँजीगत	३१,९२,०४	७२,१६,००	७३,९०,००	७३,९०,००	०
अन्य राजस्व	९४,७२,०१	१,६०,८६,७२	३,७३,५८,००	३,७३,५८,००	०
सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	१९,०९,९६	५१,४०,५०	७०,३५,००	७०,३५,००	०
भाडा र रोयल्टी	१९,०९,९६	५१,४०,५०	७०,३५,००	७०,३५,००	०
सरकारी सम्पत्तिको वहालबाट प्राप्त आय	३९,७३	३०,००	३५,००	३५,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	०	३,३८,१५	४,५०,००	४,५०,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी	०	१४,८०,२६	१७,००,००	१७,००,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी	०	७,९२,०९	८,५०,००	८,५०,००	०
बैंडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको विक्रीबाट प्राप्त हुने आय	१८,७०,२३	२५,००,००	४०,००,००	४०,००,००	०
वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम	७३,२२,७२	१,०६,८७,२२	२,७४,८७,००	२,७४,८७,००	०
वस्तु तथा सेवा विक्रीबाट प्राप्त रकम	१,६३,१५	१,६९,७२	१,८४,५०	१,८४,५०	०
कृषि उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम	१,४८,३८	१,४५,००	१,५५,००	१,५५,००	०
सरकारी सम्पत्तिको विक्रीबाट प्राप्त रकम	९,६४	९,५०	१०,००	१०,००	०
अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	७६	१५	१,००	१,००	०
नहर तथा कुलो उपयोग बापतको शुल्क	७	७	५०	५०	०
अन्य सेवा शुल्क तथा विक्री	४,३०	१५,००	१८,००	१८,००	०
प्रशासनिक सेवा शुल्क	१४,८३,३६	१७,०७,५०	२६,१०,००	२६,१०,००	०
शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	२,८५	७,५०	१०,००	१०,००	०
परीक्षा शुल्क	१,७४,२१	३,००,००	४,००,००	४,००,००	०
यातायात क्षेत्रको आम्दानी	७,३५,३७	८,००,००	१५,००,००	१५,००,००	०
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	५,७०,९३	६,००,००	७,००,००	७,००,००	०
अन्य प्रशासनिक दस्तुरहरु	५६,७१,९४	७८,१०,००	९६,९२,५०	९६,९२,५०	०
व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	८,०८,४५	८,१०,००	१५,००,००	१५,००,००	०
टेलिभिजन सञ्चालन दस्तुर	८,००	०	१०,००	१०,००	०
चालक अनुमति पत्र, सवारी दर्ता किताब (Blue book) सम्बन्धी दस्तुर	४८,५५,४९	७०,००,००	८१,८२,५०	८१,८२,५०	०
अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	४,२७	१०,००,००	१,५०,००,००	१,५०,००,००	०
वन क्षेत्रको अन्य आय	४,२७	१०,००,००	१,५०,००,००	१,५०,००,००	०
दण्ड जरिवाना र जफत	२,३४,६५	२,५५,००	३,३६,००	३,३६,००	०
दण्ड,जरिवाना र जफत	२,३४,६५	२,५५,००	३,३६,००	३,३६,००	०
न्यायिक दण्ड,जरिवाना र जफत	१४	२,००	१,००	१,००	०

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधारबाट
प्रशासनिक दण्ड,जरिवाना र जफत	२,२६,२१	२,३०,००	३,००,००	३,००,००	०
धरोटी सदरस्याहा	८,३०	२३,००	३५,००	३५,००	०
विविध राजस्व	४,६८	४,००	२५,००,००	२५,००,००	०
अन्य राजस्व	४,६८	४,००	२५,००,००	२५,००,००	०
अन्य राजस्व	४,६८	४,००	२५,००,००	२५,००,००	०
विविध प्राप्ति	९,६६,३०,२८	५,६३,४१,८६	४,०७,००,००	४,०७,००,००	०
विविध प्राप्ति	९,६६,३०,२८	५,६३,४१,८६	४,०७,००,००	४,०७,००,००	०
विविध प्राप्ति	१,२८,२२,८४	१,१९,१०,००	७,००,००	७,००,००	०
वेरूजू	५,२७,७३	५,००,००	७,००,००	७,००,००	०
निकासा फिर्ता	२२,१३,२१	२४,९०,००	०	०	०
अनुदान फिर्ता	१,००,८१,९०	८९,२०,००	०	०	०
नगद तथा मौज्जात	८,३८,०७,४४	४,४४,३१,८६	४,००,००,००	४,००,००,००	०
गत वर्षको नगद मौज्जात	८,३८,०७,४४	४,४४,३१,८६	४,००,००,००	४,००,००,००	०
जम्मा (राजस्व / प्राप्ति)	३६,५४,६२,२८	३६,१७,७३,९९	४१,६३,५७,००	४१,६३,५७,००	०
राजस्व बाँडफाँट	०	०	०	०	०
प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुने राजस्व	३६,५४,६२,२८	३६,१७,७३,९९	४१,६३,५७,००	४१,६३,५७,००	०

कार्यगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ३
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०७९/८० को लक्ष्य			कुल अनुमानको प्रतिशत
	जम्मा	प्रदेश	स्थानीय तह	
सामान्य सार्वजनिक सेवा	१२,०५,८०,८०	७,३५,३०,८०	४,७०,५०,००	२८.२८
कार्यकारी र विधायिकाको निकाय, वित्तिय र वैदेशिक मामिला	६,७७,२३,३९	६,७७,२३,३९	०	
सामान्य आधारभूत सेवा	१६,५८,०३	१६,५८,०३	०	
सामान्य अनुसन्धान तथा विकास सेवा	४१,२६,३८	४१,२६,३८	०	
अन्य सामान्य सेवा	२३,००	२३,००	०	
विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	४,७०,५०,००	०	४,७०,५०,००	
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३६,७३,१५	३६,७३,१५	०	०.८६
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	३६,७३,१५	३६,७३,१५	०	
आर्थिक मामिला	१५,९३,७७,८८	१५,८१,७७,८८	१२,००,००	३७.३८
सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम	४,१४,००	४,१४,००	०	
कृषि, वन, मत्स्यपालन तथा सिंचाइ	५,८१,३१,१६	५,६९,३१,१६	१२,००,००	
इन्धन तथा उर्जा	१०,७९,००	१०,७९,००	०	
खानी, उत्पादन तथा निर्माण	२,२४,३४,००	२,२४,३४,००	०	
यातायात	७,५०,४६,७२	७,५०,४६,७२	०	
अन्य उद्योगहरु	२२,७३,००	२२,७३,००	०	
वातावरण संरक्षण	७५,१६,००	७५,१६,००	०	१.७६
ढल व्यवस्थापन	४,८०,००	४,८०,००	०	
जैविक विविधता र भू-संरक्षण	१७,३४,००	१७,३४,००	०	
वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	५३,०२,००	५३,०२,००	०	
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	५,८४,६४,५९	५,८४,६४,५९	०	१३.७१
आवास विकास	१,७४,२५,७८	१,७४,२५,७८	०	
खानेपानी	२,५८,५२,५९	२,५८,५२,५९	०	
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	१,५१,८६,२२	१,५१,८६,२२	०	
स्वास्थ्य	३,४८,६०,४२	३,४८,६०,४२	०	८.१८
औषधी उत्पादन, उपकरण तथा औजार	३,३३,००	३,३३,००	०	
बहिरङ्ग सेवा	१६,८०,४०	१६,८०,४०	०	
अस्पताल सेवा	७०,९३,००	७०,९३,००	०	
सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	१५,९७,००	१५,९७,००	०	
अनुसन्धान सेवा	७५,००	७५,००	०	
स्वास्थ्य - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२,४०,८२,०२	२,४०,८२,०२	०	
मनोरंजन, संस्कृति तथा धर्म	१,४७,७३,६७	१,४७,७३,६७	६०,००	३.४७
मनोरंजनात्मक र खेलकुद सेवाहरु	३६,६९,००	३६,६९,००	०	
अनुसन्धान तथा विकास, संस्कृतिक र धार्मिक	३१,९९,००	३१,९९,००	०	
मनोरंजन, संस्कृती र धर्म- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	७९,०५,६७	७९,०५,६७	६०,००	
शिक्षा	२,२२,३०,९९	२,२२,३०,९९	०	५.२१
तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा (अनौपचारिक शिक्षा)	८२,८१,००	८२,८१,००	०	
शिक्षा- अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१,३९,४९,९९	१,३९,४९,९९	०	
सामाजिक सुरक्षा	४८,७९,५०	४८,७९,५०	०	१.१४
बेरोजगार	२८,३६,५०	२८,३६,५०	०	
आवास	३,१८,००	३,१८,००	०	
सामाजिक सुरक्षा - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	१७,२५,००	१७,२५,००	०	
कुल जम्मा	४२,६३,५७,००	३७,८०,४७,००	४,८३,१०,००	१००

मन्त्रालयगत व्यय अनुमान (वित्तीय व्यवस्था सहित)

आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ४
(रु. हजारमा)

निकाय	कुल जम्मा	प्रदेश			स्थानीय तह	कुल अनुमानको प्रतिशत
		जम्मा	चालु/पुँजीगत	वित्तीय		
२०२ प्रदेश सभा	३४,३७,६६	३४,३७,६६	३४,३७,६६	०	०	०.८१
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	५,२०,००	५,२०,००	५,२०,००	०	०	०.१२
२१६ मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१,५०,००	१,५०,००	१,५०,००	०	०	०.०४
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषद्को कार्यालय	९८,११,९५	९८,११,९५	९८,११,९५	०	०	२.३०
३०५ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	४१,०६,१७	४१,०६,१७	४१,०६,१७	०	०	०.९६
३०७ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	४२,६९,१७	४२,६९,१७	४२,६९,१७	०	०	१.००
३०८ उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	३,६५,९५,०८	३,६५,९५,०८	३,६५,९५,०८	०	०	८.५८
३११ कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	५९,१९,६२	५९,१९,६२	५९,१९,६२	०	०	१.३९
३१२ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	२,४९,९५,००	२,४७,९५,००	२,४७,९५,००	०	१२,००,००	६.१०
३१४ आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	६३,०२,११	६३,०२,११	६३,०२,११	०	०	१.४८
३२९ वन, वातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	२,०२,०७,००	२,०२,०७,००	२,०२,०७,००	०	०	४.७४
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१०,०८,२१,००	१०,०८,२१,००	१०,०८,२१,००	०	०	२३.६५
३४७ पर्यटन, ग्रामिण तथा सहरी विकास मन्त्रालय	६,९२,२६,००	६,९२,२६,००	६,९२,२६,००	०	६०,००	१६.२५
३५० शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२,८०,१४,४४	२,८०,१४,४४	२,८०,१४,४४	०	०	६.५७
३७० स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	४,५८,१६,५९	४,५८,१६,५९	४,५८,१६,५९	०	०	१०.७५
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	३४,५१,२४	३४,५१,२४	३४,५१,२४	०	०	०.८१
३९१ प्रदेश योजना आयोग	३,९४,५४	३,९४,५४	३,९४,५४	०	०	०.०९
६०२ अर्थ - विविध	१,४२,०९,४३	१,४२,०९,४३	१,४२,०९,४३	०	०	३.३३
८०१ स्थानीय तह	४,७०,५०,००	०	०	०	४,७०,५०,००	११.०४
कुल जम्मा	४२,६३,५७,००	३७,८०,४७,००	३७,८०,४७,००	०	४,८३,१०,००	१००

खर्च शीर्षकगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ५
(रु.हजारमा)

खर्च संकेत नं.	खर्च शीर्षक	नगद		कुल जम्मा
		प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
चालु		१४,४२,७३,०८	३,७३,१३,४४	१८,१५,८६,५२
२११००	पारिश्रमिक / सुविधा	२,८४,७२,९८	३६,८७,१९	३,२१,६०,१७
२११११	पारिश्रमिक कर्मचारी	२,१८,७६,१४	२७,७६,४२	२,४६,५२,५६
२१११२	पारिश्रमिक पदाधिकारी	१०,७७,६९	०	१०,७७,६९
२११२१	पोशाक	३,९७,७९	४१,३०	४,३९,०९
२११२२	खाद्यान्न	६,४२,९१	५,८७,००	१२,२९,९१
२११२३	औषधी उपचार खर्च	८०	०	८०
२११३१	स्थानीय भत्ता	२,६१,०४	२१,९९	२,८३,०३
२११३२	महंगी भत्ता	८,८७,४८	९८,४०	९,८५,८८
२११३४	कर्मचारीको बैठक भत्ता	२,८५,७३	२४,३२	३,१०,०५
२११३५	कर्मचारी प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	२६,६५	०	२६,६५
२११३९	अन्य भत्ता	२०,१४,०९	१५,२०	२०,२९,२९
२११४१	पदाधिकारी बैठक भत्ता	१,६६,९७	१३,००	१,७९,९७
२११४२	पदाधिकारी अन्य सुविधा	८,३५,६९	०	८,३५,६९
२११४९	पदाधिकारी अन्य भत्ता	०	१,०९,५६	१,०९,५६
२१२००	कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च	१,६७,१९	०	१,६७,१९
२१२१२	कर्मचारीको योगदानमा आधारित निवृत्तभरण तथा उपदान कोष खर्च	३,००	०	३,००
२१२१३	कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	१,६४,१९	०	१,६४,१९
२२१००	सेवा महसुल	१२,०३,६०	१,०३,९०	१३,०७,५०
२२१११	पानी तथा बिजुली	८,०९,४२	७६,२६	८,८५,६८
२२११२	संचार महसुल	३,९४,१८	२७,६४	४,२१,८२
२२२००	पूँजीगत सम्पत्तिको संचालन र सम्भार खर्च	२९,१६,४६	२,४५,६८	३१,६२,१४
२२२११	इन्धन (पदाधिकारी)	२,५१,१७	०	२,५१,१७
२२२१२	इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	९,१६,५७	४३,९४	९,६०,५१
२२२१३	सवारी साधन मर्मत खर्च	६,७३,७१	२५,८०	६,९९,५१
२२२१४	विमा तथा नवीकरण खर्च	२,३०,३३	१२,६०	२,४२,९३
२२२२१	मेशिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	३,७६,६७	१७,२०	३,९३,८७
२२२३१	निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	३,५९,०१	१,३९,५४	४,९८,५५
२२२९१	अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	१,०९,००	६,६०	१,१५,६०
२२३००	कार्यालय सामान तथा सेवाहरू	१९,९५,६३	४,७७,४४	२४,७३,०७
२२३११	मसलन्द तथा कार्यालय सामग्री	११,४२,४८	४४,५६	११,८७,०४
२२३१२	पशुपंक्षीहरूको आहार	०	७,२०	७,२०
२२३१३	पुस्तक तथा सामग्री खर्च	२३,२०	३,३४,२२	३,५७,४२
२२३१४	इन्धन - अन्य प्रयोजन	१,३२,४३	९,९०	१,४२,३३
२२३१५	पत्रपत्रिका, छपाई तथा सूचना प्रकाशन खर्च	६,६७,५२	३०,९६	६,९८,४८
२२३१९	अन्य कार्यालय संचालन खर्च	३०,००	५०,६०	८०,६०
२२४००	सेवा तथा परामर्श खर्च	७६,२७,४६	७,०७,६५	८३,३५,११
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	९,३७,२७	०	९,३७,२७
२२४१२	सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेयर संचालन खर्च	७०,६३	२,६५	७३,२८
२२४१३	करार सेवा शुल्क	६३,७३,१०	३,८१,००	६७,५४,१०
२२४१४	सरसफाई सेवा शुल्क	२,००	०	२,००
२२४१९	अन्य सेवा शुल्क	२,४४,४६	३,२४,००	५,६८,४६
२२५००	कार्यक्रम सम्बन्धी खर्चहरू	१,९९,४७,२२	२,७६,८२,४०	४,७६,२९,६२
२२५११	कर्मचारी तालिम खर्च	३,०७,५६	२,७०,३४	५,७७,९०
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	२६,४८,७४	१०,८४,६५	३७,३३,३९
२२५२१	उत्पादन सामग्री / सेवा खर्च	२,०९,९६	२,००	२,११,९६
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	१,६७,२९,७६	२,३६,९५,६३	४,०४,२५,३९
२२५२९	विविध कार्यक्रम खर्च	५१,२०	२६,२९,७८	२६,८०,९८
२२६००	अनुगमन,मूल्यांकन र भ्रमण खर्च	१३,९८,४८	१,८८,५२	१५,८७,००
२२६११	अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	९,०४,१२	१,६०,३२	१०,६४,४४
२२६१२	भ्रमण खर्च	४,५४,९६	२८,२०	४,८३,१६
२२६१३	विशिष्ट व्यक्ति तथा प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण खर्च	३६,४०	०	३६,४०
२२६१९	अन्य भ्रमण खर्च	३,००	०	३,००
२२७००	विविध खर्च	६,८३,६४	२१,६०	७,०५,२४
२२७११	विविध खर्च	६,८३,६४	२१,६०	७,०५,२४
२५३००	अन्य सहायता	७०,५४,००	१२,००,००	८२,५४,००

खर्च संकेत नं.	खर्च शीर्षक	नगद		कुल जम्मा
		प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
२५३११	शैक्षिक संस्थाहरूलाई सहायता	७०,२४,००	१२,००,००	८२,२४,००
२५३१४	धार्मिक तथा सांस्कृतिक संस्था सहायता	३०,००	०	३०,००
२६३००	अन्य तहका सरकारहरूलाई अनुदान	४,८३,१०,००	०	४,८३,१०,००
२६३३१	समानिकरण अनुदान	८५,००,००	०	८५,००,००
२६३३२	सशर्त अनुदान	१,१२,६०,००	०	१,१२,६०,००
२६३३३	विशेष अनुदान	१,००,००,००	०	१,००,००,००
२६३३४	समपुरक अनुदान	१,८५,५०,००	०	१,८५,५०,००
२६४००	सामाजिक सेवा अनुदान	१,०१,६८,६३	२६,४४,०४	१,२८,१२,६७
२६४११	सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई निःशर्त चालु अनुदान	१२,९०,००	०	१२,९०,००
२६४१२	सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई सःशर्त चालु अनुदान	२२,५०	६०,००	८२,५०
२६४१३	अन्य संस्थालाई अनुदान' सःशर्त चालु अनुदान	२३,७७,५३	२५,०९,०४	४८,८६,५७
२६४२१	सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुँजीगत निःशर्त अनुदान	३,२६,८७	०	३,२६,८७
२६४२२	सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुँजीगत सःशर्त अनुदान	४१,५३,१३	०	४१,५३,१३
२६४२३	अन्य संस्थालाई सःशर्त पुँजीगत अनुदान	१९,९८,६०	७५,००	२०,७३,६०
२७१००	सामाजिक सुरक्षा	५,७२	१२,००	१७,७२
२७१११	सामाजिक सुरक्षा	५,७२	०	५,७२
२७११२	अन्य सामाजिक सुरक्षा	०	१२,००	१२,००
२७२००	सामाजिक सहायता	१२,१७,००	२,८१,१८	१४,९८,१८
२७२११	छात्रवृत्ति	६,८३,००	२,४६,४०	९,२९,४०
२७२१२	उद्धार, राहत तथा पुनर्स्थापना खर्च	१,२८,००	०	१,२८,००
२७२१३	औषधी खरिद खर्च	३,९६,००	३४,७८	४,३०,७८
२७२१९	अन्य सामाजिक सहायता	१०,००	०	१०,००
२८१००	सम्पत्ति सम्बन्धी खर्च	६,४५,६४	६१,८४	७,०७,४८
२८१४१	जग्गाको भाडा	०	१२,१२	१२,१२
२८१४२	घर भाडा	५,९३,२४	४९,७२	६,४२,९६
२८१४३	सवारी साधन तथा मेशिनर औजार भाडा	५२,४०	०	५२,४०
२८२००	फिर्ता खर्च	१०,००	०	१०,००
२८२१२	न्यायिक फिर्ता	१०,००	०	१०,००
२८९००	भैपरी आउने चालु खर्च	१,२४,४९,४३	०	१,२४,४९,४३
२८९११	भैपरी आउने चालु खर्च	१,२४,४९,४३	०	१,२४,४९,४३
पुँजीगत				
३११००	स्थिर सम्पत्ति प्राप्ति खर्च	९,७३,१९,९२	१४,७४,५०,५६	२४,४७,७०,४८
३११११	आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१,३०,००	०	१,३०,००
३१११२	गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१,७३,७२,३७	१,२७,८५,००	३,०१,५७,३७
३१११३	निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	०	३५,००	३५,००
३११२१	सवारी साधन	११,९५,६०	२,२५,५०	१४,२१,१०
३११२२	मेशिनरी तथा औजार	१९,९६,११	५,८१,३०	२५,७७,४१
३११२३	फर्निचर तथा फिक्चर्स	५,३९,३५	६४,५०	६,०३,८५
३११३१	पशुधन तथा बागवानी विकास खर्च	१५,००	०	१५,००
३११३४	कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण तथा खरीद खर्च	५,१५,००	०	५,१५,००
३११३५	पुँजीगत परामर्श खर्च	१२,४३,०५	९,२२,००	२१,६५,०५
३११५१	सडक तथा पूल निर्माण	२,८९,४३,०९	५,५९,३७,७०	८,४८,८०,७९
३११५३	विद्युत संरचना निर्माण	३,८३,००	०	३,८३,००
३११५४	तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	९,६२,००	७२,१४,००	८१,७६,००
३११५५	सिंचाई संरचना निर्माण	७१,७४,००	१,३८,०५,५०	२,०९,७९,५०
३११५६	खानेपानी संरचना निर्माण	२९,७१,११	२,०५,३५,६४	२,३५,०६,७५
३११५७	वन तथा वातावरण संरक्षण	३८,८९,७९	४०,०८,००	७८,९७,७९
३११५८	सरसफाई संरचना निर्माण	२०,००	०	२०,००
३११५९	अन्य सार्वजनिक निर्माण	२,३३,६०,८७	१,६४,३३,२८	३,९७,९४,१५
३११६१	निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	९,३३,००	३,१८,००	१२,५१,००
३११७१	पुँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	३६,७६,५८	१,४५,८५,१४	१,८२,६१,७२
३१४००	प्राकृतिक सम्पत्ति	१,००,००	०	१,००,००
३१४११	जग्गा प्राप्ति	१,००,००	०	१,००,००
३१५००	भैपरी आउने पुँजीगत	१९,००,००	०	१९,००,००
३१५११	भैपरी आउने पुँजीगत	१९,००,००	०	१९,००,००
	कुल जम्मा	२४,१५,९३,००	१८,४७,६४,००	४२,६३,५७,००

साधारण र विकासगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ६
(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०७८/७९ को विनियोजन	२०७९/८० को विनियोजन	वृद्धि प्रतिशत
साधारण	१५,४१,८५,९१	१४,८२,२८,९२	-३.८६
१ प्रतिबद्ध खर्च- तलब, निवृत्तभरण, सामाजिक सुरक्षा समेत	३,१७,९०,३३	३,७६,३३,१९	१८.३८
२ संचालन तथा कार्यक्रम खर्च	७,७५,००,०४	७,४५,७६,६६	-३.७७
३ सशर्त चालु अनुदान	१,५०,२१,५८	६२,५९,०७	-५८.३३
४ वित्तीय हस्तान्तरण समानीकरण अनुदान	७०,००,००	८५,००,००	२१.४३
५ वित्तीय हस्तान्तरण सशर्त अनुदान	१,२८,७३,९६	१,१२,६०,००	-१२.५४
६ वित्तीय हस्तान्तरण विशेष अनुदान	१,००,००,००	१,००,००,००	०
विकास	२५,५४,४४,४४	२७,८१,२८,०८	८.८८
७ पुँजीगत खर्च	२२,४७,२६,९४	२४,४७,७०,४८	८.९२
८ सशर्त पुँजीगत अनुदान	१,२१,६७,५०	१,४८,०७,६०	२१.७
१२ वित्तीय हस्तान्तरण समपुरक	१,८५,५०,००	१,८५,५०,००	०
कुल जम्मा	४०,९६,३०,३५	४२,६३,५७,००	४.०८

नोट-विवेक अनुदान २०७८/७९ देखि साधारण र विकास गति छुट्याइएको ।

खर्च शीर्षकगत व्यय अनुमान (वित्तीय व्यवस्था सहित)

आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ७
(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ खर्च	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
चालु	१३,५९,८८,१२	१४,५८,११,७२	१८,१५,८६,५२	१४,४२,७३,०८	३,३५,३७,४४	३७,७६,००
२१००० पारिश्रमिक / सुविधा	२,१२,७८,६६	२,५०,८०,१७	३,२३,२७,३६	२,८६,४०,१७	३६,६६,१७	२१,०२
२११०० पारिश्रमिक / सुविधा	२,११,६३,६५	२,४९,७०,०१	३,२१,६०,१७	२,८४,७२,९८	३६,६६,१७	२१,०२
२१११० नगदमा दिइने पारिश्रमिक र सुविधा	१,७५,६१,६६	२,०३,८५,९८	२,५७,३०,२५	२,२९,५३,८३	२७,७०,७०	५,७२
२११११ पारिश्रमिक कर्मचारी	१,६८,२७,७४	१,९६,८४,२७	२,४६,५२,५६	२,१८,७६,१४	२७,७०,७०	५,७२
२१११२ पारिश्रमिक पदाधिकारी	७,३३,९२	७,०१,७१	१०,७७,६९	१०,७७,६९	०	०
२११२० जिन्सी वा जिन्सी बापत कर्मचारी दिइने पारिश्रमिक सुविधा	९,६७,५३	१३,८८,१०	१६,६९,८०	१०,४१,५०	६,२८,००	३०
२११२१ पोशाक	३,२६,५९	३,४७,७६	४,३९,०९	३,९७,७९	४१,००	३०
२११२२ खाद्यान्न	६,४०,९४	१०,३९,९२	१२,२९,९१	६,४२,९१	५,८७,००	०
२११२३ औषधी उपचार खर्च	०	४२	८०	८०	०	०
२११३० कर्मचारी भत्ता	१९,१५,७२	२४,८०,५४	३६,३४,९०	३४,७४,९९	१,५७,९१	२,००
२११३१ स्थानीय भत्ता	१,४८,०७	१,८८,७१	२,८३,०३	२,६१,०४	२१,९९	०
२११३२ महंगी भत्ता	७,२६,१३	६,७९,९८	९,८५,८८	८,८७,४८	९८,४०	०
२११३३ फिल्ड भत्ता	०	२,८१	०	०	०	०
२११३४ कर्मचारीको बैठक भत्ता	२,०१,८२	१,९४,६५	३,१०,०५	२,८५,७३	२२,३२	२,००
२११३५ कर्मचारी प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	१५,६२	२१,०५	२६,६५	२६,६५	०	०
२११३९ अन्य भत्ता	८,२४,०८	१३,९३,३४	२०,२९,२९	२०,१४,०९	१५,२०	०
२११४० पदाधिकारी भत्ता तथा अन्य सुविधा	७,१८,७४	७,१५,३९	११,२५,२२	१०,०२,६६	१,०९,५६	१३,००
२११४१ पदाधिकारी बैठक भत्ता	१,४२,४४	१,१४,२७	१,७९,९७	१,६६,९७	०	१३,००
२११४२ पदाधिकारी अन्य सुविधा	५,७६,३०	५,०४,९५	८,३५,६९	८,३५,६९	०	०
२११४९ पदाधिकारी अन्य भत्ता	०	९६,१७	१,०९,५६	०	१,०९,५६	०
२१२०० कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च	१,१५,०१	१,१०,१६	१,६७,१९	१,६७,१९	०	०
२१२१० कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च	९२,२०	१,१०,१६	१,६७,१९	१,६७,१९	०	०
२१२१२ कर्मचारीको योगदानमा आधारित निवृत्तभरण तथा उपदान कोष खर्च	०	०	३,००	३,००	०	०
२१२१३ कर्मचारीको योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	९२,२०	१,१०,१६	१,६४,१९	१,६४,१९	०	०
२१२२० पदाधिकारी सामाजिक सुरक्षा खर्च	२२,८१	०	०	०	०	०
२१२२१ पदाधिकारी सामाजिक सुरक्षा कोष खर्च	२२,८१	०	०	०	०	०
२२००० मालसामान तथा सेवाको उपयोग	३,४९,८५,४०	५,०४,५१,३५	६,५१,९९,६८	३,५७,७२,४९	२,५६,८७,०१	३७,४०,१८
२२१०० सेवा महसुल	८,०१,४१	८,५५,०७	१३,०७,५०	१२,०३,६०	९१,१०	१२,८०
२२११० सेवा महसुल	८,०१,४१	८,५५,०७	१३,०७,५०	१२,०३,६०	९१,१०	१२,८०
२२१११ पानी तथा बिजुली	५,७७,७२	५,७३,६२	८,८५,६८	८,०९,४२	६९,९६	६,३०
२२११२ संचार महसुल	२,२३,६९	२,८१,४५	४,२१,८२	३,९४,१८	२१,१४	६,५०
२२२०० पूँजीगत सम्पत्तिको संचालन र सम्भार खर्च	१८,३३,२५	२१,२८,२९	३१,६२,१४	२९,१६,४६	१,६३,६८	८२,००
२२२१० सवारी साधनको संचालन तथा सम्भार खर्च	१२,५३,३२	१३,५९,७९	२१,५४,१२	२०,७१,७८	६५,३४	१७,००
२२२११ इन्धन (पदाधिकारी)	३,२१,७७	७१,२८	२,५१,१७	२,५१,१७	०	०
२२२१२ इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	५,७२,९५	६,०३,२१	९,६०,५१	९,१६,५७	३२,९४	११,००
२२२१३ सवारी साधन मर्मत खर्च	५,१३,४४	५,२०,६५	६,९९,५१	६,७३,७१	१९,८०	६,००
२२२१४ विमा तथा नवीकरण खर्च	१,३४,७६	१,६४,६५	२,४२,९३	२,३०,३३	१२,६०	०
२२२२० मेशिनरी तथा औजार संचालन तथा सम्भार खर्च	२,३५,३९	२,६४,९६	३,९३,८७	३,७६,६७	१३,२०	४,००
२२२२१ मेशिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	२,३५,३९	२,६४,९६	३,९३,८७	३,७६,६७	१३,२०	४,००
२२२३० निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको संभार खर्च	२,९१,५९	४,७७,३८	४,९८,५५	३,५९,०१	७८,५४	६१,००
२२२३१ निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	२,९१,५९	४,७७,३८	४,९८,५५	३,५९,०१	७८,५४	६१,००
२२२९० अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	५२,९५	२६,१६	१,१५,६०	१,०९,००	६,६०	०
२२२९१ अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	५२,९५	२६,१६	१,१५,६०	१,०९,००	६,६०	०
२२३०० कार्यालय सामान तथा सेवाहरू	१५,०६,२९	१५,२५,४०	२४,७३,०७	१९,९५,६३	४,६१,४४	१६,००
२२३१० कार्यालय सामान तथा सेवाहरू	१५,०६,२९	१५,२५,४०	२४,७३,०७	१९,९५,६३	४,६१,४४	१६,००
२२३११ मसलन्द तथा कार्यालय सामग्री	९,२६,५५	८,८४,१६	११,८७,०४	११,४२,४८	३१,५६	१३,००
२२३१२ पशुपंक्षीहरूको आहार	३,२४	६,४८	७,२०	०	७,२०	०
२२३१३ पुस्तक तथा सामग्री खर्च	५७,३७	३१,७१	३,५७,४२	२३,२०	३,३४,२२	०
२२३१४ इन्धन - अन्य प्रयोजन	५६,८५	८६,७४	१,४२,३३	१,३२,४३	९,९०	०
२२३१५ पत्रपत्रिका, छापाई तथा सूचना प्रकाशन खर्च	३,९५,३६	४,६९,८३	६,९८,४८	६,६७,५२	३०,९६	०
२२३१९ अन्य कार्यालय संचालन खर्च	६६,९२	४६,४८	८०,६०	३०,००	४७,६०	३,००
२२४०० सेवा तथा परामर्श खर्च	३८,४७,००	५५,७२,२९	८३,३५,११	७६,२७,४६	७,०५,०५	२,६०
२२४१० परामर्श तथा अन्य सेवा शुल्क	३८,४७,००	५५,७२,२९	८३,३५,११	७६,२७,४६	७,०५,०५	२,६०
२२४११ सेवा र परामर्श खर्च	२,६९,१९	४,५८,२७	९,३७,२७	९,३७,२७	०	०

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ खर्च	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	स्रोत			
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान		वैदेशिक
					संघ	वैदेशिक	
२२४१२ सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेयर संचालन खर्च	५०,८१	६,६३,४४	७३,२८	७०,६३	२,६५	०	
२२४१३ करार सेवा शुल्क	३३,९२,६१	३९,८४,७२	६७,५४,१०	६३,७३,१०	३,७८,४०	२,६०	
२२४१४ सरसफाई सेवा शुल्क	०	१,४०	२,००	२,००	०	०	
२२४१९ अन्य सेवा शुल्क	१,३४,३९	४,६४,३६	५,६८,४६	२,४४,४६	३,२४,००	०	
२२५०० कार्यक्रम सम्बन्धी खर्चहरू	२,५५,७३,४२	३,८४,७८,४८	४,७६,२९,६२	१,९९,४७,२२	२,४०,८५,१२	३५,९७,२८	
२२५१० तालिम तथा गोष्ठी	३२,८८,९६	४२,१६,४०	४३,११,२९	२९,५६,३०	१२,६४,६६	९०,३३	
२२५११ कर्मचारी तालिम खर्च	६,२४,३६	११,५४,९७	५,७७,९०	३,०७,५६	१,८१,२१	८९,१३	
२२५१२ सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	२६,६३,६०	३०,६१,४३	३७,३३,३९	२६,४८,७४	१०,८३,४४	१,२०	
२२५२० उत्पादन सामग्री, सेवा तथा अन्य कार्यक्रम खर्च	२,२२,८४,४६	३,४२,६२,०८	४,३३,१८,३३	१,६९,९०,९२	२,२८,२०,४६	३५,०६,९५	
२२५२१ उत्पादन सामग्री / सेवा खर्च	१,७१,४८	२,००,४२	२,११,९६	२,०९,९६	२,००	०	
२२५२२ कार्यक्रम खर्च	१,७०,५३,९७	३,१५,८३,३५	४,०४,२४,३९	१,६७,२९,७६	२,२५,३५,४६	११,६०,१७	
२२५२९ विविध कार्यक्रम खर्च	५०,५९,०१	२४,७८,२१	२६,८०,९८	५१,२०	२,८३,००	२३,४६,७८	
२२६०० अनुगमन, मूल्यांकन र भ्रमण खर्च	१०,१२,९८	१२,०१,९५	१५,८७,००	१३,९८,४८	१,६८,०२	२०,५०	
२२६१० अनुगमन, मूल्यांकन र भ्रमण खर्च	१०,१२,९८	१२,०१,९५	१५,८७,००	१३,९८,४८	१,६८,०२	२०,५०	
२२६११ अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	७,५१,०७	७,८८,६९	१०,६४,४४	९,०४,१२	१,३९,८२	२०,५०	
२२६१२ भ्रमण खर्च	२,४९,०६	३,२३,१६	४,८३,१६	४,५४,९६	२,८२,००	०	
२२६१३ विशिष्ट व्यक्ति तथा प्रतिनिधि मण्डलको भ्रमण खर्च	१२,८५	६९,६०	३६,४०	३६,४०	०	०	
२२६१९ अन्य भ्रमण खर्च	०	२०,५०	३,००	३,००	०	०	
२२७०० विविध खर्च	४,११,०५	६,८९,८७	७,०५,२४	६,८३,६४	१२,६०	९,००	
२२७१० विविध खर्च	४,११,०५	६,८९,८७	७,०५,२४	६,८३,६४	१२,६०	९,००	
२२७११ विविध खर्च	४,११,०५	६,८९,८७	७,०५,२४	६,८३,६४	१२,६०	९,००	
२५००० सहायता	६६,७४,९५	६०,५२,४०	८२,५४,००	७०,५४,००	१२,००,००	०	
२५२०० व्यवसायहरूलाई सहायता	०	५२,५०	०	०	०	०	
२५२१० गैह्र वित्तीय व्यवसायहरूलाई सहायता	०	५२,५०	०	०	०	०	
२५२११ गैह्र वित्तीय व्यवसायहरूलाई चालु सहायता	०	५२,५०	०	०	०	०	
२५३०० अन्य सहायता	६६,७४,९५	५९,९९,९०	८२,५४,००	७०,५४,००	१२,००,००	०	
२५३१० अन्य सामाजिक संस्थालाई सहायता	६६,७४,९५	५९,९९,९०	८२,५४,००	७०,५४,००	१२,००,००	०	
२५३११ शैक्षिक संस्थाहरूलाई सहायता	५१,४४,५७	५६,२८,९०	८२,२४,००	७०,२४,००	१२,००,००	०	
२५३१२ स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई सहायता	१५,३०,३८	२,८०,००	०	०	०	०	
२५३१४ धार्मिक तथा सांस्कृतिक संस्था सहायता	०	९१,००	३०,००	३०,००	०	०	
२६००० अनुदान	६,७४,५८,१७	५,९५,७३,८६	६,११,२२,६७	५,८४,७८,६३	२६,४४,०४	०	
२६३०० अन्य तहका सरकारहरूलाई अनुदान	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०	
२६३३० आन्तरिक अनुदान	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०	
२६३३१ समानिकरण अनुदान	६०,००,०६	६९,८३,५२	८५,००,००	८५,००,००	०	०	
२६३३२ सशर्त अनुदान	१,९८,७७,९०	१,२७,३०,८४	१,१२,६०,००	१,१२,६०,००	०	०	
२६३३३ विप्रेषण अनुदान	१,०४,३४,९९	६८,८०,००	१,००,००,००	१,००,००,००	०	०	
२६३३४ सम्पुरक अनुदान	१,७४,०९,६२	१,८३,७८,७५	१,८५,५०,००	१,८५,५०,००	०	०	
२६४०० सामाजिक सेवा अनुदान	१,३७,३५,६०	१,४६,००,७५	१,२८,१२,६७	१,०१,६८,६३	२६,४४,०४	०	
२६४१० चालु अनुदान	१,१८,३०,३३	१,०९,१६,६१	६२,५९,०७	३६,९०,०३	२५,६९,०४	०	
२६४११ सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई निःशर्त चालु अनुदान	५,९९,८३	१०,९१,००	१२,९०,००	१२,९०,००	०	०	
२६४१२ सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई स-शर्त चालु अनुदान	३३,६९,८९	०	८२,५०	२२,५०	६०,००	०	
२६४१३ अन्य संस्थालाई अनुदान स-शर्त चालु अनुदान	७८,६०,६१	९८,२५,६१	४८,८६,५७	२३,७७,५३	२५,०९,०४	०	
२६४२० पुँजीगत अनुदान	१९,०५,२७	३६,८४,१४	६५,५३,६०	६४,७८,६०	७५,००	०	
२६४२१ सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुँजीगत निःशर्त अनुदान	०	३,५१,४०	३,२६,८७	३,२६,८७	०	०	
२६४२२ सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुँजीगत स-शर्त अनुदान	४१,७८	६,६८,१९	४१,५३,१३	४१,५३,१३	०	०	
२६४२३ अन्य संस्थालाई स-शर्त पुँजीगत अनुदान	१८,६३,४९	२६,६४,५५	२०,७३,६०	१९,९८,६०	७५,००	०	
२७००० सामाजिक सुरक्षा	५१,१७,५६	३०,५२,६३	१५,१५,९०	१२,२२,७२	२,९३,१८	०	
२७१०० सामाजिक सुरक्षा	३,३२	३,९२	१७,७२	५,७२	१२,००	०	
२७११० सामाजिक सुरक्षा	३,३२	३,९२	१७,७२	५,७२	१२,००	०	
२७१११ सामाजिक सुरक्षा	३,३२	३,९२	५,७२	५,७२	०	०	
२७११२ अन्य सामाजिक सुरक्षा	०	०	१२,००	०	१२,००	०	
२७२०० सामाजिक सहायता	५१,१४,२४	३०,४५,२३	१४,९८,१८	१२,१७,००	२,८१,१८	०	
२७२१० सामाजिक सहायता	५१,१४,२४	३०,४५,२३	१४,९८,१८	१२,१७,००	२,८१,१८	०	
२७२११ छात्रवृत्ति	७,२९,६०	७,७४,००	९,२९,४०	६,८३,००	२,४६,४०	०	
२७२१२ उदार, राहत तथा पुनर्स्थापना खर्च	३५,४१,८६	१५,४०,६३	१,२८,००	१,२८,००	०	०	
२७२१३ औषधी खरिद खर्च	८,४२,७८	७,२३,६०	४,३०,७८	३,९६,००	३४,७८	०	
२७२१९ अन्य सामाजिक सहायता	०	७,००	१०,००	१०,००	०	०	
२७३०० कर्मचारी सामाजिक लाभ सम्बन्धि खर्च	०	३,४८	०	०	०	०	
२७३१० सेवा निवृत्त सुविधाहरू	०	३,४८	०	०	०	०	

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ खर्च	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	स्रोत			
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान		वैदेशिक
					संघ		
२७३१३ सेवा निवृत्तको संचित विदा	०	३,४८	०	०	०	०	०
२८००० अन्य खर्च	४,७३,३८	१६,०१,३१	१,३१,६६,९१	१,३१,०५,०७	४७,०४	१४,८०	१४,८०
२८१०० सम्पत्ति सम्बन्धी खर्च	३,७५,८०	५,१९,३८	७,०७,४८	६,४५,६४	४७,०४	१४,८०	१४,८०
२८१४० भाडा	३,७५,८०	५,१९,३८	७,०७,४८	६,४५,६४	४७,०४	१४,८०	१४,८०
२८१४१ जग्गाको भाडा	१०,८०	११,०४	१२,१२	०	१२,१२	०	०
२८१४२ घर भाडा	३,५७,७१	४,६०,२६	६,४२,९६	५,९३,२४	३४,९२	१४,८०	१४,८०
२८१४३ सवारी साधन तथा मेशिनर औजार भाडा	६,६९	४३,६८	५२,४०	५२,४०	०	०	०
२८१४९ अन्य भाडा	६०	४,४०	०	०	०	०	०
२८२०० फिर्ता खर्च	९७,५८	१,५०,३६	१०,००	१०,००	०	०	०
२८२१० फिर्ता खर्च	९७,५८	१,५०,३६	१०,००	१०,००	०	०	०
२८२११ राजस्व फिर्ता	९७,५८	१,५०,३६	०	०	०	०	०
२८२१२ न्यायिक फिर्ता	०	०	१०,००	१०,००	०	०	०
२८९०० भैपरी आउने चालु खर्च	०	९,३१,५७	१,२४,४९,४३	१,२४,४९,४३	०	०	०
२८९१० भैपरी आउने चालु खर्च	०	९,३१,५७	१,२४,४९,४३	१,२४,४९,४३	०	०	०
२८९११ भैपरी आउने चालु खर्च	०	९,३१,५७	१,२४,४९,४३	१,२४,४९,४३	०	०	०
पूँजीगत	१८,५०,४२,३०	१७,५९,६२,२७	२४,४७,७०,४८	९,७३,१९,९२	१४,२९,८२,५६	४४,६८,००	४४,६८,००
३१००० पूँजीगत खर्च	१८,५०,४२,३०	१७,५९,६२,२७	२४,४७,७०,४८	९,७३,१९,९२	१४,२९,८२,५६	४४,६८,००	४४,६८,००
३११०० स्थिर सम्पत्ति प्राप्ति खर्च	१८,५०,४२,३०	१७,५९,६२,२७	२४,४७,७०,४८	९,५३,१९,९२	१४,२९,८२,५६	४४,६८,००	४४,६८,००
३१११० भवन तथा संरचना	८३,४५,६९	२,०२,०८,७६	३,०३,२२,३७	१,७५,०२,३७	१,२१,८७,००	६,३३,००	६,३३,००
३११११ आवासीय भवन निर्माण/खरिद	०	०	१,३०,००	१,३०,००	०	०	०
३१११२ गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	८३,४५,६९	२,०२,०८,७६	३,०१,५७,३७	१,७३,७२,३७	१,२१,५२,००	६,३३,००	६,३३,००
३१११३ निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	०	०	३५,००	०	३५,००	०	०
३११२० सवारी साधन तथा मेशिनरी औजार	८०,९६,४७	१,१६,९७,५६	४६,०२,३६	३७,३१,०६	८,४१,३०	३०,००	३०,००
३११२१ सवारी साधन	२१,८६,५३	२४,७१,७८	१४,२१,१०	११,९५,६०	२,२२,५०	३,००	३,००
३११२२ मेशिनरी तथा औजार	५२,७५,७५	६६,४९,७३	२५,७७,४१	१९,९६,११	५,६३,८०	१७,५०	१७,५०
३११२३ फर्निचर तथा फिक्चर्स	६,३४,१९	५,७६,०५	६,०३,८५	५,३९,३५	५५,००	९,५०	९,५०
३११३० अन्य पूँजीगत खर्च	२६,८९,९८	३०,१२,०२	२६,९५,०५	१७,७३,०५	९,२२,००	०	०
३११३१ पशुधन तथा बागवानी विकास खर्च	९७,५४	७,००	१५,००	१५,००	०	०	०
३११३२ अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी खर्च	१४,५३	८४,००	०	०	०	०	०
३११३४ कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण तथा खरीद खर्च	२,८६,४६	२८,८०	५,१५,००	५,१५,००	०	०	०
३११३५ पूँजीगत परामर्श खर्च	२२,९१,४५	२८,९२,२२	२१,६५,०५	१२,४३,०५	९,२२,००	०	०
३११४० सुरक्षा उपकरण	०	८०,००	०	०	०	०	०
३११४१ सुरक्षा प्रणाली तथा उपकरण प्राप्ति खर्च	०	८०,००	०	०	०	०	०
३११५० सार्वजनिक निर्माण	१५,६६,१७,२३	१२,४५,७९,५३	१८,५६,३७,९८	६,७७,०३,८६	११,६७,३४,१२	१२,००,००	१२,००,००
३११५१ सडक तथा पूल निर्माण	६,३९,३५,२४	५,०३,७५,६५	८,४८,८०,७९	२,८९,४३,०९	५,४७,३७,७०	१२,००,००	१२,००,००
३११५३ विद्युत संरचना निर्माण	८,००,६६	२,९०,५०	३,८३,००	३,८३,००	०	०	०
३११५४ तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	४९,०८,५६	५१,३१,४५	८१,७६,००	९,६२,००	७२,१४,००	०	०
३११५५ सिंचाई संरचना निर्माण	१,३०,५३,८१	१,८७,४६,१३	२,०९,७९,५०	७१,७४,००	१,३८,०५,५०	०	०
३११५६ खानेपानी संरचना निर्माण	४,७९,९८,२९	२,३८,१०,८९	२,३५,०६,७५	२,९१,११	२,०५,३५,६४	०	०
३११५७ वन तथा वातावरण संरक्षण	७२,४०,८२	६०,५१,३३	७८,९७,७९	३८,८९,७९	४०,०८,००	०	०
३११५८ सरसफाई संरचना निर्माण	०	०	२०,००	२०,००	०	०	०
३११५९ अन्य सार्वजनिक निर्माण	१,८६,७९,८५	२,०१,७३,५८	३,९७,९४,१५	२,३३,६०,८७	१,६४,३३,२८	०	०
३११६० निर्मित संरचनाको सुधार खर्च	१२,१८,८६	११,४०,५०	१२,५१,००	९,३३,००	३,१८,००	०	०
३११६१ निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	१२,१८,८६	११,४०,५०	१२,५१,००	९,३३,००	३,१८,००	०	०
३११७० पूँजीगत सुधार खर्च	८०,७४,०७	१,५२,४३,९०	१,८२,६१,७२	३६,७६,५८	१,१९,८०,१४	२६,०५,००	२६,०५,००
३११७१ पूँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	८०,७४,०७	१,५२,४३,९०	१,८२,६१,७२	३६,७६,५८	१,१९,८०,१४	२६,०५,००	२६,०५,००
३१४०० प्राकृतिक सम्पत्ति	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०	०
३१४१० जग्गा प्राप्ति	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०	०
३१४११ जग्गा प्राप्ति	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०	०
३१५०० भैपरी आउने पूँजीगत	०	०	१९,००,००	१९,००,००	०	०	०
३१५१० भैपरी आउने पूँजीगत	०	०	१९,००,००	१९,००,००	०	०	०
३१५११ भैपरी आउने पूँजीगत	०	०	१९,००,००	१९,००,००	०	०	०
जम्मा खर्च	३२,१०,३०,४२	३२,१७,७३,९९	४२,६३,५७,००	२४,१५,९३,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००	८२,४४,००

प्रशासनिक व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ८
(रु. हजारमा)

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ खर्च	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	स्रोत			
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान		वैदेशिक
					संघ		
संवैधानिक अंगहरू	१७,७१,१४	२४,१४,५४	३९,५७,६६	३९,५७,६६	०	०	०
प्रदेश सभा	१५,७५,२८	१९,४९,४८	३४,३७,६६	३४,३७,६६	०	०	०
चालु	१५,१७,५२	१४,३८,०५	२२,६४,१०	२२,६४,१०	०	०	०
पुँजीगत	५७,७६	५,११,४३	११,७३,५६	११,७३,५६	०	०	०
प्रदेश लोक सेवा आयोग	१,९५,८६	४,६५,०६	५,२०,००	५,२०,००	०	०	०
चालु	१,७०,१३	४,३१,४९	३,७२,००	३,७२,००	०	०	०
पुँजीगत	२५,७३	३३,५७	१,४८,००	१,४८,००	०	०	०
मन्त्रालय	२६,२४,३९,१३	२७,२९,६३,८१	३५,९८,७९,९१	१७,५१,१५,९१	१७,६५,२०,००	८२,४४,००	८२,४४,००
मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	८६,९९	१,११,२१	१,५०,००	१,५०,००	०	०	०
चालु	७९,२५	१,०८,२१	१,४५,००	१,४५,००	०	०	०
पुँजीगत	७,७४	३,००	५,००	५,००	०	०	०
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रपरिषद्को कार्यालय	२०,६३,७१	५३,१०,४१	९८,११,९५	६५,२७,९५	२,७३,००	३०,११,००	३०,११,००
चालु	१६,७८,८६	५०,९५,२६	९१,४४,४५	६३,९०,४५	२,७३,००	२४,८१,००	२४,८१,००
पुँजीगत	३,८४,८५	२,१५,१५	६,६७,५०	१,३७,५०	०	५,३०,००	५,३०,००
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	७,२२,२७	२३,६०,५९	४१,०६,१७	४१,०६,१७	०	०	०
चालु	६,१०,८०	२१,९७,६७	३६,३७,७७	३६,३७,७७	०	०	०
पुँजीगत	१,११,४७	१,६२,९२	४,६८,४०	४,६८,४०	०	०	०
उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	२,८८,३३,०६	३१,१९,७२	४२,६९,१७	२७,४३,१७	१५,२६,००	०	०
चालु	८९,४७,२१	२४,६३,८२	३६,२२,६७	२२,५८,९७	१३,६३,७०	०	०
पुँजीगत	१,९८,८५,८५	६,५५,९०	६,४६,५०	४,८४,२०	१,६२,३०	०	०
उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	०	३,०१,१२,९६	३,६५,९५,०८	१,३४,१०,०८	२,३१,८५,००	०	०
चालु	०	१,९,५९,५६	२,७,४८,०८	२,७,४८,०८	०	०	०
पुँजीगत	०	२,८१,५३,४०	३,३८,४७,००	१,०६,६२,००	२,३१,८५,००	०	०
कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	०	४६,०६,११	५९,१९,६२	५४,१९,६२	५,००,००	०	०
चालु	०	१९,०४,०४	१८,४७,६२	१८,४७,६२	०	०	०
पुँजीगत	०	२७,०२,०७	४०,७२,००	३५,७२,००	५,००,००	०	०
कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	२,२२,७९,२९	२,५६,३२,१०	२,४७,९५,००	१,७५,७५,००	७२,२०,००	०	०
चालु	२,०९,७९,३३	२,३८,२७,१४	२,३३,०३,५०	१,६०,८३,५०	७२,२०,००	०	०
पुँजीगत	१२,९९,९६	१८,०४,९६	१४,९१,५०	१४,९१,५०	०	०	०
आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	३३,१३,३३	४८,८७,६३	६३,०२,११	६३,०२,११	०	०	०
चालु	१४,४४,८५	२०,७८,१८	२२,२९,९६	२२,२९,९६	०	०	०
पुँजीगत	१८,६८,४८	२८,०९,४५	४०,७२,१५	४०,७२,१५	०	०	०
वन, बातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	०	१,४९,३४,६९	२,०२,०७,००	१,१९,०४,००	५६,३७,००	२६,६६,००	२६,६६,००
चालु	०	७५,५०,६५	९०,५५,७१	७८,१०,७१	११,८४,००	६१,००	६१,००
पुँजीगत	०	७३,८४,०४	१,११,५१,२९	४०,९३,२९	४४,५३,००	२६,०५,००	२६,०५,००
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१६,४५,७०,१४	६,४०,९०,५६	१०,०८,२१,००	३,४५,०७,००	६,५१,१४,००	१२,००,००	१२,००,००
चालु	९४,१६,९८	१४,१०,१५	२४,६३,२८	२४,६३,२८	०	०	०
पुँजीगत	१५,५१,५३,१६	६,२६,८०,४१	९,८३,५७,७२	३,२०,४३,७२	६,५१,१४,००	१२,००,००	१२,००,००
पर्यटन, ग्रामिण तथा सहरी विकास मन्त्रालय	०	४,८९,५१,६१	६,९२,२६,००	२,७९,४६,००	४,१२,८०,००	०	०
चालु	०	२४,३१,८२	४३,४७,७४	४१,९६,००	१,५१,७४	०	०
पुँजीगत	०	४,६५,१९,७९	६,४८,७८,२६	२,३७,५०,००	४,११,२८,२६	०	०
शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	४,४४,९५,३६	२,४३,५८,९०	२,८०,१४,४४	१,३६,७२,४४	१,३६,४७,००	६,९५,००	६,९५,००
चालु	३,४०,६३,४४	१,६३,९३,९४	२,१४,९०,९४	१,०६,३६,९४	१,०२,९२,००	५,६२,००	५,६२,००
पुँजीगत	१,०४,३१,९२	७९,६४,९६	६५,२३,५०	३०,३५,५०	३३,५५,००	१,३३,००	१,३३,००
प्रदेश पूर्वाधार विकास प्राधिकरण	५,२७,२४	०	०	०	०	०	०
चालु	८३,३४	०	०	०	०	०	०
पुँजीगत	४,४३,९०	०	०	०	०	०	०
सूचना तथा संचार प्रविधि प्रतिष्ठान	३,७७,५५	०	०	०	०	०	०
चालु	७७,७७	०	०	०	०	०	०
पुँजीगत	२,९९,७८	०	०	०	०	०	०
स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	०	४,१६,१३,८४	४,५८,१६,५९	२,७०,२६,५९	१,८१,३८,००	६,५२,००	६,५२,००
चालु	०	२,८१,९०,५९	३,०८,०७,९९	१,७१,०२,९९	१,३०,५३,००	६,५२,००	६,५२,००
पुँजीगत	०	१,३४,२३,२५	१,५०,०८,६०	९९,२३,६०	५,०८,५५,००	०	०
श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	०	२५,८४,३५	३४,५१,२४	३४,३१,२४	०	२०,००	२०,००
चालु	०	१७,४१,५८	३२,२१,२४	३२,०१,२४	०	२०,००	२०,००

शीर्षक	२०७७/७८ को यथार्थ खर्च	२०७८/७९ को संशोधित अनुमान	२०७९/८० को लक्ष्य	स्रोत			
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान		वैदेशिक
					संघ		
पुँजीगत	०	८,४२,७७	२,३०,००	२,३०,००	०	०	
प्रदेश योजना आयोग	१,७०,१९	२,८९,१३	३,९४,५४	३,९४,५४	०	०	
चालु	९८,४९	१,९३,९३	२,६५,०४	२,६५,०४	०	०	
पुँजीगत	७१,७०	९५,२०	१,२९,५०	१,२९,५०	०	०	
अर्थ बजेट	३०,९७,५८	१४,२२,५३	१,४२,०९,४३	१,४२,०९,४३	०	०	
अर्थ - त्रिविध	३०,९७,५८	१४,२२,५३	१,४२,०९,४३	१,४२,०९,४३	०	०	
चालु	३०,९७,५८	१४,२२,५३	१,२३,०९,४३	१,२३,०९,४३	०	०	
पुँजीगत	०	०	१९,००,००	१९,००,००	०	०	
स्थानीय तह	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०	
स्थानीय तह	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०	
चालु	५,३७,२२,५७	४,४९,७३,११	४,८३,१०,००	४,८३,१०,००	०	०	
जम्मा खर्च	३२,१०,३०,४२	३२,१७,७३,९९	४२,६३,५७,००	४२,६३,५७,००	१७,६५,२०,००	८२,४४,००	

लैंगिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ९
(रु.हजारमा)

निकाय	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश सभा	०	०	३४३७६६	३४३७६६
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	५२०००	५२०००
२१६ मुख्य न्यायाधिकरणको कार्यालय	०	०	१५०००	१५०००
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३२६१००	२३००	६५२७९५	९८११९५
३०५ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	२३०८५०	१९३४७	१६०४२०	४१०६१७
३०७ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	२६००	२२४७००	१९६६१७	४२६९१७
३०८ उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	६७३००	२०२४८६९	९५७३२९	३६५९५०८
३११ कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	४९२४००	०	९९५६२	५९१९६२
३१२ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	६५८०१३	१४६८०९१	४७३३९६	२५९०९१०
३१४ आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	०	५३३११८	९७०९३	६३०२११
३२९ वन, जलवायु तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	३८२०००	३४५९२०	१२८३७८०	२०२०७००
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	८०७५००	१२२८३००	८०४६३००	१००८२१००
३४७ पर्यटन, श्रम तथा सहर विकास मन्त्रालय	१४७९४९५	३७२०९०४	१७२८२०१	६९२८६००
३५० शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	२६५१२०२	१४८३४२	१९००	२८०१४४४
३७० स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	४१२२०४०	४५९६१९	०	४५८१६५९
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	५२८००	२५१३२४	४१०००	३४५१२४
३९१ प्रदेश योजना आयोग	०	०	३९४४४	३९४४४
६०२ अर्थ - विविध	०	१४१९९४३	१०००	१४२०९४३
८०१ स्थानीय तह	४३६३९६०	०	३४१०४०	४७०५०००
जम्मा खर्च	१६,२४,६२,६०	११,८५,५७,७७	१४,५३,३६,६३	४२,६३,५७,००

संकेत	लैंगिक उत्तरदायी बजेट	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१६२४६२६०	३८.१०
२	अप्रत्यक्ष लाभ	११८५५७७७	२७.८१
३	तटस्थ	१४५३३६६३	३४.०९

द्रष्टव्य : लैंगिक उत्तरदायी बजेट छुट्टयाईएका आधारहरू

- बजेटका प्रत्येक क्रियाकलाप लैंगिक दृष्टिले कता उन्मुख छ भनि निकाल्न गर्न निम्नानुसार बर्गीकरण गरिएको छ :
- क) महिलालाई ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप
 - ख) महिलालाई २० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि तर ५० प्रतिशत भन्दा कम लाभ पुग्ने क्रियाकलाप
 - ग) महिलालाई २० प्रतिशत भन्दा न्यून लाभ पुग्ने क्रियाकलाप

प्रत्यक्ष
अप्रत्यक्ष
तटस्थ

उपरोक्तनुसार प्रतिशत निकाल्दा देहायका क्रियाकलापहरूको सूचकहरूका मुख्यकमका आधारमा प्राप्त हुने नतिजा बर्मानिम लैंगिक बजेटलाई बर्गीकरण

क्र. स.	लैंगिक उत्तरदायी बजेट	प्रतिशत
१	योजना तर्जुमा र कार्यन्वयनमा महिलाको सहभागिता	२०
२	महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि	२०
३	कार्यक्रममा महिलाहरूको लागि लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता अन्य लक्षित वर्गका कार्यक्रम समेत	३०
४	महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि	२०
५	महिलाहरूको समलको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्ययोग्यता कमी	१०
	जम्मा	१००

जलवायु परिवर्तन बजेट अनुसारको व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - १०
(रु. हजारमा)

निकाय	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश सभा	०	०	३४३७६६	३४३७६६
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	५२०००	५२०००
२१६ मुख्य न्यायाधिकाको कार्यालय	०	०	१५०००	१५०००
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	०	०	९८११९५	९८११९५
३०५ आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय	०	२३०८५०	१७१७६७	४०२६१७
३०७ उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय	०	०	४२६९१७	४२६९१७
३०८ उर्जा, जलस्रोत तथा सिंचाई मन्त्रालय	१०१९२००	२३३४१००	३०६२०८	३६५९५०८
३११ कानून, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालय	०	०	५९१९६२	५९१९६२
३१२ कृषि, खाद्य प्रविधि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय	०	१५०६०३८	१०९३४६२	२५९९४००
३१४ आन्तरिक मामिला तथा संचार मन्त्रालय	०	०	६३०२११	६३०२११
३२९ वन, बातावरण तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय	८९८६७९	२०६४६४	९१५५४७	२०२०३००
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	०	२१७७२८८	७९०४८१२	१००८२१००
३४७ पर्यटन, ग्रामिण तथा सहरी विकास मन्त्रालय	२१३३७७५	३३२१३८४	१४७३४४१	६९२८६००
३५० शिक्षा, विज्ञान, युवा तथा खेलकुद मन्त्रालय	३६७७५	४९७६३	२७१४९०६	२८०१४४४
३७० स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा परिवार कल्याण मन्त्रालय	०	०	४५८१६५९	४५८१६५९
३७१ श्रम, रोजगार तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय	०	५२८००	२९२३२४	३४५१२४
३९१ प्रदेश योजना आयोग	०	०	३९४४४	३९४४४
६०२ अर्थ - विधि	०	०	१४२०९४३	१४२०९४३
८०१ स्थानीय तह	०	४३६३९६०	३४१०४०	४७०५०००
	जम्मा खर्च	४,०८,८४,२९	१४,२४,२६,४७	२४,३०,४६,२४

संकेत	जलवायु परिवर्तन बजेट	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	४,०८,८४,२९	९.४९
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१४,२४,२६,४७	३३.४१
३	तटस्थ	२४,३०,४६,२४	५७.०९

संघ अनुदानका वैदेशिक अनुदान तथा ऋण सारांश
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - ११
(रु.हजारमा)

दातृ संस्था	जम्मा		अनुदान				वैदेशिक ऋण			
	जम्मा	नगद	सोझै भुक्तानी	शोधभर्ना	वस्तुगत	जम्मा	नगद	सोझै भुक्तानी	शोधभर्ना	
बहुपक्षिय	४१,८२,००	२७,७०,००	१,३४,००	०	२६,३६,००	०	१४,१२,००	०	०	१४,१२,००
ए डि वी	१२,००,००	०	०	०	०	०	१२,००,००	०	०	१२,००,००
ए डि वी	१२,००,००	०	०	०	०	०	१२,००,००	०	०	१२,००,००
आई डी ए (वर्ड बैंक)	२५,३२,००	२५,३२,००	०	०	२५,३२,००	०	०	०	०	०
वर्ल्ड बैंक - ट्रस्ट कोष	२५,३२,००	२५,३२,००	०	०	२५,३२,००	०	०	०	०	०
यु एन	१,३४,००	१,३४,००	१,३४,००	०	०	०	०	०	०	०
यु एन - जी इ एफ	१,३४,००	१,३४,००	१,३४,००	०	०	०	०	०	०	०
एस.इ.एस.पी.	३,१६,००	१,०४,००	०	०	१,०४,००	०	२,१२,००	०	०	२,१२,००
एस.इ.एस.पी.	३,१६,००	१,०४,००	०	०	१,०४,००	०	२,१२,००	०	०	२,१२,००
द्विपक्षीय	३,९९,००	३,९९,००	३,९९,००	०	०	०	०	०	०	०
स्वीट्जरल्याण्ड	३,९९,००	३,९९,००	३,९९,००	०	०	०	०	०	०	०
स्वीट्जरल्याण्ड-एस डी सी	३,९९,००	३,९९,००	३,९९,००	०	०	०	०	०	०	०
संयुक्त कोष	३६,६३,००	३६,६३,००	६,५२,००	०	३०,११,००	०	०	०	०	०
संयुक्त कोष	६१,००	६१,००	६१,००	०	०	०	०	०	०	०
जेफम्याट	२५,००	२५,००	२५,००	०	०	०	०	०	०	०
जेफम्याट -सेव द चिल्ड्रेन	३६,००	३६,००	३६,००	०	०	०	०	०	०	०
गाभी	२,४४,००	२,४४,००	२,४४,००	०	०	०	०	०	०	०
गाभी	२,४४,००	२,४४,००	२,४४,००	०	०	०	०	०	०	०
दाताको संयुक्त कोष	३३,५८,००	३३,५८,००	३,४७,००	०	३०,११,००	०	०	०	०	०
दाताको संयुक्त कोष	३३,५८,००	३३,५८,००	३,४७,००	०	३०,११,००	०	०	०	०	०
कुल जम्मा	८२,४४,००	६८,३२,००	११,८५,००	०	५६,४७,००	०	१४,१२,००	०	०	१४,१२,००

दिगो विकास लक्ष्य संकेतका आधारमा विनियोजित रकम
आर्थिक वर्ष २०७९/८०

अनुसूची - १२
(रु.हजारमा)

दिगो विकास संकेत	दिगो विकास लक्ष्य	रकम	प्रतिशत
०	संकेतीकरण नगरिएको	१७५२५४८७	४१.११
१	गरिवीको अन्त्य	२३०८५०	०.५४
२	शून्य भोकमरी	३२९३३३२	७.७२
३	स्वस्थ जीवन	३१०९५०२	७.२९
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१४३१७७४	३.३६
५	लैङ्गिक समानता	१७२५००	०.४
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाइ सेवा	१५८५४५९	३.७२
७	आधुनिक ऊर्जामा पहुँच	९७९००	०.२३
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	३६२६००	०.८५
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	८९२४९७२	२०.९३
१०	असमानता न्यूनीकरण	३१९९००	०.७५
११	दिगो शहर र वस्तीहरू	२५०००००	५.८६
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	७९६५६७	१.८७
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	७८७५२०	१.८५
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग	५८३७७९	१.३७
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	५३३११८	१.२५
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	३८०४४०	०.८९
	कुल जम्मा	४२,६३,५७,००	१००

अनुसूची ४ : वार्षिक कार्ययोजना

आषाढ १ देखि श्रावण १ गते भित्र निम्न खाका अनुसारको प्रत्येक मन्त्रालयले वार्षिक कार्ययोजना तयार गर्नुपर्ने छ ।

रु. एक करोड भन्दा माथि संचालन हुने योजनाहरूको कार्ययोजना विवरण ।

क्र. सं.	बजेट/कार्यक्रम	योजना संख्या	बजेट (करोडमा)	प्रमुख क्रियाकलाप	प्रतिफल सूचक	वार्षिक लक्ष्य	कार्यान्वयन			जिम्मेवार निकाय	कैफियत
							प्र.चौ.	द्वि.चौ.	तृ. चौ.		
१											
२											
३											
४											
५											

अनुसूची ५ : प्रति एकाई लागत अनुमान

(यस अनुसूची संघिय सरकारले प्रकाशित गरेको मध्यमकालिन खर्च संरचना (आ.ब.२०७७/७८-२०८०/८१) बाट साभार गरिएको हो ।)

प्रतिफल	एकाई	प्रति एकाई लागत (रु. हजारमा)	कैफियत
कृषि वन तथा भुमि सुधार			
रासायनिक मल			
युरिया	मे.टन.	४२	अन्तराष्ट्रिय मूल्य र विनिमय दर तथा ओभरहेड खर्चको आधारमा औषत लागत
डी.ए.पी.	मे.टन.	५८.१२	
पोटास	मे.टन.	४१.३५	
प्रांगारिक मल			
कम्पोस्ट (धुलो)	क्विन्टल	१.५ देखि २	बजारमा उपलब्ध विभिन्न ब्रान्ड तथा गुणका प्रांगारिक मलको औषत मूल्यको आधारमा
कम्पोस्ट (दानादर)	क्विन्टल	२ देखि २.५	
भर्मिकम्पोष्ट	क्विन्टल	२.५ देखि ३	
बीउ			
धान	क्विन्टल	२.१	विभिन्न खाद्यान्न बिउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
गहुँ	क्विन्टल	३.१	
मकै	क्विन्टल	२.४	
तरकारीको उन्नत बीउ	के.जी.	२.८६	विभिन्न खाद्यान्न बिउहरूको उत्पादन लागत औषतको आधारमा
तरकारीको मूल बीउ	के.जी.	१.९७	
दलहन बीउ	क्विन्टल	८.१	
तेलहन बीउ	क्विन्टल	९	
फलफुल तथा तरकारी बिरुवा			
कलमी बिरुवा	गोटा	०.०४१	विभिन्न फलफुल बिरुवाहरूको सरकारी मूल्यको औषतको आधारमा
विजु बिरुवा	गोटा	०.०२२	

फलफुलको कटिंग विरुवा	गोटा	०.०१९	
जमिनको तरकारी विरुवा	गोटा	०.००१	
साना कृषि यन्त्रहरू			
मिनी टिलर	गोटा	४० देखि १५०	
पावर टिलर	गोटा	१५० देखि १८०	
रिपर	गोटा	१८० देखि माथि	
पशुपन्धी			
चिलिंग भ्याट ३००० लिटर	संख्या	४००	
चिलिंग भ्याट २००० लिटर	संख्या	३००	
चिलिंग भ्याट १००० लिटर	संख्या	२००	
बाखा वितरण	गोटा	७	
बाखाको खोर निर्माण	गोटा	६	
ड्युल प्रपोजका कुखुराका चल्ला	गोटा	०.०६	
कुखुराको खोर निर्माण	गोटा	६	
बंगुरको पाठापाठी वितरण	गोटा	५	
खोर निर्माण सहयोग	संख्या	१०	
गाई भैसी लाई सुत्केरी भत्ता	संख्या	२.५	
सहकारी तथा गरिबी निवारण			
सहकारी शिक्षा र प्रशिक्षण	वटा	७५००	
सहकारी प्रशिक्षक प्रशिक्षण	वटा	७५००	
सहकारी संघ संस्थाको रणनीतिक योजना तर्जुमा तालिम, १५ दिने	वटा	७५००	
सहकारी व्यवसाय प्रवर्धन तालिम, १५ दिने	वटा	७५००	

सहकारी नेतृत्व तथा व्यवस्थापनविकास तालिम. १५ दिने	वटा	७५००	
शिक्षा तथा बिज्ञान प्रबिधि			
कक्षा कोठा निर्माण	वटा	८००	
कक्षा कोठाको सबलीकरण	प्रति ब्लक	१५००	
पाठ्यपुस्तक विकास	प्रति बिषय	३००	
कार्यशाला (३ देखि ५ दिने)	प्रति सहभागी	१५	
शिक्षक तालिम दश दिने	प्रति सहभागी	२०	
छोटो अबधिको तालिम ३९० घण्टे	प्रति सहभागी	२१	
संदर्भ सामग्री विकास	प्रति बिषय	२५०	
सेवाकालिन तालिम ३० दिने	प्रति सहभागी	५५	
स्वास्थ्य तथा जनसंख्या			
१५ शैया अस्पताल	वटा	१५००००	
जिल्ला अस्पताल	वटा	३०००००	
एक्सरे मेशिन (साधारण)	वटा	५००	
एक्सरे मेशिन (डिजिटल)	वटा	२०००-१००००	
सिटी स्क्यान मेशिन	वटा	३०००	
एम आर आइ मेशिन	वटा	५०००	
खानेपानी			
प्रति आयोजना (विकास चरण)		१०००	
प्रति आयोजना (कार्यान्वयन चरण)		५५००	
खानेपानी उत्पादन वृद्धि	प्रतिएम एल डी	३२६००	
ढल प्रशोधन केन्द्रको लागि जग्गा अधिग्रहण	रोपनी	६१००	

युवा तथा खेलकुद					
युवा प्रतिभा सम्मान	जना			१००	
स्वरोजगार व्यवसायको बिमा	वटा			३.२५	
खेलकुदका प्रदेश प्रतिभा सम्मान	जना			१००	
स्काउट तथा विपद ब्यबस्थापन तालिम संचालन	जना			१२.५	
प्रदेशमा रंगशाला निर्माण	वटा			२००००००	
कबर्ड हल निर्माण	वटा			६००००	
पौडी पोखरी निर्माण	वटा			२३०००००	
महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक					
बृद्ध बृद्धालाई आश्रय प्रदान	जना			१९	
लैंगिक सम्पर्क व्यक्तिहरुलाई तालिम	पटक			१००	
प्रदेशस्तरीय अपांगता स्याहार केन्द्र स्थापना	जिल्ला			३००	
प्रदेश स्तरीय जेष्ठ नागरिक मैत्री आश्रम	जना			२७७	
सिमान्तकृत महिलाहरुलाई उद्यमशीलता कार्यक्रम संचालन	जना			४६.६६	
श्रम तथा रोजगार					
व्यवसायिक तथा सीपविकास तालिम	पटक			६००	
बालश्रम उन्मुलन चेतना मुलक कार्यक्रम	पटक			१२०००००	

भौतिक पुर्बाधार तथा यातायात	कि. मि.			
पिच सडक		५००००-१०००००		डबल लेन
ग्रावेल सडक	कि.मि.	५०००-१००००		डबल लेन
पुल	प्रति मि.	१०००-२०००		डबल लेन
उर्जा जलश्रोत तथा सिंचाई				
मूल नहर तथा संरचना निर्माण कार्य	कि. मि.	१७२५		
सर्भिस सडक निर्माण	कि.मि.	२०००		
मूल नहर निर्माण कार्य	कि. मि.	४२०००		
नहर प्रणाली रिमोडलिंग गर्ने कार्य	कि. मि.	८२५००		
शाखा उपशाखा नहर निर्माण कार्य	कि. मि.	२०००		
सिंचित क्षेत्र बचावट कार्य	कि. मि.	४००००		
सिंचित क्षेत्र विकास कार्य	हे.	३००		
नहर संचालन तथा मर्मत	प्र.श.	१५००		
सर्भिस रोड मर्मत तथा बचावट कार्य अन्वेषण डिप ट्युबेल निर्माण तथा पम्प टेस्ट	कि. मि.	५००		
ग्राउन्ड वाटर मनिटरिंग	संख्या	०.९७		
वाटर क्वालिटी अध्ययन	बटा	३००		
जलवायु परिवर्तन सम्बन्धि अध्ययन	बटा	३००		
तटबन्ध निर्माण	कि. मी.	१५००००		

अनुसूची ६: प्राथमिकीकरणको खाँका

क) मन्त्रालयहरूले नीतिगत प्राथमिकता अनुरूप मापदण्ड निश्चित गर्ने

प्रत्येक मन्त्रालयले प्रस्तावित हरेक कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागि निम्न लिखित तालिका भर्नुपर्दछ।

तालिका १ : मन्त्रालयहरूले नीतिगत प्राथमिकता अनुरूप मापदण्ड

सैद्धान्तिक पक्षहरू		सैद्धान्तिक पक्षहरू तथा महत्वको आधारमा तर्क लेख्नुहोस।	स्कोर १-४
विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	१. प्रथम आवधिक योजनासँग मिल्ने रणनीति	१. २.	
	२. रणनीतिक योजनासँग मिल्ने रणनीति	१. २	
	३. मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक बजेटसँग मिल्ने रणनीति	१. २	
	४. दिगो विकासका लक्ष्यहरूमा योगदान पुर्याउने	१. २	
	५. सामाजिक समावेशी र लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणमा योगदान	१. २	
		कूल स्कोर:	

नोट : स्कोरको लागि : १ — न्यून, २ — सामान्य, ३ — उत्तम, ४ — अति उत्तम

माथिको तालिकाबाट प्राप्त हुने स्कोर अनुसार कार्यक्रमको नाम र स्कोर तल देखाएझैं विषय क्षेत्रगत तालिका बनाइन्छ।

।

तालिका २ : विषय क्षेत्रगत तालिका

क्र.सं.	कार्यक्रम/आयोजना	स्कोर	अनुमानित लागत
१			
२			
३			
४			
५			

नोट : स्कोरको लागि : १ — न्यून, २ — सामान्य, ३ — उत्तम, ४ — अति उत्तम

माथिको तालिका तयार गरी प्रस्तावित कार्यक्रम योजना आयोग समक्ष पेश गरिन्छ।

ख) प्रदेश योजना आयोगले गर्ने मूल्याङ्कन

माथिको तालिका नं. १ र २ अनुरूपको ढाँचामा मन्त्रालय तथा निकायहरूबाट प्राप्त कार्यक्रम/आयोजनाहरूलाई तलको तालिका बमोजिम योजना आयोगले मूल्याङ्कन गर्दछ।

तालिका ३ : प्रदेश योजना आयोगले गर्ने मूल्याङ्कन

सैद्धान्तिक पक्षहरू		मापदण्ड	स्कोर (छ, छैन)
आर्थिक तथा वित्तीय क्षमता मूल्यांकन	वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण र वास्तविकता	वर्तमान अवस्थाको विश्लेषण र वास्तविकता	
		आवश्यकता र तर्कसंगतताको वास्तविकता	
		परियोजनाको प्रतिफल र औचित्यता	
	परियोजनाको विकल्पहरू र वित्तीय विश्लेषण	विकल्पहरू प्रस्तुत गरिएको र उपयुक्त तर्कसहितको छनौट	
		वित्तीय विश्लेषण र लागत लाभ विश्लेषणको बोध	
	परियोजनाको आकार प्रविधि र वित्तीय क्षमता	परियोजनाको आकार समय सिमाको उपयुक्तता	
		कार्यन्वयनको प्रविधि विधिको उपयुक्तता	
		कुल लागत, श्रोतको निश्चितता र वित्तीय सामर्थताको अवस्था	
	वातावरणीय एवम् सामाजिक प्रभाव	वातावरणीय प्रभाव विश्लेषण र न्यूनीकरण योजनाको तयारी	
		सामाजिक —स्थानीय समुदाय पर्न सक्ने आर्थिक प्रभावको विप्लेशन र उनीहरूको स्वीकार्यता	
		अन्य नकारात्मक प्रभावको विश्लेषण र न्यूनीकरण गर्ने योजनाको तयारी	
	चालु खर्चमा प्रभाव	लाग्ने चालु खर्चको पहिचान र प्रक्षेपण गरिएको	
पूँजी निर्माणमा वृद्धि	भविष्यको मर्मत सम्भारको खर्चको पहिचान प्रक्षेपण		
जोखिम मूल्यांकन	परियोजना कार्यान्वयनमा जोखिम	सम्भावित सबै जोखिमहरूको विश्लेषण भए/नभएको	
		उपरोक्त जोखिमहरू न्यूनीकरण गर्ने पर्याप्त उल्लेख गरिएको	
	परियोजना सम्भाव्यता तथा विस्तृत परियोजना डिजाइन	सम्भाव्यता अध्ययन गरिएको र आन्तरिक तथा बाह्य मूल्याङ्कन गरिएको	
		विस्तृत परियोजना डिजाइन गरिएको र मूलाङ्कन गरिएको	
	परियोजनाको व्यवस्थापन र तयारीको अवस्था	परियोजना कार्यान्वयन योजना र म्यानुअल तयार गरिएको	
		खरिद योजना तयार भएको	
		अन्य सम्बन्धित निकाय वा क्षेत्रसँग स्थापित गरिएको र सम्पन्न भएको	
		परियोजना कार्यान्वयन पूर्वको सम्पूर्ण मन्जुरी पुरा भए/नभएको	
	वित्तीय व्यवस्थापन मन्जुर भएको		

ग) आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रीको अध्यक्षतामा रणनीतिक प्राथमिकीकरण गर्ने समितिले गरेको प्राथमिकीकरणको मूल्याङ्कन विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र :

तालिका ४ : रणनीतिक प्राथमिकीकरण गर्ने समितिले गरेको प्राथमिकीकरणको मूल्याङ्कन

क्र.सं.	प्राथमिकता दिनुका आधार	छनौट भएका कार्यक्रम तथा परियोजना
१.		
२.		
३.		
४.		

नियमित तथा विकास कार्यक्रम तथा आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

(क) विकास आयोजना प्राथमिकीकरणका आधारहरू

प्रदेश सरकारका मन्त्रालय र निकायहरू अन्तर्गत सञ्चालन हुने विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकताको मापदण्ड अनुसार चयनमा परेका (P1) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई समावेश गरिएका छन् । चयन नभएका (P2) कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी आयोजना बैकमा प्रदेश योजना आयोगले तयार गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । विकास आयोजना प्राथमिकीकरण गर्न समग्र विषय क्षेत्रलाई ५ क्षेत्रमा वर्गिकरण गरीएको छ ।

तालिका ५ : विकास आयोजना प्राथमिकीकरण गर्न समग्र विषय क्षेत्रहरू

क्र. सं.	प्रमुख क्षेत्रहरू	उपक्षेत्रहरू
१	आर्थिक	अर्थ, उद्योग, बाणिज्य, पर्यटन, बन, विज्ञान तथा बातावरण
२	कृषि, भुमि व्यवस्था तथा सहकारी	कृषि, भुमि व्यवस्था, पशुपन्छी, मत्स्यपालन, जडिबुटी, सहकारी, खाद्य सुरक्षा
३	पूर्वाधार क्षेत्र	सडक, खानेपानी तथा सरसफाई, उर्जा, शहरी विकास, भवन आवास तथा बस्ती विकास, सिंचाई
४	सामाजिक क्षेत्र	शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला तथा बालबालिका, युवा तथा खेलकुद, भाषा कला साहित्य तथा संस्कृति, सम्पदा संरक्षण, जनसंख्या तथा बसाईसराई, गुठि व्यवस्थापन
५	आन्तरिक मामिला तथा कानुन र अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	आन्तरिक मामिला तथा कानुन, श्रम तथा रोजगारी, तथ्यांक, विपद व्यवस्थापन, सूचना तथा प्रविधि, आम संचार, मानव संशाधनको विकास

विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्नको लागि ६ वटा सामान्य आधार र २ वटा क्षेत्रगत आधारहरू तय गरी सामान्य आधारलाई कूल ७० अंक र क्षेत्रगत आधारलाई कूल ३० अंक राखिएको छ । कार्यक्रमलाई P1 र P2 गरी २ वटा प्राथमिकता क्रममा वर्गिकरण गरिएको छ ।

तालिका नं. ६ विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता क्रम

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
		आवधिक योजनाको फराकिलो आधारको समावेशी आर्थिक बढिको लक्ष्य प्राप्तिसमा योगदान पुर्याउने	प्रादेशिक प्राथमिकता वा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा योगदान पुर्याउने	दिगो विकासका लक्ष्यहरु प्राप्तिसमा योगदान पुर्याउने	समावेशीकरण तथा लैङ्गीकरणमा योगदान पुर्याउने क) क्षेत्रीय समावेशीकरण (५) (ख) सामाजिक समावेशीकरण र लैङ्गीकरणमा योगदान पुर्याउने (५)	सहभागिता क) नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, नैरसरकारी संस्था, उपभोक्ता समूह/लाभप्राप्ती (ख) स्थानीय सरकार (ग) निजी क्षेत्र	आयोजनाको पूर्व कार्य प्रगति, सम्पन्न हुन लाग्ने समय वा कार्यान्वयन तयारी कार्य	आवधिक योजनाको क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्य अनुरूपको नतिजा प्राप्तिसमा योगदान	दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य प्राप्तिसमा योगदान	कूल प्रासांक = (प्रासांक X भारको जोड) / ३ x १००			
		१५	१०	१०	१०	१०	१०	१०	१०				
	भार (%)	३	३	३	३	३	३	३	३				
	पूर्णङ्क *												
					क	ख	जम्मा						

विकास कार्यक्रमको अंक प्रदान गर्ने प्रावधान :

प्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा - अति उत्तम: ३ अंक

अप्रत्यक्ष र उल्लेखनीय योगदान गरेमा - उत्तम : २ अंक

कम वा सामान्य योगदान गरेमा - सामान्य : १ अंक

योगदान नपुर्याएमा : ० अंक

विकास कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्दा कूल प्रासांक ७५ वा सो भन्दा बढि अंक आएमा पहिलो (P1) र ७५ भन्दा कम अंक आएमा दोश्रो (P2) मा राखिनेछन् । P2 मा परेका विकास कार्यक्रमहरु प्रोजेक्ट बैंकमा जानेछन ।

(ख) नियमित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकताका आधारहरू
तालिका नं. ७ : नियमित कार्यक्रमहरूको प्राथमिकताका क्रम

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५
क्र. सं.	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	जनतालाई प्रत्यक्ष सेवा प्रदान गर्न सहयोग गर्ने	सुशासन कायम गर्न योगदान पुर्याउने	राजघ्न बृद्धि गर्न सहयोगी कार्यहरू	विकास कार्यमा योगदान पुर्याउने	मानव संसाधन विकास, बातावरण संरक्षण र क्षेत्रीय सन्तुलनमा योगदान पुर्याउने	कूल प्राप्तांक	प्राथमिकता क्रम	रणनीतिक स्तम्भ	दिगो विकास लक्ष्य संकेत	गरिबी संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत	१५
	पूर्णाङ्क	५	५	५	५	५								
	अंक गणनाको नमूना	३.५	२	२	१	२	१०.५	P2						

माथिका प्राथमिकताका आधारहरूलाई निम्नानुसारको भार प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

१. अति उच्च सहयोग पुग्ने - ५
२. उच्च सहयोग पुग्ने - ३.५
३. सामान्य सहयोग पुग्ने - २
४. सहयोग नपुग्ने - ०

प्राथमिकता क्रम निर्धारणार्थ तोकिएको अंक

पहिलो प्राथमिकताको लागि न्युनतम १७.५ अंक
दिस्रो प्राथमिकताको लागि न्युनतम १० अंक
तेस्रो दिस्रो प्राथमिकताको लागि १० भन्दा अंक

प्रदेश सरकार
लुम्बिनी प्रदेश
आर्थिक मामिला तथा सहकारी मन्त्रालय
मुकाम : बुटवल, नेपाल

फोन नं. ०७१-५५०००३, ५५००६३, ५५०६२२, ५४००२९

Email: moeap5.temp@gmail.com, info@moeap.lumbini.gov.np

Website : moeap.lumbini.gov.np